

Ser. 844 (69)

A13/8/82

K34/82

H.M. Mohlabe.

1/180

844 (69)

Status of wives in polygamous household.

Tema ya 10.

1

15

Maimo a basadi.

Tema ya 1: Taba kgolo go ratwa bana.

Monna a le o tee o beka basadi ba bantsi ka baka la go rata bana, ka gobane seema se re, sethlare se gola ka dithabi, ge sethlare se sena dithabi a se gole. Bana ba godisa lelapa la bo papa bona gore leina le gole. Ga o fithla motseng wa monna e rata gore wa bona eka o tsena ka mosata. Ge o na le bana leina la gago le ka se ke la hwa, badimo le bona ba nyaka taba ya gore motlogolo wa bona leina la gagwe le gole.

2

Badimo ba tseba ka mokgwa o gore ditlogolwana di gona, ka go se lebale maina a bona, ba fela ba ba gopola, ka goba bega dilo. Bjale ka ngwaga o moswa, ke moka ba bega badimo gore ditlogolwana tsa gago di lona ngwaga o moswa, ka go riale mowe moya ya bona le bona e a robala.

Motho a hwe le leina, empa ge motho a hwile motho yo mongwe a mmitsa ka lona, ba gabo mohu ba mo kwela bothloko kudu. Ba bolelela gore motho a hwe le leina ka baka le, morwa wa mohu o tsea mosadi ke moka mosadi o ba le ngwana wa mothlankana ba mo rela leina la mohu. Ge e le ngwana wa mosetsana ba mo rela leina la kgaitsemi ya papagwe, ke ona mokgwa owa ba bolelago gore motho a hwe le leina.

Bona bana bawe ba go rediwa maina a bo makgolo wa bona, ke bona bawe ba swanetsego go fa badimu, ka morago ga lehu la papaga bona, le badimu ba ba tseba ka gobane ge papago bona a sa phela ga efa badimu o fela a nyaretsa maina a bona, gore motlogolo wa go semang mang so o ja ngwaga o moswa, ka go riale mowe re re ditlogo tse tsa gago di sele bjale ka ba bagwe.

3

Ga se gantsi mowe badimu ba tsenago ka motho yo mogolo ga ngata ba tsena ka ditlogolo tsa bona, gore ba amoge batswadi ba sale ba le fela, ka gobane ba gana go a ba bega ditlogolo tsa bona, le bona ba tla sala ba ekwa bothloko, go gola ga bona e be lefela.

RM/

Motse o mogolo, o ka no o bona e le o mogolo, bjale ka gare o sena bana, molato keng, ke baloi, goba ke badimu, taba kgolo ke badimu ke moka baloi, ba tsena ka gare. Batswadi ba bana ba huraletse badimu, a ba tsebe gore lehumo le la bana ba file, ke badimu. Bjale ba ja dijo ba kona badimu, ke taba e mpe, badimu ba swanetswe go gopolwa le bona ba tla le gopola.

Serepo, ke boloi bjo bongwe bjowe ditaola diago tsa ntsha motho, wa kwa dire, mosadi wa loya e seng ka dithuri fela ka serepo, moloi a re mone re bona wena ka serepo sa gago. Ngwana o bolaille ke serepo, ke moka ngaka e a mo tia, mosadi o fitile le boloi, ga sebakeng sa serepo fela le moya wa badimu o ka gare, ge motho a ile a thlokomela badimu o tla no bona a na le mathlatse, ka gobane badimu ba nae.

4

Motse wa Mamogagare Masumu e be e le motse o mogolo kudu, a na le basadi ba bararo, ka gare ga ona go lla kgomo le masea. O be o na le bana ba bantsi bathlankana le basetsana, ba phela ka molao ka baka la gore papa bona o be a sa lebale badimu. Baradi ba tseiwa barwa le bona ba tsee basadi.

La gola le a bolata, mokgalabje a gola a ba a tsofala, a fepa ke barwa ba gagwe. Pepo ya baredie ya go fepa papa bona ga e gola, bona ba fepa papa bona ka dikgomo tsewe tsa go ba nyala, ka morago ga mowe ke moka ba yo apea malapeng a ba bangwe, morwa wa gagwe o tla mo fepa go fithlela a ehwa a ba a moloka. Ka go riale mowe mothlankana ke pheko, basetsana ke batibi ba difate.

5

Ka morago ga lehu la mokgalabje yowe, ke moka diphapano tsa tsoga ka morago ga mengwaga e medi, ba limile masemo a mohu ba sa mmege, ba gona ba loma mabele a maswa ba sa mmege, bjale ka ngwaga wa mathomo moya wa badimu wa se ke wa belaela le ka ngwaga wa bobedi ba kwana bjale ka go mong wa motse a sa phela.

Ka ngwaga wa boraro badimu ba tsoga, ka dipelaelo bjale diphapano tsa tsoga, ka vaka la mahu a bana ba bona. Ba thomana maloi, ba e ya dingakeng ke moka dingaka di ya di tia moloi, moloi di tia mosadi yo mogolo, ba re o x nyaka gore lefa la go sia monna wa gagwe le sale le ija ke bana ba gagwe. Basadi ba banyana ba palakana, gwa sala yena mosadi yo mogolo motseng.

A di ke di hwa di thloka molai, di hwa balai ba le gona, ditaola ke marapo a dilo tse di hwilego empa a tseba dilo ka moka ba sepela le dingaka, ke moka di ba botsa gore badimo ba belaela, lena le rakisitse fela bakeng sa moloi. Go be go se na motho yo a ka yago a fa badimo dilo tsewe ba di belaela kantle le Motabea, ka gobane ke yena yo mogolo ke ngwana wa Maboganyane yowe elego mosadi yo mogolo.

6 le ge ba ile ba palakana a ba ka ba thlaba ke phefo gammogo le yena mosadi yo mogolo badimo ba mo tsenela, Motabea a kwe le ge batho ba motsa gammogo le motswadi wa gagwe yowe elego mmagwe, a re o swanetse go ntsha kgomo o phasa badimo ka yona, o tla bona re tsenela ke moya o lukilego.

Motse wa mokgalabje o phatlalitse ka haka la Motabea, Motabea o kwatile o kwatisitse ke gore o tsere mosadi bjale mosadi wa gagwe a ema, a goma a tsa yo mongwe le yena a se ke a ba le thari, bjale o tsene ke lehufa la gore kobega badimo eng, ke efa sefe se-tlogolwana, ko godisa malapa a bangwe.

Dingaka tsona di dutsi di mmotsa gore kantle le gore o e badimong ba bo papago, o ka se ke wa bona selo. Ditsela tsa thibana ba sesa etelana, mothlang ba etelane ke tsatsi le yo mongwe wa motse a hwile, ka gobane ba re konanang tsa go ja taba mpe le botsane. Gwa fodirega ka mokgwa owe, mowe o ka sekeng wa tseba gore ke bana ba monna ka o tee, ka go sekwane ga bona.

7 Gwa fithla ngaka e ngwe ya go tswa theko ya phalaborwa, a tsena motseng wa Motabea a dumedisa malao ke moka ba mo fa malaš a robala. Ka moswana, ke moka ngaka ya re go yena mong wa motse, ke nna mosadi, ke dumedisa go tsama ke saba mo naging e, ka go riale ke dumedisa ge e ke mong wa naga e o a dumela. A re o sabang, a re ke nna thakadu, monna a botsa mmagwe ke moka mmagwe a re sepela o botse beng ba naga.

Motabea o be a sepela a le nosi ge a tsama a laolela lehumo la basadi ba gagwe, Pele ga gore ba ise maduma a gagwe mosata, ke moka ba motsa gore a ke a laole re mokwe ga eka nnete ke ngaka. Ke moka ngaka ya ntsha ditaola tsa yona, ya di tshela ditaola tsa pele di bolele meso gore e sele bjang, bjale bakeng sa gore di bolele meso, tsa bolele mpherere.

8

A ba botse gore mong wa motse o hwile, ba dumela, bjale le mo lebetse ba re sea foma lehono motse o rutlugile, badumela, o rutlugile ka baka la boloi, ba dumela, moloi ditia mosadi yo mogolo, ba dumela, ka baka la lefa la monna a re o tla sala a ija le morwa wa gagwe, ba dumela morwa wa mosadi yowe mogolo o dutsi ka pelo goba ba ka baka la a basadi ba gagwe, bawe ke bonago eka a ba na bana ba dumela.

Ke moka ngaka ya re go mokgekolo wa nkwa mokgekolo, moloi a ka ba gona, moloi a gona, ditaola di tia lapa lewe le legolo ka baka la badimo, badimo ba belaela, ba re ngwale mogolo marebane o tsa a nkona, dilo ka moka a mpege tsona. Le ge mong wa motse a sa phela dilo e be di tswa ka lapeng lewe le legolo ke moka ba bege badimo le lehono go bjalo, mosadi yowe mogolo morwa wa gagwe o na le mosadi, bjale mokgekolo o be o swanetse go dira bjajwa ke moka o fafela morwa wa gago gammogo le mosadi go badimo o thlalose gore nna matsogo a sale gona, bana ba go seba ke moka ka morago morwa a bitse bo morwa rragwe ka moka lo thlaba kgomo badimong ga mokgalabje le tla bona le na ke bophelo.

9

Ditaola tsa ka di ntsha wena mokgekolo le morwa wa gago, eseng ka boloi bja dithuri aowa ka boloi bja go lewala badimo bjale badimo ba letlela ka begala. Pula ya thloka nageng, moloi a thloka ra thloka go tia moloi re tia badimo, ra thloka go tia badimo le re tia mobu.

Mobu ke kgosi, bjale ditaola di mo tia ka lebaka le, a bege badimo, ka go riale mowe ditaola di swanetse go tia sefa badimo ka go sekwiase, ke moka re re ba re mokete ke moloi. Ge ke bolela maaka le ganetse le nna maaka ke fa ke ditaola, ba re ke nnete di talle gona, sepelang le dire bjalo le tla bona ka moka le kwana bjalo ka pele le mabjalwa le nwesana.

Ke moka ba ya ba dumedietsa monna yowe wa ngaka go mong wa lefase, ke moka kgosi ya mo dumella. Monna a tswela pele le modiro wa gagwe wa go alafa. Ke moka le bona ba dira ka mokgwa owe ngaka ya go ba botsa ka ona. Batho ba kitimela ngaka ka go kwa setumo sa gagwe, ke moka ngaka ya se ke ya phakisa e tloga.

Ka morago ga mo Motabea a tso fa badimo sewe ba goba ba se belaela, ke moka a boela ngakeng, a re o ke o tshole ditaola re

10 bone ge eke badimo ba robetse, ditaola tse re boroko bja pudi botswa thlakong ya fata e alala, ditaba ka moka di lukile, ge o ka sepela le dingaka gana bjalo, o tla bona basadi ba gago ba ima eseng ka dithlare tse dikgolo.

Monna a napa a kgopela ngaka, o tseba ngaka e dutsi ka lapeng la monna, monna o be a swanetse go ntsha kgomo tse pedi, bjale a gwa ka gwa ba bjalo o ile a ntsha kgomo ka e tee fela. Ngaka ya fa basadi ba monna dithlare ke moka basadi ba thoma go ba le dimpa. Batho ba ile ba makala kudu ka goba ke kgale, go be go se na le motho ka o tee yo a gopolago gore basadi ba ka ima.

Monna yowe wa ngaka ba napa ba mo rela leina la gore ke Matsikinyane, matsikinyane ke sethlare sa go ntsha madi a go se loko ka mmeleng wa motho. Ba napa ba mo reta ka gore ke Matsikinyane ngaka se alafa ba opa batswetsi o tla ka go fetsisa. Monna a napa a tuma kudu, ke moka a bona gore lehumo mono a lelekaka a ya a khuduya Phalaborwa a napa a tlilo dula. Bana ba mokgalabje yola ba boela ba kwana bjale ka batho ba bangwe.

11 Leloko le a gola ge ba ka se ke ba lebala badimo, ge ba ka lebala badimo le ge e le leloko le legolo ka moka ga lona le a fela, gwa sala eke e be e se leloko le legolo, ba tla ba golela ke motho wa tshuwana ge a thlokomela go se kone badimo.

Kgoro owe ya ga Matsikinyane e tlile ke kgoro e kgolo kudu, e le gore o tswa a na le basadi ba babedi fela. Gana bjale le ge ba ile ka dikgoro ka morago ga lehu la gagwe o ka bala dikgorwana tsa bona o tla hwetsana gore di atile, ke ga kgoro ya Matsikinyane, ya Rakgobadi, ya Kgasane, ya Patlana, ya Lekalakala ya Ramaja, ya Kobeng le ya Maselo. Ga se ga ngata o ka hwetsanago mowe dikgorong tsa bona ba a tela ke mahu a mantsi.

12 Bana ba bona ba gola ba se na maduma a mantsi, o tla no hwetsana e le bana ba ba dulago ba thabile gabotse. Ke gore a ba lebala modimo wa ntata wa bona, ba mmea ka methla. Yena kgosi ya bone Matsikinyane ebile ke ngaka. Mohuta owe ba tshaba lehu kudu, le ge ba ile makgoweng a ba nyake go tsena ka mokoting, ba re a ba nyake go tsena ka libitleng ba sa phela, le ge ba boloka motho ba dio bona gore ba ka reng, ka gobane go a ila gore motho

a je ke dimpja. Ka libitleng ba diolathlela, ke moka ba phasetsa ba huraletse mowe ga go huralla gona ke ga bagolo-golo ka moka. Mathlatse le lehomo ka moka re di fa ke badimo.

Ka lebaka la lengwe mosadi o re ke a belega a fo belega bana ba basetsana, bjale ka go riale mowe ga se yona thari e botse, bjale molupi wa badimo e tla ba mang, ka gobane badimo ba lopa ke ngwana wa mothlankana, ke yena yowe a swanetse go fa badimo tsa go ja go badimo ba swere ke tlala. Kantle le yena ga go na mosadi yo a ka tlogo a fa badimo tsa go ja ka gobane ba magadi a bona.

Monna yo mongwe o re ge a bolela o re monna o tsea basadi ba bantsi eseng gore a kgole ka mosadi, o a kgolwa fela o nyaka gore a bone mosadi yo a tlogo ntsha peu, ka gobane basadi ba babedi goba ka o tee, mothlomongwe o ctla ke thari ya basetsana.

13

Dipeu ga di swane, tse dingwe di thloile ke letsatsi di phakisa di hwa ge letsatsi le fisa, ke goe kudu peu ya lehea o se ke wa gasa yona fela wa gopola gore o gasites mabele, mothlang letsatsi le fisago ke moka a hwa ka moka wa sala o lefela. Motho o swanetse go gasa dipeu ka mehuta wa tsona bjale peu e ngwe e tla nyaretsa ditholwana tsa yona ka baka la tsona ke moka ke wena kgosi batho o tla bona ba go etela batseba gore wa hora le bona ba tla ba hora, ka mokgwa o ba ka kgonago.

Setswantso sewe sa mokgalabhe yo Lee o bolela mabapi le monna wa basadi o re morule o mongwe e tla ba motona o mongwe wa ba motshagadi, wa motshadi ke mosadi yo a belegago, wa motona ke mosadi wa moopa, yowe o tla fo godula la lebeleletsana. Ge monna a fo ba le mosadi wa mehuta owe, pelo ya monna e bothloko kudu ka gobane k mothlang a hwago ke moka leina la gagwe le hwile le ge a na le moratho a swara ngwana wa mothlankana a mo rela leina la gagwe ga go thabisi.

14

Taba e e thabisago ke mong madi a gago, ka gobane o tla sala a ana ka gore ke nna morwa mokete. Ka baka la go bona peu ewo ya gagwe ba ka se ke ba lebala mohu, ge ba mmona, ke moka ba thoma go gopola mohu.

Mokgalabje a re wa bona ngwanaka ke modilong ka baka la buswana bja batswadi ba ka.

RM/

Mmago rena o ile a ba le thari tse pedi fela tsa bathlankana, bjale basadi ra tsea ka boima, moratho wa ka a ba le mathlatse mosadi wa gagwe a belega bathlankana ba babedi le basetsana ba bararo. Ke moka a tsea dikgomo tsa moredie a tsea mosadi, bjale lehono o na le bana nna ke moka ke nna ngwana go gola ga gona.

Mokgalabje o be a bolela a kwisa bothloko kudu, o na le mosadi ka o tee, mosadi o belega ngwana wa mothlankana ka o tee. O lla modimo gore ngwana a mo phelole mothlomong o tla sala a tsosa peu ya mokgalabje yowe. Ngwana wa mokgalabje yowe a hwa, a fapana le mosadi wa gagwe a tsena ka kgoro, mokgalabje a nyaka go epolaya.

15 Madi a mokgalabje a bjelabjetse, bjale le ge ngwetsi a ka sala a swara bana, o a thaba empa a thabe kudu ka gobane madi awe a se a peu ya gagwe. Ke baka lewe ke bolelago mehuta ya dipeu, mola e be ke na le basadi mothlomong mosadi yo mongwe o be a tla ba le mathlatse.

Kgadi, ke mosadi, bjale ka methla ge badimo ba belaela, kgadi ke yona ewe e swanetsego go phasa, ka baka la dipelaelo tsa gagwe ke moka badimo ba ema nae. Selo sewe se iswago badimo go swanetse go ntsha ngwana wa mothlankana, ke moka ba bitse kgadi ba e badimong go phasa badimo.

16 Kgadi ewe e swanetsego go phasa e ntsha ke ditaola, empa e swanetse go ba motho yo mogolo yowe a sa thlwego a sa belega, ka gobane motho wa go belega a ratege, ka gore a ka khumisa badimo. Le ge ba e ya go fa badimo ngwaga o moswa, go ya bathlankana le basetsana ba ba sa tsebego selo gammogo le kgadi, e bjalo ka bana ke moka ba yo bega badimo. Masogana le methepa gammogo le banna le basadi aowa a ba swanela go ya ba na le makgoma. Yo mogolo ge a godile o boela bongwaneng, dilo tsa basadi a sa di bona.

Ke molao wa gore monna a tsee basadi ba bantsi gore mosadi yo mongwe ge a ka ba le madimabe a se ke a ba le ngwana yo mongwe o tlaba le ngwana. Ka go riale mowe mosadi yo a nago le ngwana ke yena yowe a tla dirago gore leina la leloko le gole ka baka la peu ya gagwe. Ditlogolo di tla ba gona ka baka la gagwe, mosadi wa moopa a ka ba mamoratwe empa mafello monna o tla mo tlogela, ka gobane a thlaletse selo le go roma, ba dio romana bjale a go tsefe.

Yo mongwe o theya yo mongwe ge a eme, ke moka a re, yo mogolo ba ba mo roma a eme a oke wa k nthusa wa ntseela sa gore ke moka a ya a tsea, kudu go dira mosadi taba ya mohuta owe, ge e le monna o no mmotsa a mpa a gana. A ka se ke a gana ka maatla o tla no mmotsa ka mokgwa o le yena a lapilego ka gona.

17 Taba e ya go thloka bana a e kwisi monna bothloko fela le mosadi o kwa bothloko, ka gobane o tseba gabotse gore mothlang a hwago ke moka lapa la gagwe le hwile. Ge mosadi a ka ba le mabele a reka dikgomo, o tla bona a nyaka go tsea mosadi ka tsona, go direla gore mothlomong mosadi o tla ba le mathatse a tsose lapa la mosadi yowe wa moopa.

S.l. Bana ba bathlankana le basetsana.

Mabapi le pele go ya mosadi, ga go motho yo a ratago gore mosadi a fo belega bana ba bathlankana goba basetsana, mosadi ga na le thari e lukilego, ke gore o swanetse go belega bathlankana le basetsana. Bathlankana le ge ba ka ba ka fase, bjale basetsana ba feta bathlankana mowe go lukile kudu ka gobane ba tla kgona go tsea basadi ka dikgomo tsa dikgaitsemi.

18 Ngwana wa pele wa mosetsana ke ngwana wa matsibulo a papagwe, ke gore dikgomo tsa go nyala yena ke dikgomo tsa papagwe. Papagwe o swanetse go tsea dikgomo tsa gagwe a tsee mosadi ka tsona. Ngwana yowe ke yena kgadi e kgolo ya motse owe, ke yena yowe ka morago ga lehu la papagwe a tla go sala a e ya a phasa go papagwe a belaela. A bitwa ke kgaitsemi ya gagwe ya monna.

Mosadi ge a ka ba le lesome la bana, bjale bathlankana ba ba ba ane ke mowe ba bolelelo gore mosadi o na le thari e botse kudu. Ka gobane ngwana yo mongwe le yo mongwe wa mothlankana o lebane k ke ngwana yo mongwe wa mosetsana bjale papago bona le yena o lebane ke ngwana wa pele gore a tsee mosadi le yena.

19 Basetsana bawe ba godisa motse wa papago bona ka dikgomo tsa go ba nyala ke moka ba tloga ba ya magadi, dikgaitsemi di tsentsha basadi ka motseng, motse o napile o a gola ka ona mokgwa owe. Bjale le bona ge ba ka ba le mathlatse a bjalo ka a batswadi ba bona basadi ba bona ba kabanya dithari tsa bona ke moka lesika lewe le godile, ba dira kgoro ya bona e kgolo.

Go ba le bana ba bathlankana fela ke taba e buima kudu, ka gobane bana bawe ba tla sitwa go hwetsana basadi, basadi ba ntshe ba ba hwetsana ka buima. Ka baka la go thloka dikgomo, bjalo dikgomo ba tla dio soma ka maatla a bona.

Bjale ka mosadi yo Mofefa Masete o ile a ba le bana ba bathlankana fela, ba bararo. Mogolo wa bona a soma dikgomo ke lebaka x la mo ba somela kgomo ngwaga ka moka, ka morago ga ngwaga ba fo fa kgomo. Monna a dira bjale e sale mothlankana, a disa dikgomo tsa Phasuka, ke moka a mo fa kgomo ya tshadi, kgomo ya se ke ya ba le botseba ya gola ke moka ya thoma go tswala, e tswala ka ditshadi e sa fete ke ngwaga go fithlela e tlatsa lesaka.

20

Moratho le yena a dira bjalo le yena ya moatla bjalo ka mogolo. Mogolo wa bona a gola ke moka a tsea mosadi, gwa sala kgomo tse thlano, ke moka a difa moratho wa gagwe le yena a tsea mosadi. Gwa sala lekgotwane la bona, ke moka ba thikela go somela lekgotwane, ba reka dikgomo ke moka ba mo tseisa mosadi.

Bagwera ba lona ba ile ba tsea basadi ka moka bona ya sala e le dikgomo ka lona lebaka la go thloka kgaitsemi. Ba ile ba tsea basadi e le banna ba bagolo kudu. Ka mokgwa owe, motswadi a bona gore modimo a wa mpha thari o botse, a baka x ba kgona go tsea mosadi wa bobedi.

Thari ya basetsana, ke mosadi wa go fo belega bana ba basetsana le yona a ya loka empa e kaone ka gobane ba tla nyadiwa ke moka ba x tsea basadi ka tsona ka mokgwa o ba ka kgonago. Mothlomong mosadi yo mongwe o tla tla a e ba le mathlatse a belega ngwana wa mothlankana ke moka a tsosa sebeso.

21

Bosadi yo Mabodu o ile a ba le thari ya basetsana fela, basetsana ba b a tselelago, ke moka moredi wa gagwe wa pele a tsewa, dikgomo tsa ema ka lesaka, yo mongwe le yena a bekiwa dikgomo tsa gagwe tsa ema ka lesaka, ngwana wa boraro le yena a bekiwa dikgomo tsa go mo nyala tsa ema ke lesaka. Monna wa gagwe a re bona dikgomo di tletse lehono re swanetse go ntsha dikgomo re nyakele mosadi, mothlomong mosadi yowe a ka ba le mathlatse a tla a ba le ngwana wa mosemanyana a tla a tsosa sethopa se.

Mosadi a dumela, bjalo dikgomo ka sakang e ke metheko e meraro, aowa ba losa mosadi mosadi a dumela. Baredi a ba na taba ba lebeleletse gore mosadi yowe ba molositsego ke mosadi wa mogolo wa bona, ba tla tsee dikgomo tsa go nyala mogolo wa bona ke moka ba tsee mosadi ka tsona. Ka go riale mowe ke gore lapa la mosadi yowe le lebane mogolo wa bona.

22

Dikgomo go di etawa tso nyala mosadi ba swanetse go botsa bakgonyana empa bakgonyana ba bangwe ba fo ba botsa fela, motho yo a swanetsego go tseba kudu ke yowe dikgomo tsa gagwe di tla tswago tsa ya tsa tsee mosadi le gona ke yena a swanetsego go di ntsha a yo nyala yowe makgolo wagagwe.

Ngwana wa pele ke Nkwane, yo a mo latelago ke Naphurane yo mongwe ke Mokhatso ke bawe dikgomo tsa bona di setsego di eme ka sakeng. Papago bona a ba bega ditaba a bega bakgonyana ba gagwe, bakgonyana ba leboga a se ke a ba thlalosetsa selo, ba gopola gore mothlomong o sa tla ba bega ka molao, ka gobane molao ke gore makgolo a dire bjalewa a tle a bolele gore dikgomo tsa gago dia tswa ko go nyakella lapa la gago ke moka mokgonyana a ntsho k kgomo a leboge mantso a makgolo wa gagwe.

23

Bakgalabje ba bangwe ba sinye go tsofala, melao ba e tseba ba fodira tse nkego ke bana. Lebaka la gore ba yo nyala mosadi la fithla ke moka mokgalabje a ya a bitsa Mokhatso a mo roma gore a yo nyala. A ntsha dikgomo tse dingwe tsa go nyala mogolo wa bona tse tharo, tsa go nyala moretho wa mogolo tse tharo bjale tsa Mokhatso tse thano, a ya a nyala mosadi, ga gona moredi yo a mo supilego gore lapa le le lebane wena.

Baratho ba ka se ke ba bolela selo ba theletsitse mogolo wa bona gore yena o tla reng ka taba e. Mogolwane le yena a fo homola, lebaka la fithla, mosadi a dira bjalewa, ke moka baredi ba mokgalabje ba yo kgopela bjalewa. Ge bawe bo mogadibo bagwe ba fithlile ke moka mosadi a ba tsietsing ka gobane a tsebe gabotse gore mogadibo wa gagwe ke mang, a ba tshella pitsa ka e tee a ba phathlaganya, ba nwa felo go tee.

Ka morago ga mowe ke moka a goma a fa Mokhatso pitsa ka gobane ke yena yo a go mona a tllile go nyala. Baxgo Bagolwane ba thoma go ba le dipelaelo, bjalo mogadibo wa bona a re,

RM/

24 motho a ba phathlaganele le na le tsatsi ka le tee nkeso ke ke ke le bona. Ke moka gwa thomega phapano ba f rokana, ba ba ba isana diatla Nkwane o eme le Maphurane b alo Mokhatso o eme le mogadi-bo wa gagwe.

Ngwana wa phuthana lla mmayo e tsoge, bakgonyana ba mokgalabje yowe ke moka ba tsena, yo mongwe o ema le mosadi wa gagwe yola le yena bjalo bjalo. Ke moka ke morago gwa ba nwa, ba lwa nwa e kgo-lo kudu ba gobatsa makgolo wa bona yo monyana.

Ka moswana ba tsogela motseng wa makgolo wa bona ke moka ba gathlana, bjalo makgolo wa bona a bitsa banna ba bangwe gore ba tle ba mo kwise taba. Ge ba fitlile ke moka makgolo wa bona a re pele ga gore go bolabolwe taba a ba lefe mosadi wa ka ba mmolaile. Bakgonyana ba re owe molato re a o bona re tla lefa, fela re nyaka go tsaba gore yo makgolo wa rena o lebane mang, ka gobane nwa e tsugile ka go baka lapa.

25 Makgolo wa bona a re ke tla bea ke bega yo le mo lebaneng, banna ba re kae, o swanetse go ba thlalosetse ka gobane ba ka ba ba bolayana ba baka lapa le. Mokgalabje a re lapa le lebane Mokhatso, bjang, a re ka gobane dikgomo tse dintsi tsa go nyala mosadi ke tsa go tswa yena.

Banna ba bula ditsebe gammogo le bakgonyana, bjalo batho ba nyaka go tsaba gore dikgomo di sepetse ka mokgwa mang. Ke ge mokgalabje a laudisa ka mokgwa o go nyadilwego ka gona ka mo godimo. Ba re go mokgalabje phoso e dirile ke wena o lwesantsha bana, o swanetse o be o tsere mosadi, bjalo lapa le lebane motho ka o tee.

Mosadi a belega mothlankana, ke moka a thlatlama ke mosetsana ba bolela gore mosadi o na le thari e botse. Ba dithari tsa go kgopana ke bawe ba fo swazago thari ka e tee. Bjale mosadi wa mohuta owe ba ba ba mo alafisa ka gobane go na le dingaka tsa go kgona go sokolla thari.

26 Bjalo ka Mokhadi ngwana Mabakane a tsere ke ba ga Maseokoma, mosadi yo thari ya gagwe e be e le thari ya basetsana a ba a belega basetsana ba ba tshelago, monna a kwa bothloko ka taba e, ka gobane dikgomo di tla fithla tsa go nyala bare di ba gagwe, bjale ga go na ngwana wa mothlankana yowe a swanetsego go di

sumisa.

Monna a bona gore ka morago ga lehu la gagwe, dikgomo ba tla sala di lewa ke batho, ka gobane mosadi a na maano, monna yo a mo segelago ke mokawa mo fora-forantshetsa, ba dija ka legano. Monna a ntsha mathlo dinaneng, a kitima le dingaka tsa gore di alafe mosadi wa gagwe, gore a be le thari ya mothlankana, ke moka a hwaetsana ngaka.

Ngaka ewe ke morwa Matsaikinyane, ya fithla ya tshela ditaola, yare go monna o fithlile mosadi wa gago a fedile teng, bjale ditaola dia tumela gore ngwana wa mothlankana o tla ba gona empa e tla ba ke moka ke ngwana wa mafelo.

27 Bjale sepela o nyakela pudi e e tswalago ka diphokwana.

Monna a ya a nyakela pudi ewe, ke moka a ya a bitsa ngaka, ngaka ya fithla ya bolaya pudi ya dira dithlare tsa yona. E ba butsitse gore ba dire le mathlatse le selo, pele ga gore ba bolae pudi ba bega badimo, ka gobane badimo le bona ba gona mowe tabeng ewe.

Ke moka bak kgoka pudi ba isa mowe badimong, ba fithla ba bega badimo taba e, gore motlogolo wa gago so, e belaela ka lehumo la thari ya bathlankana, go e le bo mokete le bo mokete a ba ke ba nteballe ke be le lehumo, ga gona se ke lekanago bjalo pelaelo ke yang, dilo ke moka ke a le bega gammogo le bona batlogolo ba lena go ba nyala ke a leg bega, le go ba ija ngwaga o moswa. Re le bega ka pudi e e, ka yona re re badimo ba fa mosadi mathlatse a ba le thari ya setona.

28 Ke moka ba gona le pudi, bjalo ke gona ngaka e fithla e bolaya pudi. Moswalaswathi wa yona ba e ya ba o tshela godimo ga lebitla gammogo le mokgopa wa yona ke moka ba boya ka gae.

Ngaka ya sena dithe tsa pudi, ke moka ya apaa diripana tsewe ya tshela dithlare tsa yona ya fa mosadi a di ja, pele ga gore motho yo mongwe a je pudi. Ka tswalo ya a pudi a dira diripana a di gadika ka leha, e ngwe a e fakala ke gare ga segokgo. Tsele tsa tsa go gadikwa di ile mola di le kgaufsi le gore di swo, ke moka a tshela ditshetla, ke moka tsa re kowa di eswa a dira gore mosadi e di orele.

Ke morago ga mo a crotse, ke moka tsa sidiwa yaba buupi bjo bo-
so, ke moka ke tshidi, ke moka ba rakela mosadi ke yona dieta noko,
ya fotla lenti la go otlihiwa la kgagamela, ba mo tlema lethaka ka
lona bjalo modiro wa ngaka o fedile, a tsee tshidi ela a mofa
gammogo le segokgo a re, mosadi apee segokgo se, ke moka a fele
a soba tshidi e a tshela ka gare a e nwa gabedi mo letsatsaing ka
moswanyana le ka mabanyana. Mothlang a nwele bjalo gona a se
ke a nwa.

29 Ke moka ba apee pudi, ka moka ga yona, ya butswa, ba ntsha
nama ba bitsa bana ba banyana ba thoma go ja pele, ba bagolo ba
sesu ba ja ke gona go ija badimo, ba laiwa gore marapo a se ke a
palakana a kgobakantswe. Ka morago ba bagolo le bona ba ja le
bona ba kgobakanya marapo. Ge ba feditse go ja ba rwala marapo
a ya badimong a isa ke kgadi o fithla o a tshela godimo ga lebitla.

Ngaka ya tloga mosadi a sala a dira ka mokgwa owe ngaka e
boletsego ka ona. Mosadi a fetoga monna a tloga a yo bega ngaka
gore mosadi o fitile ke kgwedi. Ke moka a tsholla ditaola tsa
gagwe, ditaola tsa bolela gore o tla boya le mothlankana a goma a
mo fa dithlare tse dingwe a re a thlatlee a e nwa.

30 Mosadi a foya a thlatlee a enwa, ke moka lebaka la pelego ya
mosadi la fithla mosadi a belega ngwana wa mothlankana. Gwaba
le thabo le legolo go batswadi ba ngwana gammogo le batswadi ba
mosadi bjalo mosadi o belegile monna wa gagwe. Ke nnete ke
monna wa gagwe ka gobane o tla mo thusa dilong ka moka, ngwana
wa mosetsana a na thuso, wa mothlankana o thusa medirong le
mohla batswadi ba gagwe b a ehwa o tla ba boloka. Monna a ntsha
kgomo a fa ngaka, ke moka gwa fela go etla mowe, mosadi ke moka a
napa a re go belega ngwana yowe a se sa belega.

Ga go swane le fela, ngwana wa mothlankana ke pheko, ba sala
ba lla Modimo gore ngwana a gole a ba phelele. Modimo wa thusa
ngwana a gola a phela, mahumo ka moka a dikgaitsemi a bona ke
yena. Monna ge a ka ba le bana ba basetsana fela bjalo a hwa,
mosadi a sala ge e se mosadi wa molao, ka moka ga ona o a
palakanya.

Dikgomo tse dingwe o fa baredie, kudu tse dintsi di tla fiwa
batswadi ba gagwe, tse dingwe di lewa ka molomo.

Kganthe ga e le mosadi wa nnete o swanetse go godisa lapa la gagwe a tsea basadi, le ge ba se na monna, banna a ba thloke, ba tla mmelegela lesaba ke moka lapa la gola.

31 Mosadi yo Setlago le yena o ile a ba le thari ya go se loke, a belega banna ba bathlankana fela. Monna wa gagwe ke moka a ya ngakeng, ke moka ngaka ya fithla ya alafa mosadi, mosadi a belega bana ba basetsana ka babedi. Ga go swane le ge e be e foba bathlankana fela, ba babedi bathlankana ba tla tsea basadi, ba bangwe bagolwane a tla thikela, ba batseisa basadi ba ile ba dira bjalo ba thikela ba tseisa baratho basadi.

Motsatsi Masumu mosadi yo o ile a ba le ngwana wa mothlankana ka o tee, ke moka a hwa, ngwana a sala a lelwa busuwana ke makgolo wa gagwe. Ka morago ga mo a godile e le monna a tseba gore ga gesu ke ga Masumu. Papagwe o hwile mosadi wa gagwe ge a na le mpe bjalo mosadi a sala a mo latela ka morago ga mo a belegile.

Mothlankane a na kgaitsemi, batswadi ba hwile ba thloka le pudi. Monna o tla mo hwetsana kae mosadi, bagwera ba gagwe ba tsea basadi, bjalo yena a sala a lekgope ka baka la busuwana, busuwana a ba se ge ba sega bobodu.

32 Gwa ba k go na le mogadikane wa mmagwe, ba re ke Lekapa yena a na ngwana ke moopa, bjale mosadi yo o na le dikgomo tsa go rekiwa ka mabele. Ngwana yowe wa tshuwana a fela a e ya ka mowe lapeng la mmagwe, ke mokax a mo swara ka diatla tse pedi. Ge mokgekolo a fokola ke moka ngwana yowe a leka ka maatla go mo nyakella dithlare a dira bjalo.

Mokgekolo yowe a bona gore ngwana yo wa magatsaka o a nthata, ke yena yowe a tlogo mphutha, le ngwako a mo agela. Lekapa a ntsha dikgomo a re dikgomo tse ngwanaka ko tsea mosadi ka tsona ngwana wa kgaitsemi ya ka. Ke mosadi wa gago, mosogana a dumela.

33 Ba ntsha dikgomo tsa ya tsa tsea Sejabaledi ke moka Jobola a dula nas. Batho a ba ke ba thloka go omana, ka tsatsi le lengwe ngwetsi a omana le matswala wa gagwe, bjale matswala wa gagwe a re mosadi a ba tseele, go kaone ge o ka botsa monna wa gago a mpha dikgomo tsa ka, monna o a di kwa a fo homola. Ge ba omana mokgekolo o fela a bolela ka mokgwa owe, monna a theletsa, a ba

a isa ditaba thlogong, a kwa bothloko.

A ka a bolela selo a fe homola a theletsa gore mokgekolo o tla mnotsa ka molomo gabotse kantle le komano. Mokgekolo a se ke a bolela selo, a kwisa fela kudu ke masapa a gore ba omana ba fela ba gopola dikgomo, bjale monna a ka a dima dikgomo taba ya bobedi mosadi a se wa gagwe mosadi ke wa mokgekolo.

Jobola ke monna, monna moja a tsenago ka lebitleng la banna ke moka ke monna, lebita la banna ba bolela go robala le mosadi ka ngwakong. Yaba gona le mosadi wa ramogolo wa gagwe yowe barego ke Ntheti, mosadi yowe o na le bana ba basetsana le mothlankana ka o tee. A fithla a dumedisa dikgomo tsa go tsea mosadi.

34

Kgoro ya ga Masumu ka lebaka lewe e be e se na banna, ba tsohwa ntweng ya Matshipi, go setse basadi le barwa fela. Mosadi a dumela go adima Jobola dikgomo a re fela ke tla bitsa basadi ba ga Masumu ke ba botse taba e. Mosadi a dira bjalo, a ba bitsa ba fithla ke moka a ba botsa taba e, basadi le barwa ba re, tsewe dia kwala di tseba ke wena.

Mosadi a re, nna ke lukulugile gore ke mo adime, kera gore nka se ke a mo fa kantle lena le sa tsebe. Mowe ke thereso, monna yo mongwe wa mogolo-gole o re, o mpotse o sa ya o se ke wa mpotsa o tse boya. Ka ro rialo mowe a ka tloga a sitwa go bolabola. Lehono re bokane yo mongwe le yo mongwe o kwile. Tau di senago se-boka di ja kgomo ya mogwathla. Ditaba ke dithasanyana di re pele tsa re nthago.

35

Lekapa le yena o gona, a se ke a bolela selo, mosadi yo mongwe a re, basadi bona ka moka ba dumela elego umago ngwana yena o reng, bjalo mokgekolo a re, nna ke a leboga yowe ngwana wa mogatsaka ga le mo thusitse ka dikgomo tsa gore a tsee mosadi. Mowe ke bothlatse ka gobane mmamohwapelo ga tsibji, yo a salago ge a bona gore bana ba fapana o tla balamola. Jobola o dula ka lapeng la Lekapa, ka go rialo mowe o swanetse go bekela mosadi wa gagwe ka gona. Monna a losa mosadi yo elego wa gagwe, a tsea dikgomo tsela tsa go adingwa a tsea mosadi ka tsona. Boya kgomo ke bo boya kgomo. Ke gore mosadi o tla tla a belega ngwana wa mosetsana a nyadiwa dikgomo tsa goma tsa boya, a di fa mong wa tsona.

RM/

Bjalo a beklela mosadi ka lapeng la Lekapa e le gore mowe ke molao gore a dire bjalo, ka gobane mosadi ke wa gagwe. Ka morago mong wa dikgomo a thoma go belsela a re lapa a le je le lengwe, ngwetsi o be a swanetse gore a beklewe ka lapeng laka. Monna a theletsa, a bona gabotse gore mosadi le ge a ka no tswela pele le ditaba, ditaba di ka se ke tsa mo ja ka e gobane dikgomo o kgopetse ka bothakga le gona o swanetse go hwetsana dikgomo tsa gagwe ka gore mosadi a be le ngwana wa mosetsana.

36 Monna a gopela gabotse, a bona gore yena ka nosi ke tshuwana, bjalo dipelaelo di ka mmakela madimabe, mosadi wa gagwe a re go ima ke moka monna a tloga a ya makgoweng. Monna a soma a romela mosadi wa gagwe tshelote, o boletse le mosadi wa gagwe gore ka yona o swanetse go reka dikgomo, mosadi a dira bjalo ka taelo ya monna wa gagwe.

Mosadi a ka a ba le lehufa la gore monna o reka dikgomo o nyaka go tllilo tsa mosadi yo mongwe. Monna o ile a mo thlalosetsa ditaba ka moka, bjalo ka ge le yena mosadi ka di tseba a di kwa dipelaelo tsa mosadi yowe a go adima monna wa gagwe dikgomo. A ba a dira dikgomo tsa go lekana tsewe a di adimileng, ke moka monna a boya gae, a bitse ba ga Masumu a ba supa dikgomo. A re ke ile ka adingwa dikgomo ke mmame bjalo lehono ke re dikgomo tselala ka go adima sedi, ke lebugile kudu le se ke la lathla ke nna tshuwana ya lona ke moka ditaba tsa fela. Dipelaelo ka moka tsa fela.

37 Mosadi yola wa go mo adima a leka gore aowa dikgomo tsa go adingwa di adingwa ka baka la go tsa, mosadi, mosadi o a tloga a ba le ngwana ke moka ngwana a nyadiwa a kgona a e fa mong wa dikgomo, monna a re tsewe ka moka dia kwala, bjale tsa a tse le tsona di a swana. O re o leka go thibetsa bosadi bja gagwe.

Mphodi ke mosadi wa ga Mongale bjalo, mosadi yo o ile a ba le bana ba babedi ba basetsana, ngwana wa pele o ile a e bikiwa mmago a sa phela bjalo ka morago mmago bona a hwa. Monna wa gagwe o hwile bana e sa le ba banyana. Moratho a tloga a ya ga mogolo Marwale a ya a dula gona.

RM/ A bolla a ba mothepa, mosogana yo mongwe wa ga Malale a fithla a molosa, ba kwana. Monna yowe wa ga Malale a nyala mosadi

wa gagwe, a mo nyalla lapeng la mogolo wa gagwe. Kowa lapeng la mmago bona ga go na ngwana, bjalo dikgomo e tla ba tsa mang.

38 Empa ngwana wa mogolo wa monna o gona yowe a ilego a phophela dikgomo, ke moka a re o tsea dikgomo gore ka tsona o tla ya a tsea mosadi yowe a swanetsego go tsosa lapa. Marwale a gana le dikgomo a re lapa a le je lengwe, nna ke nnosi ke swanetse go tsea mosadi. Ba ga Mongale ba gana ba re a go kwale, ge o ile wa tsea mosadi o le mo bogadi bjale mosadi yowe e tla ba wa mang, a re monna yo mongwe wa ga Mongale yo a mo ratago o tla fo tla a dula nae.

Mongale a se ke a kwisisa ditaba, bjalo ka go riale mowe a se ke a phakela go gapa dikgomo a bitsa banna ba gabo gore ba yo mo kwisa taba e, le banna ba bangwe ke maka a ya nabo. Marwale o be a tsere ke ba ga Malesa ba fithla mowe kgorang ya ga Malesa ba dumedisa mong wa motse.

39 Ka morago ga mowe ba thlagisa mantsu a bona, mong wa motse a re nna ke motho o sele mowe ditabeng a ke nyake go di tsena, ditseba ke lena le kgaitse di ya lena. Ke moka monna a bitsa Marwale a mmege ditaba, a bolela bjalo ka methla, banna ba ganetsa Marwale ba re a tseva gore dikgomo a di na mong wa tsona, ka go riale mowe lehone mong wa tsona ke yena monna yo taba kgolo e ka be o bolela gore monna a se ke a ya a ja dikgomo ka legano a fithle a tsee mosadi ka tsona. Ge a ka ya a di ja ka legano mowe re ka ema nago.

Marwale a kwa ke moka a lokolla dikgomo Matlala a digapa, a ntsha kgomo ka e tee a fa ba ga Malesa ka gobane ngwana o letse ke bona, kgomo ewe ba re kgomo ya maledi. Molao lapa a le je lengwe Matlala le yena a ka se ke a dira modiro o mongwe ka tsona kantie le gore a tsee mosadi.

Kgomo e ngwe le ge e ka hwa molao o swanetse go tsebisa Marwale le moratho Mamobu, go tswia gona o swanetse go e tswia. Bjale le bona ba fithle ke bona bawe ba swanetsego go bolela modiro wa kgomo. Matlala a ka a di ja ka legano, o ile a tsea mosadi ka tsona wa go tsosa lapa la mohu.

40 Matsatsi Masilu o ile a ba lem bana ba bathlankana ka babedi le basetsana ba babedi, modimo o be o dirile gabotse gore mothlankana yo mongwe le yo mongwe a se ke a thlaela mosadi.

Papago bona a hwa bana e sa le ba banyana.

Mosadi a na maano, ke moka mosadi a segola ke rangwane wa monna wa gagwe. Ngwana wa gagwe wa pele wa moredi a nyadiwa, ke gore o be a tsea ke ba bangwe bjalwa ba ga Mabakane ba thladisa bja nyala ka lesome la dikgomo le kgomo tse ditshelago. Bathladiwa ba gapa dikgomo tse ditshelago ba sala le lesome.

Monna a fela a foraforantshetsa mosadi, ngwaga o mongwe le o mongwe ba thlaba kgomo, bana ba bathlankana e sa le ba banyana. Monna a dira molato o ya ga mosadi ke moka mosadi o f mo fa kgomo o lefa molato, dikgomo tsa fela ka moka. Lekgothwane lona le go tseiwa la se ke la tseiwa ka baka la bogole.

41

Mosetsana yowe o belege e se segole, o golofctse ka morago ga mo a bolotse, ka mokgwa o, o ile a babja kudu, mowe a bago a idibala. Bjalo mmagwe a molela, ke moka a ge a phafoga mowe go idibaleng, ke moka a napa a ba se retele.

Barwa ba mokgekolo yowe ba ba ditshuwana e be busuwana go bona e be bo se gona. Monna a re go bona gore bana ba godile ba nyaka go mo tia ka go belaela dikgomo tsa kgaitsemi ya bona, ke moka a napa a tloga a ya makgoweng. A re go fithla a hwa. Monna le yena o be a se na mosadi, mosadi wa gagwe o ile a hwa e sa le ngwetsi.

Barwa ba mokgekolo dikgomo ba yo di hwetsana kae, ga go gona ke moka ba tla hwa e le dikgope, a retse mothlo o mongwe e ka ba dibereki, ba tsea basadi ka maatla a bona. Morwa wa gagwe yowe ba re go ke Mabediitse, a thoma go fapana le mmagwe, a re go yena ke nyaka dikgomo tsa kgaitsemi ya ka, bjalo mokgekolo a sitwa go mo fetola.

42

Lethloyo ya ba le legolo gare ga morwae le mmagwe. Morwae a fo thlwa a tia mmagwe, a re go kaone ge o hwile a o motho. Batho ba mmotse gore re ile ra go botsa gore ge o sinye dikgomo ke moka bana ba o tla reng ka bona, ge ba tlilo gola ba okwa bogope ba tla go tia.

Mafello mmago bona a hwa, ka baka la dinyalo tsa barwa ba gagwe. Bana ba sala le busuwana bja bona, bana bawe e be ba tshabana le makgowa, ka go riale mowe modiro wa bona o mogolo e be e le go tsoma. Ba bolaya diphoofolo ba e tla ba rekisetse batho.

RM/

A ba ka ba ba le basadi ba phela ka go segela, ba ba ba ba kwera
ka gore ke bo balla kae, ke moka ba kitime ba yo segela.
Bomadinabe ba file ke mmago bona.

43

Ngwana wa mathomo kudu go swanetse gore e be ngwana wa mosetsa-
na ka gobane ngwana wa mathomo ba ruta ka yena digale. Digale ke
gore boloi, ge mosadi a ka ba le ngwana wa mathomo, ke moka ngwana
a hwa, ba re ba dio bolaya gore mmago ngwana a ruta boloi. Bjale
ka go riale ngwana ge a ile a ba mothlankana go mmolaya ga gagwe
a ba tswenyego. Ge e le ngwana wa mosetsana, mmago ngwana a ka
se ke a dumela go ba mmolaya, ka gobane mosadi gare ga bana ba
bathlankana le basetsana o nyaka bana ba basetsana go phala
bathlankana.

Ngwana wa a pele wa mothlankana o phela ka mathlatse, wa bona
a phela batswadi ba mosadi yowe o motserogo ga ba loa. Le gona
ngwana yowe wa mothlankana wa pele ge a ka phela go thwa a ke a
thlwalefa ka molao, ge a ka re o a thlwalefa bothlale bja gagwe
bo a galoga. Ke baka la melomo le dikganetsano tsa ge ba nyaka
go mmolaya ke tsona tsewe di dirago gore a se ke a thlwalefa ka
molao.

44

Ngwana wa mosetsana a na molato ge a ile a ba ngwana wa
mathomo, kgomo ya tshadi a e e badimong le ge die ya a tsa tlala,
kudu go ya dikgomo tsa dipholo, o ka bona le ga di thlabiwa ba
nyaka go thlaba tsa dipholo, ya tshadi wa bona ba thlaba e tsofe-
tse, ge e sa le e ntswa dipelo tsa batho di kwa bothloko, ge go na
le a pholo ke moka ba mo fa ya pholo ke moka ba bolaya yona, ya
tshadi ya phela.

Kgomo ya pholo e bega badimo go bjalo ka bathlankana, ba
bega a badimo bagabo ka yena gore sewe ba nyakago go dira badimo ba
ba kwele. Badimo ba dumela selo se sengwe le se sengwe sewe motho
a se kgopelago. Dikgosi lebaka la modipula di ena, bjalo ba
bona pula e sa ne, ba swara bana ba leloko la banna, ke moka ba ya
ba mmolaya, ba bega badimo ka yena, ba foka dithlare ka madi a
gagwe ke moka pula ya na.

Dithlare tsa pula o ka se ke wa di swarela kantie le gore
o bolae motho o foka dithlare ka madi a gagwe. Bjalo le bjona boloi
bo bjalo, ke lona lebaka lewe bana ba pele ba bathlankana ba sa

RM/

thialefego ka molao. O phetse ka bothata a le gare ga lehu le go phela, bjalo ka baka la mmagwe a phela, moya ela ya goba e nyaka gore a hwe e godimo go yena.

45

Badimo le bona ba thabela kudu go fela ba fiwa ngwana yo a swanetsego go ba a ba getsetsa mollo. Ga le ke le thlaba motho la sia kgomo, ke gore mola dikgomo e be e ke a di gona le dinku, sethlabele sa badimo e be e tla ba bathlankana, bjalo ba re le thlaba kgomo, kgomo e hwa bakeng sa ngwana wa mothlanka.

Bana ba bantsi, mosadi a ke belega bana ba bantsi, bakeng sa taba e ya bana ba bantsi go na le dipolelo ka gobane dipolelo tsa batho a di fele. Ba leloko la monna yowe a nago le mosadi wa bana ba bantsi, ka nga e ngwe ba bolela gore mosadi o godisitse kgoro, ka lebaka ka ba re, le kile la monna kae motho wa go dio phaphasa bjalo ka kgogo, bana ka ba tlae ka mohuta o.

46

Ba gona basadi ba ba belegago lesome la bana go fithla le ngwana ka o tee, go feta mowe a ba kwale. Bjalo ge a ka re go belega ka mokgwa owe ba phela aowa o tla ba le kgoro ga e le epana ga le fela. Ge ba ile ba a hwa, mosadi o kwa a bolela gore nna e be ke sa tswafe go belega ke be ka na le bana ba go goma bokete ke dio kganya ke Modimo.

Bjalo ka mosadi yo Nwarokwane ngwana Moeng, a tsere ke Ntisi Masumu mosadi yowe o ile a belega lesome la bana le le ngwana ka o tee, bana ba bane ya ba bathlankana, bathlankana maina a bona ke, Lekgowa, Moroka, Thlogo le Thlophi bjale basetsana ba ba ba ba supilego. A hwela ka bana ba babedi, ba ba phethago monwana ba sala ba phela.

Mosadi yowe ba re ke moloi, ka gobane bana ba gagwe a ba hwe le gona a sepelego e botse, ya go hwetsana bana ba mosadi ba dio tlala lapa. Dipolelo tsewe di foba gona empa a di na taba.

Makgatlako ngwana Maseokoma a tsere ke ba ga Mothlabe yena a belega lesome la bana, bathlankana, ya ba ba bane basetsana ba tshelala, bjalo bathlankana ba bararo ba hwa le basetsana ba babedi gwa sala mothlankana ka o tee le basetsana ba bane le mothlankana. Mosadi o be a phaphasitse o dio kganya ke Modimo, tsewe ke dipolelo tsa batho.

47 Ge mosadi a ka hwa a sia ngwana moleli wa ngwa ke makgolo wa gagwe yowe elego mmago ngwana. Ge makgolo wa gagwe a hwile, ba mo fa mosadi yo mongwe wa leloko la bo monna ke moka a lela ngwana. Ka gobane le ge papagwe a setse a sa phela a ke se ke a kgona go mo lela. A ka dula nae ga ngwana e le yo mogolo ka gobane o tla seka peela.

Bjalo ka monna yo Tsatsabele o ile a hwela ke mosadi, mosadi a sia ngwana wa mosetsana, e ke a setse a kgona go sila ke moka papagwe a lela ngwana ka nosi. Monna o be a na le mosadi ka o tee a molela go fithlela a bolla a eba a loga. Mokgalabje yowe ga go na tsela e a ka hwetsanago dikgomo dikgomo o tla di hwetsana ka yena moredi.

48 Ge mosetsana e setse e le mothapa masoguna ba set e ba tla mo losa, ke moka papagwe a re, o mo dira mosadi mosetsana a gana, bjalo a mo kateletsa a ba a dira bothlola le moredi, moredi a bona gore taba e ke e ditshila ke moka a tloga a ya le dikompo. Mokgalabje a leka ka maatla go nyakela moredi wa gagwe a se ke a monna.

Mokgalabje yo e be e le ngaka, ke moka monna yo mongwe wa ga Sekgobela a loya monna yo mongwe, ke moka ba gabo monna yowe ba si-nya letswa. Mokgalabhe yowe wa ga Sekgobela a teena ke letswa, a bitse Tsatsabele, a mo supa kgomo gore nkalafe ke tla go fa kgomo e.

Monna a gopola gore ka gobane moredi wa gagwe ga go na, a re ka gobane kgomo e tahadi ela ya ya tswala ke moka ka tsee mosadi. A thlabela monna yowe wa ga Sekgobela ke moka ga a fola letswa la swara yena. Mokgalabje wa batho a hwa. Mothlolla mongwe ga tsebji, mothlomong wa sethlolla. O ile ke thlolla moredi di gomile di ile yena.

Tema ya 2. Bogolo bja mosadi bo sepele ka dikgomo.

49 Monna wa basadi go latelana ga bona ka bogolo bja bona. Montsha Thakeng ke yena mosadi yo mogolo, wa ka morago ke moka o latela wa pele, wa ka morago go wa bobedi o latela wa bobedi bjalo bjalo ka go thlatlamana ga bona. Ke moka baka napa e ba ba bagolo, ge monna a ba tsere ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Ge go ka tsena

kgomo tsa go fiwa ke papagwe di tla ba mothlomong di tswa kgaitsemi ya monna, mosadi yowe o tlile ba feta ka moka ga bona, gobe le ge papa a gagwe a no mo fa e le dikgomo t a go tia thlogo ya gagwe, mosadi yowe o ba yo mogolo.

Bogolo bja basadi gantsi bo tsibiwe kudu ge monna a sa phela, ka morago ga mo a hwile ke moka ba palakana. Selo sa monna ba sella ba le a lapeng le legolo, batho ka moka ba tla mo tseba le ge bana ba loma lerotse ba loma ka lapeng le legolo bjalo yo mongwe ga e le moeti o tla tseba gore mosadi yola ke yo mogolo. Bana bawe le bona ba ja ka go latelana ka bogolo bja batswadi ba bona.

50 Monna a ka ba le kgaitsemi tse pedi bjalo, moratho a nyalwa pele, mogolo a sala e le legakwa, bjalo kgaitsemi ya bona a tsea dikgomo tsa moratho a tsea mosadi, mosadi yowe o montshitse Thakeng ke mosadi yo mogolo ka sona sebaka sewe, bjalo mogolo a nyadiwa, a tsea dikgomo tsa gagwe a tsea mosadi ka tsona. Mosadi yola wa pele o boela ka fase, ke moka mosadi yo mogolo ke yola a go tseiwa ka dikgomo tsa mogolo wa gagwe.

Ka go riale mowe bogolo bja mosadi bo sonela ka baka la dikgomo, bjalo ka go bana ba belega, ngwana wa pele ke mogolo wa bona ka go riale ke gore ke yena kgosi ya bona, ngwana yo a mo latelago ke molata wa gagwe. Bjale basading yo mogolo o a goma a ba molata wa mosadi wa ka nthago ke baka la dikgomo tsa go tswa kgaitsemi.

Motswala, motswala wa monna ka methla ke yena yo mogolo le ge gasadi ka moka ba ka fo bikiwe pele ga gagwe, yena mothlang ba meka basadi ka moka ba swanetse go tiama mollo, ba e ba rumase mollo ka lapeng la gagwe ka go riale mowe ke gore ke yena mmago bona ka moka.

51 Ge a yo mmago bona a se nyadiwa ka dikgomo tsa go tswa kgaitsemi ya monna wa gagwe, gwa ba gona le mosadi yo a nyetswego ka dikgomo tsa kgaitsemi ya monna wa bona, motswala a ka se ke a ba yo mogolo o tla ba molata wa yola.

Bakeng sa Matswala a baka ba dumela gore a nyadiwe ka dikgomo tsa baratho, ba mo nyala ka dikgomo tsa moredi wa pele, le ge monna wa gagwe e sa le mothlankana o tla fo tla a ba a molela. Teng ga lokwa ga go fele, sewe ke seama, ke gore ge ba ~~hna~~ bona ~~gaxaxaxa~~

gore ngwana wa bona ke yo monyana, mosadi a ka tla a thlaka, ba mo lokolla gore a tselewe. Bakeng sa taba ya go tsea motswala ga gona molato goba monna o tsea lekgothwane go lokile kgane ke go dikgomo tsa go mo nyala di tswa kgaitsemi ya monna yo mogolo.

52

Bana gantsi ba sala ba fapana ka baka la bogolo bja batswadi ba bona yola a re, mogolo ke nna yola le yena a re mogolo ke nna. Bjale ba bagolo ge ba tllilo ba lamola bakeng sa taba ya mohuta owe, ba nyakisisa dikgomo tsa go nyala batswadi ba bona, ke yona thito ya ditaba.

Bjalo ka Moeng ke motlogolo wa ga Maile a ya a tsea motswala wa gagwe Pulane, Pulane a belega ngwana yo Madome ke mothlankana, ka morago a belega mosetsana Maleho, le mothlankana yo Ramoeng. Ramoeng a hwa e sa le lesogana e be e le mogolo wa Madome, gwa sala moratho.

Pulane le Moeng ba rera gore ba e swanetse go tsea mosadi ga Maile, ka gobane Maleho o nyetsewe. Mosadi yowe o be a lebane mogolwane, bjalo kgosi ya tloga ngwe e a sala ka go rialo mowe mosadi o lebane Madome, bjalo ba thlopha dikgomo ba isa ga Maile ba ya ba nyala mosadi yo Pulane o tla ga Rakgadi wa gagwe bjalo ge a fithla a hwetsana gore monna wa gagwe ke o monyana, ke moka papagwe Madome a dula le mosadi.

53

Ke moka mosadi ke wa mokgalabje, bjalo mosadi yo mogolo e sa le Pulane wa pele. Ngwana wa pele wa mothlankana ke yena kgosi. Mokgalabje le ge a dutsi le mosadi yowe Pulane yowe a goba a lebane morwa g wa gagwe, ke moka Pulane a ka se ke a belega kgosi. Monna ka o tee a ka se ke a belega kgosi tse pedi o belega kgosi ka e tee, ya ba ke moka, banna ba bangwe ke balata.

Mosadi yowe Pulane o tsere ka dikgomo tsa kgaitsemi ya Madome bjalo a ka se ke a ba mosadi yo mogolo ka gobane o dutsi le mokgalabje e ka be mokgalabje a letse mosadi, mosadi a no ba a sepele le ba bangwe o be a swanetse go ba yo mogolo. Ka gobane mong wa mosadi e be e tla ba ke Madome.

Maleho yowe elego kgaitsemi ya Madome ge a bona mamuwi o re mogadibo, kudu o re nna ka gobane o dutsi la papagwe. Mosadi yowe a belega ngwana wa mosetsana, ke moka ba tsea dikgomo tsa gagwe ba di fa Madome a ya a tsea mosadi ga kgothwane yowe ~~inn~~

RM/

54 leina la gagwe elego Mathale a golela Pulane. Mnago Madome a ba le ngwana wa mosetsana wa lekgothwane. Kgaitsemi ya Madome a nyadiwa m ke moka ba tsee dikgomo ba di fa Madome a tsee mosadi wa bobedi ka tsona ngwana Malema. Ge a fithla motseng ke moka ba tima mello, mosadi a ba yo mogolo ka baka la gore dikgomo di tswa kgaitsemi ya Madome.

Pulane a belega bana ba Matsikinyane, Patlana le Lekalakana. Mathale a belega ngwana wa mothlankana ka o tee leina ke Rakgobadi, mosadi yola wa go tswa ga Malema a se ke a ba le ngwana ya ba moopa. Madome e goma a ntsha dikgomo tsa gagwe a yo nyala mmula-ntlo ye Mokgadi a ya a nyala Mokgadi o tllilo thlatawa dikgwale tsa rakgadi wa gagwe, a mmeke.

Ge Madome a sa phela goe go sa kwalo selo ka golane e be Madome a re go bona bana ba ka, go bala ba Pulane yo monyana ka lebaka a re barwarre. Papago Madome a hwa, ka morago Madome a hwa gwa sala ba banyana.

55 Ka morago ga lehu la Madome ke moka ba kgobakana ba ga Moeng, ba nyaka go tseba kgosi ya bona. Ngwana wa Pulane Matsikinyane a re ke nyaka go tseba m gore mo kgorong ya rena ba ga Moeng, mogolo wa rena ke mang. O bolela a le bjalo a tseba gabotse gore yena ke yena yo mogolo ka kgopolong ya gagwe, ka gobane ke motlogolo wa ga Maile.

Ditaba di swanetse go thlalosa ke bakgekolo ka gobane rena ke rena bana. Bakgekolo ba re dinonyana go thlalefa mafoto, lena bolelang, ka mokgwa owe papagwe lena a goba a le laya ka ona. Matsikinyane a re, le swanetse gore le re botse, lefate le m leswa le tia ka le letala. Ba re dia kwala go tia ka le letala ke kgakello mowe re bonago gore le a bjala.

56 Ditaba tsa kangwa banna, ba lebeletsana, ke mang ya tlogo thoma. Ramaja ke wa ga Moeng wa lapa le lenyana, a ema a re, le se a ke la fo lebeletsana, motho yowe a re kgobakantsego, o swanetse go bolela, a dula fase. A gwa ka gwa m ba le motho yo a emago.

Monna yo ke wa kgoro e sele, Matlala a re go bo a le thoma go thlotlha magotlo la bona mesela la tshaba, lehono le reng le bo homola, bakong sa gore le bolele. Ga matome wa lena ke kaem, ba re ke ga Maile bjalo lehono le reng le nyaka go tseba lena le

tseba ga malome wa lena, kgane ga baka ba tsea mosadi ga Maile ba tsere, bjalo a na ngwana wa mothlankana, o gona, ke yena mong wa lena. Nna ke thlothla ditaba gore le bolele.

57 Matsikinyane a ema, a re, Mongale wa kwala, nna ke nna ngwana wa Pulane ke motlogolo wa ga Maile, ka go riale mowe ke bona eka nna ke nna g yo monyana, dilo ka moka di diriwa lapeng la ngwana Malesa dilo tsa go bega badimo le ge re le ka mphathong ke bona Rakgobadi a eta pele ga rena rena ke moka re mo latela, gammogo le go lumiwa ngwaga o moswa go bjalo, bjale ke lebaka lewe nna ke belaelago ka lona.

Rakgobadi a ema a re nna ga ke ili go eta pele ke nna yo monyana ka eta pele fela ka gobane ka mo lapeng la ngwana Malesa ga go na ngwana wa mothlankana. Nna ake llele bogosi ke llela go tuma, bogosi bona le malapa a bjona. Banna ba thoma go sekwane batlogolo ba Maile ba re ba bagolo ke rena.

Pulane wa pele o hwile go setse Pulane wa ka nthago, yowe elego mmago Matsikinyane. A re go bona e ke le theletseng bana, le kitimela go metsa le sesu la thlahuna, bogolo bja motho bo sepela ka dikgomo bjalo lehono e ka be le be le butsisa bakgekolo mosepelele ya dikgomo nka be le kwa ba fetola, bjalo lena e le ba thiba ditsebe.

58 Pulane a tswela pele le go thlalosa ditaba ka mokgwa o a tseba go a re go bona, le a bona bana, bogosi bja geno e be bo lebane nna, bjalo ka sitwa ka baka la gore bakeng sa gore ke dule le Madome ka tsea ke papagwe, xj bjalo ka ba mogadikane wa rakgadi. Dikgomo tsona ke nyetswe ka dikgomo tsa kgaitledi wa Madome Maleho. Lena bana ba ka le ba banyana, kgosi ke Madome, bjalo ka ge Madome e le ngwana wa Pulane wa pele nna ke nna mosadi wa bobedi.

Mathale a ema a re, nna le a mpona; ke nna mosadi wa Madome wa pele, ka molao e be ke swanetse goba yo mogolo, bjalo a go kgonege, ka baka la gore a ka tseiwa ka dikgomo tsa kgaitledi. Bjalo papago lena o ile a tsea dikgomo tsa lekgothwane a tseisa Madome ka tsona. Ke lebaka lewe ngwana Malesa a re fetago ka lona.

RM/ Mathale ke lekgothwane, mogolo ke Maleho, bjalo bona ka nosi, ba sokolla dikgomo tsa go tsea Pulane ba re ke tsa moratho tsa

59

mogolo ba re, ke tsa ngwana Malesa Mokgadi ba supa Maleho gore lapa la gagwe ke la ngwana Malesa, Matlale ba mosupa lapa la ngwana Maile rena re tseba go le bjalo.

Ditaba di ile tsa fela di etla mowe ke moka lapa la ga Maile le hwile go tsoga ga lona, e sege ngwana wa ngwana Malesa a ka thlopha dikgomo a ya a tsea mosadi ga Maile. Dikgomo tsa ngwana wa pele kantle le mowe ke moka go hwile. Ditaba tsa bogolo di sepele ka dikgomo tsa go ba tsea eseng ka dikgomo tsa maatla a bona aowa ka dikgomo tsa baredi.

Monna a ka tsea basadi ba bantsi ba bangwe a ba tsea ka dikgomo tsa go fiwa ke mmagwe tse dingwe tsa go fiwa ke papagwe, tse dingwe tsa maatla a monna ka nosi, ka morago a tsea mosadi wa dikgomo tse ditwago ngwanana, mosadi yowe ke yena yo mogolo, buntsi bja basadi ba ba ka fase ga gagwe. Bjalo bona ba ta latelana ka go bikiwa ga bona.

60

Ge go ile gwa se be le dikgomo tse di twago ngwanana, ya no fa dikgomo tsa go fiwa ke batewadi bjalo ka ge go thlalositse ka mo gedimo mosadi wa pele ke yena mojalafa.

Go ja lefa, a se gore dilo ka moka tsa papagwe a ka di ja a le tee, aowa ge papago bona a ile a hwa a sia dikgomo le dipuqi le dinku gammogo le tshalete, di ka se ke tsa ja ke ngwana wa mosadi yola mogolo aowa, bathlologadi ka moka ba tla a ba gana ka dilo tsewe. Ngwana yowe a ka se ke a hwetsana selo.

Lefa lewe le bolelwago ke lefa la dilo tse bjalo ka ge papagwe a ile a hwa e le ngaka ke moka a tsea ditaola a sumisa tsona, ge a be a okwa molao wa papagwe. Le gore dipheko tse dikgolo di dule ka lapeng la gagwe. Ke lona lefa lewe le bolelwago, e seng dilo tsa go phela. Ge e le mafa a malapa a laolwa ke beng ba ona, yena ba fo motsa bjalo ka ge e le yo mogolo, mabjalwa ona ba ka se ke ba mo kona, ka gobane ke mogolo wa bona.

61

Bjalo ka yena mokgalabje yowe wa ga Moeng o ile a hwa a sia dikgomo tse thlano. Mojalafa ke yena Mokgadi, bjalo ka morago ga selo sa monna wa bona ba ntshagana dikgomo, basadi ba gagwe e be e le ba bane, yo mongwe le yo mongwe a feta le kgomo, gwa sala kgomo ka e tee, ba re kgomo e swanetse gore e fiwe mosadi yo mogolo, basadi ka moka ba gana ba re ka moka e a be re mo solela tsa go ja,

RM/

bokaone e se gore e bolaiwe, ke moka re a belane dinama.

Ba ile ba dira ka mokgwa owe bathlologadi ba bolelago ka ona ba bolaya kgomo ke moka ba a bagana dinama, mosadi yo mogolo a tsea nama ya letsogo, molata wa gagwe le yena a tsea letsogo, yo a late-lago y we a tsea serope, wa mafelo le yena a tsea serope. Dinama tsa mathlakori ba ripaganya baredi le ba leloko la bona. Sehuba ke sa mojalefa, molala le thlogo ba apea felo go tee.

62 Mokgalabje yowe o hwile e le ngaka, bjalo dilo ka moka tsa bongaka tsa tsea ke mojalefa. Mosadi o be a se na ngwana wa mothlankana, mosadi yo a mo latelago a na le ngwana wa mothlankana mokgalabje a mo laetse bongaka, a mmotse gore dilo tse dikgojo ka moka o di bee ka ga ngwana Malasa, ge o nyaka go di sumisa o di sumise di le ka mowe lapeng lewe. E tla re ge a ka ba le ngwana wa mothlankana ge a godile o mo gafele tsona.

Ke gona mojalefa a kgonago a ija lefa, a tla jago lefa le monna wa gagwe. Ka gobane ge motho a ka tla, ke moka a mo alafa ka dithlare tsewe, ge motho a ntsha dilefa, monna o swanetse go supa mosadi ke moka ba ntshagane. Basadi ba bangwe a bana taba nabo. Ge morwa wa mojalefa a godile ke moka, monna o swanetse go supa mojalefa dilo tsa gagwe, bjale ke moka go fedile. Monna le yena o tla ba a sumisa kabelo ya gagwe, bjalo a sa na taba le go bega mosadi wa lejalefa.

63 Mosadi yo mogolo wa moopa, mosadi yo a ka se ke a tlosa bogolong bja gagwe, taba e e ka diregago, ke gore monna o swanetse go tsea mosadi wa go thlatswa dikgwale. Taba e ka molao wa se gagesu ga e dumelege, gore monna a yo tsea moratho wa mosadi wa gagwe, a re o thlatswa dikgwale, taba e e diregago ke ge mosadi yowe wa moopa a hwile, bjalo ba yo tsea mula-ntlo. E seng gore a tseiwe a yo dia bogadikane le mogolo wa gagwe aowa ba re go a ila. Ke molao wa bathoka owe. Mosadi yowe ba ka sek ke ba mo tlosa bogolong bja gagwe ka baka la boopa, o tla no hwa e le yo mogolo. Yaba gona ba ka kgonago ba yo tsea mosadi wa mula-ntlo, o tllilo dula tulong ya yola mogolo.

M sadi yo mogolo le ge e le setlaela goba segole, gana taba ba ka se ke ba mo tlosa ba bea yo mongwe ka baka le bogole goba botlaela bja gagwe.

Ke yo mogolo, gana taba, mogolo-golo yo mongwe o re kgosi a e thlalefe, go thlalefa balata, ke moka ba fele ba e letsa kgosi.

64

Mowe ba mo eletsago, go go lumiwa ngwaga o moswa, ka gobane yena go a sesu a dira bjalo bja go loma ngwaga o moswa ga go na mosadi yo a ka dirago. Bjalo baswanetse go mmotse ge ba bona a di-ega, ba mmotse gore o swanetse go lumisa bana g ngwaga o moswa. Metse e mintsi ba setse ba lumile, bjalo re tlabo ra tsama re nwa ra fekegetsa bana. Ke moka a dire bana ba motse ba kgobakane ba l me ngwaga o moswa, bjalo molao o phethegile mosadi yo mongwe le yo mongwe a ka kgona go omela bja gagwe a nwa.

Dikgosi mohumagadi wa kgosi taba ya go nyadiwa ga mohumagadi wa kgosi e fapane le bogolo bja basadi ba dikgoro fela, ka mokgwa o, mohumagadi wa kgosi a nyalwe ka kgosi, goba batswadi ba kgosi ba ntsha dikgomo tsa bona ba difa morwa wa bona aowa o nyalwa ke setshaba. Kgoro e ngwe le e ngwe e ntsha kgomo ke moka ba disa mosate, ke tsa go nyala mmago bona.

Mosadi yowe a tsewa ka dikgomo tsa motho ka go rialo mowe a na manuwi wa gagwe, ke mmago setshaba. Mmago setshaba o tsewa ga malome wa kgosi. Le mothlang a bikiwago ba dira mokete o mogolo kgoro e ngwe le e ngwe e ya e swere selo, ke sa f go fa mmago yena, mabjalwa ke mabjalwa, ke moka ba keteka ba thabetse mmago bona.

65

Basadi ba motse, ba tima mello ka moka malapeng a bona, ke moka mollo gotsiwa ka ga mmago bona ba yo rumasa mollo ka lapeng la mmago bona. Mosadi a foya ka mokgwa o a ratago ba ya ka go latelana ka bogolo bja bona, gore mmago bona le yena a bone yo a ba fetago.

Ka go rialo mowe go supa gore ke yena motho yo mogolo, o ba galeitse melao ka moka ba tla kwa ka yena, le yena a ba botse ka nosi gona le mosadi yo a mo latelago o botsa yena, ke moka gwa ba yena a ba thlalisetsago. Dilo ka moka tsa kgoro di dula ka mowe ngwakong wa mohumagadi, goba motho o thlabile kgomo, o ntsha lethlakori ba isa mosate, le swanetse go tsena ka lapeng la mohumagadi.

RM/

Ge melato e rerilwe kgorong, bjalo motho yo mongwe a ja ke molato, motho yowe a lefa, ke moka a ntsha sa go tswalla kgoro

66

kgosi a swanela gore a tsee selo sewe a ise ka lapeng la sele o swanetse go isa ka mosata. Goba ke koma e a bolla ba ya ba bolaya diphoofolo, ka moka ga tsona dikgobokana ka lapeng la mosata, ke moka basadi ba kgosi ba abelwe ka mowe lapeng la mmago bona.

Mohumagadi ge e le setlaela goba segole, ga go na taha ke mohumagadi, ke mohumagadi ga go na ka mokgwa o a ka tloswago. Kgosi e ka mpa ya mo dira mamonyadiwe, ga go na taba, dilo tsona ka moka tsa bogosi di swanetse go dula ka lapeng la gagwe, di laolwe di le ka gona.

Mohumagadi wa moopa, kgosi a swanela go tlosa dilo tsa borena ka lapeng la gagwe ka baka la gore a na ngwana, o swanetse go fodibea ka lapeng la gagwe. Ge kgosi a ka nyatsa mohumagadi a tsea dilo tsa kgoro a di isa ka lapeng la mamoratwe ga se molao, ka gobane mosadi ke mmago setshaba, ka moka dilo tsewe ba di dirago ba di direla mmago bona, eseng mofokotsana yo yo mongwe, ka go riala mowe o tla ba a nyatse mohumagadi o nyatsa setshaba, taba ewe bakgomana le batseta ke bona ba swanetse go go mo kgalemela, ka gobane e ka baka ntwana.

67

Ge kgosi e nyaka gore basadi ba dire modiro ok botsa mohumagadi, bjalo mohumagadi o botsa mosadi yo a mo latelago, ke moka a botsa basadi ba motse gore ke kwa mmago rena o re, kgosi o re, o nyaka gore re dire modiro wa gore. Ke moka basadi ba dira modiro owe, kantle le mohumagadi, le letsogo la mohumagadi elego molatedi wa gagwe. Yena o tla tla a bola ka mokgwa o ba samilego ka ona pele ga mohumagadi.

Ge basadi ka moka ba naga ba yo soma mo teng, ba kwa ka yena mohumagadi ke moka molatedi wa gagwe o a nabo tshemong, mosadi yo mongwe le yo mongwe a swanela go mo nyatsa o swanetse go mo kwa sewe a se bolelago. Ge a ka se ke a kwa sewe a se bolelago, a nyatse yena o nyatsa mohumagadi.

Kgosi e tsea basadi ba bantai bjalo basadi ba a bae ka go lekana mphatho o mongwe le o mongwe o swanetse go tsea mosadi ka dithlathle tsa koma, ba bangwe o tsea ka dikgomo tsa baredi ba gagwe, ba bangwe ka tsa dikgaitse.

68

Ka go riala mowe ba yo fetana ka baka la dikgomo. Ga go kgathalege gore mosadi e ka foba motho fela, e eseng wa leloko la

RM/

bogosing, empa ba mo tsee ka dikgomo tse dinago le tsela, mosadi yowe o swanetse go feta basadi bawe elego basadi ba leloko la dikgorong tse di tsibjago.

Bjalo ka kgosi e, Mafotha o be a na le basadi ba bantsi, mosadi wa pele wa go mo ntsha thakeng, ke mohumagadi Mapheto ngwana Popela. Mafotha a se motlogolo wa ga Popela, ke motlogolo wa ga Masumu o ya legatong la mohumagadi Marebole ngwana Popela. Marebole e be e le mosadi wa Maphuphe, bjalo kgoai e we ya hwa mohumagadi a se na ngwana. Setulo sa sala se swere ke Mabjale motlogolo wa ga Morei, dilo ka moka di laola ke mohumagadi.

Mohumagadi e be e le moopa a se na ngwana bjalo a bona gore ge nka hwa ke sesu ka lukisa ditaba, bogosi bo tla wela ka diatleng tsa batlogolo ba ga Morei. Ka gobane Maphuphe o be a no ba le basadi ba babedi, yena mohumagadi Marebole le Mamorei, bjalo Mamorei a belega bana, mohumagadi a se ke a belega.

Lapeng la dikgaitsemi tsa mohumagadi e be go se na ngwana wa mosetsana, bjalo a ntsha dikgomo t a kgoro a ya a tsee Mamotetwa ngwana Masumu, a ntsha tse dingwe a ya a tsee mosadi wa bobedi Mokgadi ngwana Masumu.

Mosadi wa pele ke Mamotetwa, ke yena yowe a goba a swanetse gore e a be yo mogolo, bjalo Mamogagare papago Mokgadi a re go mohumagadi, mosadi yo mogolo go swanetse gore e be Mokgadi, ka gobane umagwe Maboganyane ke yena yo mogolo kgorong ya ga Masumu, lehono a ka se ke a kgona gore a be ka fase ga Mamotetwa. Ba tserwe ka dikgomo tsa kgoro bedi ga bona, bogolo bjowe a bo bolelago ke bja ka dikgorong tsa bona.

Mohumagadi a botsa Mabjale taba e, bjale Mabjale a re go ka se ke gwa direga, ka gobane basadi ba tsere ka dikgomo tsa kgoro ka moka ga bona, molao o re mosadi wa pele, ke yena mojalefa, mothlomong a be a tserwe ka dikgomo tsa ngwanana. Ditaba tsa sita empa ba se ke ba botsa basadi ba le homola ba sa no di soma ka sephiri.

Mamotetwa a beleha bana ba ehwa, bjalo Mokgadi yena a belega bana ba phela, bjalo Mabjale a re go mohumagadi o swanetse go supa mosadi yo mogolo, bjale, a re mosadi yo mogolo ke yo a tlilego pele, ka gobane ngwana a ka se ke a belegwa pele la moetsa morago

e le gore ka bana ba mosadi ka o tse, ke gore o bolela mabapi le dikgomo tsa go nyala basadi.

Mamotetwa o setse a kwile gore Mamogagare o nyaka gore mosadi yo mogolo e be Mokgadi gammogo le batswadi ba Mamotetwa ba botsa moredi wa bona gore o gane mothlomongwe o ka bona ngwana, wa dumetsa o tla ba wa tla wa hwa kantle le ngwana. E rile ge ba mmotse gore wena ke wena yo mogolo, yola o swanetse go kwa sewewena u se bolelago, mosadi a re, nka se ke ka kgona go busa kgosi ya ka.

71

Ke ge ba sokologa, ba re, Mokgadi ke wena yo mogolo fela ka baka la ka malapeng a lena, gela e be e se bjalo mogolo wa gago e be e swanetse goba Mamotetwa. Ke moka mosadi a golela mosadi wa go tla pele ka lona lebaka lewe. Kudu ke go tshaba boloi bja go loya bana ba gagwe . Ka morago ga mowe a ba le ngwana ka o tse wa mothlankana yowe leina elego Lee.

Mokgadi a phaphasa bjalo ka kgogo, ke ge a belega Mafota, Mokaile, Madisane, Matsebe Maboi Sepalo le Maleopeng, go kwagala gore bana ba bangwe ba ile ba hwa e sa le ba banyana. Mona maineng a bona bathlankana ba bathlano, basetsana ba babedi Madisane le Matsebe.

72

Mafotha o be a swanetse go tsea mosadi ka dikgomo tsa go tswa Madisane, bjalo a gwa ka gwa direga ka baka la gore setshaba se ile sa ntsha dikgomo ba tsea mmago bona, ka mokgwa owe Marebole a ilego a ba laela ka moka gore ngwana wa Mokgadi wa pele a se ka a ya a tsea mosadi gammalome wa gagwe o swanetse go tsea ga Popela mong wa kgoro e, ke ge a ba ntsha dikgomo tsewe tsa setshaba ba ba yo tsea Maphelo.

Dikgomo tsa go tswa Madisane tsa tsea ke moratho wa Mafotha, Mokaile a yo tsea mosadi ka tsona, leina la mosadi wa Mokaile ke Makgatlako ngwana Masumu wa kgoro e sele le Mokgadi mmago bona ka gobane mowe go swanetse go tsea Mafotha. Gela e ke e noba batho fela, e be ditaba di fapane, mogolo e be e tlo ba yo monyana ga moratho wa gagwe ka baka la dikgomo tsa kgaitseidi ya bona. Ka baka la mmago setshaba ga go na selo, dipheko ka moka ga bona ba tla loma ka lapeng la mmago bona.

Mafotha a gona a tsea mosadi yo Ditshila ngwana Mabakane, leloko la bare ke bona ba ga Mohlabe, ga ba tseba mowe ba tswago gona. Mmago bona ba ile ba topa bjalo ba tla ba bega mosate, a topile ke monna wa ga Masete. A tla a belega bana, e be ba ka se ke ba tsea mosadi ka mowe, bjalo ba tsea ka baka la gore morwa wa gagwe Mageketla a loya.

73 Mmago Mageketla o be a setse a hwile bjalo Ditshila ke moredi wa Mageketla. Ka baka la boloi, bjowe bja gagwe ba re ba mo raka gore a e mmabaneng, ke go a ntsha yowe moredi wa gagwe. Boloi bjowe bo bolelwago o ile a robala le Mokgadi a belega Mafotha, bjalo ba gana go bona ditshila tsa mohuta owe. Moredi wa gagwe o ile a nyadiwa ka dipudi tsa kgoro yaba mosadi yo a latelago mohumagadi.

Mosadi wa boraro, ke Mapholo ngwana Lewele, yena o ile a tseiwa ka dikgomo tsa kgoro. Ka baka la gore ke dikgomo tsa kgoro a ka se ke a feta Ditshila le ga e le ngwana wa Mothoka. Mosadi wa bone ke Mokgatli ngwana Ratshosi le yena ba monyetse ka dikgomo tsa kgoro, o latela Mapholo. Mosadi wa bothlano ke Mampuru ngwana Thobetsane ke wa dikgomo tsa kgoro, o latela Mokgatli. Mosadi wa go tshelela Makose ngwana Moeng, mosadi yo o tserwe ka dikgomo tsa moredi wa Maphofo, ke moka a ba namela ka moka a latela mohumagadi bala ba boela ka fase. Mosadi wa go supa ke thobela ngwana Masumu ke motswala wa Mafotha, o ile a re tsona dikgomo tsa go tsea Makosi, a ntsha tse dingwe a isa poo ga malome wa gagwe.

74 Thobela a mo fetsisa ka dikgomo tsa g kgoro, ka baka la kgomo ela ya poo ke moka ya ba mogolo wa bona Makose a sala ka nthago, yena a latela mohumagadi. Mosadi wa go phetha monwana mmedi, Mokgwatse ngwana Sekgo ela, o ile a tseiwa ka dikgomo tsa kgoro. Mosadi wa go phetha monwana ka o tee ke Madimabe ngwana Saai, a tseiwa ka dikgomo tsa kgoro.

Basadi ba mbedi ba a baka ba losa ke kgosi, ka nosi, aowa ba ile ba tsea ke a basadi ba kgosi ke moka kgosi ya tsena ka mengwakong ya bona. Mpyafe ngwana Masumu ke ngwetsi wa Mokgatli o ile a tseiwa ka dikgomo tsa moredi wa Mokgatli ke mosadi wa mokgalabje ka molao, empa gela go be le ngwana wa mothlankana ka mowe lapeng lewe e be e le wa gagwe.

K34/82

75 Masenkele ngwana Raganya, le yena a losa ke kgosi ka nosi, o lositse ke Mapholo ke ngwetsi wa Mapholo, ka go thloka ngwana wa mothlankana ke moka kgosi a dula nae. Mosadi yowe o nyetswe ka dikgomo tsa moredi wa Mokgatli. Basadi bawe ba bitsiwa gore ke basadi ba kgosi bjalo ka ge a robala nabo empa e le ba lebane barwa ba gagwe, gela basadi ba ba le barwa.

Mosadi yo mongwe le yo mongwe o tla ba le ngwana wa mothlankana, bjalo ka go riale mowe ngwana yo mongwe le yo mongwe a ka se ke a ba kgosi, kgosi ke ngwana wa Mohumagadi, bontsi bja bona ke balata ba kgosi. Ge bana ka moka ba le mo motseng, motho o sele a ka se ke a tseba yowe o tla babo kgosi, kante le bona beng ba naga b a tsebago gore yola ke n wana wa yola mosadi.

76 Mowe batho ba ya go ba leka gore ba ka bontshisa, ke ge ba bolla, empa le gona ba ka se ke ba bona selo, ka gobane gwa se ke ngwana yo mongwe le yo mongwe wa kgosi goba wa moratho wa kgosi le yena ke gwase. Ke mowe o kwago ba roka ke gore balaudi ba bolela gore bana ba kgosi re loba ka moka yo a tlogo dula bogosi a re mo tsebe.

Ba bolela ka mokgwa owe e le gore ke nnete, ka gobane ge o ka lebella mphatho o mongwe le o mongwe o na le kgosi ya ona yowe ba mmitsago gore ke gwase. Ke tla supa ka boripana ka mephatho gore go bonagale gabote.

Mohumagadi Maphofo o ile a ema kudu pelegong ya gagwe, ke gore a ka a phakisa a ima. Mosadi wa moratho wa Mafotha, Mokaile, ke moka mosadi wa gagwe a phakisa a ima, a belega ngwana wa mothlankana ba re ke Pae. Ga mogolo ga gona n wana wa mothlankana, bjalo koma ya tswa, gwase ya ba Pae. Babundi ka moka le balaudi ba gopola gore ke yena mong kgosi, ka gobane dibego e be dia go yena. Mphatho owe leina la ona ke Magasa kgosi ya ona ke yena Pae.

77 Mohumagadi le yena o na le ngwana wa mothlankana leina la gagwe e le Matshubeng. Yo ke yena mong mojalafa wa mosate, X ke moka koma ya tswa, ba kwa ba re, ke yena gwase. Ba mo fa diloba bjalo ka yonola wa pele. Ge kgosi e fithlile ka mphatho, o thoma ka yena go tia, o mo tia go fitisa botsha ka moka ga bjona. Mphatho owe wa gagwe ba orela leina la gore ke Madikwa bagwera ba Matshubeng.

Mphatho wa ka morago le ona o tla foba bjalo, le ge gwase e le ngwana wa molaudi ga go na taba. Ke moka balaudi a ba sa tseba gore mong mojalafa ke meng. Le ge kgosi e ka hwa ka morago ga lehu la gagwe, bana bagagwe ba sala ba baka bogosi, balaudi a bana le lentsu le ba ka le tsentshago, ka gobane a ba tsebe selo.

Ke mokgwa owe seema sa bona se bolelago gore bana ba kgosi re loba ka moka yowe a tlogo dula bogosi a re mo tsebe. Mojalafa ga ba mo godisi le gona o ka se ke wa mo tseba, ba mo swara bjalo ka bathlankana ba mosate ka moka. Taba owe ba tshaba gore ba ka mmolaya, ka gobane ngwako ya mosate o re tshikgidi wa re mafene.

78

Tshikgidi e phela ka madi a motho, mafene a phela ka dijo. Bjalo mafene ke basadi, kudu ke batho, bjalo lefene le lenfwe le le lengwe le duma e ka le ka hwetsana dijo, le gore ngwana wa lona e be mongwa dijo. Ka go riale mowe mosadi yo mongwe le yo mongwe o nyake go loma bana b a yo mongwe mosadi gore ngwana wa gagwe a godise.

Bjalo bagolo-golo ba be ba thlalifile, bathlankana ka moka ga bona tsa go ja e be ba ija kgorong, gammogo le melatsa ya bona, mothlankana o be a sa sumelelwa go dula ka lapeng empa e be ba rwalla dikgong ngwana yo a sa tswego le legone a ore mollo kgorong, o dula ka lapeng le mmagwe le yena mmagwe o tla moroga tse nkego ga segafela. Ka moswana ke moka le yena o tla tswa a rwele legone.

79

Ngwana yowe wa mojalafa a ka se ke a fo bolaya ke ditshikgidi ka moka aowa, a bolaya ke mosadi yo a latelago mohumagadi, ka gobane o kgaufsi, ngwana wa gagwe a tle e be yo mogolo. Ke mokgwa owe bana ba dulago kgorong ba se ke ba tlwaela go dula ka malapeng. Le gona mmago bana le yena o ba laya gore o se ke wa smogela dijo ge mmago mokete a go fa tsa go ja, a ka go bolaya.

Mojalafa le ge a godile, ba mo tsewa mosadi, yaba papagwe o sa phela, e sa le mothlankana, a ka se ke a dula setulong, ge papagwe a ka ba le bophelo bjo botelele, morwa wa gagwe a ka noba a tswaka meriri, ba ka se keba mo dumella gore a dule setulong. Le mosadi wa gagwe a ka se ke a ba yo mogolo.

Taba kgolo ge morwa wa gagwe a godile mokgalabje o fo dula a le kotseng lebaka ka moka. Ba nyaka gore ba molae a sutelle morwa wa gagwe. Ka morago e ga lehu la papagwe, ke gona morwa

wa gagwe a ka kgonago a dula setulong le mosadi. Ge e le mmago mosogana le ge a sa phela tsa gagwe di fedile, yena ke mokgekolo ba tla no fela ba mmege ditaba le go mofepa empa a ka se sa kgona a go di laola bjalo ka ge monna a sa phela.

80

Mosadi wa mohumagadi, ge o na le morwa wa gagwe, ke mohumagadi ge monna wa gagwe a sa phela, monna wa gagwe a hwa morwa wa gagwe a beiwa setulong sa bogosi ke moka bohumagadi bo fedile. Empa ge monna wa gagwe a ka hwa mohumagadi a se ne ngwana wa mothlankana, mohumagadi o dula setulong sa monna wa gagwe. Le ge go na le monna yo mongwe yowe a salago a swere kgoro, dilo ka moka tsa kgoro di swanetse go ya ka lapeng la mohumagadi.

Go bjalo ka ge kgosi e ka hwa ngwana wa mojalafa e sa le ngwana, monna ke gore moratho wa kgosi, o swanetse go sala a lela ngwana wa mogolo wa gagwe. Ge moratho wa gagwe a hwile a sia ngwana wa mothlankana ke yena yowe a swanetsego go sala a le gona, molao a o dumele ka gobane ngwana wa mogolo wa gagwe ke yena elego yo mogolo.

81

Mohumagadi o a hwa, go sala, kgosi, ge mohumagadi a ile a sia ngwana wa mothlankana, papagwe a o swanetse go tshabisa ngwana a no ise ga mal me wa gagwe a yo lelwa botlogolo. Ka gobane ge e le mo basading ba kgosi o swanetse gore a lele ke mosadi yo a goba a latela mmagwe, bjale dilo ka moka tsa kgoro di tla tsena ka mowt. Thobela e a tsefa, ka ka morago ke moka o bolaya ngwana a re, ngwana wa gagwe a sa le e le yena mojalafa. Ke lebaka lewe ba mo isago ga makgolo wa gagwe.

O mo laya a le bjalo a tseba gabotse gore ba swanetse go tsee mosadi wa mula-ntlo, yowe e tlilogo boba mojalafa. O re e tla re ge mosadi a tlilogo go ba le ngwana a gola o tla ba a lle, le gona mohumagadi o tla tla a dula le morwa wa gagwe. Ke tsona ditaba tsa motse wa mosate, mowe mogolo-golo a bolelago gore o re ditshikgidi le mafene, ngwana o gola a thlakile, ka baka la gore mosadi yo mongwe le yo mongwe o epela ngwana wa gagwe tsela ya lefa.

Go aga ga mengwako ya monna wa basadi, mosadi wa pele, ge a fithla o hwetsana gore o na le ngwako goba ba mo agela ngwako, bjalo mosadi wa bobedi, ba mo agela ka theko ga

RM/

82 ngwako wa mosadi wa pele, wa boraro le yena ke moka a bea ngwako wa mosadi wa pele gare. Ke gore molao ngwako wa mosadi wa pele o swanetse go ba gare bjalo ya basadi e be ka matheko.

Le ge ba yo aga moraka, ngwako wa pele o swanetse go agiwa ke ngwako wa mosadi yo mogolo, ka morago go latela wa mosadi yo a mo latelago, bjalo bjalo go fithlela basadi ba e ba e le mengwako ka moka ga bona.

Basadi ba motse le bana ba tseba ngwana yowe e swanetsego gore e be mojalefa, ka gobane, ba tla tseba ka mmago ngwana ge a ba feta. Le go lome ga ngwaga o moswa kowa badimo ke yena a thomago go nwa, ke moka ka morago gwa nwa g yo a mo latelago bjalo bjalo ka go latelana ga bona go fithlela ba felela.

83 Gantsi mojalefa wa mosate ba fela ba mo isa ga malome wa gagwe a yo dula ntshe. Ka morago ga mo a bolotse a kgona a boya bjalo o na le thlaloganyo, o tlilo laiwa melao ke papagwe. Ga golele lapse-
ng mmagwe, ge e sa le yo monyana ka gobane bagadikane ba ka molaya. E seng ka boloi bja dithuri aowa, ka go mo tshella dijong, ka gobane mabapi le dithuri di ka se ke tsa mo dira selo, ka baka la mothuso wa gagwe. Mothuso wa dikgosi ke mogolo kudu bjale ka ge ba re kgosi ke letlala.

Letlala ke mobu, bjalo mo ba bolela gore motho yo mongwe le yo mongwe yowe a dutsigo mowe nageng ya kgosi owe, kgosi o na le letlalo la gagwe. Ka baka la lebollo, mesobo ka mokam e na le kgo-
si, bjalo ba tsea dithlare tse dingwe le lona letlala le pelo ya khudu ke moka ba thusa ngwana yowe wa mojalefa ka tsona. Gore le ge motho a ka leka gore wa molaya a se ke a dira selo, boloi bja se tsene mmeleng wa gagwe.

84 Khudu, ke phoofolo, kudu ke segagabi fela e na le maoto a go sepela ka ona, bjalo e na le legapi la go tia kudu. Ge e bona motho e boetsa thlogo ya yona ka gare ga legapi. Bjale batsomi gammogo le baji ba yona ba na le tsebo ya yona. Moji wa khudu, o tsea selepe a bula letlalo la yona ka sona ka dimpeng tsa yona, ke moka ba kgona ba e tswiya ba ntsha mmele wa yona.

Bjalo ge motho a ka thlokomela gabotse ge ba e ntshitse, o tla no bona e sa bophela, ke moka ba e phule, ba e ntshe pelo ya yona ba e bee kowa, o tla fo bona pele ya yona e sa fopela.

Kantle le gore letsatsi le fise kudu ga e hwe kapsela. Bjale ke ona mothuso owe ba thusago ngwana wa kgosi ka ona, ke moka ka morago ba mo fa seno sa kwena gore ge motho a ka mo fa dijo tsa go se loka a di thlatse.

Monna wa mosadi ke yena mojalafa yena mosadi a le nosi a sa bakisane'le motho le morwa wa gagwe wa pele, ba fo mo tseba gore ngwana yo ke wa mokete wa pele ke yena mojalafa la papagwe. Ga go na mphereferere ba ke sa monna wa mosadi. Ge a ka ba le bana ba bathlankana ka bane, k ke moka a ba le basetsana ba bararo, mowe baneng ke ngwana ka o tee, yowe a thlaetsego mosadi, ke ngwana wa lekgothwane bagolwane ba swanetse gore ba mo tseise mosadi ka dikgomo tsa baredi goba tsa maatla.

85

Ge a nyaka mosadi wa bobedi gona a ka mo tsee ka maatla a gagwe. Bjalo mosadi yowe a mo tseago ka dikgomo tsa maatla a gagwe, ke yo monyana, a ka se ke a feta mosadi yola ba mo tseisitsego. Mojalafa ke mosadi yola wa pele, le ge a be a ile a tsee mosadi wa maatla, ka morago ke moka bagolwane ba mo tseisa mosadi mojalafa ke yowe ba mo tseisitsego.

Bjalo ka ge ke setse ke thlalositse ka matlakaleng a ka godimo, mabapi le mosadi wa segole, le botlaela. Ke setlaela fela bogolo bjona ke bja gagwe, taba kgolo le dipheko ba swanetse go di dira ka lapeng la gagwe. Motho yo ba yago ba mothlokomologa ke setlaela sa bo makgapa, yena ba tsee yo a mo latelago yaba yena a dirago mediro bakeng sa gagwe.

Empa le ga go le bjalo, ba ka se ke ba dira gore ge ba yo bega badimo ba bega ka baka la yowe ba fela ba re ga go bolele nna, go bolela mokete o re ngwaga o moswa ke o, o fa ditlogolo tsa lona gore di je ngwaga o k moswa.

86

Bogolo bja basadi bo sepela ka go bikiwa ga bona, le ka dikgomo tsewe di ba nyalago. Bjalo ka ge ditaba di thlalositswe ka bongata ka mona matlakaleng a ka godimo.

Tema ya 3: Mosadi wa go tseiswa.

S.1. Go tseisa.

Monna ge a ka thlopha dikgomo, dikgomo tsa tswalla yaba tse dintsi, ke moka a ntsha a tseisa morwa wa gagwe mosadi, mosadi yowe ke mosadi wa go tseisa ke papagwe.

Mosadi yowe a na mogadibo, ka baka la gore dikgomo tsa go mo tsea di tswa papago monna wa gagwe. Go bjalo ka mmago mosogana ge a ka fa morwa wa gagwe dikgomo a tsea mosadi.

87 Dikgomo tsewe mmago mosogana a di hwetsane ka maatla ba bakeng la mabele bjalo a di fa, ke gore a tseisa morwa wa gagwe mosadi. Mosadi yowe wa go tseisa ke mmagagwe, a na mogadibo. Empa ge monna a ka soma tsa gagwe a tsea mosadi, mosadi yowe ke yo monyana, a ka se ke a feta yowe a tseisitsego ke papagwe goba wa go tseisa ke mmagwe.

A se ke se re go swara ke tau sa lopela nkwe. Papago mosogana ge a ka beka mothepe, ka leina la gagwe a ka se ke a fa morwa wa gagwe, ke moka ke mosadi wa gagwe. Ge a nyaka gore morwa wa gagwe a be le mosadi o mo fa dikgomo gore a tsee wa gagwe mosadi.

Basadi bawe ba papagwe o re ke bo mmagwe empa bo mmago motho a ba tlale mmagwe ke yowe a mo tswetsego fela le mosadi wa papagwe yowe a bonago gore o tsofetse, ke mmagwe, basadi ba baswa ka moka ke basadi ba gagwe. Ka morago ga lehu la papagwe ke moka o dula nabo.

Taba ya mohuta owe ke molao, taba ya go ila ke ya mosadi wa moratho wa gago yena, ge a hwile, mogolo a swanela go dula nae. Ke moratho yo a ka salago a dula le mosadi wa mogolo.

88 Mokgalabje yo Mathonthosana Moeng, papagwe o ile go hwa a dula le mosadi wa papagwe, ba re ke Madintsi, bjale monna yo o rata mothlologadi ka maatla ka tsatsi le lengwe ka re ke butsisa ditaba tsa basadi ba mohu le mabapi le barwa ba mohu. Monna a tlogela ke molomo, a re, ge o ka bona morwa wa gago a kgetha mosadi wa gago wena mong o sa phela ba tla go bolaya.

O bolela taba ewe mosadi wa mothlologadi a le gona, mosadi a fetola monna ka gore kganthe wena o bolaille papago a thloka karabo, a npa a thakgoga a tloga. Monna o be a bolela ka go rialo e le gore o tswa a laya mosadi a re monna yo a ka ya go mosadi o tla hwa ka baka la gore ke mothlabetse sethlare sa go bolaya.

89 Mosadi yo o ile ge a babja, ke moka ka mo alafa bolwetsi, a re kowa a fodile, ka re, go yena batho ba nyaka go go loya ka go rialo mowe ke swanetse go go bea lethlaka e tla ba mathlaka e mabe-
RM/ di, ka fase ga mag mokgubu le ka godimo ga ona.

Bjalo ka go a ile a bona ke mo alafile, mosadi a dumela a sa tsebe gore ke a mo loya, ka modira ka mokgwa owe. Bjalo ka go rialo mowe ke a le seba gore le se ke la ya mo mosading le ka gobala. Mosadi a ganetsa taba ewe a re, o bola maaka le ka no dia le ka se ke la gobala, monna a thoma go rogaka mosadi a bile a lla, a mmotsa gore o nyaka go tsee thoto ya ka wa o fa banna ba bangwe.

Nna ke nna yo mokopana, banna ba bangwe ke ba batelele, ke nnete, ke yo mokopana, bjalo kgopolo ya monna o re ba batelele, ba na le bopole bjo batelele, bjalo ge a ka robala ke motho yo motelele, nna o tlilo nyatsa a re a ke na selo, le gona ba tla go disa, nna ka tla ke sitwa go fithlella, ka baka la bokopana bja bja ka.

90

Polelo e e thlaga ka baka la morwa ge a ile a kgetha mosadi wa papagwe gore o tla kwana le mosadi ke moka ba nyakela dithlare tea go bolaya, monna gore a sa le a dutsi le mosadi gabotse.

Mosadi wa go tseisa go tseiswa mosadi batswadi ba mosogana ba ntsha dikgomo tsa bona ke moka ba tseisa morwa wa bona, bjalo ka ge mosogana a sesu a tsee mosadi a dira molato o direla batswadi, empa ge a ka dira molato mosading yo mongwe e le gore batswadi ba mo tseisitse mosadi, batswadi a ba sa na molato.

Dikgomo tsa go tseisa morwa mosadi ke dikgomo tsa go tswa kgaitseidi ya mosogana. Dikgomo tsewe di laolwa ke batswadi empa thlokomelo e swanetse go ba gona gore ba tle ba tseise morwa wa bona mosadi ka tsona, goba ge ba sa ka ba thlokomela, ngwana wa bona a ka tloga a ba le gakwa. Batho ba tla bona batswadi bosaedi.

91

Mosadi yowe wa go tseiswa ka dikgomo tsa go tswa kgaitseidi ya mosogana ke yena mojalafa, ke yena molaudi, selo se sengwe le se sengwe ba swanetse go botsa yena ke yena yowe a swanetsago go botsa monna wa gagwe gore taba e re. Basadi ba bangwe bala ke basadi ba gagwe, empa ke makala a mosadi yo mogolo.

Mosadi wa go tseiswa mosogana mola ba mo tseisago mosadi wa pele ke moka a ba sa mo tseisa lah bobedi. Mosadi wa bobedi yena ge a mo nyaka o swanetse go mo tsee ka nosi. Le ge a ka tsee mosadi ka dikgomo tsa maatla a gagwe, ga se yo mogolo, mosadi yo

mogolo ke yola ba mo tseisitsego ke yena mojalafa.

92

Lekalakala, o ile a tsea mosadi wa gagwe wa pele, ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Ka morago batswadi ba mo fa dikgomo tsa maatla a bona ke moka a tsea mosadi ka tsona, ke gore ba mo tseisitse mosadi. Mosadi yo monyana a golela yo mogolo.

Monna a se ke a kwisisa gore ke yo mogolo ka mokgwa mang. Mosadi wa pele ke ngwana Rakgwale, wa bobedi ke ngwana Sekgobela, ka moka e fo ba batho fela. Molao wa bolela o boletse, monna a sitwa gore a ka dira bjang. Monna o be a rata mosadi wa gagwe yo mogolo, ke gore wa go tsea ka dikgomo tsa gagwe.

Monna a lesetsa mosadi yo monyana a mo gafela, umagwe a re, mosadi ke wa gago nna, umagwe a leboga. Monna a dula le mosadi wa gagwe yo mogolo wa dikgomo tsa gagwe. Empa le ga go le bjalo go loma ngwaga o moswa e be ba loma ka lapeng la mosadi yola a mo gafetsego umagwe. Mowe go supago gore ke mosadi yo mogolo.

S.2 Motswala.

93

Gantsi mosadi wa go tselawa ke mosadi wa motswala yowe e swanetsego go tllilo ba mojalafa la rakgadi wa gagwe. Motswala le motswala ke madi a tee. Nka leka go thlalosa ka tshupo, bjalo ka mosadi yo Mamokokeng mosadi wa Mabuwakanye, a belega ngwana yo Letladi le wa mosetlana Makgatlako bjalo Letladi a tsea mosadi ka dikgomo tsa go tswa Makgatlako, Makgatlako a beka ke monna wa gagwe, a ya a ba le ngwana wa mothlankana ngwana yowe o swanetse gore a yo tsea mosadi ga Letladi.

Gela e be eke Letladi ke mosadi, bana ba Makgatlako e be ba tla re go ba bona bana ba Letladi ga ba re ngwana wa nna, go Letladi ba re nna le ba gagwe le bona e be ba tla fodira bjalo. Bjalo ka gobane ke monna ba re malome ke moka ba tseana. Madi awe ke madi a tee, empa madi a tee a thloyane.

O ka fo bona batswadi ba tseisa morwa wa bona mosadi ga malome wa gagwe, ke moka ka morago a tsea mosadi yo mongwe o sele, goba a tsea moloko o mongwe pele, monna o tllilo rata yola wa madi a sele. Bogolo bjona e tla

RM/

94

foba yo mogolo empa e le Mamonyadiwe, ke baka la gore ke madi a tee a ratane.

Ge monna a na le basadi ba babedi yo mongwe ya ba Mamonyadiwe, yo mongwe yaba Mamoratwe, mosadi wa Mamoratwe wa thlalefa, wa Mamonyadiwe lege a be a thlalifile, ke moka e ba setlaela. Ka go rialo mowe ngwana yola wa malome wa gago a tla no bona e ka ke setlaela, ka baka la go nyefolwa ke monna wa gagwe. Mowe go bontshagalago gore bogosi e ka be ba tlosa o be a tla tlosa a fa Mamoratwe.

95

Ka baka la gore ke yo mogolo, monna o tlamegile gore ge a etswa makgoweng, marwalo ya gagwe, a e bee ka gona a kgone a tloga a e ya ka lapeng la Mamoratwe. Goba o tswa go tsoma o swanetse go rola ka kowa lapeng la legolo, ke moka dilo ka moka di abiwe di le ka gona. Ge a ka re o a fapantsha a nyaka go rola ka lapeng la Mamoratwe, mosadi wa Mamoratwe ge e le ngwana wa motho o tla motsa gore o tshela molao, o swanetse go rola ka lapeng la mosadi wa gago.

Ke bolela ka baka la bonyadiwe bja motswala, taba ewe ke taba e e atilego kudu. Go kaone mo ba ka re go mo tseisa matswala wa gagwe ke moka a se ke a tsee mosadi yo mongwe gona go kaone o tla mo thlokomela. Le lehu la monna a ke a hwela ka ngwakong wa mosadi yowe ngwana malome wa gagwe, o no fela a hwela ka ngwakong ga mosadi yola o sele. Kganthe monna ge a babja o swanetse go babja tsa ka ngwakong wa motswala wa gagwe.

Bjalo, ka Madipadi, o ile a tseiswa mosadi ke batswadi ba mo tseisa motswala wa gagwe Magabolis, ka morago a tsee mosadi wa bobedi Mamohube ka dikgomo tsa lebereko la gagwe. Monna a nyatsa ngwana wa malome wa gagwe a ratana le Mamohube.

96

Le ga Mamohube e le Mamoratwe ga go na taba mosadi yo mogolo ke yena ngwana wa malome wa gagwe. Monna a thlabega a babja, bjalo a hwela ka ngwakong wa Mamoratwe ke moka ba dio ya ba rwala e le setoto, ba isaka ka ngwakong wa matswala wa gagwe.

Ka gobane ke molao wa gore monna a hwele ka ngwakong wa matswala wa gagwe ka gobane ke yena mosadi yo mogolo, basadi ba bangwe e foba makale fela. Ke molao gore basadi ba mohu ba tsene ka ngwakong wa mohu ge mohu a isitswe mabitleng, ba lla selo sa monna

RM/

wa bona. Ba ka se ke ba ya ba lela ka lapeng la mosadi yo monyana, ba sia mojalefa.

Ba mo rwala a le ka ngwakong wa mosadi yo mogolo, ke moka basadi ba monna yowe ba tllilo kgobakana, ka ngwakong wa mosadi yo mogolo ba alafiwa lapeng la mosadi yo mogolo. Batho ka moka ba go tla selong ba kgobakana lapeng la mosadi yo mogolo, ke tshupo e ngwe ya gore mosadi ke mojalefa.

97

Batswala ke ba bantsi, bjalo motlogolo yo mongwe le yo mongwe, a ka se ke a foya a tsea motswala wa gagwe. Ba tsea ka go lebana ka malapa a bona, keg gore dikgomo tsa go tsea mmagwe, ge di ile tsa tsea mosadi ke moka lapa lewe le lebane manwi wa dikgomo.

Bjalo ka mokgwa o mosadi o na le bana ba bathlankana ka babedi le basetsana ba bathlano. Go kaone go ngwala leina la mosadi le bana ba gagwe. Makgatlako. Monna wa gagwe o ile a hwa bana ba gagwe e sa le ba banyana. Bathlankana ba ile ba hwa e sa le bathlankana, gwa sala bathlankana ba babedi le basetsana ba bathlano. Maina a bathlankana ke Maranrang, le Mperere basetsana ke ba Manku, Matshwene, Mampe le Matlale yo mongwe a hwa a e sa le mothepe a sesu a losiwa.

98

Maranrane ke ngwana wa pele ka gobane bagolo ba gagwe ba hwile, bjalo dikgomo tsa go tsea Manku le Mampe di lebane yena, tsa Matshwene le Matlale di lebane Mperere. Bedi ga bona barwa ba mokgekolo yowe ba lebane, ke basadi ba babedi yo mongwe le yo mongwe wa bona.

Mogolo a tsea mosadi ka dikgomo tsa go tswa Manku, mosadi yowe ke ngwana Lokweng ke moka lapa lewe le lebane Manku morwa wa Manku o swanetse go tsea mosadi ka lapeng la ngwana Lokweng. Dikgomo tsa go tsea Matshwene moratho a tsea mosadi ka tsona ngwana Masekoma, ke moka ke lapa la Matshwene, morwa wa gagwe o swanetse go tsea mosadi ka lapeng la ngwana Masekoma. Dikgomo tsa go tsea Mampe mogolo a tsea mosadi ka tsona ngwana Popela, ke moka ke lapa la manwi wa dikgomo olego Mampe morwa wa gagwe o lebane lapa lewe.

Moratho wa Maranrang a hwa, a sana le mosadi ka o tse, mosadi wa gagwe a na le bana ba bathlankana ka babedi. Dikgomo tsa Matlale di be di lebane mohu gore a tsee mosadi ka tsona.

RM /

99 Bjalo dikgomo tsa gakwa, dikgomo di swanetse go emela morwa wa mohu gore ge a gotse ke moka a tsee mosadi ka tsona. Mogolo wa mohu a ka di sumisa go tsee mosadi ka tsona, empa mothlankana mothlang a gola o swanetse go tseisa mothlankana yowe mosadi, go-ba ge mosadi a ka belega ngwana wa mosetsana, ke moka a nyadiwa dikgomo tsa go mo nyala ke moka ba di gafela morwa mohu.

Ge dikgomo tsa Matlale di ka fo gakwa tsa se ke tsa tsee mosadi, ba di ja ka molomo, o tseba gore Matlale a na mogadibo, ka go thloka mogadibo, ke gore le morwa wa gagwe, a na mosadi ga malome wa gagwe. Dikgomo tsa go tswa ngwanana a tsa swanela go lewa ka molomo, di swanetse go tsee mosadi gore manuwi wa dikgomo a se ke a thloka lapa.

Ke moka mogolo wa mohu a tsee dikgomo tsewe tsa go ba di sa mo lebana a tsee mosadi ka tsona. A sia kgomo ka e tee ya sethole gore e sale e tswalla morwa mohu, gore ge a gotse o tla tsee mosadi ka yona.

100 Ke mokgwa owe go bolelwago gore batswala ke ba bantsi, ebile batswala a bo ile, ge dikgomo tsa go tsee mmago di ka se ke tsa tsee mosadi, a o na mosadi ga malome wa gago. Taba ya bobedi ga malomewa motho go tsee ngwana yo mogolo fela, baratho ba ba tseisa basadi mohuteng e mengwe, eseng gore ka moka ba ka ya ba tsee basadi ga malome wa bona.

Bjalo ka Matsebe ngwana Mohlabe, a ka a tsewa ka dikgomo, monna yo a goba a mo tsee o be a tseba pula, bjalo kgaitsemi ya gagwe, a re go monna yowe a mo tseago ke nyaka gore o mphe naka la pula. Ba kwana ka mokgwa owe, monna a tsee mosadi.

Naka la pula le amogelwa ka selo, eseng gore motho a ka fo le amogela kantie le selo. Selo sa go amogela naka la pula ke thlogo ya motho, ke moka a bolaya ngwana wa gagwe a kgona amogela naka la pula bjalo, a tshaba go dira taba ya mohuta owe. Morwa wa Matsebe a na mosadi, batswala bona ke batswala. Ke mowe re hwetsanago seema se serego, tselana ya motho e ya ka kgomo, kantie le kgomo ga go na tsela.

101

RM/

S.3 Mosadi wa go tseiswa.

Mosogana o swanetse gore motswadi a mo tseise mosadi pele. Ka morago ga mosadi yowe wa go tseiswa bjalo ge monna a nyaka go tsea mosadi yo mongwe a ka soma ka maatla a gagwe. Wa bona a tsea mosadi ka maatla a gagwe wa mathomo, ke gore motswadi wa gagwe a na selo sa bobedi, esita le ga motswadi a se na selo, o swanetse go leka ka maatla gore a nyakale dikgomo.

O ka bona morwa wa motho, a swanetse go tsea mosadi ga malome wa gagwe bjalo ga malome wa gagwe mosadi a se gona bjalo ka baka la bogolo bja morwa wa gagwe ke moka a thlopha dikgomo a tseisa morwa wa gagwe mosadi ga leloko le sele. Go dira gore motswala wa gagwe e tle e be mojalafa, ba swanetse go tlosa lesa ga malome wa morwa.

102 Lesa le sa lewe ba le tlosa ka mokgwa o, pele ga gore ba ntsho dikgomo ba yo nyala mosadi yowe ba yago go mo tseela, ke moka ba isa poo ga malome wa mosogana malome wa gagwe o tswesa motlogolo lekgeswa.

Ka go tswesa moswa lekgeswa go fedile, ke moka ba ka tseisa morwa wa bona mosadi. Mosadi yo mogolo ke yola wa malome wa gagwe.

Ka baka la gore ba ile ba isa poo, mola ba fo ntsha dikgomo ba e ba nyale mosadi yola kantie le gore ba ise poo ga malome wa mosogana, mosadi yowe e be a tla golela motswala wa mosogana.

Taba e ya go tsea ngwana wa malome wa gago, ke taba e ba e thlokometsego kudu, ka gobane o ka se ke wa hwetsana batho ba fapantse. Ke mmago lesogana ga nyake gore dikgomo tsa moredi wa gagwe wa pele di je ke motho fela, o nyaka ge di ja ke kgaitsemi ya gagwe, o direla gore a hwetsane mosadi mowe ga kgaitsemi.

Matsatsing a bo lehono, bjalo ka ge mosogana a nyaka go tsea mosadi yo yena a a k ithatelago, empa ngwana wa pele wa

103 mothlankana, ba mo gapeletsa gore a yo tsea ngwana wa malome wa gagwe, ke moka a gana ba mo lesetsa a le bjalo. Bana ba pele ba bathlankana ba gana go tsea ga bo malome a bona, ba re re tsea dikgaitsemi.

Bjalo ka Ntolo Masumu, a gana go tsea mosadi ga malome wa gagwe, a re ke kgaitsemi ya ka. Batswadi ba bona gore taba e yo bolaya bomoloko, ke moka ba bola-bola le moratho gore a yo tsea mosadi ga malome wa gagwe. Moratho a kwa molao wa batswadi ke moka a ya a tsea mosadi ga malome wa gagwe, ka dikgomo tsa go tswa kgaitsemi.

Taba e e buina kudu ya gore ngwana wa pele a ganne go tsea mosadi ga malome wa gagwe bjalo moratho a ya a tsea mosadi. Kganthe go kaone ge ba ile ba napa ba lesetsa, bjalo ba sita go lesetsa ka baka la gore leloko le ka hwa. Le ga e le ngwana wa malome wa bona, a ka se ke a ba yo mogolo ka baka la gore o tsere ke moratho.

104 Moratho wa Ntholo e be e le Pamosa ke yena yowe a go ya a tsea mosadi ga malome wa gagwe. Bjalo molao o re mogolwane o swanetse go alafa mosadi pele, moratho akgone a tsena ka ngwakong wa mosadi. Ntholo a kwana le taba ewe ya go alafa, a robala le mosetsana, ke moka moratho a kgona a robala nae.

Ntholo o lebetse lentso lela la gore ke kgaitsemi ya gagwe. Ba gologolo ba thlalifile, ba re mogolo a lafe gore mosadi a se ke a belega bana ba ditlaela kganthe ba direla gore madi a mogolo a dire ngwana mola mosadiing. Ge a ile a belega ngwana wa mothlankana, ba tsebela pelo gore wa ketse le ge a tsere mohuta o sele, molao o dirile ka dipelong tsa bona ba tseba gore kgosi ke ngwana wa malome.

105 Ngwana yowe o tla fenola bana ba mogolo ba bathlankana ke moka ba hwa, gore lapa la go tia go sale la motswala wa gagwe. Bana ba basetsana bona ba mo phelela.

Mosadi yowe wa moratho barego ke Mphoko a ima a belega ngwana wa mothlankana wa go swana le yena Ntholo, taba ya go thibela monna ge ngwana a swana le monna yo mongwe, ke moka ba bolela gore o mo abetsitse ka morithi. Mosadi wa mogolwane a belega

bana ba bathlankana ba ehwa empa ge e le bana ba basetsana bona ba phela.

Batswadi ba na le lehufa la gore leloko le sele la se ke la ba mojalefa e le gore ngwana wa kgaitsemi ya bona o gona. Moratho wa Ntholo a hwa, ke moka a sala a segela mosadi wa moratho, o lebetse gore ke kgaitsemi ya gagwe, batswadi ba napa ba thaba kudu, empa le ga go le bjalo ga gwa ka gwa thusa selo, ka gobane yena Makose mosadi wa Ntholo o mo tsere ka dikgomo tsa kgaitsemi ya gagwe yo mogolo, e fela ke yena yo mogolo, bogolo bja gagwe ba bolaya ka gore mosadi a se ke a ba le bana ba bathlankana, ka gobane lapa ga le se na ngwana wa mothlankana a la tia.

106

Taba ya bobedi gape go imela golomeng ka goba bana ba moratho ba swanetse go sala bana ba mogolo ka nthago. Ka mokgwa owe difeka dia gana, ka gobane mosadi yola wa malome wa gagwe ke mosadi yo mogolo le hono ke sekgopa molora ka baka la go gana ke go tsea ke mogolo. Bjalo pele ga gore Makose a dire mapoto a go lumisa bana ba motse ba eletsa Mphoko gore a dire a gagwe ka sephiring, gore a lumise bana ba gagwe, go yola mogatsa mogolo a sala a dira e b e e le gore bona ba lumile kgaleko wa ba isa moano.

Ke mokgwa owe re bolelago gore ke go fenola bana ba mogolo ka go rialo mowe bana ba mogolwane ba swanetse go fekegelwa ka gore bana ba moratho ba setse ba lle motshatsha. Mmago monna o swanetse go nyaka ngwana wa kgaitsemi ya gagwe, ge a sa mo sware gabotse, gwa tla gwa re mosadi yowe wa leloko le sele, a swara mokgekolo gabotse, gona go tla ba kaone. Ka baka la gore o tla mo kwela bothloko ka baka la go laka ga mosadi.

107

Matshubeng o ile a lesetsa go tsea motswala wa gagwe ka baka la go tshaba boloi. Mmagwe yena a bolela gore ngwana yo wa ka o swanetse go tsea ngwana wa kgaitsemi ya ka papagwe mosogana a re, ga go direge, ngwana wa ka ga ke rate gore a boele a tsee kgorong ya ga Popela. Ke moka papagwe a mo tseisa mosadi ga Molapo ke batho ba sele kudu.

Matshubeng ke mojalefa la kgoro ya ga Mohlabe. Taba ya go dira gore papagwe a gane, ke e ba ile ba tsea

mosadi mowe ga malome wa gagwe ga Popela dikgomo tsa go tsee mosadi yowe e le dikgomo tsa go ntsha ke setshaba. Leina la mosadi ba re ke Nkonyane, a yo apea ga rakgadi wa gagwe Maphefo.

Ba nyala mosadi ke moka gwa fela, bjalo mmago mosadi a dira phufutša, ka yōna o nyaka go bolaya monna wa gagwe gore a šale a dutši le moratho. Monna wa mosadi yowe ke Mankgalakana bjalo moratho ke Sepedi leina la mosadi yowe wa mogolo ke Makgope.

108

Monna a tsogela modirong wa gagwe, ke moka mosadi a sala a thlotla mapoto awe, ke moka a tshela pitsana a e bea morututung, gore ge monna a fithla a e hwetsana, a tloga a ya masemong, moredi a ya morogong. Monna ge a boya a hwetsana pitsana e tsokamile go-dimo ga morutu, ke moka a tsee sego a kga a e nwa, gwa sala e le leteka, a tswa a ba a robotse kgorong.

Moredie ge a fithla ke moka a tsena ka ngwakong le yena a e bona e le leteka bjalo polelo e re leteka a le na mong, ke moka le yena a kga a nwa. Ka morago mmagwe a fithla a butsisa moredie gore a fa a wa nwa mapoto a, a re ke hetsane pape a nwele le nna ka ga ka nwa, bjalo mosadi a re go moredie o ntobisetsang, yaba o nwele.

109

Sepedi o be a kgethile mogatsa mogolo, lehono moratho o kwane le mosadi gore a re bolae monna re tla sala re dutsi ka babedi, mosadi ke setlaela a na maano, ke moka a dira bjalo a bolaya le moredi wa gagwe, papagwe ge a thlabega a babja ke moka le a thlabega. Sethlare sewe a goba a tshetse e be e le sethlare sa motswarello, bjalo ba hwa lehu ka le tee, lehu la sehuba se segolo. Mosadi a ya a hwa a le bogadi, monna a mikile gwa re go hwa papagwe, ba salla sello ke moka moredie a mo latela.

Bjalo papago Matshubeng a re goba ga Popela a rieng dingakeng ro kwa lehu la ngwana wa lena. Ba ga Popela bjalo ka ge ba tseba ba gana, bjalo papag Matshubeng a tlala ke pelo, a re, le ge seema se bolela gore lehu a ba thlale, lehono nna ke swanetse go thlala lehu. A tloga a fithla ga Popela a re ke nyaka dikgomo tsa ka.

Ba ga Popela ba bula lesaka ke moka ba mo fa dikgomo tsa gagwe. Ditaba tsa fela di etla mowe, ke ge ba tsee dikgomo tsewe ba yo tsee mosadi yowe Tipe ngwana Molapo. Bjalo mosadi yo a belega ngwana wa

110 mothlankana ka o tee, a hwa ngwana a sala gammogo le papago mothlankana le papago Matshubeng. Bjalo ngwana gwa sala e le mojalafa, fela molao o bolela gore ngwana o swanetse go tsea mosadi ga Popela e tle e be yena setima mollo, eseng gore a yo tsea mosadi ga malome wa gagwe ga Molapo a ka foya a tsea empa a ka se ke a ba mohumagadi. Ke lebaka le lengwe la go sinye setswalano la boloi ke moka.

Go bjalo ka boseka le bjona bo thibela gore motlogolo a se ke a ya a tsea mosadi ga malome wa gagwe ka gobane lesaka le bitswa gore ke monotla, monotla ke gore mpya. Kudu-kudu ke dinoga ka gobane ba loma motho a fole, go fola gantshe e se go ba gopela meno a gagwe ba alafa molumiwa ka ona.

Masoke, mogolo wa gagwe ke Polobe bjalo Polobe a hwa a sesu a tsee mosadi. Polobe o be a swanetse go tsea mosadi ga malome wa gagwe ga Saai, ka baka la gore o hwile, go setse baratho Masoke

111 Marunthwane le Dikolano. Mmago bona o be a tsere ke mosadi bjalo mosadi a belega ngwana wa mothlankana ka o tee bjalo ngwana a hwa, ke moka thari gwa sala ya basetsana. Ke ge a thlopha dikgomo tsa baredi ba gagwe a yo tsea mmago Polobe yowe leina la gagwe elego Mpya.

Mpya ke ge a fithla a belega bana ba ba ngwadilwego ka godimo le ngwana wa mosetsana ka o tee. Dikgomo tsa mokgekolo yowe makgolo wa bona tsa sala di sa dutsi, ke moka a ntsha dikgomo tse dingwe a tseisa Polobe mosadi Masogabu ngwane Masilu.

Ka morago ga lehu la Polobe ke moka ba re go Masoke o swanetse go tsea mosadi ga malome wa gagwe, bjalo a gana ka baka la go tseba gore ke Maseka. Ke ge batswadi ba gapeletsa moratho Marunthwane a yo tsea mosadi ga malome wa lerato ga Popela.

112 Mosadi yowe wa lerato a fo belegala fase. Ke gore a fo belega bana ba gagwe ba ehwa ba sale ka ngwakong, ba moratho ba phela.

Monna a kwa bothloko ka taba ya mohuta o, ba tswa ba ya dingakeng, ke moka ditaola tsa ya tsa tla mmago mosogana tsa bolela gore bana ba hwa ka baka la pelelelo ya mmago, o re ngwana wa mothoka a nyake gore e be mojalafa, o nyaka gore bana ba moratho wa gago e be bona ba tla go sala e bona bajalafa. Ka

baka la gore wena o ganne go tsea mosadi ga malome wa gago. Ba nyaka go bona gore o tla gola.

Ka gobane batho ba tla re ke gobane o thlodile gore a se ke a tsea mosadi ga malome wa gagwe. Mola a tsee ga malome wa gagwe taba ya mohuta o nka be e so gona. Monna a re, go fithla gae, a tia motse wa gagwe, ke moka a ga gosele. Yaba ga go sa thusa selo mosadi o fedile teng, a ya a belega ngwana wa mosetsana ka o tee yaba ke moka mosadi a sa belega lapa gwa tia la moratho.

113 3.4. Mosadi wa go tseiswa a ka supiwa ka morago
ga pekô ya gagwe.

Papago mosogana a ka supa morwa wa gagwe mosadi yo mogolo ka morago ga mo a setse a bikile. Kudu e le gore go a tsibja gore mosadi yowe a mo tseago ka dikgomo tsa go mo tseisa ke yena mosadi yo mogolo. Bjalo ka go rialo mowe ba mo supa gore basadi ka moka ba tle ba tsebe gore mosadi yo mogolo ke yo.

Go tseisa morwa mosadi ba mo tseisa ga tee, ke moka, mosadi wa bobedi a ka tsea ka maatla a gagwe. Monna le ge a ka fo tsea mosadi wa gagwe, ka maatla a gagwe bjalo mosadi yowe ya ke ngwana wa motho yo a tsolegilego, a swara matswala wa gagwe ka mokgwa wa molao, mosadi yowe, matswala wa gagwe o swanetse go mo nyaka kudu ka go rialo mowe o swanetse go mo godisa.

114 Bjalo ka Nkgwediseng Masilu, papagwe o ile a hwa e sa le ngwana empa kgaitsemi ya gagwe a setse a nyetse, mosadi a bona gore dikgomo dia ahwa, bjalo gwa ba gona le monna yo mongwe wa ga Mongale e le tshuwana a se na dikgomo, batswadi ba gagwe ba ya ba adima dikgomo ga Masilu, Masilux a re go lokile boya kgomo ke bo boya kgomo, a badima dikgomo, ke moka ba tseisa Matlala mosadi.

Mosadi yowe wa Matlala ba re ke Mafiri ngwana Maebane. Mosadi a re go fithla a ema lebaka le letelele a sa imi, bjalo Nkgwediseng a ba a gola a ba monna. Dikgomo tsa gore a tsee mosadi tsa thloka. Matlala ke tshuwana e su a bone dikgomo. Molao wa dikgomo tsa go adima, dia adingwela go tsea mosadi, ke gore mosadi yowe o swanetse gore a belege ngwana wa mosetsana ke moka a nyadiwe ba kgone ba boetsa dikgomo ga mong wa tsona.

115

Mosadi wa Matlala a belega ngwana wa mosetsana, ngwana e sa le yo monyana. Bjalo mosogana a ya makgoweng a soma, areka dikgomo. E le gore gae o siile kgomo ya gagwe ya madisi e na le manamane a mararo. Monna yowe Nkgwediseng a soma senna, ke moka a nyala mosadi wa gagwe ka dikgomo tsa go tswa maatla a gagwe.

Mosadi a bikiwa, a fithla a swara matswala wa gagwe ka mokgwa wa molao, mosadi yowe ba re ke Makgapeng ngwana Seerane. A belega ngwana ke moka matswala wa gagwe a re o mo thlatlela tsa gagwe dipitso. Mosadi a gana a re nna ko apela mang, nna ke tla fo apea gana mo lapeng leno uma.

Mosadi a apea mowe lapeng la matswala wa gagwe go fithlela a eba le bana ba bararo, a swere matswala wa gagwe ka molao. Ka morago moredi wa Matlala a nyadiwa, ke moka a thlopha dikgomo a di fa ba ga Masilu bjalo mokgekolo a re go morwa wa gagwe, wa bona ngwanaka dikgomo sedi, ke tsela tsa go nyala kgaitsemi ya gago.

116

Ka go rialo mowe ke go fa tsona gore o tsee mosadi yowe elego mogadibo wa kgaitsemi ya gago. Mosadi o be a swara le kgaitsemi ya monna wa gagwe ka molao, bjalo mmago Nkgwediseng a bitse moredi wa gagwe gammogo le ba leloko go ba tsibisag gore o fa morwae dikgomo tsa gore a yo tsee mosadi ka tsona.

Mosadi yowe a go mo tsee ka dikgomo tsa maatla a gagwe, ke kgosi ka moka a ba swara ka molao. Bjalo ge ba tlile a re, go bona a ke le bitsetse selo, ke le bitsetsa gore dikgomo tsa kgaitsemi ya gage sedi di ile tsa adina ke monna wa ga Mongale lehono di buisitse, ka go rialo mowe ke di gafela morwa wa ka gore a tsee mosadi ka tsona, ka gobane yo mosadi o mo tsere ka dikgomo tsa matla agwe.

Ka moka ba ile ba thabela taba wewe, moredi wa kokgekolo yowe a re, le swanetse go tsentsha dikgomo le a re, dikgomo tsewe tsa maatla a gagwe le mo supe tse, bjalo tsela ga tsa go tsee nna e be tsewe di tserego mosadi yo. Ke rialo ka gore yo e be mogadibo wa ka, mokgekolo a re le nna kgopolo ya ka e bjalo ka gobane o tswaletse bogosi.

117

Ba dira ka mokgwa owe ka go bona ka mokgwa o a ba tswerego ka ona, ke moka ba fetola dikgomo tsa maatla a morwae, ba dira gore tsona tsa maatla a morwa ke tse, bjalo tsela tsa go tsee mosadi

RM/

ke tsa go fiwa ke motswadi, ke moka mosadi wa pele yaba mojalafa ka baka la mokgwa wa gagwe.

Monna a tsea dikgomo tsa gagwe, a ya a t ea mosadi wa maatla a gagwe. Bjalo go a bikile mosadi yowe wa bobedi, ke moka ba tsibisa morwa gore wa bona ngwana, ona le basadi ba bahedi, bjalo lehono re nyaka go go supa mmago, mmago ke mosadi yo wa pele ka baka la gore re go tseisitse ka dikgomo tsa maatla a rena. Ke moka mosadi a napa a ba yo mogolo ka baka la boetswaro bja gagwe.

Mola ba se ke ba fetolanya dikgomo ba e ba tsee mosadi yowe ka dikgomo tsa batswadi e be e le moka mosadi yowe o be a tlilo feta mosadi wa pele ka baka la dikgomo tsa go tseisa.

118

3.5. Mosadi wa go tseiswa ke papa.

Papago mosogana a ka ba modidi a thloka dikgomo tsa go tseisa morwa wa gagwe, yaba papago mosogana o na le dikgomo tse pedi goba tse tharo, ke moka a di tsea a di fa morwa wa gagwe gore a tsee mosadi ka tsona. Ke moka ba losa mosadi ke moka ba tsea kgomo tsewe ba ya ba tshelaga mosidi ka tsona, mosogana a bona gore papagwe a na dikgomo tsa go mo tseisa.

Le go papago mosogana a ka fo ntsha kgomo ka e tee, o phethele molao kgomo ela e tee, ya ga tswa ga papagwe ke yona owe e tla dirago gore mosadi a gole. Ga go kgathalege le go morwa wa gagwe a ile a ntsha dikgomo tse dintsi tsa go fetsa mosadi, dikgomo tsela tsa morwa, di mitsitse ke ela a f go fa ke papagwe.

119

Mosadi yowe ba ka se ke ba re morwa wa gagwe o mo tsere ka maatla a gagwe, aowa ba tla re o tseisitse ke papagwe. Ka lona baka la kgomo ela e tee. Ke batho ba bantsi ba ba tseago basadi ba bona a maatla a bona, ke moka ka morago goba ke mosadi wa bobedi goba wa boraro, ke moka batswadi ba thopola kgomo, ba mo fa ge a nyala mosadi wa bobedi goba wa boraro, ke moka mosadi a tle a golele basadi ka moka ka baka la kgomo ya go tswa batswadi.

Bjalo ka Makhine Thobetsane, batswadi ba gagwe e be ba thloka le kgomo le ka e tee. Monna a ba a gola a ba monna, ke moka mosogana a be a ile a disa dikgomo tsa ga Masumu ke moka ba mo fa kgomo, kgomo ya tswala mowe e bago ya dira dikgomo tse diphe-thago menwana e mmedi.

RM/

Ke moka a losa mosadi, dilo ka moka tsa go losa tsa tswa yena le mabotsa ka moka ka moka le melawana ya go nyala. Mosadi yowe ba re ke Mathlako ngwana Lewelo, bjalo mosadi yowe batswadi a ba ka ba tsentsha letsogo la go thusa morwa wa bona a se kgole ke baka la bodidi.

120

Dipelo tsa batswadi di bothloko go ba kare ge morwa wa bona a tsee mosadi ba se ke ba ntsha selo. Le mosadi ba tshaba go mopedisa. Bjalo mosadi yowe Mathlako go a dira phoso matswala wa gagwe a re ke a mo kgala ke moka mosadi wa ba roga, o ba botsa ge a se na matswala wa gagwe a bile a etaola.

Mosadi o bolela ka mokgwa owe a kwala, ka gobane mothlang a nyadiwago a ka a bona mogadibo wa gagwe a felegotsa dikgomo tsa go mo nyala. Ka gobane motho ge a nyadiwa ka dikgomo tsa go tswa motho, yena mamuwi wa dikgomo ke yena yowe a swanetsago go ya le dikgomo.

Ge banyadi ba ka ya ba patliwa ke moka, ba ntsha mamuwi wa dikgomo, ba re le tla lebella yena, ke mowe batho ba yago ba tseba gore ngwana wa rena o na le mogadibo wa gagwe. Ge ba ile ba bona banyadi ba banna fela, mowe ba tseba gore dikgomo a di na mamuwi.

121

Mosadi yowe Mathlako a se ke a kwana le matswala wa gagwe, e ke ke mogadikane le mogadikane. Bjalo batswadi ba mosogana ba kgaogana le ngwetse a etirela tsa gagwe. Ka ngwaga o o latelago gwa ba ngwaga wa molao, ba budisa mabele. Mabele le ka no bodusa ba bangwe ba se ke ba budusa.

Matswadi ba Makhine dipelo tsa bona di be di le bothloko kudu, ka go thloka kgomo ya go fa morwa wa bona a tsee mosadi ka yona. Ka ona ngwaga owe ka kgomo, kgomo owe e ile ya ba tshadi. Kgomo ya tswala namane bjalo tsa ba pedi, morwa wa bona o be a setse a na le dikgomo tse dingwe, ke moka a tlela ke kgopolo ya go tsee mosadi yo mongwe wa bobedi.

Makhine le yena o be a swaba kudu ka mokgwa owe, mosadi wa gagwe a goba a thloile batswadi ba gagwe a ka ona. Bjalo a re go tlela ke kgopolo ya go tsee mosadi wa bobedi, batswadi ba re go morwa wa bona, o swanetse go tsee mosadi lapeng la Sorupu ke moka mosogana a dumela.

122

RM/

Ke moka batswadi ba ya ba losa batswadi ba mothepa ke moka batswadi ba dumela. Leina la mosadi ke Memogolo ke moka batswadi ba gagwe ba motsa gore monna wa gago ke yola, bjalo ka gobane bana ba kgale e be ba kwa sewe batswadi ba mmotsago, a dumela ke moka ditaba tsa fela.

Mong mosogana o be a na le dikgomo tse ditshelago, bjalo ke moka batswadi ba mo fa kgomo tse pedi, a ya a nyala mosadi. Dikgomo tse pedi tsa go dira lesome batswadi ba sethla lepara. Ke moka mosogana a beka mosadi wa gagwe, a mo tsentsha motseng.

123

Ke moka batswadi ba bitsa ba leloko ba ba botsa gore ka baka la go thloka, morwa wa rena o tsere mosadi ka kgomo ya madisi, rena ra se ke ra fakela selo. Lehono re mo tseisitee mosadi ke yo ke xragwe, batho ka moka ba leboga ba re le dirile gabotse, ke moka mosadi a gola a ba yo mogolo wa yola wa pele ka baka la dikgomo tse pedi.

Mosadi yowe e ile yaba ngwana wa motho a thlompha mat wala wa gagwe ke moka yaba lethabo, monna le yena a rata kudu mosadi wa go tseisa ke batswadi ba gagwe. Le gela mosadi a no swana le mosadi wa pele e be go sena taba ka baka la gore ke mosadi wa go tseisana ke batswadi.

Go gola ga mosadi a se baka la kgomo fela aowa pudi goba dipudi le nku goba dinku dira gore mosadi a gole, ge dilo tsewa di ile tsa ntsha ke batswadi ba mosogana. Papago mosogana ga se na selo sa go tseisa morwa wa gagwe mosadi a ka leka ka maatla gore a tsame a adima dilo tsa go tseisa morwa wa gagwe. Pelo ya gagwe e bothloko o dira fela ke baka la bodidi, monna yo mongwe a le yo mongwe o rata gore a tseise morwa wa gagwe mosadi gore mosadi a tle a be yo mogolo mo motseng.

124

Ka morago ga mo a mo tseisitee mosadi bjalo pelo ya gagwe e tla wa, ke moka go fedile. Ge e ka mosogana o nyaka mosadi yo mongwe ke moka a ka mpa a eponela ka gobane mosadi wa go tseiswa o tseiswa ga tee. Wa bona ba mo tseisa gabedi goba k gararo, ke lehumo la ka lapeng la mosogana, ke gore o belege le dikgaitseidi.

Mowe gona ba ka mo tseisa basadi ba go lekana le dikgaitseidi tsa gagwe, ka baka la gore kgaitseidi e nwe le e nwe e nyaka mogadibo wa yona, mowe a tla tlogo a bea setswana sa gagwe ge

RM/

a etswa bogadi. Gana mowe gare ga basadi ba go tsoiswa ke papagwe ba babedi goba ba bararo, gare ga bona mo jalefa ke mosadi wa pele ka gobane o tla tsea mosadi ka dikgomo tsa kgaitsemi ya gagwe yo mogolo.

125 Ge kgaitsemi wa gagwe yo mogolo a ka e ke a losiwa ka pela ba phakisa ba losa, moratho, ke moka ba mo nyala, kgaitsemi ya gagwe a tsea dikgomo tsewe a ya a tsea mosadi ka tsona, mosadi yowe a ka se ke a tla a ba mo jalefa, ka baka la gore dikgomo tsa yo monyana di ka se ke tsa feta tsa yo mogolo. Yola mogolo ga a nyetswe ke moka ba tseisa mosogana, ga go kgathalege le ge a ka hwetsana yola a na le bana o tla boela fase yola wa dikgomo tsa mogolo gwa ba yena mo jalefa.

Lerotse, moratho a ka se ke a ja lerotse pele ga mogolo wa gagwe. Taba e ba e bolela mabapi le ge go lumiwa ngwaga o moswa, bjalo ka ge mogolo a ka tloga a ya makgoweng, ka moka moratho a sala ga, bjalo go fithla gore go lumiwa ngwaga o moswa, ba swanetse go tsea mgopo wa mogolo ke moka ba o thala ka lerotse ba kgona ba e fa moratho a e ja lerotse la go loma.

126 Bjalo taba e a e bolele fela ka baka la go loma ngwaga o moswa, e bolela le mabapi le bana ba mosadi, mosetsana yo monyana a ka lisiwa fela ke moka monna wa gagwe a mo nyala, a fetsa a ka se ke a meka, pele ga gore go bikiwe mogolo pele molao a o dumale, moratho a bekiwa kgosi ya sala e dutsi lapeng la mmagwe, go bikiwa mogolo, moratho a bikiwa ka morago ga mogolo.

Le go bathlankana ba mosadi le bona ba bjalo, moratho a ka phakisa a bona dikgomo ke moka a tsea mosadi ka tsona, o tla fo mo nyala fela empa a ka se ke a meka, go fithlela mogolo a beka mosadi wa gagwe pele a mo tsentsha motseng, moratho a kgone a beka mosadi wa gage. Ge moratho a bona gore mogolo a na sa go tsea mosadi gobe go lek kaone ge a be a ile a tsea dikgomo tsa gagwe a fa mogolo a tsee mosadi ka tsona, bogope bo mpe bo sale le moratho.

Ka baka la gore a ka se ke a beka mosadi, ka lona lebaka la go ile ga gore moratho a ka se ke a lomela mogolo lerotse pele, ge a bona gore o tenwe ke bogope go kaone gore a dio tloga a yo dula le mosadi wa gagwe ga gabo mosadi, mowe ga go na taba go ile ge a ka mo tsentsha ka motseng.

127 Papiso ya mabepi le basetsana ba mosadi, Seja-baledi le Madisego, bjalo Seja-baledi ke mogolo wa Madisego. Mosogana yo Khama Mabakane a fithla a losa Madisego Khama ke yo mogolo mphatho wa gagwe ke ledikwa, bjalo mosogana yo Motho Morei a fithla a losa mogolwane ke moka, Motho ke yo monyana mphatho wa gagwe ke legakwa.

Khama a phakisa a nyala mosadi wa gagwe, o nyaka go beka ka pele o tennwe ke bogope, bagwera ba gagwe ka moka ba bikile bjalo yana o fiyo sala ke bo thaka a di fele. Ka morago ga mo a feditse go nyala, a kgopela sego sa metsi, ba re go a kwala mosadi wa gago so, bjalo sepela o bitsa mogolo wa gagwe pele a tle a tsee mosadi wa gagwe o kgone o beka mosadi wago.

Motho o makgoweng o sa duma go soma, tsa bogope e su di mo tsene. Ke moka a mo lata makgoweng, a fithla a bolela nae, a re dia kwala ke nna yowe ke a tla mafelong ga kgwedi ke tla fithla ka mowe gae.

128

Masogana a a tsee baredi ba mosadi, e le gore masogana a leloko ka le tee, ka baka la gore ba yo phathlagana yaba selo ka se tee, ka baka la baredi ba mosadi yola bjalo yola a tseago mogolo ke yena yo mogolo wa yola a tseago moratho. Mafelong a kgwedi Khama a lebella gore mogolo wa gagwe o tla fithla, ke moka mogolo wa gagwe a se ke a tla gae.

Monna yowe wa ga Mabakane a thlakana thlogo a ya ga Makgolo wa gagwe, gore mpheng mosadi wa ka, ba ga makgolo wa gagwe ba re mosadi wa gago a re gane nae so, bjalo mogolo wa gago o kae, sepela o bitse yena a tle a beke mosadi wa gagwe, o tla kgona o tsee mosadi wa gago. Monna a goma a mo lata la bobedi, a mo hwetsana, a bolela nae, mosogana a re, go yena ga se nna papago mosadi wa gago sepela o ba botse ba go fe mosadi wa gago, nna ke sa soma, mosadi a ba bitsetse ba re, tla o beke bona ba bonang godimu ga moredi wa bona.

129

Khama a bona gore Motho o gana go boya gae, ke moka a napa le yena a nyakan modiro a soma. Ngwaga ka moka wa fela, Motho a sa soma le yena Khama a dutsi sekgoweng, bjalo ya re ka ngwaga wa bobedi a boya gae, Khama a sala makgoweng, ke moka Motho a fithla a kgopela sego sa metsi ke moka ba mo fa mosadi wa gagwe a

RM/

beka. Khama a kwa gore Motho o bikile mosadi wa gagwe, le yena a boya gas, ke moka ba mo fa mosadi wa gagwe.

Ke nnete moratho a ka se ke a lomela moratho wa gagwe lerotse pele, bjalo le tsona dikgomo tsa baredi ba mosadi di bjalo, dikgomo tsa moredi wa pele di tsea mojalafa ka gobane ke yena kgadi e kgolo ya lapa lewe.

130 Go bjalo, bjalo kgaitsemi ya bona Setimela a tsea dikgomo tsa go tsea Madisego a tsea mosadi ka tsona, ka gobane mogolwane wa Madisego a ka a phakisa a nyalwa, ka morago a tsea tsa mogolwane a tsea mosadi ka tsona, mosadi yo mogolo yaba wa go tsewa ka dikgomo tsa mogolwane, yola a ba yo monyana.

Maforwane morwa wa gagwe ke Kokobetsa bjalo mokgalabje yo wa ga Tselane e be e le modidi a se na kgomo ya go tseisa morwa wa gagwe mosadi. Mmago Kokobetsa ba ile ba hwa e sa le yo monyana bjalo a sia Kokobetsa le kgaitsemi ya gagwe Maleho. Ka baka la go thloka dikgomo tsa go tsea mosadi a ba le yena ka nosi a segela mosadi wa mogolo.

Mosadi yowe wa mogolo ba re ke Malekgasola bana bawe ba ditshwana ba lela ke yena go fithlela ba gola mowe lapeng lewe. Maleho a losa ke ba ga Komana ba mo nyala, ke moka papagwe a bona gore a na mosadi a re e fela e se go phetha molao o ba rego ngwana wa pele wa mosetsana ke mosadi wa gago a tsea dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe a tsea mosadi ka tsona.

131 Ke moka Kokobetsa a gola, a thloka dikgomo tsa go tsea mosadi papagwe a lemoga gore morwa wa gagwe o tla mo tswenya, a thoma mokgwa godimu ga mosadi wa gago, gammogo le masemong. A disa mosadi wa gagwe, ke moka le masemong a bona dikgomo di ija mabele ga go na tswarello go a lifisa.

Dilo tsa molato a ba ruwi ba bolaya, ke moka mokgalabje yowe a swara Matlala Mongale a na le mosadi wa gagwe a mo lifisa ka dikgomo tse nne, a di ruwa, dikgomo tsa ga Masumu tsa ja mabele a gagwe ke moka a ba lifisa ka kgomo le puhi le tsona a se ke a di bolaya. Ke moka mokgalabje a fo dira bjalo go fithlela dikgomo di eba gona ke moka tse dingwe tsa tswala gammogo le dipuhi.

Kokobetsa e be e le phula mogopo, bjalo papagwe, a bona

gabotse gore morwa wa gagwe mafelong o tla tswenya ka go tsama a bula mengwako ya batho, a dira gore mosadi wa gagwe e be mokoti gammogo le masemo a gagwe aowa a ile a dira selo go fithlela dikgomo di tlala lesaka ke moka a ntsha a tseisa morwa wa gagwe mosadi.

132

A mo tseisa mosadi ngwana Raganya ba re ke Matlale. Bjalo mosadi yowe ba re ke mosadi wa mokoti wa gae. Ke moka a se sa bona mosadi yo mongwe ka baka la gore morwae le yena o be a tshabana le makgowa. Gela papagwe a be a na le kgomo ya matla a gagwe a tsee mosadi yo mongwe a fe morwa wa gagwe, mosadi yowe e be e tlilo ba yo mogolo ka gobane o tserwe ka dikgomo tsa maatla a mokgalabje, ka gobane mosadi yo mongwe o ile a thloka a napa a ba mojalafa.

Le ge mosogana a ka soma dikgomo tsa maatla a gagwe a tsee mosadi, ya re kowa a yo nyala papagwe a mo fa pudi goba pudi tse pedi dilo tsewe ke moka di goletse dikgomo ke tse dikgolo ka gobane o file ke papago, goba ke nku goba dinku tse pedi go no ba bjalo. Mosadi yowe ba mmita gore ke mosadi wa go tseiswa ke papa gagwe, ke moka ke yo mogolo.

133

Ka morago ga mowe ge papagwe a ile a batsana dikgomo o tla di fa morwa wa gagwe, gore ka dikgomo tse di thiba tsela wa go nyala mosadi ka tsona bjalo ke go fa tsa maatla a ka.

S.6. Motseisiwa mothlomong o fo gola ka go losiwa fela.

Taba e ngwe mabapi le go tseiswa papago mosogana a ka kwana le batswadi ba mothepa, ke moka ba fana mabotso. Mosogana a fo kwa ge papagwe a mmotse gore o swanetse go tsee mosadi yola, bjale ka yena Mothepa a tlo fo kwago batswadi ba gagwe ba bolela f gore o swanetse go tsee ke morwa mokete. Ke moka bjalo kgale bana e be ba e kwa sewe batswadi ba se bolelago.

Taba ya mohuta owe, e fela e kwala kudu ge papago mosogana a ka hwa bjalo ngwana a kwa ba mmotse gore papago o ile a isa mesebjana kowa, ka go rialo mowe morwa wa gagwe o swanetse go tsee mosadi yowe. Ka baka la malosoa a papagwe le go ntsha mabotso e le gore o be a dira ka makgwa owe e le gore leina ke la morwa wa gagwe gore ke mosadi wa morwa.

RM/

134

Bjalo papagwe a hwa, e le gore o no kgona go losetsa morwa wa gagwe o be a se na kgomo bjalo morwa wa gagwe a sala a nyala mosadi ka dikgomo tsa maatla a gagwe, mosadi yowe ke yo mogolo, ka baka la gore o ile a losetsa ke papagwe. Dilo tsela tsa mabotsa le maloso ke tsona tsewe di dirilego gore mosadi a gole.

Taba e e ya go ya sita ke ga papago mosogana a ka losa mosadi ka leina la gagwe, a ba a ntsha dikgomonyana tsa go fetisisa mosadi tsa maatla a gagwe. Mosadi yowe a ka se ke a feta mosadi wa morwa wa gagwe wa go mo tsea ka maatla a gagwe. Ka gobane mosadi yowe ba tla mmita ka gore ke mosadi wa go sia papagwe.

Ba bolela gore ke wa go sia papagwe ka baka la gore o ile a mo losa ka leina la gagwe. Bjalo ka go rialo mowe ke setsha morwa wa gagwe e ke o mo segetse. Kganthe a be a sesu a moka a dula le papago mosogana, ke baka la go loswa fela.

135

Bjalo ka mokgalabje yo Patsi Masumu, o ile a losa mosadi ga Magomane leina la mo losiwa ba re ke Motsatsi, bjalo mosadi yowe mokgalabje a mo losa ka leina la gagwe. O be a na le basadi ba babedi ba gagwe bjalo yowe o be e tlilo ba mosadi wa Mokokotlelo. Maina a basadi ke a: Lekgowa ngwana Raganya, wa bobedi Madigale ngwana Popela.

Lekgowa ke yena mosadi yom mogolo ka baka la gore hatswadi ba ile ba mo tseisa yena. Bjalo mosadi yowe o be a na le morwa wa gagwe ba re ke Mokoma. Papago yena a hwa a sesu a beke mosadi yowe ngwana Magomane. Mokgalabje o be a na le dikgomo tse phethago monwana e mmedi, ka baka la tlala ya ba ga makgolo wagagwe, ba ba ba gapa dikgomo tse nne.

Dikgomo tsewe a tsa ka tsa phophelwa ba ile ba di gapa ka go fela ba dira bjalo ba e ya ba bega gore mosadi wa lena wa sitega, ke moka ba ntsha kgomo, ngwana wa tla ba dira bjalo. Bjalo papago Mokoma pele ga gore a hwe, a babja ke bolwetsi bja diso, bjalo mosadi yo mogolo a sisingwa go oka monna wa gagwe.

136

Mokgalabje a bona gabotse gore mosadi yo mogolo wa mosisingwa, ke moka a tloga a ya ga ngwana Popela, yena a laya pelo ya gagwe, a re san go hwetsana o eme, sako a le na botlogelo. Mokgalabje a gopola a bona gore mosadi yo mogolo a na taba nae, taba kgolo

RM/

o rakisitse fela go sala a ija dithlape. Ke moka a bitsa basadi gammogo le barwa ba gagwe le basadi bawe ba dulago kgaufsi nae le banna ke moka ba kgobakana ka lapeng le lenyana ka gobane molwetsi o ka ga lona.

A re kowa ba kgobakane, a re go bona le a bona batho gammogo le lena basadi ba ka dilo ka moka tsewe elego tsa ka, ko tsa Mokoma, bjalo go na le dikgomo ka mo sakeng ke kgomo tse nne, ka go rialo mowo kgomo e gona ya sethotsana, bjalo kgomo ewe ya sethole, ke e fa Hohwane, ke ngwana wa Madigale, kgomo tse tharo ke tsa Mokoma.

137 Ka morago ga taslo ewe ya gagwe, ke moka a thlwa matsatsi a mabedi a hwa, o hwela ka lapeng la mosadi yo monyana ka baka la gore mosadi yo mogolo a ka a ba lesedi.

Mokoma e be e sale yo monyana le yena Hohwane gammogo le yena mosadi wa go sia papago bona. Dikgomo tsela tharo mokgala-bje a f go fa Mokoma tsa hwa ke moka tsa latela mong wa tsona. Bjalo kgomo ela a go fa ngwana wa mosadi yo monyana ya tswala ya tlatsa lesaka. Ke moka a adima dikgomo tsewe a ya a fetsisa mosadi wa go sia papagwe ka tsona.

Mokoma a beka mosadi yowe wa go sia papagwe. Ka methla mosadi yowe a sa kwane le monna wa gagwe, ba dula ba oma, bjalo mosadi ge a bolela a re nna e be e le nna mogatsa papagwe, bjalo lehono, o no lebella nna bakeng sa gore a tsee mong mong mosadi wa gagwe. E le gore taba ewe ke nnete, a se mosadi wa gagwe ka gobane o lositswe ke papago mosogana.

138 Mokoma a napa a tia ke mosadi ka thetho a se nyake go ya makgoweng, bjalo a thloka mosadi a fo dula le mosadi wa go sia papagwe, mosadi a thoma go laola monna yowe ka mokgwa o a ka kgonago, a mo ganetsa le gore a tsee mosadi yo mongwe yowe e tla bago mong mosadi wa gagwe a tseba gabotse gore ge a ka tsee mosadi wa gagwe ke moka mosadi e tllilo ba yo monyana. Ka baka la gore yena o sia papago Mokoma bjalo o filo dula nae.

RN/ Nkadimeng ke kgaitsemi ya Mokoma ke moka losiwa a losa ke Mokoma ka baka la kgapeletso ya mmagwe, bjalo ke moka ba mo fa dikgomo tsa go tsee kgaitsemi ya gagwe, a tsee mosadi ka tsona ngwana Raganya ka baka la dikgomo tsa go tswa kgaitsemi ya

gagwe, mosadi a tla a ba yo mogolo. Fela le mola a mo tsee ka dikgomo tsa maatla a gagwe mosadi e be e tla noba yo mogolo ka gobane yola wa pele e be e se mosadi wa gagwe.

8.7. Mosadi le bona ba tseisa.

139

Mosadi a ka ba le bana ba basetsana fela, bjalo baredi ba mosadi yowe ba nyadiwa. Dikgomo tsa bona tsa fo ema ka lesaka.

Papago bona o na le tswanelo go tsee dikgomo tsa moredi wa pele a tsee mosadi ka tsona. Bjalo ka ge i polelo e a re, ngwana wa mosetsana wa pele ke mogatse papagwe, ka gobane le ge a na le morwa a ka fo tsee dikgomo a tsee mosadi wa gagwe ka tsona. Taba ewe ba e dira ka bongata.

Bjalo ka monna yo Ntlaiseng Shasi o ile a tsee mosadi wa gagwe Mapulaneng bjalo mosadi a fithla a belega bana ba basetsana ka babedi le mothlankana ka o tee. Moradi yowe wa gagwe wa pele ba re ke Mothoka bjalo a tsee ke ba ga Mabakane bjalo ke moka a tsee dikgomo tsa go tswa yena a tsee mosadi ka tsona.

140

Mmago Mothoka o ile go ba le bana hawe babedi ke moka a hwa, gwa sala papago bona. Bjalo mosadi yowe wa go mo tsee a ema legatong la mohu. Mamuwi wa dikgomo ge a bona mosadi yowe o re ke mmame, ka baka la gore o dutsi le papagwe, le yena mosadi ge a mmona o re ngwanaka. Kganthe mola mosadi a be a sa tswa ke papagwe, ge a mmona o be a swanetse gore mogadibo le yena a re mogadibo.

Bjalo ka go rialo mowe Mamuwi wa dikgomo a na lapa ka go rialo mowe morwa wa gagwe a ka se ke a tsee mosadi mowe lapeng la mosadi wa go tseiwa ka dikgomo tsa go tsee mmagwe tsa feta tsa ya tsa tsee mosadi yowe. Ka gobane bana ba swanetse gore makgolo bjalo mmago bona a re mmame, taba e e thibelago gore bana ba ka se ke ba tsee mosadi ke gore mmago bona o re go yena mosadi ke gore yena mmame, mola eke o re mogadibo e be ba tla tsee.

Bjalo bana ba Mothoka ge ba bona mosadi yowe wa go tseiwa ka dikgomo tsa go tswa mmago bona, ba re rakgadi bara ba basetsana, ba bathlankana ba re malome. Ke bona barwa ba mosadi yowe ba ka tseago mosadi ke moka bana ba Mothoka ba kgone ba hwetsana

RM/

basadi ga malome wa bona.

141 Moratho wa Mothoka le yena a losiwa ke moka ba mo nyala, bjalo papagwe a tsea mosadi ka dikgomo tsa go mo nyala, morwa wa mokgalabje yowe e be e sa le yo monyana. Bjalo baredi ba gagwe bedi ga bona ga bana bagadibo, ka go rialo mowe ba lebeletse basadi bawe ge ba tla belega bana ba bathlankana, gore bana bawe ba tsee basadi, barwa ba bona le bona ba e ba tsee batswala ba bona go bona.

Ka molao basadi bawe ge ba belega bana e be ba swanetse goba batswala ba bana ba Mothoka le moratho wa gagwe, le yena Mothoka le moratho wa gagwe e be ba swanetse gore bo mogadibo bjalo a ba kgone ka gobane ba tsere ke papago bona. Ka go rialo mowe a ba sa ba bitsa gore bo mogadibo, ba re bo mmame. Bjalo ka go rialo mowe molao a o dumale gore e morwa wa Mamuwi a yo tsea mosadi ga mmame wa mmagwe.

142 Mosadi mothlomong a ka fiwa mosadi wa go tseiswa, empa taba e e buima, fela tsela e gona ya gore mosadi a hwetsane mosadi wa mohuta owe. Taba ya mohuta o e thlaga gagolo ge ba ngwako owe ba ile ba hwa ka moka monna le mosadi, bjalo ya ba thari ya bona e be e le ya basetsana.

Bjalo dikgomo tsa goba nyala, di swanetswe go thlokomelwa kudu. Motho a ke a apea le dikgomo wa bona a apea le dikgomo ba gabo leloko la monna le sabetse bjalo batho a ba ke ba ehwa ka moka, ba ahwa ba bangwe ba sala.

Bjalo ka Mabjale Mohlabe le mosadi wa gagwe Mphisane. Mphisane o be a na le bana ba basetsana ka babedi fela. Mabjale o be a na le ngwanabo wa monna ba re ke Joromia bjale Mabjale le mosadi ba ahwa ba sia bana ba bona e sa le ba banyana, maina a bona ke Ntlebu le Mororobetsi.

Baredi bawe ba ditshuwana ba lelwa ke Rangwane wa bona, go fithlela ba gola eba methapa. Matshikinyane Moeng a fithla a losa mogolo Ntlebu, a mo nyala, dikgomo tsa fithla tsa tsena ka kgoro. Lapa a le je lengwe, lapa lewe le dio sabela go bolela

143 ba ga Mohlabe, ka morago ga mo a phophetswe dikgomo tsa go mo nyala. Ba re, go moratho wa mohu, wa bona lapa la mogolo wa gago le hwile empa a lahwa selo le swanetswe go tsoswa ka gobane o sile baredi ba gagwe.

Dikgomo tsewe tsa go x nyala moredi wa mohu molaudi yo mogolo ke mamuwi wa tsona, empa a ka se ke a di gapa a ya a dula natso bogadi. Ge e le monna wa gagwe yena a na lentsu le a ka le bolelago, ke mesetsi fela. Ge a bona gore dikgomo tsa gagwe ba di ja ka legano, di tla thloka mamuwi wa tsona.

O beseletsa mosadi wa gagwe, gore wa bona makgolo o hwile, bjalo dikgomo tsela ka go go nyala ka tsona ba di ja ka thlathlathansi. Ka go rialo mowe ga go na motho yo a ka bolelago kantle le wena. Go bjalo ka go kgomo e ngwe e ile ya hwa, ba swanetse go tsibisa mamuwi wa dikgomo, kem moka a fithle a ba botse gore ba swanetse go dira bjang ka baka la kgomo ewe ya go hwa.

144 Go kgaola ditshetele ka moka kgomo e swanetswe gore e rekiswe ba se ke ba e ja ka legano, ka baka la goe go ka tsoga diphapano, ka gore kgomo yo lewa lapeng la mang. Molao wa dikgomo tsewe ke gore go tsewe basadi le go go se na monna yo a ka dulago nabo mosadi a ke a e ba le tapa monna yo mongwe o tla mo utswa ka morago wa kwa ngwana a lla.

Bjalo mokgalabje yo wa ga Mohlabe Joromia a se ke a thlokomsela gore a tsee mosadi ka dikgomo sewe a fo lomola. Kgomo e ngwe ya hwa ke moka a tsibisa baredi ba mogolo wa gagwe, bjalo mamuwi wa dikgomo a re go fithla a re go rangwana wa gagwe, wa bona papa dikgomo di swanetse gore di tsee mosadi, ka gobane di tla ba hwa ka moka ke moka lapa la mma la hwela ruri.

145 Rangwane wa gagwe a re, wa kwala ngwanaka. Moredi a tswela pele le go bolela mabapi le kgomo ya go hwa, a re ka kgomo e ya go hwa e swanetse gore e rekiswe, mabele goba tshalete. Rangwane wa gagwe a ka a kwana le taba ya mohuta owe, a re, a ke nyake gore o rekiswe, moredi wa mohu a se sa bolela ke moka ba ija.

Badimo ba na le moleko, ka morago ga mo kgomo ewe e liwile, ke moka monna a ba le molato wa badimo, mosadi wa gagwe a thoma go lwala ke moya wa badimo moya owe barego ke malopo. Monna ge a sepela le dingaka dingaka di umotsa gore o swanetse go ya

mabatleng a geno, o phasa ka kgomo e ntsu.

Mokgalabje a na kgomo dikgomo tsewe di nago ka sakeng ke dikgomo tsa go nyaa baredi ba mohu. Bjalo a bitsa baredi ba mohu, a ba tsibisa taba e. Ntlebu a re, ke setse ke boletse gore dikgomo tsa go tswa nna di swanetse go tsea mosadi, ka go rialo mowe, ke moka ke tsela ya gore dikgomo di fele, ke moka sesa se time ka lapeng lesu. Re na re basadi re ka se ke ra tseba selo, go kaone go o ka bitsa ba geno ba ga Mohlabe ke moka o ba botse taba e.

146

Monna a dira ka mkgwa owe, a bitsa ba ga Mohlabe, ke moka ba kgobakana, gammogo le baredi ba mohu, ka gobane moratho Morerobetsi le yena o be a setse a bikilwe ke ba ga Pöpöla ke monna yo barego ke Motsatsi. Bjalo mokgalabje a ema a thlalosetsa banna ka mkgwa o a bak bitsitsego ka ona, a re, ke tswenya ke moya wa badimu bjalo badimu ba re ke ba lebetse, ka go rialo mowe ditaola di bolela gore ga re tla ba le bophelo le go thlabela ke phefo, re swanetse go phasa badimu ka kgomo e ntsu.

Banna ba re dia kwala o swanetse go phasa. Bjalo monna a re e be ka tla le bitsa ka tsatsi lewe re swanetsego go ya badimong, bjalo lehono ke le bitsa ke tllilo le tsibisa taba ewe ka baka la gore a ke na kgomo. Ke ile ka bitsa bo mamuwi ba dikgomo ka ba botse bjalo ka se ke ka kwana nabo.

147

Ntlebu a ema a re, le a bona ke bolela ke eme ka maoto, bjalo ka go rialo mowe yo papa a kwe sewe ke bolelago bjalo ka ge le ile la bolela gore yena o swanetse go tsosa lapa la mogolo wa gagwe ka go tsea dikgomo tse tsa go re nyala ke moka a tsee mosadi ka tsona. Bjalo lehono a nyake go dira taba ewe, ke bile ke na le bana ba babedi dikgomo di sa fiyo ema ka lesaka.

Taba ya bobedi kgomo e ngwe e ile ya hwa bjalo ka re, kgomo e swanetse gore e rekiswe a gana, ya elwa ka lapeng la gagwe. Bjalo ka go rialo mowe go ntshupa gore rangwane o akela go ja, a akele gore lapa la mogolo wa gagwe le tsogo. Ke bolela ke rialo, ke re ga eke e be e le ka kgopolo ya ka rangwane o swanetse go tsama a kolota kgomo ya go ya badimong kantle le tse.

Ke nna yowe ke dirilego gore a le bitse, a le botse taba e,

RM/

148

le nna ke kgone go thlalosa maikutlo a ka. Kgomo ewe ya go hwa o ile a tsea nama ya letsogo a mpha, moratho wa ka a mo fa serope, bjalo buntsi bja nama bja sala ka lapeng la gagwe, kganthe ga Moeng ke a thlaka ke thlakela dikgomo tse, e ka be ke re mo ke thlaka e be ba tsere mogadibo wa ka nka be ke thaba, lehono dikgomo tsa ka di ja ke mongwe e ka be di ja ke papa le mma pelo ya ka e ka be e thaba, ke moka a thoma go lla, a lela batswadi ba gagwe gore e ka be a sa di bone tse.

Dipelo tsa banna tsa kwa bothloko empa ba leka ka maatla go bolela nae, gore a dule fase. Ge a dutsi fase, Lee a re, go yena rangwane wa mondi a re wa bona taba e a se yona, o swanetse go dira mowe baphophedi ba go butsitsego. Mosadi ge a bolela a ema ka dinao a se molao ke gore le badimo ba ema ka dinao, ka go rialo mowe ge o sa ka wa phetha mowe go bolelwago go ka se ke gwa loka selo, ke molao wa bagolo-golo.

149

Ngwana yo a llogo mo pele ga rena o re thlodile kudu, pelo tsa rena di kwile bothloko kudu. Badimo ba tla go tlišetsa madimabe, ka baka la leonya la gago. Fela wana mosadi motho yo ke papago lokolla pelo ya gago, a tsee kgomo e ngwe a yo phasa ka yona. Mosadi a re wa dumela gore dikgomo di swanetse gore di tsee mosadi. Rangwane wa gagwe a re di ema pele ga di tsibji, ke gore e be ke go-potse go nyaka go le bitša ka moka gore re tle re eletsane ka baka la dikgomo tse. Ke moka a ba mo lokolela kgomo a dira bjälwa a ba bitša ka moka ba ya go phasa badimong.

Ka morago ga mo ba phasitse mosadi a fola. Monna a lebala pelele ela, ba nyakago gore dikgomo di tsee mosadi yowe e tla bago mmago lapa la bahu. Ba ile ba fo homola, ke moka ba bona ngwaga o fela ba gopola gore mothlomong o sa ekgopola. Kganthe monna a ekgopole a nyake gore a tsee mosadi o nyaka gore lapa la mogolo wa gagwe le hwe, mogolo e sale e le yena.

150

RM/

Mamuwi wa dikgomo o boifa go bolela le rangwane wa gagwe bjalo ka ge e le matsatsi a dula a mmotsa taba e, a fo homola empa ka pelo ya gagwe go le bothloko bosego a sa robale, a lala a bolela. Monna wa gagwe a lala a fela boroko, ka gobane ke lebaka le lengwe o be a fo kwa mosadi wa gagwe a lla bosego, ke moka a re ke a mmoledisa a sa kwane nae.

Mosadi o lala a bolela bosego le go lla ka baka la dikgomo tsa go mo nyala ga disa tsee mosadi, pelo ya gagwe e bothloko o re go kaone ge nka latela batswadi ba ka taba e e sale e direga ke sa e bone. Badimo ba smogela dilo tsa mosadi ka tsela e, dikgomo di ile di phulung ke moka le duma la duma, tladi ya tia dikgomo ka tladi, go kwagala gore go ile gwa hwa dikgomo tse tshelago.

Badisi ba thabela, mokgalabje mokgosi, bjalo ge mokgalabje a eya a hwetsana gore dikgomo di swele. Monna a sitwa le gore o tla dira bjang le gore o tla botsa ba gabo ka mokgwa mang, ka gobane mola ba bolelago e su a phetha.

Monna a tloga a re gwa se ke gwa ba le motho yo a swarelago dikgomo ka moswana ke a boya, ke sa tsama ke kwa gore molato keng. Monna a tloga a hwetsana ngaka, ke moka a kgopela ditaola gore a molaole.

151

Ngaka ya tshola ditaola tsa yona yare, go molaolwa, ga wa tla go laola mmapa wa gago, gae, o tlugile ka go tshaba, ka baka la mollo mollo bolaille dikgomo tsa mphophe. A re se a foma, bjalo ngaka ya re go yena beng ba dikgomo ba belaela, bjalo wena o re ke sethlapo sa mogolo wa gago, se a foma. Dikgomo ga tsa bolaea ko tladi goba tladi Motwana, di bolaille ke mollo badimo.

Ngaka ya re go yena ga go na phoko e e ka diriwago, wena boela gae, o dule fela o dire mowe ba go botsago, o se ke wa nyatsa ka moswana mollo badimo o tla tshubella wena. Go tshubeletse dikgomo ka baka la mamuwi wa dikgomo a rego ge a belaela a re, Modimo tla o ntsee, go thlwa ke lla ke lapile, bjalo bakeng sa gore badimo ba mo tsee ba tshubeletse dikgomo bakeng sa mamundi.

Monna a re ke kgopela phoko ya gore a lebatse dipelo tsa batho gore ge a ba bitsa a tlilo ba supa sewe se thlagilego, ba se ke ba mo kwela bothloko ka lona lebaka lewe, ka morago gore a dire mowe ba nyakago.

152

Ngaka ya mofa bolebatse, ke moka monna a ya a dira ka mokgwa owe ngaka e mo laetsago gore a e a dire ka ona, bjalo a tsibisa bare di ba mohu gammogo le ba leloko la gabo. A ba thabela mokgosi wa gore tlang le bone dikgomo di hwile di bolaille ke tladi. Ke moka ba tshologela mokgosi, ka moka le ga dipelo tsa bona di

RM/

baba, ba se ke ba mo supa, ba sega nae. Heno ona a na taba ke dikokoro, ka dipelong go bothloko.

Dikgomo tsewe tsa go tia ke tladi, ba di rekisa ka moka, batho ba bandisa ba ba rekela ka mabele. Ke nnete e dio ba go ba ndisa, ka baka la gore dikgomo tsa go tia ke tladi a di tsefe. Mabele awe a bulukiwa, ke rangwane wa bona, a laelwa gore mabele a se ke a lewa, a tla rekiswa, a dira bjalo, bjalo mabele a reka dipudi, pudi tsa tswalla, ke moka ba di rekisanya ka kgomo ya tshadi.

153

Ka morago ga matsatsi a se makae, ke ge monna a goma a ba kgo-bakanya a re go bona dikgomo tsa go sia mogolo wa ka dia fela, bjalo ka go rialo ke re maano a tsona keng, dipelo tsa batho a tsa thaba. Ba re go yena maano a tsona ke go tsea mosadi bjalo a re go bona mosadi e tla ba wa mang, ba re go yena wena ge o rata go robala le mosadi go lukile ge o sa rate, banna a ba thloke monna yo mongwe o tla fo tla a dula nae a belege lesaba, lesaba lewe ga se la gagwe ke la ga Mohlabe.

Motho a a a ane madi o ana dikgomo, yena e fo ba sethlotlolo fela. Monna yo mongwe a re go monna yowe wena o tshaba go dula le mosadi yowe a tlogo losiwa ka baka lang? Monna a re, nna ke nna monna ke godile, ka go rialo mowe mong mosadi wa ka a ka tsea ka dikgomo tsa go fiwa ke batswadi goba tsa go tswa kgaitse di ya ka, ke tsa maatla a ka.

154

Mosadi wa go tseiswa o na le ditshela, ka baka la gore a taolong ya monna wa gagwe fela. Mamuwi wa dikgomo o a mo laola, ge a ka tla mowe ga mogadibo wa gagwe a hwetsana gore ga go lewe selo, mothlomong e be go na le bjalo ke moka a hwetsana gore bjalo bo fedile, yena a re bo fedile o re ba nkone, ke moka o tloga a kwatile a bile a rotisa mogokgo.

O ka bona motho wa tshuwana yowe batswadi ba gagwe, ba ilego ba hwa e sale yo monyana a na le kgaitse di ya gagwe, bjalo kgaitse di ya gagwe a nyadiwa yowe wa mothlankana e sa le yo monyana. Batswadi ba mothlankana yowe ba ja dikgomo tsa moredi wa bona ba gopotse gore ba tla di bona ba tseisa morwa wa bona mosadi, bjalo ba hwa e sale yo monyana ke moka a sala e le tshuwana ya ditshuwana.

Ke a lekgopela le se ke la fela pelo, taba ge e bolelwa ka methla e kwagala ka ditshupo, nka se ke a a bolela ka nna ke tla

RM/

155 bolela ka motho yo mongwe ba lena ba bantsi ba mo tseba, leina la ngwana yowe ke Tapa goba Magolela.

Batswadi ba gagwe ba ile ba ja dikgomo tsa go nyala kgaitsemi ya gagwe Makoma. Papagwe e be e le moraki wa mathebo, bjalo a gopola gore o tla dira mathebo a mantsi ke moka a rekise. Diema pele ga di tsibji mokgalabhe a thlabega e le gore dikgomo tse dingwe di ile tsa hwa, go okwagala gore ke lebaka la bolwetsi bja matshona, marasana a dira molato wa mpa a lefa ka tsona ke moka tsa felela.

Dikgomo tse batho ba bolelago gore o ile a di ja ba bolela tsewe a go lefa molato ka tsona. Ke moka papago ngwana yowe a hwa a sesu a hwetsana kgomo ka ngwaga o o latelago ke moka mosadi wa gagwe a mo latela. Batswadi bawe ba mothlankana a ba sia selo, morwa wa bona, ke moka a napa a fetoga tshuwana ya ditshuwana go fitisa ditshuwana.

156 Ngwana a gola a le mowe busuwaneng a ba ngwana yo a kwegago kudu, a disa dikgomo tsa ke malome wa gagwe, ke moka malome wa gagwe, a mo fa kgomo ya madisi, kgomo ewe e be e le tshadi ya matswalla, yaba ya dira motheko wa mosadi. A losa mosadi wa gagwe ke moka a mo nyala a meka a dula nae, go fithlela a eba le bana, go se na motho yo a tlogo a mo tswenya a bolela gore dikgomo tsa ka di go tsere bjalo oeng o sa mpone.

Kgaitsemi ya gagwe le ge a fithlile a na taba nae, taba kgolo ge a bona gore o lapile, o botsa kgaitsemi ya gagwe. Ge kgaitsemi yaga gagwe a re, ga go na selo ke moka o tla fo tloga a re, kgaitsemi ya ka o nkone tsa go ja. A ka se ke a re mogadibo ka gobane o tseba gabotse gore ga go na kgomo e e tsenego.

E le gore sephemo se segolo sa monna o tla fela a phema ka mosadi gore mosadi wa gana. Ge o ile wa fakela kgomo ya go tswa yena a ka se ke a homola o tla bolela ka mokgwa o a ka kgonago.

157 Mowe monna le mosadi ba ka se kego ba kgona go mo fetola, ka gobane ba ka tsosa badimo ka baka la kgomo ewe ya go tsena monyalong. Monna yowe o laola mosadi wa gagwe a le tee, badimo wa bona ba mo tsogela molato ke wa gagwe a ba bege. O lebetse gore dilo tsewe o di hwetsana ka maatla a bona, o gopola gore ke maatla a gagwe. Ke moka ke feditse ke lona lebaka le ke letshabago.

Dipolelo tsa monna yowe a tsa ka tsa sadiwa nthago. Dikgomo tsa batho ba re o phema fela bosaedi bjo a bo dirilego, le gore o be a nyaka go ja dikgomo gore lapa la mogolo wa gagwe le hwe, a ba mmotse ba bolela ka dipelo, ge ba leka matheko, ba re a bolele selo ke noga e bolaya mala. Ka gobane noga ea e bolaya e tsea lebaka e sa phikuluga.

158

Ba ile ba mo fetola ka gore ditaba tse o di bolelago dia kwala, empa a di kwale selo ga di na letswai. Ka gobane mola batho e be ba tshaba ditshete le boloi, e ka be re se na basadi, ditshete tsewe o di bolelago mogolo-golo yo mongwe o re ke diaga motse. Ke be ke butsisa fela, a ke re wana o swanetse go ya malao a mosadi a o hwa wena ntsha dikgomo di tsee mosadi, a banna ba tla foba ba mmona. Ke moka monna a re go Mamuvi wa dikgomo, sethlare se gola ka makale, ka go rialo mowe tsama o nyakela mosadi ge o mmone o gome o tle o mpotse.

Gwa ba le thabo le legolo, ka morago ga matsatsi a se makae, a ba a setse a hwetsane mosadi. Monna a ntsha dikgomo a ya a nyala mosadi, ke moka ka morago mosadi a bikiwa, a tla a tsosa lapa la mohu. Monna o be a bolela le pelo ya gagwe a se ke a dula le mosadi bjalo mosadi a dula le monna o sele, Modimo wa mo thusa a godisa lapa lewe ka thari ya gagwe ya bathlankana le basetsana. Mosadi o dutse motse ka o tee le matswala wa gagwe. Ke moka ditaba tsa fela mowe, bjalo dikgomo tsa go sala di na le lapa la tsona, e ngwe ya hwa e rorelwa ka ngwakong wa gagwe.

159

Mosadi le ge a ka foba le baredi fela, bjalo mmago bona a hwa papago baredi bawe a ka se ke a tsea dikgomo tsa moredi yo mongwe ke moka a tsea mosadi, mosadi yowe a mo tseela moredi yo mongwe wa gagwe, aowa molao wa sesotho a o dumela. Ka go rialo mowe ke gore mosadi o apha le dikgomo tsa go mo nyala bogadi ka gobane mosadi yowe ba mo tseelago ba mofa o swanetse go dula bogadi bja mogadiho wa gagwe.

Taba ya mohuta a o e kile ya thlaga a se kgale ke ga na methle-
ng ya matsatsi a. Madifeng o ile a hwela ke batswadi bjalo ka morago ga mo a godile, monna wa ga Madiagane a mo losa. Madifeng o ile go hwela ke batswadi, a ya a dula ga malome wa gagwe, bjalo

a ba a lesiwa a le mowe lapeng lewe, ba mo nyala a le mowe ga malome wa gagwe dikgomo tsa go mo nyala tsa ema sakeng la malome wa gagwe.

160 O be a na le ngwanabo wa mothlankana, bjalo a losa mosadi gana mowe ga malome wa gagwe, leina la mothepa ba re ke Masetiŋlŋ.

Papago Madifeng, mmagwe o ile a fo belega yena a le nosi, bjalo a re go hwa le mosadi gwa sala morwa le moredi. Moredi a re go nyalwa ba fitisa dikgomo ba di fa malome wa bona, ke ge a ba supa mosadi yowe Masetiele ngwana Mohofe. Kgaitsemi ya Madifeng e be e le Modise.

Ka morago ga mo ba nyetse, ke moka Modise a hwa. Yaba kgaitsemi ya gagwe o bikilwe, bjalo kgaitsemi ya gagwe o hwile a esu a beke mosadi wa gage. Mothepa a ba mothlologadi a sale lapeng la mmagwe, lehu a ba thiale, mosetsana o swanetse go ya bogadi bja gagwe.

161 Ba leloko la bo Madifeng ba gona empa a ba dupelane le lapa lewe la go sabela, empa ga go na le monna yo a ratago go dula le mosetsana a ka dula nae, o tla noba a belega bana le mosadi, banna bawe ba lebane lona lapa lewe.

Mothepa o nyetswe bjalo o tla beka ke mang, ka gobane molao a o dumele gore mosadi a apee le dikgomo tsa gagwe. La gola lea bolata, ke seema sewe sa mabapi le methepa gore ge a godile o swanetse go ya bogadi, le ge ka lapeng la bo e be e le yo mogolo, ge a fithla bogadi o ba molata, mothlomong yo mogolo. Mowe go ya ka dikgomo tsa go mo nyala bogolo le bonyana.

Ge go na motho yowe a tla go beka mosadi bjalo Madifeng a bona gore go kaone gore a beke mothepa a yo dula nae bogadi bja gagwe, ke moka a dira bjalo a beka mosadi a ya a dula nae bogadi. Monna wa Madifeng ge a mmona o re makgolo, mosadi o re mokgonyana Madifeng o re mogadibo.

162 Ke mang yo a tlogo go agela mosadi ngwako, mokgonyana o swanetse go agela makgolo wa gagwe ngwako. Ke mang yo a tla go tsena ka ngwako wa mosadi, monna o fe le ofe yowe a ratago mosadi empa e seng gore banna ka moka aowa ofe le ofe, ke gore ga go tsibiwi gore monna yo a tla go kwana le mosadi pele ke mang, yowe a kwanago le mosadi ke yena yowe a swanetsego go tsena ka ngwakong wa mosadi.

Mokgonyana a agela makgolo wa gagwe ngwako, aowa makgolo wa gagwe a dula mowe bogadi bja mogadibo wa gagwe, go ethuta mediro ya lapa ka moka a ethuta lapeng le mogadibo wa gagwe. Monna yo mongwe a kwana le mosadi ke moka a fela a nekella ka go utswa, bjalo bjalo bjalo, ka ge motho e se kgwiti e sepelago ka fase, ba ba ba mo lemoga gore mothepa o kwana le yo.

163 Mogadibo wa gagwe a re, ge o kwana le motho o se ke mo uta, o swanetse go molela gore re mo tsebe, gore le rena ga re na le dijo ra se ke ra mo kona, ka gobane pelo ya gago e tla kwa bothloko kganthe a re mokone ka kgole ke gore a re mo tsebe. Mosadi a bolela gore ke phela le Matshipi, bjalo a se ke a tshaba o swanetse go eponatsa gore re mo tsebe.

Monna a ka a ba a sa utama a tla a robala letsatsi la thlaba, mosadi a faga buiswa a mo fa a ja. Monna yowe a dulago nae, ke monna fela a se wa leloko la bo Madifeng. Ka morago ga beke tse tharo, ke moka mokgonyana a thoma goba le mokgwa, mokgwa owe o bolelwago ke o, a re go makgolo wa gagwe e ba mosadi.

Makgolo wa gagwe a ka a dumela taba ewe, a re, ke tla goalla bjang kganthe ke wena mokgonyana, yo ke mogadibo wa ka. Mokgonyana a re bo makgolo a ba tlale, makgolo o tee, yowe a mphelegetsego mosadi, mosadi a gana. Monna a tswela pele le go bolela le makgolo wa gagwe, yowe a re go a se makgolo, mosadi le yena a tswela pele le go gana.

164 Mosadi a bona gore monna o bolela a holofetse, a botsa mogadibo wa gagwe gore monna wa gago wa ntswanya o re, nna ke mo alle, mogadibo wa gagwe a botsa monna wa gagwe, monna a re, ke nnete, bjalo mosadi a re go monna wa gagwe ge o rata mosadi o ka fo bolela, nna ke tloge, wena o sale nae, monna a re go ka se ke gwa direga, bjalom a re mo gomfiso.

Monna a ka o kwile mosadi wa gagwe, a lebadisa, ka tsatsi le lengwe a tswa a nwele bjalo ke moka a fithla motseng bosego. A hwetsana gore batho ba setse ba robetsa, a bula ngwako wa makgolo wa gagwe a tsena. Makgolo wa gagwe o e a gopola gore ke monna yola a dulago nae, bjalo taba ya go mo makatsa, a kwa monna a mo phopholetsa bjalo a butsisa gore e ka ba o mang, a re ke nna mong wa ngwako.

165

Mosadi a tseba ka lentso gore ke yola moka mokgonyana, a re go yena o nyakelang, monna a re oreng o mputsisa potso ya mohuta owe, a a o tsebe gore ngwako o o agile ke nna. Mosadi a tswa ka ngwakong a re go monna sala le ngwako wa gago, bjalo, mosadi a tswa a tloga a ya a robala thuding ga mogadibo wa gagwe go fithlela bo esa. Ka moswana mosadi a re go mogadibo wa gagwe le-hono ke a go laela mogadibo, mogadibo wa gagwe a nyaka go tseba gore molato keng. A re molato ke monna wa gago wa ntswenya, o re ngwako ke wa gagwe.

Seema sa bagolo-golo ba re monna yo mongwe a agelwe ngwako bjalo monna o bolela ka gore ngwako ka wa gagwe, ka gore o agile ke yena. Go kaone mogadibo gore ke dire la ka legora ke tla bona ge a ka tla a tsena mowe legoreng la ka. Mosadi o ka fase ga taolo ya mogadibo wa gagwe ke yena monna wa gagwe.

166

Taba e ngwe le e ngwe o swanetse go botsa mogadibo wa gagwe, ka theko ke mmagwe goba kudu monna wa gagwe, bjalo ka ge ba thabile o kwa mogadibo wa gagwe a re mogatsaka le yena a re mogatsaka kudu o re monna wa ka.

Mogadibo wa gagwe a bona gabotse gore go bolabola ke go tswala ditshole a lokola, mogadibo wa gagwe gore a dire legora la gagwe. Ke moka monna yowe a kwanago nae, a ya a mo agela ngwako legoreng la gagwe, le ga go le bjalo monna a ka a gona o ile a tswela pele le polelo.

Mosadi a no homola a re ge nke ke bosola, o a sethlolla. Taba kgolo ewe monna a go e dira, a re go mosadi ge o nkgana o tla di bona tsa masako. Mosadi a ka a tshaba polelo ewe, bjalo mafelo a thlabega a babja bolwetsi bjo ba okago ka mogokgo, ke gore bolwetsi bjo bogolo.

167

Mogadibo wa gagwe a re go mosadi, nna ke sitilwe, ka go rialo o swanetse gore o dula ga geno, gore o okiwe bolwetsi o le kowa ntsho, ke tla tla ke go bona. Molwetsi a dumela, ke moka a kgopela pōkōlō ya go mo rwala le monna wa go ba gapela yona, mmago molwetsi a be a le gona. Mmago Maseteele le yena ke mothlologadi a na monna, aowa ba fithla ga gabo mosadi.

RM/

Maseteele a ka a babja bolwetsinyana o ile a babja bolwetsi bjo bogolo, mowe a goba a tlogela ke tsa basadi, ke gore a se sa

bona kgwedi. Ba lwa nae go mo alafisa, ke moka a ba a fola. Ka morago ga mo a fodile, mogadibo wa gage a re go batswadi ba gagwe, dulang le ngwana wa lena, nna ga ke na pōlō ke mosadi ke dutsi dikgorong tsa ba bangwe.

O bolela gore a na pōlō, ka baka la gore ga se yena monna, go ja gela e be e le monna o be a tla robala le mosadi a bee a mo a mo agele ngwako wa gagwe. Polōlō ya go aga ngwako o bolela a e nepile go monna wa gagwe, ka gobane monna wa gagwe o ile go agela mosadi ngwako, ka morago a re go mosadi e ba x mosadi. A ba a bolela gore monna yo mongwe a agelwe ngwako.

168

Go boima mosadi a nyalwa ka dikgomo ke moka ba tsee dikgomo, ba nyala mamuwi wa tsona, ke moka mamuwi wa dikgomo a ya dula le motswi wa dikgomo. Ke mosadi wa lapa a ka tseago dikgomo tsa moredi wa gagwe a tsee mosadi ka tsona, mowe go a direga.

Monna o be a sa boledisi mosadi ka phoso ke mosadi wa gagwe. Ka mkgwa o, ge mosadi wa gagwe ge a ka thlala, molao o re monna o swanetse go tsee mamuwi wa dikgomo. Bjalo motswa dikgomo ge a sa mo apela ke phoso gore monna a bolela le mamuwi wa dikgomo tsa gagwe gore a e be mosadi.

Ge lapa le na le bana ba basetsana go se na morwa taba e ya go ya direga ke gore papago bona a ka tsee basadi ka dikgomo tsewe tsa baredi e. E seng gore a tseiso moredi wa gagwe mosadi, ka dikgomo tsa moredi wa gagwe yo mongwe. Taba kgolo dikgomo tsa moredi yowe di tserego mosadi ba mo supa gore lapa lago ke le.

169

Mosadi yowe ge a ka belega ngwana wa mothlankana, ngwana yowe e tla ba mojalefa wa lapa lewe. Bjalo mabapi le Maseteele, a ka a ba le ngwana o ile a ba moopa ka go rialo mowe ke gore lapa lela ke moka le hwile, ka gobane ga go motho yo a tla go sala a le tsosa. Ge yowe papa bona a ka dula le mosadi yowe, mosadi ke moka o eme legatong la mosadi yola wa go hwa.

Motala o ile a ba le basadi ba babedi, ke Malapane le Matsorokane, bjalo lapa la Malapane la ba le bana ba basetsana fela, Matsorokane a ba le bana ba bebedi ba bathlankana. Bjalo baredi ba Malapane ba nyadiwa, ke moka dikgomo tsa ema ka lesaka. Ngwana wa pele wa Matsorokane yowe leina la gagwe e lego Matlala.

170

Matlala a ba le thlaloganyo ya gore dikgomo tsa mogadikane wa bo mme ge o ka tsea mosadi ka tsona, a wa le bona, mosadi yowe a se wa gago, e noba mosadi wa gago ge o le nae ka ngwakong, o ka se ke wa mo laola ka mokgwa o o ka kgonago.

A ya makgoweng a bereka a reka dikgomo tsela a rekilego pele ke moka tsa tswala, go fithlela dikgomo di lekana motheko wa mosadi. Ke moka a tsea mosadi wa gagwe wa lebereko, a kgaoganya ditshetele ka moka. Moratho wa gagwe a se ke a dira bjalo ka mogolwane, a lebella gore papagwe o tla mo tseisa mosadi ka dikgomo tse tsa ka sakeng, o gopola gore dikgomo ke tsa papagwe.

Notala a tsea dikgomo tsa moredi wa pele a tsea mosadi ka tsone, leina la mosadi yowe ba re ke Mabore, bjalo mokgalabje a dula le mosadi. Ka baka la gore Malapane a ka a ba le ngwana wa mothlankana, mosadi yowe ge a ka ba le ngwana wa mothlankana, ke yena mojalafa wa lapa lewe.

171

Dikgomo tsa moredi wa bobedi a tsea mosadi ba re ke Nkwane, bjalo mosadi yo a mo f gafela moratho wa Matlala yowe elego Matsentse. Monna a dula le mosadi bjalo go supa gore mosadi a se wa gagwe, a ka a ethuta tsa bogadi ka lapeng la mmago Matsentse, o ile a ethu a a le ka lapeng la Malapane. Bana bawe a ba belegago le mosadi, ke bana ba lapa la Malapane.

Ge mosadi a dirile bjalwa, ke moka o bega Malapane kantle le mmago monna yowe a dulago nae. Ke moka molaudi wa bjalwa ke mong a dikgomo ke mowe go bonagalago gabotse gore mosadi a se wa gagwe. Kganthe taba ya kaone ke gela ba adime dikgomo gona mosadi e be e swanetse goba wa gagwe ka gobane Malapane o e a tla fo lla fela ge a ka hwetsane dikgomo tsa gagwe.

Ka dikgomo tsa moredi wa lekgothwane, ke moka a tsea mosadi ngwana Magomane. Mosadi yo a baka ba supa yo mongwe ba ile ba fo homola, bjalo gore monna yo a yago a tsebe gabotse gore o a utswa Dikgomo tsa baredi a di lewe ka legano, di swanetse go tsea ka moka ga tsona.

172

S.8. Mosadi wa go tseiswa o tseiswa ga tee.

Papago mosogana a tseisa morwa wa gagwe mosadi wa pele ke moka go fedile. Ge morwa a sa nyaka basadi ba bangwe, mowe mosogana

o swanetse go bekekela basadi bawe. E seng gore a ka lebella papagwe gore a mo fe dikgomo tee dingwe.

Ba ka mo tseisa basadi ka babedi goba ka bararo, ka mokgwa o, ge mosogana a na le dikgaitseci gona a ka tseisana go feta mosadi ka o tee, ka gobane moredi yo mongwe le yo mongwe o nyaka lapa la gagwe. Dikgomo tsa moredi yo mongwe papagwe o swanetse go tsea mosadi wa gagwe ka tsona. Mosadi yowe o bitsiwa Mokokotlelo.

173 Bjalo ka Maruwane Morema o ile a tla ke thari ya basetsana bjalo a ba le mothlankana ka o' tee, basetsana ba bararo, bjalo polelo e re mosogana yowe o belegile le lehumô. Papagwe a tsea dikgomo tsa moredi wa pele a tsea mosadi ka tsona. Dikgomo tsa baredi ba babedi a tseisa morwa wa gagwe basadi ba babedi.

Ga go makutse ge ba mo tseisitse basadi ba babedi, ke gore o belegile le lehumô. Moredi yo mongwe le yo mongwe o nyaka goba lapa la gagwe lewe a tla rego ge a etswa bogadi, ke moka a bea thlaana ya gagwe ka ntsho. Ka gobane ba ja tsa g yo mongwe ka mphaka ke moka o dweetsa lapa. Bawe ba tseisago barwa ba bona ka dikgomo tsa go dio kgokgoetsa ba mo tseisa ga tee.

S.9. Go tseisa ga go tseisiwi ke papagwe fela.

Mosogana a tseisi ke papagwe fela, rangwane goba ramogolo, ge yo mongwe wa bona a ile a hwa a sia bana ba bathlankana, yola a salago o swanetse go tseisa bana ba mogolo goba ba moratho. Goba mogolo o swanetse go tseisa moratho mosadi, moratho yena a ka se ke a tseisa mogolo wa gagwe mosadi.

174 Mogolo wa motho yo mongwe le yo mongwe ge a bona moratho wa gagwe o re ngwanaka, ka molao, fela ke ngwanabo. Ge mogolo a ka tsea mosadi. Ka morago o swanetse go sokologa, a tseise moratho wa gagwe, mosadi. Ke gore taba ya mohuta o e thlaga kudu ge bana bawe papa a bona a hwile, le gona a hwile e le modidi.

Bjalo ka Sagasaga, o ile a ba le bana ba Tselayaborwa, Letsofi le Thoto le moredi ka o tee, mmago bona a hwa. Moredi wa bona a tseiswa ke ba ga Masete wa Matloumeng. Sagasaga ke wa ga Masete, bjalo ba ga Masete wa Matloumeng ba bina phuti, bjalo Masete

wa ga Mohlabe o bina tlou, ke yona phapano ya bona.

175

Papago bona a tsea dikgomo tsa moredi a tseisa mogolo wa bona Tsalayaborwa mosadi. Ngwana wa rangwane ntsee kgomo di boele sakeng. Ke seema sewe, ke gore ba ile ba mo tseisa ngwana Masete, monna o bina tlou, mosadi le yena o bina tlou. Bjalo mosadi yowe ba mo tseisitsego, ke ngwana wa mogolo wa papagwe ka malapa.

Bjalo mogolo a soma a reka dikgomo mowe papa bona o setse a hwile. Moratho le yena a reka tsa gagwe dikgomo tse pedi, bjalo mogolo a bona gore dikgomo ke tse dintsi a tseisa moratho mosadi. Dikgomo tsewe mogolo a ilego a mo fa gore a tsee mosadi ka tsona, ke moka o mo file a di sa boya, mosadi yowe ke yo mogolo mowe lapeng la Letsofi. Ge nke o nyaka mosadi wa bobedi, yena a ka soma a mo tsea ka maatla a gagwe.

Lekgothwane la bona ke Thoto, bjalo o swanetse go tseisa ke Letsofi mosadi. Letsofi a soma a reka dikgomo tsa go nyaka go tseisa moratho wa gagwe mosadi. O ile a thlaellwa a dira dikgomo tse diphathago manwana e umedi, yaba moratho wa gagwe ke monna ka lebaka lewe bjalo mogolo a mo lekella ka kgomo tse pedi.

176

Ke moka ba tseisa moratho mosadi. Tselayaborwa ngwetsi wa gagwe ke mosadi wa Lesofi, ngwetsi Letsofi ke mosadi wa Thoto. Ke molao wa gore mogolom a tseise moratho wa gagwe mosadi. Ge e le gore e ile ya foba bathlankana fela, gona bax swanetse go thikela gore ba bereke ba reka dikgomo ke moka mogolo wa bona a tsee dikgomo tsewe a tsee mosadi ka tsona. Ka morago ba thikela moratho, ka morago yola bjalo go fithlela ba e ba le basadi ka moka ga bona.

Rangale goba ramogolo, taba e ya gore rangwane goba ramogolo a tseise ngwana wa mogolo goba wa rangwane mosadi e a direga, empa e fela e imela go dikgomo tsewe a mo tseisago mosadi ka tsona e le dikgomo tsa go tswa ngwanana. Mowe e sa imelego ke ge dikgomo e le tsa maatla a gagwe, ka gobane ga go motho yi a tla go bolela.

177

Taba e e tswenyago ba re lapa a le ji le ngwe bjalo ka ge ke setse ke thlalusitse ka ditaba tsa bana ba Motala, bjalo mona ke mabapi le rangwane ge a tseisa ngwana wa mogolo mosadi goba ramogolo.

RM/

Bjalo ka mokgalabje yo Mabjale a ilego a bona gore bana ba moratho a bana dikgaitsemi, bjalo a tseba dikgomo tsa moredi wa gagwe a tseisa Pholobe. Mmago Pholobe ba phela, bjalo mothlang owe a bekago mosadi a se ke a mekela ka lapeng la mmagwe, a mmekela ka lapeng la Mahodi ka mowe dikgomo tsa go mo nyala di tswilego di le ka gona. Ke molao wa go supa ngwetsi gore dikgomo tsa go mo nyala di tswa di le mowe lapeng le a beketswego ka gona.

Mowe lapeng lewe ka molao o swanetse go dula letsatsi ke moka letsatsi la bobedi ka mabanyana ke moka ngwetsi a e, ka lapeng la bo lesogana, diketsana di palakane di le lapeng la bo lesogana. Ge lentsu le fithla la gore ka mabanyana re tla isa ngwetsi lapeng la bo lesogana.

178 Mokgekolo a yo fithlisa mantso awe, monna a botsa mosadi, mosadi a re ke ngwetsi wa ka, ke mosadi wa masopa a dikgomo tsa ngwanaka. Monna a re mosadi ke dio mo tseisa, bjalo ke tswanelo gore a e ka lapeng lewe le mo lebanego a gana, a re ge o be o nyaka go mo tseisa wena o be o swanetse go soma tsa gago dikgomo o mo tseise e seng ka dikgomo tsa bana ha ka.

Monna a bona gore motho go tshwa a ngangana ka taba ewe a ya loka, a re go mokgekolo sepela o ba botse ba dule, ke tla ba fetola. A ya a ba botsa ba dula, ke moka mokgalabje a bitse mosogana a dula nae thopa a re go yena mosadi o wa gana, ka go rialo mowe wena o se ke wa fela pelo. Nna ke tla nyaka dikgomo tsa maatla a ka ke go tseise mosadi.

179 Mosogana a bona gabotse gore mosadi a se wa gagwe. A ya a thlalosetsa mmagwe taba e, ke moka mmagwe a re, mokgalabje o a kwala, ngwana a ba mone ka mogopo, ke yo mogolo o di kwile le ka mathlo o bone.

Mogalabje a bona gore ke molao wa gore ke tseise ngwana wa moratho wa ka mosadi, ka thloka go mo tseisa Modimo o ka mpona phoso. A adima dikgomo lapeng la mosadi yo Mpholwane yowe a goba a na le bana ba basetsana fela, a re boya kgomo ke boboya kgomo ke tla di bona ka tla ka go fa. ~~Moy~~ Boboya kgomo, ke gore mothlomong mosadi o tla belega ngwana wa mosetsana a nyadiwa dikgomo tsa boela ga mong wa tsona.

Ke moka ba kwana, bjalo mokgalabje a re, go mosogana ba leloko ba kgobakane. A re ke ile ka tsee dikgomo tsa moredi wa ka ke re ke tseisa ngwana wa moratho wa ka mosadi bjalo ditaba tsa sepela gabotse mathomong, mafelong namane ya farelwa. Lehono dikgomo ke tse ke di fa ngwana wa moratho wa ka gore a tsee mosadi ka tsona, a se ke a thloka mosadi nna ke sa phela.

180

Ba leloko ka moka ba ile ba thabela taba ewe kudu, ba re o dirile gabotse. Yaba mosadi yola a bikilwego ka leina la Pholobe o a di kwa, bjalo mosadi a re, go bona, bjalo lehono nna ke nna wa mang. A baka ba mo araba, ba loma senko, ba re tuu, mosadi a goma a fetola, a re ge nke le re o tsee mosadi yo mongwe, yowe elego mosadi wa gagwe, nna ke nna mosadi fela, le tla sala le swere ka letshoba, ke tla epona mabaka.

Pholobe a re, ke lebugile kudu ge papa a mphile dikgomo tsa gore ke tsee mosadi, bjalo ba ile ba ntseisa mosadi yo le kwago a bolela, ba mo tsere ba re ba tseela nna. Bjalo ka go rialo mowe mosadi o sa hose lentso la mathomo ge le ekwa a bolela.

181

Mabjale a re, ngwana mowe a bolelago gammogo le mosadi ba kwala bjalo lehono ke ile ka sitintsha ke dilo tsa malapa ge le bona ke tla ba ka nyakela dikgomo tsa gore ke fe ngwana yo a nyakele mosadi a tsee ka dikgomo tse. Ka mogwa o mosadi a bolelago ka ona, ke re go kaone kudu gore dikgomo tse di thibe tsela tsa lapa le, mosogana a fete le mosadi yo. Ditaba ba di fa mosogana, mosogana a re le nna ke be ke re go ka direga ka mokgwa owe. Ka moka ba thabela taba ewe ke moka ba dira ka ona mokgwa owe. Mosadi a kgona a lokologa a yo apha lapeng la matswala wa gagwe. Ditaba tsa fela di etla mowe.

Motho o sele a ka go tseisa mosadi ge dikgomo di ana yena eseng dikgomo tsa go tswa moredie, tsewe go kaone gore dio adingwa, gona mosadi e tla ba wa gago. Motho o sele a ke bolelele wa leloko le sele ke bolela mabapi le taba e ya ka godimo.

Tema ya 4: Mosadi o godiswa bakeng sa wa go tseiswa.

182

RM/

Mosadi wa go tseiswa bjalo batswadi ba bolela gore mosadi yo re mo tseela morwa wa a rena, bjalo gwa thlokega dikgomo tsa go ya go mo nyala, morwa ge a ka phakisa a bona dikgomo tsa maatla a

gagwe a swanela go tsea mosadi yo mongwe ka tsona, o swanetse go nyala yena mosadi yola ba mo tseisago. Ge o ka bona a tswa dikgomo tsewe a yo tsea mosadi yo mongwe ke gore mosadi yowe e sale yo monyana bjalo mosogana o godile.

Ge morwa a ka bona gore batswadi ba gagwe ga ba na selo ke moka a soma dikgomo tsa maatla a gagwe ke moka a tsea mosadi o sele ka tsona, ke gore morwa wa bona a rate mosadi yowe batswadi ba nyakago go mo tseela. Le gona ke taba ya methleng eno, ya gore ngwana o tirela ka boethatelo.

Mosadi wa godiswa gore e be yo mogolo a tsee legato la yo mongwe ka baka la boetsware bja gagwe le mediro ya gagwe. Gona mowe ba swanetse go dira maano a gore e be yo mogolo le gona ka go petukanya dikgomo. A godiswi ka molomo fela.

183 Ba tsea dikgomo tsa go tswa maatla a batswadi tsewe tsa goba di lebane go tsea mojalafa, ke moka tsa leba yowe ba mo godisago. Ka baka la dikgomo tsewe ke moka mosadi ke yo mogolo o eme legatong la yola a goba a swanetse goba yo mogolo.

Moratho eba mojalafa, mosadi yo Madigale o ile a belega bana ba bathlankana le mosetsana ka o tee, bjalo monna wa gagwe a hwa a sia dikgomo tsa maatla a gagwe. Bjalo bana e be e sa le ba banyana, mogolo e be e le Moraba bjalo wa ka morago Ntlabaile.

Dikgomo tsa go sia papa bona ba tseisa Moraba mosadi ka tsona mosadi yowe e le ngwana Mokgathla, bjalo mosadi a re go fithla bogadi ke moka a ima ka morago a hwa le mpa ya gagwe. Ke madimabe a mosogana, mosadi a sa tswa go montsha thakeng, ke moka a phakisa a e hwa.

184 E ile yaba taba ya go imela mosogana kudu, ka gobane molao wa gore motho a hwe a na le mpa o boima ka maatla ka gobane, a kwa se ke a bolokwa a le sepipimpi, monna wa gagwe o swanetse go kua thula mosadi mpa moya o tsewe. Bjalo ka go rialo mowe ba ile ba gapeletsa Moraba gore a dire x ka ona mokgwa owe. O be a tshaba ka baka la kgapeletso a ba a dira x ka mokgwa owe, ba kgona ba boloka mohu.

Mmago Moraba a re dikgomo tsa moredi wa ka e be di lebane, moratho bjalo mogolo o hwetse ke mosadi, ka go rialo mowe dikgomo di swanetse go tsea ke Moraba a yo tsea mmula-ntlo ka tsona.

K34/82

Morwa wa gagwe a re a ke sa nyaka go tsea mosadi ga Mokgathla ba re go lokile, o ka nyakela mosadi yo o mo ratago, dikgomo sedi, fela taba kgolo o tsebe gore lehu a ba thlale.

185 Dikgomo tsa ema ka sakeng, tsa go nyala kgaitsemi ya Moraba yowe leina la gagwe elego Diboko. Mosogana o kwile bothloko, ka go phula mosadi wa gagwe, a bona gore go tsea kgarebe go buima. A ya a hwetsa mosadi wa lethari yowe a nago le bana ba bararo, bjalo a sa thwego a sa belega, fela e sa le yo moswa.

A bolela le mosadi ba kwana, ke moka a mo tsea a fithla nae gae, bjalo mmago mosogana a re, oreng le mosadi yo wa ga Bjane, a re ke yena mosadi yo ke mo nyakago. Ke moka mmagwe a re gi yena mola e be e ke ke kgarebe e be re tla kwaña bjalo lehono, o tsere mokgekolo yowe a sa thwego a dira selo e ka be o tsere moredi wa gagwe.

Mosogana a re mma pelo e ja eerate, nna ke mo nyakile. Bjalo mmagwe a re bjalo nna nka se ka kgona go go fa dikgomo tsa moredi wa ka. Ba bolela ba sale babedi, empa ba swanetse go bitsa ba leloko. Mosogana a kwa gore mmagwe wa gana a thoma go tia mmagwe, bjalo mmagwe a tshavela ga gabo.

186 Ke moka ba gabo ba dira gore a boele gae, le motho yo mongwe, ga motho yowe a fithlile le mmago mosogana a re, go mosogana, ke rumile ke malome wa gago gore ke tlise mmago fa le gore molato wa gagwe keng. Mosogana a re mma o gana le dikgomo ge ke re ke nyala mosadi, yo, ke baka lewe ke lwago nas ka lona. Monna wa sebaka a re, o be o sa swanela gore o mo tie, o ka bitsa ba gano wa ba botsa.

Mosogana a dira bjalo a bitsa ba gabo ba ga Masumu a ba botsa taba e. Ba ga Masumuk ba re mokgekolo wa kwala, nka be e be e le kgarebe. Ga go direge gore o tsee dikgomo tse o tsea mokgekolo ka tsona, ge o nyakana le mokgekolo yowe monna wa ga Masumu go kaone gore o nyakele tsa gago dikgomo o nyale mosadi yowe ka tsona.

Ke moka mosogana a bona gore ditaba di buima, ba bile ba mmutsitse le gore ra kwa o mo tsele gape, re tlilo go bolaya. Ke moka a tshaba le mosadi yola, ba ekala le sekgowa. Mong wa mosadi yola a fithla a re o nyaka dikgomo, mokgekolo a gana ka tsona.

RM/

187

Ba isa mokgekolo yowe kgorong, kgoro ya tlema mokgekolo, ka morago a re, go kwa gore ditshipi dia mo laya, a re ntlemleng, ko le fa dikgomo. Ke moka ba mo tlemolla, bakeng la gore a tle gae, a napa a leba mo lapeng (Leydsdorp). Ba ya ba mo fa lengolo la gore ra se ke ra kwa gape gore dikgomo tsa mokgekolo yowe di gapiwa yena mong a sa rate. Ditaba tsa fela di etla mowe, a dula le dikgomo tsagwe.

Ke moka mokgekolo a tsea dikgomo a di fa Ntlabaile a tsea mosadi ka tsona bjalo mogolo o napile a e ya le dikompo le mokgekolo yowe wa gagwe. Mosadi wa moratho ke moka a napa a godiswa ka baka la dikgomo tsa go fiwa ke mnagwe. Dikgomo di godisa motho.

Le gela monna a e a boe le mosadi yowe wa gagwe wa mokgekolo yena ka nama ya gagwe ke yo mogolo empa mosadi wa gagwe ke yo monyana. Ka baka la dikgomo, moratho ke moka o setse o tsero legato la mogolo e kek ke go mogolo a hwile kganthe o sa phela.

188

Monna wa go tsea basadi ka maatla a gagwe. Monna wa soma ke moka a tsea basadi, basadi ba a ka se ke a ba tsea tsatsi ka le tee, o tla ba tsea ka go latelana. Bjalo ka go rialo mowe mosadi yo mogolo gare ga basadi ke mosadi yo a go ntsha monna thakeng. Thakeng ke gore masogana a robala felo go tee, bjalo mothlang a bekago ke moka o tlogela go robala thaka le bagwera ba gagwe.

Mosebu Magomane o ile a tsea mosadi wa pele ka dikgomo tsa lebereko la gagwe mosadi yowe leina la gagwe ba re ke Masegabu, ke yena mosadi wa go montsha thakeng. Bjalo ka morago a tsea mosadi wa bobedi Maleho. Mosadi wa pele a re go belega ngwana wa mothlankana wa mathomo, a thlala Mosebu.

189

Bjalo, mosadi a thlala monna wa gage ka baka la lerobo la matswala wa gagwe wa mosadi. Leroba, e ts a le ta ngwetsi wa gagwe, le go thlwa a eme a mxa mo omanyana, bjalo ke go mosadi a bona gore a la a gwa a thlala monna. Ke moka ba e ya ba gape dikgomo gammogo le ngwana, ka gmanax gobane ngwana yowe ke medi a ga Magomane, ke moka a dula ke lapeng la makgolo wa gagwe. Ke gore ka lapeng la mmago papagwe.

Ke moka mosadi wa bobedi a sala bjalo mojalafa o tshabile, go setse mosadi wa bobedi le ngwana wa mojalafa. Mojalafa yo a setsego mowe legatong la Masegabu ke morwa wa gagwe.

RM/

Gela a re ge a tloga a se ke a sia ngwana wa mothlankana, mojalafa e be e tla ba mosadi yola wa bobedi. Le gela a sie ngwana wa mosetsana, o be a tla re go nyadiwa ke moka a tsea dikgomo tsa go mo nyala a ya a tsea mosadi ka tsona. Mosadi yowe e be e tllilo o ba yena mojalafa.

Go hweletsa gore mojalafa go nape go be mosadi wa bobedi, ke gore ge moradi yowe a ile a nyadiwa, a nape a re dikgomo tsa gagwe, a di je a se ke a tsea mosadi gona, ke moka lapa lala le hwile mojalafa ke mosadi wa bobedi.

190 Ma kwatla ya pele e gatilego gona, le a morago e tla gata gona. Ke seema, ke gore se supa mosadi wa Mosebu wa pele le mosadi wa bobedi. Matswala wa gagwe a bona gore sefokatso sa gagwe se tlogile, ke moka a thoma mosadi wa bobedi. Mosadi wa bobedi a re go monna wa gagwe ge o nthata a rie ro dula ga gesu, maroga a mmago a ntenne. Ge go se bjalo go kaone gore o gapa dikgomo tsa gago. Monna a re go mosadi a rie ke moka a tloga le mosadi a ya a dula nae ga gabo.

Mowe re ethuta seema se serego sa go ja mogwera wago, ka moswana se ja wana. Mokgekolo e sala le ngwana yola wa mojalafa, morwa wa gagwe o dio eta ge a tllilo bona mmagwe. Thoka ya kgole a elamolele solo, mmagwe a thlabega tsatsi ka le tee, ke moka letsatsi la bobedi a napa a hwa.

Morwa wa gagwe a dio kwa fela ka go bitswa gore tla o boloke mmago o hwile bolwetsi a sa botseba. Ka morago ga lshu la gagwe, monna a boya le mosadi wa gagwe ba fithla ba dula. Mosadi yowe wa bobedi o be a na le bana ba bathlankana empa mogolo ke wa mosadi yola wa pele.

191 Go bjalo ka ge mosadi yo mogolo a ka hwa a sia ngwana wa mothlankana, ngwane yowe e swanetse gore e be yena mojalafa. Le ge e le ngwana wa mosetsana, ka dikgomo tsa gagwe mosadi yowe ba mo tseago ke tsana di mo dira gore e be mojalafa. Empa ge a ka hwa a se na ngwana gona o hwile le lapa la gagwe.

Kgosi ya tloga ngwe e a sala ke gowe mosadi yowe a mo latslago ke moka o tla godiswe yaba yena mojalafa. Ke mojalafa ka gobane mojalafa o hwile bjalo o eme legatong la mohu.

Tema ya 5: Mosadi wa mamuwi.

Mosadi wa go bikiwa ka dikgomo tsa moredi ke gore wa go nyalwa ka dikgomo tsa moredi, ke Mamuwi wa dikgomo tsa ngwanana Mokete, o thibile legato la motswi wa dikgomo yowe le yena a bekilwego a ilego bogadi bja gagwe. Bjalo moredi yowe dikgomo tsa gagwe di tserego mogadibo wa gagwe, o re ke Mamuwi wa ka, ke gore o tserwe ka dikgomo tsa ka.

192

Moredi wa bona o tlogile o kgorong tse dingwe bjalo o gomile o nyaretse ka mamuwi wa dikgomo tsagwe yowe elego mogadibo wa gagwe. Mogadibo ke lentsu lewe le senago boemo a le na tshopo ya nnete. Ka baka la gore moredi yowe dikgomo tsa gagwe di tserego mosadi wa kgaitsemi ya gagwe ge a mmona o re mogadibo, bjalo yola mogadibo wa gagwe le yena ge a e ra kgaitsemi ya monna wa gagwe o re mogadibo.

Le moratho wa monna wa gagwe o re mogadibo, bjalo ka go rialo mowe le dikgaitsemi ka moka tsa monna wa gagwe o re bagadibo goba le bathlankana ka moka o re bagadibo, gammogo le ba leloko la bo monna wa gagwe. Bjalo ka ro rialo mowe ga go na tshopo ya gore mosadi o tswa ka dikgomo tsa mang. Lentsu la tshupo ke gore mamuwi wa ka, mowe go bonagala gabotse gore mosadi o tsere ka dikgomo tsa yo.

193

Moredi yowe ba sa kago ba tsea mamuwi wa dikgomo tsa gagwe, a ka se ke a re mamuwi wa ka, o tla fore mogadibo. Mamuwi, ke gore mosadi wa go bikiwa ka dikgomo tsa go tswa motho goba moredi, bjalo o bitsa mamuwi wa ka ge a tsere ke kgaitsemi ya gagwe, ge a tsere ke papagwe o umitsa gore ke mamuwi wa ka fela, empa a ka se ke a re mogadibo, ge a re mogadibo kege a tsere ke kgaitsemi ge a tsere ke papagwe o re mmane.

Mosadi wa go tsiwa ka dikgomo tsa moredi g yo mogolo, ke yena mosadi yo mogolo, kudu ge a tsere ke kgaitsemi ya motswi wa dikgomo. Ga go na mosadi yo a ka mo fetago. Ge a tsere ke papagwe moredi, ka gore moredi o tla a ga re ge a mmona a re mmane, ke gore mmago yo monyana. Ka go rialo mowe mojalafa e sa le mmago moredi.

194

Papago mothepe ge a ile a tsea dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe wa mafello a tsea mosadi ka tsona, mosadi yowe o bitswa gore ke Mokokotlelo. Ke gore ke mosadi wa mafello, ka gobane mokokotlelo ke lepara la bakgalabje le bakgekolo, ba sepela ka ona, go tisetse gore maoto a kgone go sepela le tisa mokolo, ka gobane ba sepela ba inamile.

Mosadi yowe wa mokokotlelo le ge e le mosadi yo monyana, emapa mokgalabje a ka se ke a tswa ka ngwakong wa gagwe ke lona lehu la mokgalabje. Le ge a babja a ka se ke a ya ka lapeng la mosadi yo mogolo o tla no babja a dutsi ka lapeng la mosadi yo monyana, ka gobane ka lapeng la mosadi yo mogolo o tshaba gore o ile go beka mosadi yowe wa mokokotlelo, ke moka a thlala go dula ka lapeng la mosadi yo mogolo .

Ke lebaka lewe o hwetsanago gore ge monna a yo hwa, ke moka ditaslo ka moka a laela mosadi yo monyana. Ke moka ba fa mosadi yo mogolo bosadi bja gore o be a sa thlokomele monna wa gagwe.

195

Mamuwi wa ka ke taba e kgolo ya gore setswalle sa se ke sa hwa, se gole ka gobane mosadi yowe wa kgaitseidi ya gagwe, o re, mogadibo, ka theko makgolo, ka gobane mosadi ga yo ba le ngwana wa mosetsana, morwa wa mosadi yola motswi wa dikgomo o swanetse go tsea mosadi yowe a rego ke motswala.

Sekwai o be a na le basadi ba bathlana, Maphofo, ngwana Lewele, Makose, Masumu le Rachosi, Maphofo ke mosadi wa pele wa go tseiswa ke papagwe ka go rialo mowe ke mosadi yo mogolo. Bjalo a ba le baredi ba babedi ba x basetsana le lekgothwane la mothlankana, bjale moredi wa gagwe yo mogolo a nyadiwa ke ba ga Masote.

Kgaitseidi ya gagwe e sa le yo monyana, bjalo ke moka papagwe a tsea dikgomo a tsea mosadi ka tsona, mosadi yowe a dirago mosadi wa bothlano mo gare ga basadi b a gagwe yowe elego Makose. Makose a bekelwa ka lapeng la Maphofo, ke matswala wa gagwe, ka theko ke mogadikane.

196

O bekelwa mowe lapeng lewe ka baka la gore o boya ka dikgomo tsa lapa lewe. A dula mowe lapeng lewe a ethuta tsa lapa a le mowe, mediro ka moka ya bogadi. Go fithlela a e ba le ngwana ke moka ba mo thlatleela tsa gagwe dipitsa bjalo ke mosadi o swanetse go eponela ka gobane mediro o ethutile.

RM/

Mosadi yo Makose ngwana wa gagwe wa mothlankana o be a swanetse goba mojalafa wa lapa lewe, bjalo ka baka la gore Maphefo o na le ngwana wa mothlankana a gwa ka gwa kgonega gore a tle a fete yowe. Kudu ka metlha e ba mojalafa ge e ke mmoya dikgomo a na ngwana wa mothlankana gona ngwana yowe a laola dilo tsa lapa lewe ka moka a dina mong bjalo mong wa tsona ke yena.

197

Bjalo ka go ngwana yowe wa Maphefo wa mothlankana a ka hwa, morwa Makose o swanetse go tsea legato la mogolo wa gagwe e be yena mojalafa wa lapa lewe. Bana ba moredi yola dikgomo tsa gagwe di tserego Makose, ngwana wa pele wa mothlankana o swanetse go tsea mosadi ga morwa Makose, kganthe mola Makose a be a tsere ke morwa Maphefo e be ba swanetse go tsea mosadi ga gagwe ka gobane ke yena malome wa bona. Mmago mma wa bona ba re makgolo, le papago mma bona bjalo kgaitsemi ya mma bona ba re malome ge ba mmona. Yowe barego malome ke mowe ba tseago mosadi go yena.

Tanele o be a na le mosadi ka o tee Mahadu, bjalo mosadi yo a ba le bana ba basetsana le wa mothlankana ka o tee, bjalo mothlankana a na le bolwetse bja mokotogane. Ke bolwetsi bja go hwa a tsoga, bjalo bolwetsi bjowe a bona naka, motho a tsena ke bjona ke moka ke lehu la gagwe.

Ke moka a tsea dikgomo tsa moredi wa gagwe wa pele, a tsea mosadi ka tsona. O mo tsea a le bjalo o re mothlomong Modimo o ka mo thusa a belega ngwana wa mothlankana ya tla yaba yena mojalafa. Mosadi yowe ke ngwana Matlou, aowa mosadi a re ge a thoma go belega a belega mothlankana.

198

Bolwetsi bjowe bja mokotogane bo dira motho setlaela. Ke moka morwa mokgalabje yowe wa mokotogane, a re kowa a re wa tia a hwa. Ke moka ngwana wa ngwana Matlou yaba mojalafa.

Sephamo o be a na le basadi ba x babedi, mosadi wa pele ke Motsati wa bobedi Mojabaledi. Motsatsi ke mosadi wa pele o ile a mo tsea ka dikgomo tsa lebereko la gagwe. Papago Sephamo o hwile Sephamo e sale ngwana e le modidi, ngwana e foba yena Sephamo fela. Ke moka a ya makgoweng a soma a reka dikgomo ke moka di lekana mothekwa wa mosadi ke go a tsea Motsatsi.

Motsatsi ke ngwa a wa malome wa gagwe bjalo ka morago ke ge a tsea Mojabaledi. Mojabaledi a mo tsea ka dikgomo tsa gagwe, mmago

RM/

Sephamo o ile a lema mabele ke moka a mutswetsa a fela a reka kgomo ka ona. A bopa le dipitsa bjalo le tsona ba di reka ka mabele, bjalo ga thlakanya leawe a limilego ke moka o reka kgomo.

199

Mosadi yowe Lekapa a fo dira bjalo ngwaga o mongwe le o mongwe go fithlela dikgomo di seketsana ke moka le tsona di tswala, tsa ba tsa tlala lesaka bjalo mosadi a re go morwa wa gagwe, ntsha dikgomo o tsee mosadi, ke moka ba tsee dikgomo tsa go tswa mmagwe ba mo tseisa mosadi yowe Mojabaledi.

Lapa la Mojabaledi ke lapa la mmago lesogana ke moka a bekelwa ka mowe lapeng lewe. Le yena mosadi wa pele o ile a bekelwa ka lapeng la mmago monna wa gagwe ka gobane ke Matswala wa gagwe. Ke mosadi wa maatla a ngwana wa gagwe. Mojabaledi a ba le bana ba babedi a le mowe lapeng la matswala wa gagwe, ke moka matswala wa gagwe a hwa, a mo sia mowe lapeng. Ke moka a napa a dutsi mowe lapeng la matswala wa gagwe.

Mosadi wa pele a ba le bana ba bararo ba bathlankana le basetsana ba babedi, wa bobedi a ba le bana ba babedi ba bathlankana le mosetsana ka o tee.

Ser. 844

A13/8/82

Mohlabe.

200

Bjalo papago bona a babja ke bolwetsi bja sehuba se segolo a hwa, kapele ka morago ga lehu la mmagwe le ngwaga o sesu u fele.

Mowe gare ga basadi bawe e be go sesu go tsebege gabotse gore mosadi yo mogolo ke mang, ka gobane motho yo a goba a swanetse go tsibisa ke matswala wa bona. O be a swanetse go dira bjälwa ka moka a bitse ba leloko. E re kowa bakgobakane ke moka a ba botse gore a ke le bitsetse selo ke le tsibisa gore nna ke tsofetse, bjalo le lebele mosadi yo, ge ngwaga o thomega ke yena yowe a swanetsago go fa badimu ngwaga o moswa.

Matswala wa bona o hwile ngwaga o moswa badimu ba sa fa ke yen, bjalo bana ba ba goba ba loma pele e be e le bana ba mosadi wa pele ka fao go supa gore mmago bona ke yena yo mogolo. Ka morago ga lehu la matswala wa bona le monna wa bona, ba sala ba le kgakanegong, ka gobane a ba tsebe gore ke mang yo a tlogo lumisa bana.

201

Mosadi yo mongwe le yo mongwe a dira ka lapeng lagwe ke moka a lumisa bana ba gagwe. Bjalo mosadi yola wa pele a bona gabotse gore go bona batswadi ba bana go lukile eupa godimo ga bana ke kotse, ka baka la gore bana ba ka se ke ba tsebana. Ke tsela ya go seloko ke ya go timetsa bana.

Mosadi a bitsa banna gammago le bakgekolo ba leloko la monna wa bona, ke moka ba kgobakana. O ba betsa e le gore o kwane le mogadikane wa gagwe, monna wa bona o ile a hwa a le ka ngwako wa mosadi wa bobedi, ke moka pele ga gore ba mo ise lebitleng ba mo rwala ba ya ba mmea ka ngwakong wa mosadi wa pele, ba mo ntsha a le ka gona ba kgona ba mo isa lebitleng.

Bjalo mosadi yo mogolo a re lebitse ke rena, re mona kgakanegong, matswala wa a rena le monna wa rena ba re tlogetse letsofing. Ka baka la gore a re tsebe gabotse gore mosadi yo mogolo ke mang yowe a tla go tseba ngwaga o moswa.

202

Bjalo ka ge lehono yo mongwe le yo mongwe, o lumisa ngwana wa gagwe ka lapeng la gagwe, bjalo re bona gore taba e ke ya go timetsa bana gore ba ka se ke ba tsebana mafelong.

RM/

Mokoma a re bjalo ka ge rena bangwe re sa tsebe gabotse
bjalo mosadi wa pele ke mang, ba re mosadi wa pele ke Motsatsi,
lehono ba gakanega ka mokgwa mang ka gobane mosadi wa pele ke
yena yo mogolo ka gobane ke yena a ntshitsego mosogana thakeng.
Ke sa eme a ngwaga a o moswa e be ba loma ka lapeng la mang le gore
mohu o ile a tswa a le ka ngwakong wa mang go a iswa lebitleng.

Jobola a ema a re pele ga gore ba go arabe dipotso tsewe
tsa gago, ke nyaka go go thlalosetsa gabotse gore o tle o kwisise
gamogo le bawe ba lego gona. Mosadi o bolela gore re mo kgakanegong
ka baka la difeko, matswala wa bona o hwilela be a dira difeka ka no-
s i a esu a supe yowe a swanetsego go dira difeka.

203

Jobola a tswela pele le go bolela a re mabapi le lehu la monna
wa bona, monna o ile a hwela ka ngwakong wa mosadi wa bobedi, bjalo
ba mo rwala a ba tla ba mmea ka ngwakong wa mosadi wa pele bjalo
mowe ra hwetsana gore mosadi yo mogolo ke ka mowe mohu a go baiwa
kanthe pele ga gore ba mo ise lebitleng ka gobane le selo sa gagwe
ba ile a lla ka mowe lapeng la mosadi wa pele. Lehono go bonagala
gore go na le selo sewe se dirago gore basadi ba gakanega, bjalo
ka go rialo mowe bakgalabje ke bona bawe ba nago le tsebo ba ka
thusa. Mola e ka mohu o be a na le dikgaitsemi ke bona bawe ba go-
ba ba ka tseba.

Magotsane a re ditaba ka moka dia kwala, bjalo motho a foba
yo mogolo ka molomo goba ka go bikiwa pele, aowa bogolo bja motho
bo sepela ka dikgomo tsa go tsea mosadi. Bona betsi a ba
thlalose gore molato keng, sewe se a dirago gore ba be mo kgakane-
gong, mongwe a dia ka lapeng lagwe yola le yena.

204

Mosadi wa pele a xix re, nna ke nna mosadi bjalo yola xle yena
ke mosadi bjalo, ke tla bolela mabapi le nna, matswala wa ka ge ke
nyalwa a ka a ntsha selo, ke ra le kgogo ya lefofa, kea tseba
gore ke rakgadi wa ka. Bjalo ke ile a nyadiwa ka dikgomo tsa
maatla a monna wa ka bjalo ka go rialo ke makatsa ke yola mogadikane
wa ka, a dira dipheko ka lapeng a la gagwe.

Mosadi wa bobedi a re, nna a ke dio dira ka boethatelo bja
ka, aowa ke matswale a go mpotsa gore wa bona o tserwe ka dikgomo
tsa maatla a ka, ka go rialo mowe ke wena yo mogolo, yola o swanetse

RM/

gore bana ba gagwe ba tle ba loma motshatshe ka mo lapeng la ka.
Ke tsebaka lewe ke lumisago bana ba ka ka lapeng la ka.

205

Bjalo bana ba re ditaba dia kwala, re nyakilo sothla le
lefoka metlwa ya re thlaba. Ke moka ba gafela mokgekolo yo
Mamotetwa, ke kgodi e kgolo ya ga Masumu le ge e le wa lapa le
sele. Mokgekolo yowe ke yo mogolo, mphatho wa gagwe ke Madikwa a
kgale.

Ke moka mokgekolo a thoma go bolela molao wa kgale a re nna ke
ile mo ke thlalifile, ka kwa bagolo-golo ba re yo monyana a bolae
twabela, a bolaya e molla magetleng. Twabela e bolaya ke yo
mogole yena a bolaya wa ana ka mphatho wa gagwe, bjalo yo monyana
a bolaya pele ga g yo mogolo a se ke a na pele ga yo mogolo. Ke
moka ke feditse ke moka go kwa ba bolela.

Ditaba tsa thoma go gakantsha banna ba ba swa, bakgalabje bona
ba re nna re bolela gana mowe go bolelago mokgekolo yo. Makhukhu
Raganya, a re nna ga ke kwa gabotse gore mokgekolo o bolelang, ka
gobane nna ka bolaya pela ke na le yo mogolo, ke a e rwala ka isa
ka lapeng la ka nka se ke ka fa yola mogolo ka gore nna ke nna yo
monyana.

206

Phasuku mphatho ya gagwe ke Mankwe, a re dula fase, ngwana a
o tsebe sawe o se bolelago, o bolela tsa puding e sita le gona pudi
go na le yo mogolo, ngwana yo monyana a bolaya leba, ke moka yo
mogolo a bolaya Motetes, o tsea leba ke moka e fa ngwana yola
yo monyana motetes. Bjalo mona le gona go bjalo, mosadi yo
mogolo ke yowe a go tseiwa ka dikgomo tsa mmago monna.

Mosadi yowe wa go tseiwa ka dikgomo tsa go tswa mmagwe ke yo
mogolo, yowe le ge e le ngwana wa malome wa gagwe ga go na taba e fi
fela ke yom monyana. E ka be bona ka nosi ba sokolle dikgomo, gona
e ka be go lukile. Ke moka mosadi wa bobedi a napa a ba yena moja-
lefa.

Gela e be e ke, mokgekolo goba papago mosogana a be a na le
kgomo a e tsentsha mowe monyale wa mosadi wa pele, e be yo mogolo
e le mosadi wa pele. Kgomo ya mosadi le ya monna kgomo e kgolo
ke ya monna ka goba ke ya mong wa motse. Mmago mosogana a ka ba
le dikgomo, monna a ba le kgomo.

RM/

207

Ka dikgomo tsewe ba nyadisa morwa wa bona o bone yowe a nago le dikgomo tse dintsi ke mosadi bjalo ya monna ke kgomo owe e tsenego mowe monyalo wa morwa wa bona. Bjalo kgomo ela e fitile dikgomo tsa mosadi eupa ge ngwetsi yowe a yo bikiwa o swanetse go bekela ka lapeng la mosadi yowe mmaago mosogana, ka gobane monna a na lapa. Lapa la monna ke kgoro gola monna a be a na le lapa o be a swanetse go bekelwa ka lapeng la monna.

Bjalo ka Komokomo, o ilea tsee mosadi wa pele, ka dikgomo tsa go tswa mmagwe. Mmaago Komokomo ke Mamogasane bjalo a mo tseisa Mphau, ke dikgomo tsa go tswa mmagwe fela. Modiro wa mmagwe o mogolo e be e le go bopa dipitsa ke moka mabele awe a dipitsa a reka dikgomo ka ona.

208

Modiro o mongwe wa mosadi yowe ke bongaka bja malopo, o thomile mediro owe a sa na le ngwana yowe, e sale yo monyana. A dira dikgomo tse dintsi, mowe a ilego go a tseisa morwa wa gagwe a ilego a fo ntsha tsa sala di sa ome ka sakeng.

Papago Komokomo a reka kgomo ya gagwe a gopotse gore e tla tswala a tseisa morwa wa gagwe mosadi. Yaba mosadi wa gagwe o re dikgomo tse ke nyaka gore di tswa tso tsee mosadi, monna a dumelana le mosadi a re ke tla fakela a ya ka kgomo. Ke moka ke go ba losa Kalatše.

Bjalo erile ge Kalatše a nyadiwa ke moka mokgalabje a tsenya ya gagwe kgomo a re kgomo e ke fa morwa wa ka gore a tsee mosadi ka yena, ke moka kgomo ya tsena mowe monyalong wa mosadi yowe wa bobedi.

209

Bjalo ngwetsi yowe a re go fithla bogadi, mokgalabje a ba botsa gore mosadi yo ke yena mofi wa dipheko ka gobane ke yena mosadi yo mogolo wa maatla a ka, eseng wa maatla a motla ka dikgomo. Motlajla ka dikgomo o bolela mmago mosogana. Bjalo ke moka mosadi a napa a ba yo mogolo, a feta mosadi wa go tla pele, ka baka la kgomo owe e tee owe.

Ge basadi ba monna ba ile ba nyadiwa ka dikgomo tsa dikgaitse di ka moka ga bona, bjalo dikgomo tsewe ba di kabantsha di fela di baka di tshela ka morago ga ditshela ke boloi, ka gobane ba baka bogolo yola o re ke nna yo mogolo bjalo yola le yena o bolela bjalo.

RM/

Ke gore dikgomo tsa go ba nyala a tsa sepela ka molao,

Bjalo ka monna yo Matlapaneng o ile a ba le mosadi bjalo mosadi wa gagwe a ba le bana ba basetsana le mothlankana ka o tee. Bjalo dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe wa pele, tsa fithla tsa ema ka lesaka. Moratho wa yowe mogolo le yena a nyala tsa tla tsa ema ka lesaka. Ka morago ke moka papago bona a hwa. Ka morago ga lehu la papagwe, ba sala ba nyala mosetsana wa boraro.

210 Dikgomo tsa moredi wa pele tsa hwa tsa sala di se di kae. Morwa wa gagwe yowe barego ke Mmae a gola, bjalo ke monna o swanetse gore a tsee mosadi, bjalo dikgomo tsewe a swanetse go tsee mosadi ka tsona ke dikgomo tsa moredi wa pele. Bjalo a tsa lekana mosadi ka gobane di hwile. Ka go rialo mowe ga go na tsele e ngwe ewe ba ka e dirago.

Mokgekolo a tsee dikgomo tsa moratho wa mogolo a fetsisa mosadi ka tsona. Mosadi yowe o phathagane tse baredi ba babedi. Ka morago ba bona gore morwa o swanetse go tsee mosadi wa bobedi, ka gobane dikgomo di tletse lesaka a di na modiro owe ba ka o dirago ka tsona.

Kgomo ke selo se segolo empa ga e swane le motho, kgomo le motho tsa wela ka bodibeng o swanetse go kitimela go swara motho gore a phole, gore kgomo e hwe. Ka go rialo mowe moredi yo mongwe le yo mongwe o swanetse goba le mamuwi wa gagwe, ka go rialo mowe, o sala a eme kowa legatong la moredi.

211 Ge a tseisa morwa wa gagwe mosadi wa bobedi o gopole gore o ile a tsee dikgomo tsa moredi wa bobedi a fetsisa mosadi wa pele ka tsona. Bjalo dikgomo tsa baredi di tsenane, dikgomo tsa lekgothwane ke tsona tsewe tsa go tsee mosadi di sa tsenana le tsa yo mongwe.

Bjalo yowe kgaitsemi ya bona o na le basadi ba bararo ka baka la lehumo lewe a go siela ke papagwe lehumo lewe se bola lehumo la baredi, mosogana o tsere dikgomo a tsee basadi ba gagwe ka tsona. Bjalo mosadi yo mogolo ke yola a go tsewa ka dikgomo tsa moredi wa pele. Epa le ga go le bjalo dingongorego di gona ga mosadi wa bobedi.

Dingongorego di thlagis a ke gore dikgomo ba e le ba di tsenyana manyalong, ka gobane dikgomo tsa moratho di le tsa fetisa mosadi yowe barego ke mosadi yo mogolo. Ka go rialo mowe yola le yena o baka bogolo, ka k gobane moratho ora lapa lela legolo le yena ore le mo lebane, ka baka la dikgomo tsagwe tsa go tsena monyalong.

212 Ka baka la dipolelo tsewe, ke moka gwa thomega maloi. Mosadi yo monyana o be a loyana a thoma go loya bana ba mosadi yo mogolo. Bana ba gagwe ba hwa kowa e le ba bagolo bjalo, mosadi a botsa monna wa gagwe gore molato e kaba keng, ka gobane seba bana ba ka ba tswela pele le go hwa. Monna a fotiba ditsebe, ke dilo tsa motse wa gagwe wa di tseba.

Mafelo monna a ba a bona gore bana ba mosadi ba ahwa mowe ba mofetsago pelo, bjalo a re ka lehu la ngwana wa bone, a re go basadi ba gagwe re swanetse gore re tsama re ekwa. Ke moka basadi ba dumela ka gobane ba ka se kaba gona go gana, ka gore ge yo mongwe a ka gana ba tla re ke moloi.

Ke moka a ba botsa letsatsi gore ka tsatsi la gore a re swanetse go tsama re di bona, aowa ba ya ka malapeng a bona go faga mafago. Ka letsatsi lewe ke moka ba tsama ba ekwa lehu la bana ba mosadi yowe.

213 Ke dilo tsa motse, a ba swanela go bitsa batho go fo tloga bona ba motse fela. Ba yah ba fithla Matloumeng ba mo hwetsana ngaka ya Mothoka. Ba fithla ba dumedisa ke moka ba amogelwa. Bjalo lebaka la go ba laola la fithla ke moka ngaka ya ba laola.

Ya ba botsa gore moloi wa go tswa lefokeng a gona, mosadi yo Malehu ke yena yowe a loyago bana ba mosadi wa pele. Malehu o bina tlou, ka go rialo mowe ngaka e ile ya mo ntsha ka mothopo wa gagwe. Taba kgolo o ba loya a le bjalo o lwela bogolo gore bana ba gagwe ba tle ba be bajalefa.

Mosadi a ka a ba le boekarabelo, ke moka a wa. Ea boya gae, ke ge monna a mmotsa ga ga gore gape o na le molato, o loile. Ke moka mosadi a tloga a ya a botsa batswadi gore dingaka di tso ntia di re ke moloi. Ba mmotsisa gore bjalo wena oreng ka taba ya mohuta owe, mosadi a re nna a ke tsebe.

214

Batswadi ba mosadi ke moka ba e ya ga mokgonyana, gore re kwa ngwana wa rena gore le mo thomile boloi, mokgonyana a dumela, a re ngwana wa lena a thoma ke motho, o tso tia ke ngaka. Le yena a ka a ba le boekarabelo, ke moka mosadi a re nna a ka ka ka dumela bjalo bona ba ile ba fo gapeletsa gore ke dumela, ka baka la kga-peletso ya bona ka dumela.

Moloi a hwe ka kgagara ka e tee. Batswadi ba mosadi ba re, re nyaka go kwa boloi bja ngwana wa rena. Monna a re dia kwala, fela le fo nyaka go kwa, fela ngwana wa lena o wele, ke moloi. Bjalo re swanetse go tswa re kgorong. Gwa ba ka mokgwa owa ba ya ba tswa ba le kgorong. Batswadi ba mosadi wa mothomiwa ba ntsha setseka sa go ya ngakeng, ka gobane ke bona bawe ba belaelago.

Ke moka kgosi ya bea letsatsi lewe ba swanetsego go tswa ka lona. Ke moka ba ya go lukisa mofago. Letsatsi la fithla la gore ba yo tswa ke moka ba ya ba kgebakana kgorong ya mosate, ke moka kgosi ya ntsha tsebe ya yona. Bjalo ba tšwa ka kgoro.

215

A ba ka ba tšea tsela ya go ya Matloumeng, ba ile ba ya ka theko ya ga Motsatsi (Bolobedu). Mosadi yo mongwe le yo mongwe o na le motswadi wa gagwe. Ba ya ba ehwetšana n aka, pele ga gore ba laolwe ya ba kgogisa mojoo le yo a sa kgogego, o wa kgogiswa. Ka morago ga mowe ke moka a ba beakanya ka madulo a bona.

Ge a feditse go ba veakanya kam madulō a bona, bjalo a thoma go ba ntsha ka methopō ya bōna, ke moka bōna ba dumsia. Batho go ba dumela ngaka ba re, se a foma. Ka morago ga mowe a tia Malehu bjalo batswadi ba gagwe ba a wa. A mo kgaola diaparo tsa gagwe a šala a le fela.

Yaba batswadi ba mosadi le yena monna a ba na selo sa go lopolla ditswana tsa mosadi. Ke moka mmago mosadi a tsea lepai la gagwe a tatetsa moredi wa gagwe dinoko. Ngaka ya beula mosadi thlogo, ke gore e meula mothlagare (lethlaa) la ka teko, bjalo ya sethla naka ya fa mamundi.

216

Batho ba balego kowa gae, gore ba go tswa dingakeng ba boya ba tla kwa ka yona naka. Ge ba nyarela ka sefate sa makhutswi; ke moka o bea naka molomong, ke moka o thomile go eletsa go fithlela a tsena ka kgoro ya mosate. A fela a bolela a re a la re

RM/

nka se boe, a ka boya ge bjalo bjalo a phepela.

Ba fithla ba a negela kgosi ka mokgwa o kgosi a go ba ntšha ka šna, ke moka ba motša ditaba tša ngaka go re di tso tia yena mosadi yola a goba a phekga. Bjalo kgosi ya re go mosadi sedibe, a o sa phekga, mosadi a re aowa, bjalo lena batswadi le reng, le a dumela gore ngwana wa lena o loilwe, ba re re wela thobela.

Ke bosego sepelang gae, re tlatla re bona ditaba tša lena ka tsatsi la gore. Letsatsi lewe kgosi a le beilego o direla gore a bitša bakgomana le batseta, gore ba tle ba rere ditaba tša motho yowe a loilego. Bjalo mowe tharong ya bona ba re moloi o swanetše gore a bolaiwe. Ke moka ba emela gore ge a fithla a bolaiwe.

217

Lekgotla la phatlalla, bjalo letsatsi la fithla la gore ba kgobakane. Kganthe monna yo mongwe wa mokgomana o setse a tao seba, mosadi gore sa gago sera se fedile, ka letsatsi lola kgosi a itsego le boe, ka lena, ke letsatsi la bofelo bja gago. Ke moka mosadi a tshaba a tsela lepelele a tshabela Mapulaneng. Bjalo ba re ke nyakela mosadi ba se ke ba mmona, ke moka mosadi a phologa ka ena mokgwa owe, mosadi a s ala a swera bana.

Basadi ba a ba loyane, molato o tswa ga matswala wa bona, ka gobane ngwetsi yo mongwe le yo mongwe ge a bekiwa o swanetše go tsena ka lapeng g la matswala wa gagwe a ethute tša bogadi a le mowe, mediro ka moka ya lapa e re kowa ba bona gore bjalo o godile a ka fiwa tša gagwe dipitša ke moka ba mo thlatlelele dipitsana tša gagwe, ke gore bjalo ke mosadi,

218

Ngwetsi wa ka morago le yena o bjalo o swanetše go bekelwa ka lapeng la matswala wa gagwe le yena o noba bjalo ka yola wa pele le wa ka morago le yena o bjalo. Bjalo ka go rialo mowe, betsi bawe a ba belega ke mosadi ka o tee, esita le ge ba belege ke mosadi ka o tee, dipelo tša bona di ka se ke tša tswana.

Mosadi yo mongwe o tla kwa molao wa matswala wa gagwe, le go mo thlompha gammogo le go mo tsoba ga lapile, bjalo ka go rialo mowe matswala wa gagwe o tla mo rata kudu go feta betsi ka moka. Ka lerato lewe a mo ratago ka lena, ke moka matswala wa gagwe o tla dira gore a mo godise, bjalo a dio sitwa fela ka gobane yo mogolo o gona empa ga a le nae ke moka o fela a mmotša gore ke wena yo mogolo ka gore le gore. Ke taba ewe e yago ya dira gore maloi a be gona

RM/

magareng ga basadi ba monna.

Go fapantsha ngwetsi taba ewe e dira gore go be le diphapano. Ka gobane molao o re, lapa le lebane ke dilo tsa lona, ngwana a ba mone ka mogopo o a belegwa. O ka se ke wa fo bona ka ngwetsi a go apeela o sa ka wa okwa mabelego. Ngwetsi o bekelwa ka mowe dikgomo tsa go mo nyala di tswago ka gona. Owe ke molao diphapano di ka se ke tsa ba gona.

219 Mothlomong monna o nyala basadi ba babedi, ke moka mosadi yo mongwe o ba le baredi yo mongwe o ba le barwa bjalo, monna a tsea dikgomo tsa moredi yo mongwe a tsea mosadi ka tsona, o swanetse gore ge a beka mosadi yowe a umkele ka lapang la bo dikgomo, goba yola mosadi wa barwa ke memoratwe, ga go kgathalege. Le ge mothlomong mosadi yowe a mo tseago o direla gore a yo dula le morwa wa gagwe o swanetse go mo latellaga na ka kowa lapang la bo dikgomc.

Tema ya 6: Mosadi wa maatla.

Mosadi wa go tsewa ka dikgomo tsa maatla a monna wa gagwe, o bitsiwa gore ke mosadi wa maatla a ka, ke mosadi wa maatla. Ge a bikilwe ka maatla a dikgomo tsa bongaka, ba re ke mosadi wa bongaka. Ngaka e epile medi ka maatla a yona ge a tlilo hwetsana dikgomo tsa go tsea mosadi, le wa maatla monna o sumile kudu ka maatla a gagwe ge a tlilo hwetsana dikgomo tsa nyala mosadi.

220 Bjalo ka monna yo Masete, o ile a tsea basadi ba bararo ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Mosadi wa pele Mathoke, wa bobedi Setlaletsatsi wa boraro Mmamalai leina la gagwe e be ba re ke Otsi, bjalo gwa gola la Mmamalai, Malai ke moredi wa gagwe ke gore o ile a fo belega ngwana yowe wa mosetsana fela.

Masete papago o ile a hwa e sa le yo monyana, bjalo ka morago ga mo a bolotse, ke moka mmagwe yena a hwa bjalo ngwana a sala e le tshuwana, bjalo batswadi ba gagwe ba hwile le ditshuwana. O rile pele ga gore a yo bolla malome wa gagwe a mo reta gore a mo di-setse dikgomo. A disa dikgomo tsa malome wa gagwe go fithlela a gola, a lesetsa go disa ka go ya komeng.

Pele ga gore a e komeng, malome wa gagwe a mo fa kgomo ya madisi ka gobane ke molao gore kgomo ya madisi ke kgomo ya tshadi.

Ke moka kgomo ewe ya gola le ngwana e tswala e dutsi lesakeng la malome wa gagwe. Mamamano a yona le ona a ba a tswala ngwana e sale yo monyana, ya ba ya tlatsa lesaka.

221

Malome wa gagwe a mo supa mosadi, a re motlogolo mosadi wa gago šo. Ke moka a nyala mosadi ka dikgomo tsa madisi, a nyala tsa ba tsa sala. Mosadi yowe wa malome wa gagwe ke Mathoke. Dikgomo tsa tswela pele le go tswala tsela tsa go sala ka sakeng a bona gore dikgomo ke tse dintsi a ntsha a tsee Setlaletšatši, tša goma tsa sala ka sakeng. Tsa goma tsa ata gape ke moka a goma a tsee Otsi ka tsona.

Bjalo basadi bawe ba gagwe ka moka ga bona o re ke basadi ba madisi. Mosadi yo mogolo gwa ba ngwana wa malome wa gagwe. A latele ke mosadi wa bobedi, bjalo mowe gare ga basadi bawe mosadi wa mamoratwe yaba Setlaletsatsi. Basadi ba babedi yaba bo mamonyadiwe. Lapa la Otsi la be le ngwana wa mosetsana ka o tee, bjalo a nyadiwa.

222

Papagwe a ja dikgomo tsewe tsa moredi wa gagwe a se ke a tsee mosadi ka tsona. Lapa la mosadi yowe ke moka la ba le madimabe, ke moka la napa la hwa, gela a tsee dikgomo tsa moredi a tsee mosadi mothlomong nka be le tsogile.

Monna ge a ile a tsee basadi ba dikgomo tsa maatla a gagwe. Mowe mosadi yo mogolo ke mosadi yowe wa go ntsha monna thekeng. Morwa wa mosadi yowe ke yena mojalafa ka gobane ga go na mosadi yo ba mo tseisitsego. Empa ge papagwe a ka ba le kgomo a e tsentsha go mosadi yo mongwe goba mosadi wa mafelo, mosadi yowe ke yena yowe a swanetsego go feta basadi ka moka.

Ke morago ga lehu la papagwe, motho yo mogolo ke morwa mosadi yola mogolo ke yena mojalafa gammogo le mosadi wa gagwe. Mnago monna le ge a sa phela, yena a na taba ke mokgekolo. Ditaba tsona ba tla fo motsa empa mabapi le bogolo, bja gagwe bo fedile, bo tlogile le monna wa gagwe.

223

Go godiswa ga mosadi wa go nyalwa ke monna ka maatla a gagwe, ba ka se ke ba fo mo godisa fela, o godiswa ka dikgomo. Le gona ba bona modiro wa mosadi yowe o ba kgathla le gona a ba thlompha le go tseba ge ba lapile, a bile a rata kudu batho,

RM/

bjalo mosadi wa mohuta owe, ke yena yowe a godiswago ka gobane pelo ya gagwe ke pelo ya botho. Bjalo kgomo owe batswadi ba mo fago yona, ke moka ba mmotsa gore kgomo e ngwe ya tsewe wa go nyala mosadi yo re go fa e e thiba ela. Ke moka mosadi ka go rialo mowe o godisitawe.

Ge mosadi yowe wa go nyadiwa ke monna wa gagwe ka dikgomo tsa maatla a gagwe a sa loka. A sa kgone go swara bo matswala wa gagwe gabotse gona batswadi ba monna wa gagwe ba ka se ke ba kgona go mo godisa, ka baka la boekgodiso bja gagwe. Mosadi yowe monyana o swanetse go tla goba yo mogolo yena a boele ka fase. Ka baka la kgomo owe ya go fiwa ke batswadi.

224

Le ge ba ile ba godisa mosadi yowe monyana yola wa go bikiwa pele a boela ka fase. Kwano e ka se ke ya ba gona magareng a bona ka gobane mosadi yola wa go bikiwa pele o tla re mogolo ke nna, ka gobane ke nna yowe ke ilego ka nsha monna thakeng, taba ya kaone e ka be e a re ga a ngolela e be e le gore ka matswala wa gagwe gona nka be ke dumela, motho fela le nna e le nna motho fela.

Empa le ge a bolela bjalo ba ka se ke ba mo thlokomela. Ba thlokometse molao wa bona fela. Mosadi yowe ba go tsea kgomo ba e fakela monyalong wa gage, ke moka a godiswa, ke nnete o godisitwe memoya ya batswadi o gedimo gag gagwe, ke moka ke sefa badimo.

Bjalo ka basadi ba monna yo Moeng o ile a tsea mosadi wa gagwe wa pele ba re ke Mabelo, mosadi yo o mo tsere ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Monna wa gagwe a dula nas lebaka le letelele, mowe a ilego a ba le bana ba bane. Bjalo ka morago ga lebaka lewe, batswadi ba gagwe, ba re go morwa wa bona kgaitsemi ya gago e nyetswe bjalo ka go rialo mowe o swanetse go tsea dikgomo tse o tsee mosadi ka tsona.

225

Mosadi yowe o tla go mo tsea ka dikgomo tse, ke yena mong wa motse o. Re sita go go disa mosadi yo wa pele ka gobane mosadi yo wa pele ke sethloka botho. Monna a re le nna ka mathlo ke a bona bjalo ke dio a sita gore nka dirang e fela ke moka ke morwalo wa ka.

RM/

Ke moka monna a kwana le batswadi, bjalo ke moka ba mo tseisa mosadi, mosadi yowe ba go tseisa ba re ke Motlanalo.

Ke moka mosadi a napa a godiswa ka baka la dikgomo tsa kgaitse di
ya monna wa gwe. Ge a fithlile batswadi ba monna a ba ka ba sia
nadiogo ba re go bona le a kwa lehono mosadi yo mogolo ke yo.
Mosadi yola wa pele go a re o nyaka go tseba gore ke yo mogolo
bjang, ba mmotsa gore ke gore re mo tseicitse ka dikgomo tsa rena.

226

Mosadi yo Mabelo ke moka a homola, Motlanalo ke moka a gola
a ba yo mogolo. Leina le la Motlanalo a se mong leina la gagwe, o
retse ke mogadikane. Mong leina la gagwe ke Mpotle o morela
Motlanalo ka gobane o tllile le lehumo a sa tswa ga gabo. Ke moka
ditaba tsa ema di etla mowe yo monyana a ba yo mogolo.

Diphapano tsa bona go ngwaga o moswa o thomega ke moka mosadi
yola wa pele o dira mapoto o lunisa bana ba gagwe. Ge yola a
sala a dira a re, bana a ba tle go loma, ke moka mosadi o re,
aowa ba ka va setse ba lumile. Ke moka ngwaga o mongwe le o mongwe
o re pele ga gore yola a dira mapoto a dipheko tsa go fa badimo,
ke moka a phakise a dire pele ga yola.

Mosadi yola ka go fela a phakisa go fa bana ba gagwe ngwaga o
moswa, pele ga gore go lome bana ba mosadi yola ba re go ke yo
mogolo. Ka go dira ka mokgwa owe ke moka bana ba thoma go
feksela. Bana ba dula ba sena mothabo ba fo dula ba fokola. Ka
morago ga go fo dula ba babja ka baka la difeka bjalo diphapano
tsa gola kudu.

227

Monna ge a tsama a laola gore molato keng, ge bana ba se na
mothaba, bjalo ditaola di mmotsa gore bawe ba lapa le lenyana ba ja
motshatsha pele, bjalo ka go rialo mowe ke moka bana ba fekselwa.
A se ke a dira bjalo motshatsha o swanetse go dira ke mosadi yo
mogolo le tla bona bana bana le mothabo.

Monna a botse mosadi mantsu awe ngaka e a boletsego gore wa
bona taba e ga ya loka lentso la mohu a letabogwe, bjalo badimo
ba belaela, ka baka la gore wena o kitimela go lunisa bana ba gago
motshatsha pele ga gore go af lome ba lapa le legolo pele.
Mosadi a ka a fetola monna wa gagwe ka gobane o bu a bona monna a
bolela a befetswe.

RM/

Mosadi a bona gore monna o tla mo tswenya, ka moka a eia
monna manong. A fa monna wa gagwe moratise, bjalo ge mosadi a

228

bolela monna a dumela. Mosadi yola mogolo a bona gore monna a sa mo lebella tsona. Ke moka le a phakisa go dirala bana ba gagwe yola le yena ka lapeng la gagwe, ke moka yaba bophelo bja bona, yo mongwe a sa tsee mollo ka ga yo mongwe. Yola ke moka ke yo mogolo ka lapeng lagwe yola le yena o bjalo, monna a sa na polelo. Batswadi ba monna ba hwile ka moka.

Gele monna a be a ile a tsee basadi bawe ka dikgomo tsa gagwe, ditshete tsa mohuta owe e ba di ka se ke tsa ba gona. Ka gobane mosadi yola wa pele e be e le moka e le mosadi yo mogolo. Ka gobane ba ile ba ba le moredi, bjalo ba sitwa go ja dikgomo ka molomo, moredie wa bona a ka thloka lapa. Bara mola batswadi e nape e ba ditsbuwana.

Matsatsi a kgale, batho e be ba sepela maoto a matelole, go ba yo nyaka modiro ba dira dikgwa tsewe elege mphago. Kudu dinaga tsewe tsa go ba di tumile kudu mowe ba goba ba e ya ba soma gona ke Taomane le Motlhekeng ba tloga magae ka maoto.

229

Motho o be a sa sepela a le tee, ka gore e be go na le Manaba, bjalo ba sepela ka dithlopha. Ba bangwe ba soma ka fase ga maburu a dipolase, ngwaga ka o tee, a somela kgomo e tee goba kgomo le namane. Batho ba kgale e be ba tsee lebaka go hwetsana kgomo e sita le yena modisi wa dikgomo o be a disa a tswadisa dikgomo gabe di bjalo ba re ka dinamane tsa boraro ba kgone ba efa modisi kgomo ya madisa, ge a sa ka a tswandisa gona e be ba sa mo fe selo.

Bjalo ka go rialo mowe, ba bea seema magareng ga ba tseelani, ba re, batseelane ke baratani, monyala ka e tee o nyala wa gagwe, goba monyala pedi o nyala wa gagwe. Ngwana yo a lukilego yowe arego ge a ile le bakgalabje makgoweng a ba kgela metsi le go a ba gotsetsa mollo, le ge ba mo roma ak se ke a be le mereba, ngwana wa mohuta owe o be a ratiwa ke bakgalabje kudu, ka baka la go thloka mereba.

230

Le ge a se na kgomo, ba mo fa mosadi ke moka a tla a nyala mosadi wa gagwe ka dikgomo tsa go nyala moredi wa gagwe. O hwetsane mosadi ka baka la go kwa ga gagwe, bjalo ba mo kwela bothloko.

RM/

Mosogana wa mohuta owe ba bakana ka yena motho wa kwa a re, ke tla

go fa mosadi yola le yena a bolela ka mokgwa owa. Bjalo ka tsebo ya batswadi ba mosogana lapa la go loka le lapa la go thloka go loka, ba mo supa la go loka.

Bjalo ka Makhukho Raganya e be e le mothlankana wa go romega kudu, bjalo mokgalabje yo Motale Mongale a re ngwana yo ka mokgwa o a lukilego ka ona o swanetse go tsee moredi wa ka, bjalo le Tssetsetse Monale, a re le nna nka mo fa mosadi. Ngwana yo o be a re gotsetsa. molio le go re kgela metsi le go roma re roma yena.

Ba bolela ba le bjalo, masogana ka moka e be ba ba roma, ba eya, bjalo taba kgolo e be ba e ya ba sosopantse difathlego tsa bona, mowe go supago gore a ba rate, ba dio ya fela ka go tshaba go teiwa. Ka go rialo mowe bana bawe a ba romega ka bana bawe barego ge ba se na melo, batswadi ba dikgarebe ba dira gore ba nyale ba kgone ba mo fa mosadi. Bjalo batswadi ba Makhukho ba kgetha lapa la Tssetsetse gore morwa wa lona e tsee mosadi go lona, gwa direga bjalo ka thato ya batswadi.

231

Makhukho e be e le tshuwana, o be a se na kgaitse di papagwe o hwile a be a se na le kgomo, bjalo a dula le mmagwe. A disa dikgomo le bathlankana ba motse, bjalo ramogolo wa gagwe a mo kgalema kudu ge dikgomo di ile tsa ja mabele a batho goba ge di bjetse a mo tsa kudu go fitisa bana ba gagwe. Ka baka la kgalemo ya gagwe mothlankana a be le semelo sa botho, ke moka ramogolo wa gagwe a mo fa dikgomo tse pedi a re go yena sepela o tsee mosadi ka tsena.

Ke go dikgomo tsewe ba di tsee ba yo di fa Tssetsetse ba re go yena a re nyale ngwana yo ke tshuwana, re tššela motshidi. Makgolo wa mosogala a re ngwana yo o ratile ke nna, ke go rialo go lukile le nna ke tshuwana ya ka. Ke moka Makhukho a baka mosadi wa gagwe ka kgomo tse pedi. Ke ba ka la go ratwa ke motswadi wa ngwana, ke nnete monyala ka pedi o nyale wa gagwe, motho a fole go nyalwa go fela ga motho ke go owa le gona go lerato le gona magareng ga mokgonyana le makgolo ga go fela.

232

RM/

Dipudi goba dinku dia beka mosadi ka kwano ya mokgonyana le makgolo wa gagwe. Ke moka mosadi ga bikilwe, a ya a ba le ngwana wa mosetsana mothlang a nyalwago ke moka dikgomo dia sokologa tso nyala mmagwe ngwana. Makhukho o ile a nyala mosadi wa gagwe ka dikgomo tsa moredi.

Mokalle ka baka la gore batswadi ba gagwe ba ile ba hwa ba se na sa bo edi, e le ditshuwana, bjalo mosogana a ya makgoweng go bereka. Ke moka a reka dipudi, bjalo ka dipudi tsewe a ya a tsea mosadi ka tsona. A beka mosadi ka lesome la dipudi le pudi ka pedi. Ka moredi wa gagwe wa pele, a re go nyadiwa ke moka a tsa dikgomo a ya go nyala mmago moredi wa gagwe.

233

Matsatsi a monna o swanetse go nyala kantle le gore a nyale, a ba mekele mosadi. Ge o bona gore batswadi ba gago ke ditshuwana a ba na olo, mosogana o swanetse go lootsa leoto la gagwe a e makgoweng go berekela dikgomo tsa go nyala mosadi wa gagwe.

Bjalo ka monna yo Masoke a bona gore batswadi ba gagwe ga ba na dikgomo tsewe ba ka mo tseisagom mosadi. E le gore mmagwe o ile a tsea ke mosadi, bjalo mosadi yowe mmago Masoke o ile a fo belega yena Masoke a le tee. Ke moka a tloga a ya makgoweng go soma, ke moka a soma a reka dikgomo.

Dikgomo tsela a di rekilego pele ke moka dia tswala. A tswela pele le go reka dikgomo, dikgomo tsa gagwe ya ba tse dintsi. Ke moka a ntsha dikgomo a nyala mosadi wa gagwe wa pele ba re ke Maria ke ngwana Popela dikgomo tsa sala di sa eme ka lesaka.

234

Ka morago a ntsha dikgomo a tsea mosadi wa bobedi leina la gagwe ke Mthoka. Bjalo mosadi wa pele a se ke a ba le ngwana, yaba moopa, bjalo mosadi wa bobedi a ba le bana. Mosadi a ba yo mogolo, bjalo ka ge e le mosadi wa gagwe yo mogolo, ka gobane ke basadi ba dikgomo tsa maatla a monna, bjalo mosadi wa pele ke yena mojalafa. Ka morago ga lehu la mosadi yowe, mojalafa ke moka e tla ba k mosadi wa bobedi.

Ga go na motho yowe a ka kang tsoago lapa lewe legolo, e be le ka tsoa ge e ke o ile a hwa a na le dikgomo gona monna o be a swanetse go tsea dikgomo tsewe a tsee mosadi ka tsona, bjalo o

hwile a le mpja ke moka lapa la gagwe le hwile, mosadi yo monyana o tsea legato. Ka morago ga lehu la papagwe ke moka o tla sala e le yena mojalafa.

Tema ya 7: Mosadi wa go tseiwa ka dikgomo tsa go tswa
mosadi.

235 Mosadi o na le modiro owo ka ona a ka hwetsanago dikgomo ke moka a tsea ngwetsi wa gagwe. Mediro ewe basadi ba hwetsanago dikgomo ka yona, go loga magogo, go bopa dipitsa, mabele le bongaka, ke yona modiro ewe basadi ba pele medi ba hwetsanago dikgomo ka yona.

Bjalo mosadi a ile a thleketsa dilo tsa gagwe ke moka a tsea mosadi ka tsona, mosadi yo ke ngwetsi wa mosadi yowe, empa o mmita gore ke mosadi wa ka, ka gobane o mo tsere ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Bjalo ge mosadi yowe a ile a beka mosadi yowe wa gagwe, yaba mosadi o na le morwa, mosadi o swanetse go dula le morwa. Ke moka ke mosadi wa gagwe. Mothlomong o fo mo tsea ke moka a fithla a dula lapeng go a se na morwa yowe a ka mo fago yena, ke moka a dula le monna wa gagwe.

Dikgomo tsewe tsa go sone ke mosadi di laola ke yena mosadi ka nosi, monna a ka se ka a di laola. Ge a na le molato wa kgopela ke moka mosadi a mo fa, o mo fa a le bjalo a tseba gabotse gore go e buisa ke mathlatse. Bjalo mosadi ge a ka ba le dikgomo monna a thloka dikgomo, monna yowe o ba mothlankana go mosadi wa gagwe. Mosadi a golela monna.

236 Monna o swanetse go ba mothlankana ka gobane monna go sokulugile ke mosadi wa mosadi ka gobane a na sa bobedi, ge a na le molato o lefela ke mosadi, mothlomong ge aragx rata a ka fo mo tseela mosadi ke moka a tla a dula na.

Ge mosadi a bona gore o na le dikgomo, bjalo o bona gore di tletse lesaka a ka nna a di ntsha ke moka a tsea mosadi ka tsona, bjalo mosadi yowe o tlilo apea mowe lapeng la mosadi yowe.

Bjalo ka mosadi yo Mokapa mosadi yo monna wa gagwe o ile a hwa bjalo a sala le ngwana wa gagwe wa mothlankana, ngwana yowe e be e le moka e le ngwana wa mathomo le mafello.

Mosadi yowe e be e le motlana, a lema mabele a budusa, bjalo a thloka moji ka gobane ke yena le morwa wa gagwe fela. Ke moka a fela a rekisa mabele a reka dikgomo ka ona, bjalo ngwaga o mongwe le o mongwe o fela a reka kgomo ka e tee ka mabele.

Morwa wa gagwe a gola a ya go bolla, e le gore mmagwe o setse a file ba ga Mothlabe dikgomo tse dingwe o direla gore ba mo fe mosadi tseise morwa wa gagwe.

237

Bjalo morwa wa gagwe a bolla bodikana le bogwera, ka morago a hwa e sale mosogana a sesu a beke mosadi wa gagwe. Mokgekolo a sala a le tee lapeng a na monna goba ngwana. Bjalo a bona gabotse gore Modimo o mo lathlile.

Ke moka a ya a beka mosadi yowe wa gagwe, yowe leina la gagwe elego Motsatsi. Ke madimate a notswadi wa mosogana gammogo le ngwetsi wa gagwe. Modimo wa go tawa o go tswile, mosadi yola Motsatsi a tla a ema a se ke a belega a ba moopa. Mokgekolo wa batho a leka ka maatla go kitima le dingaka gore ba bofele mosadi tsa pallwa.

Yaba dikgomo disa eme ka tsakeng tsewe tsa go sala go a nyala Motsatsi, ke moka a bona gore go kaone go a ka ya a tsee mosadi yo mongwe ke moka a ntsha dikgomo a ya a tsee mosadi wa bobedi, mosadi yowe ba re ke Ngwana Sebashe. Basadi bawo bedi ga bona ba tsere ke mosadi ka dikgomo tsa maatla a gagwe a go lema mabêlê.

238

O tsere mosadi yowe wa bobedi, a direla gore mothlomong batho a ba swane yowe a ka no tla a belega bana, ke moka yaba bona bajalefe la thoto ya gagwe. A beka mosadi wa bobedi, ke moka a tsena ka lapeng la mokgekolo a ethuta tsa bogadi a le ka mowe lapeng.

Mosadi a ke a e ba legakwa, monna yo mongwe a kwana le mosadi ke moka a dula nne. Mosadi a ima a belega ngwana wa mothlankana pelo ya mokgekolo ya thaba. E rile kowa ngwana a a bula ke moka a thlaba ke letswete la mmagwe a hwa. Bjalo mokgekolo a fela maatla a re efela ke le kgopo la lapeng la ka, lapa la ka le ka se sa tsoga le godile, ke moka le tla hwella.

E be ba sa tseba lehu la ngwana kganthe mmago ngwana wa ribuga, o fitile ke kgwedi ka e tee. Ka morago ga selo sa ngwana ke moka ba bona, mosadi a na le mpa bjalo yaba gona ba tse-bago gore ke yena a bolalego ngwana. Ke moka ke dikama thlaa.

RM/

239 Bjalo matswala wa gagwe a re go mosadi o wa bona taba ya mohuta o, a se taba ge o bona gore o duletse ngwana a wa swanela go robala le monna o mpe ge nna ke tla go botsa gore ntsha ngwana tsweleng, bjalo ge o mo ntshitse letsweleng ke gona o ka kgonago o rebala le monna.

Ka mpa ewe ya bobedi, mosadi a belega ngwana wa mosetsana, aowa dipelo di a thaba empa a di thabe kudu, e foba fela gore sefa ke Modimo ga se ganiwi. Mosadi a re go dulela ngwana ke moka a dira maboto a bega monna wa gagwe elego matswala wa gagwe wa mosadi o se ke wa tshuba ngwana ka mollo, ngwana e sa le yo monyane ge a godile ke tla go botsa gore montsha letsweleng.

Mosadi a kgofella, a lela ngwana wa gagwe, go fithiela matswala wa gagwe a motsa gore ntsha ngwana, ke moka a mo ntsha. Mmago ngwana a kgona a dira modiro wa banna le basadi.

240 Ba dula ba lebeletse gore mosadi o tla fetoga, mosadi a se ke a fetoga. Ke moka mosadi a ema a se ke a ima, bjalo mokgekolo a leka ka mastla go alafisa mmago ngwana tsa pala ke moka a napa a ema a seba belega. Mokekolo o na le basadi ba babedi, mosadi wa pele ke yena mosadi yo mogolo, ka gobane o mo tsere ka dikgomo tsa gagwe.

Bjalo e be a lebeletse gore mosadi yo mongwe o tla ba le ngwana wa mothlankana yore e tla bago mong wa mosasa bjalo dipadile. Moredi yola wa mosadi wa bobedi a gola a ba mothepa monna yo mongwe a fithla a mo losa gore o swanetse gore a mo tsee bjalo mothepa ak a kwana le mosogana. Mothepa yowe leina la gagwe ke Sadi.

Mosogana yowe a go kwana le mothepa a ya a tsibisa batswadi ba gagwe ke moka batswadi ba tag leboga taba ewe. Ba ntsha ponto ba roma motho gore a yo tsibisa batswadi ba mosetsana gore ngwana wa rena o kwane le ngwana wa lena. Ke moka sebaka sa ya sa tsibisa batswadi ba mothepa, sebaka sa tsena ka mmago ngwana bjalo monna wa motse owe ke matswala wa bona. Ba tsibisa papago ngwana bjalo papago ngwana a ya ka lapeng la mmago ngwana, a fithla a dula a dumedisana le sebaka sewe sa go tlisa mabotso.

241

Bjalo mmago ngwana a re ke kwa motho yo o re o rumile ke ba gakete ba re ba kwane le ngwana yo. Mokgokolo a butseisa ngwana ngwana a dumela bjalo mokgekolo a re o wa kwa, ngwanaka a ke nyake gore o tseibe ke nyaka gore o fo dula mo lapeng monna yowe arego wa go nyaka a ke nyake dikgomo tsa gagwe. Fela a ka fo tla a dula le wena gana mo.

Ka go rialo mowe wena sebaka sepela o motse, yena ge a mo nyaka a ka fo tla a mutswa gana mo, nka se ke ka kgona go mo tseisa ka baka la gore a ke ne ngwana bjalo yono ke yena ngwana wa ka. Monna yo a dulago nae, bana bawe ba belegago ke bana baka. Mothlomong a ka sala a lebeletse motse o.

242

Ke moka sebaka sa goma le ponto sa fithla sa bolela mantshu awe. Ke moka ba napa ba sitwa gore ba tsee mosadi. Sadi a dula mowe lapeng la mmagwe, mosogana ke moka a nekella a robala le mothepa bjalo mothepa a ima. Ka morago a belega ngwana wa mothlankana, ke moka a rela ngwana leina la monna wa gagwe, a re ke Jobola Masumu o belega ke ngwana Masumu gwa ba lethabo le legole.

Mokgokolo a re go bona ka moka le a mmona yo Sadi o belega mong wa motse, ngwana yowe wa gagwe ke yena mojalafa. Ka morago ke moka mokgekolo a hwa, motlegolo ka molao, ke moka a sala o le mong wa motse, a godisa motse. Mmagwe a kwa teele ya makgolo wa gagwe yowe ka theko ba goba ba re ke papagwe wa mosadi a dula a se ke a nyadiwa.

243

Gela e ke mokgekolo a be a na le ngwana wa mesetsana, o be a ka ntsha moredi wa gagwe dikgomo tsa gore a tsee mogadibo wa gagwe yowe e tla bago mosadi wa gagwe bjalo o be a se na moredi. A bona gore go a ka lokolla Sadi gore a tseibe, ke moka lapa la gagwe le tla hwa, le dikgomo tsewe tsa gagwe ka morago ga lehu la gagwe basadi e be ba tla ntshagana ka tsone ke moka ba boela malapeng a bo mma bona, a dira gore Sadi a be legatong la yola morwa wa gage wa go hwa.

Mosadi yo mogolo a boela ka fase, bjalo Sadi yaba yena molaudi go morwa wa gagwe a godile ke moka dilo ke moka yaba dilo tsa gagwe. Empa mosadi yola mogolo yola Matsatsi dilo ka moka o be a

RM/

butsiwa, le dipheko e be go dira yena, ka gobane ke mosadi wa pele. Ka morago ga lehu la Motsatsi ke moka kgôôkgôô ya ba morwa wa Sadi.

Sepopo Mabakane, mosadi yo ke mosala wa dipitsa, o ile a dira dipitsa ka mokgwa o a ka kgonago, ke moka batho ba e ya ba di reka, ka ditshetele gammogo le mabele bjalo mabele a bokellwa. Ka gobane ge motho a reka pitsa ka mabele o swanetse go tshela pitsa e tlale ka ona, ke moka morekisi a fete le mabele moreki le pitsa.

244

Bjalo ge mabele e le a mantai, ke moka c a sokologa o a rekisa pudi ke yona, bjalo pudi ka e tee, ba tshela serotong, ga di le pedi ke gena a tseago lesaka ka moto wa lona. Nka ka e tee e tsea lesaka ka mmoto wa lona, bjalo ge motho a reka mabele ka kgomo o tsea masaka a mararo, ge e le ka tshetele, i ponto e tsea lesaka lesome ke seroto.

Bjalo mosadi a dira bjalo bjalo ke moka dipudi ge a bona gore ke tse dintsi ke moka a sokologa a di rekisa dikgomo a fo dira bjalo go fithlela a e ba le dikgomo le dipudi le dinku. Bjalo mosadi a bona gore dikgomo ke tse dintsi, ke moka a ntsha a tsea mosadi ka tsona, tsa sala tse dingwe.

245

Morwa wa gagwe e be e sa le yo monyana, bjalo mosadi a re go bikiwa a dula le monna wa matswala wa gagwe, ke moka a ba mogadikane wa Sepopo. Leina la mosadi ke Mapule, Sepopo o tseisitse monna wa gagwe mosadi bjalo ka go rialo mowe, monna a sa na taba ya go thlwa a tswenya mosadi wa gagwe Sepopo, ka gobane o mo file mosadi.

Mosadi yowe a dula ka lapeng la Sepopo go fithlela a e ba le bana ba babedi, ke moka ba mo thlatlelela tsa gagwe dipitsa. Mosadi yowe Mapule, a ka a ba yo mogolo ka gobane o dutsi le monna wa matswala wa gagwe, ka go rialo mowe matswala wa gagwe o re ke mosadi wa go tswa dikgomo tsa ka.

Dikgomo tsa mosadi tsa tswalla gape, le yena a tswela pele le modiro wa gagwe a le uswa wa dipitsa. Bjalo morwa wa gagwe a ba monna, ke moka mmagwe a ntsha dikgomo a tseisa morwa wa gagwe mosadi yowe a leina la gagwe elego Makopi. Ke mosadi wa

bobedi bjalo phapano yowe wa bobedi o mo tseisitse morwa wa gagwe.

Bjalo mosadi yowe Makopi yaba mosadi yo mogolo go feta Mapule. Gela eke Mapule o ile a tsea ke morwa Sepope e ka be e le yena yo mogolo bjalo morwa Sepope ge a bona Mapule o re mmame.

246

Morwa Sepope leina la gagwe ke Teka, bjalo o be a na le kgaitse di ya gagwe ba re ke Mabakane. Bjalo Mabakane a nyalwa batswadi ba tsea dikgomo ba tseisa morwa wa bona mosadi wa bobedi, mosadi yowe leina la gagwe ba re ke Mahodu ngwana Popela. Ke mosadi wa bobedi wa morwa wa bona.

Dikgomo tsa moredie, ke dikgomo tsa papago Teka yowe ba rego ke Mmaeng fela di laola ke yena le mosadi, bjalo dikgomo tsa moredi di feta dikgomo tsa maatla a mmago ngwana, ka gobane ke dikgomo tsewe di dirileng ke papago mothepa, ke masopa a dikgomo tsa go tsea mmage mothepa.

Bjalo monna o na le basadi b a babedi, mosadi wa pele ke mosadi wa go tseiswa ke mmagwe, mosadi wa bobedi a tseiswa ka dikgomo tsa kgaitse di ya monna. Ke moka Mahodu a godiswa a feta mosadi wa pele ka baka la dikgomo tsa kgaitse di ya monna.

247

Mokgokolo yowe o ile a godisa motsa wa Letsela-Nokana basadi ba go tseiswa ka dikgomo tsa maatla a gagwe ya ba ba babedi, ke bona ba go tsena ka kgoro pele. Mosadi wa go tseiswa ka dikgomo tsa moredie yaba wa boraro, bjalo yola Mapule ge ba mmone ba re matswala wa rena, ka gobane o dutse le matswala wa bona wa monna. Mogolo gwa tla gwak ba mosadi wa boraro.

Gela e ke mosadi yowe e be monna wa gagwe, a be a hwile, bjalo a re go tsea Mapule le ge morwa wa gagwe e be e sale yo monyana. Mosadi o be a tlo no bitsiwa ka gore ke mosadi wa Teka ka moano, ka gobane e sa le ngwana, bjalo monna yo a kwanago le mosadi o be a tla no tsena ka ngwakong wa mosadi.

Bjalo mabapi le taba ewe, e be mosadi yo Mapule e tla ba yo mogolo fela ka baka la gore o be a na le kgaitse di ke yena yowe dikgomo tsa gagwe tsa goba di tla re go tsea mosadi ke moka yaba yena e nago yo mogolo. Ge e be go se na dikgomo tsa

RM/

248 mohuta owe, bjalo mmago mosogana a tseisa morwa wa gagwe ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Mosadi yowe a tseiwago pele ka yena mosadi yo mogolo.

Mosadi wa tsea mosadi ge a bona gore dikgomo ke tse dintsi, a tsea mosadi yowe ka leina la morwa wa gagwe, ge a bona gore morwa wa gagwe e sale yo monyana. Ke moka mosadi a fithla a dula lapeng la matswala wa gagwe, bjalo monna yowe a tla go kwana le mosadi, bjalo ka ge monna a tla ya ka go nekella a utswa a tshaba e sale besege.

Bjalo ka mosadi yo ngwana Mongale o ile a hwela ke monna wa gagwe, a mo sia a na le mpa, bjalo mosadi a ba mo sila wa go loga magogo le bongaka bja go alafa malopo. Ka modiro wa malopo a fela a gapa dipudi, ka magogo a gapa mabele, bjalo ke moka a goma a nyaka dikgomo. Mosadi a belega ngwana, bjalo ngwana yaba mafella-ntlong.

249 Mafella-ntlong, ke gore o ile a hwa le kgakala a sesu a tswale. Ka morago a ima gape, bjalo a belega ngwana wa mothlankana, ba re ke Mosapalome. Mosadi o setse a na le dikgomo erile ge morwa wa gagwe a thoma go disa dikgomo yaba dikgomo tsa mmagwe ke tse dintsi.

Ke moka mosadi a losa mosadi, ngwana Magomane, ditaba tsa molokela, ke moka a ntsha dikgomo a ya a nyala mosadi, tse dingwe tsa sala. Ke moka a beka mosadi ka leina la morwa eapa morwa e sale yo monyana. Bjalo mosadi a fithla a dula lapeng la matswala wa gagwe, ka morago ga lebaka, matswala wa gagwe a re, ge go na le monna yo o kwanago nae, o se ke wa mo uta, ka gobane wa bona ka mathlo gore moka monna e sale besege.

Matswala wa gagwe o bolela ka mokgwa owe e le gore wa monna, monna yo mongwe o fithla besege ke moka wa tshaba ge bo esa e sale besege ke moka wa tshaba. Phiri tshaba moswa morwa Mokete, moloi a bonwe ka mathlo. Ka mabanyana ge monna a tlile, ke moka mosadi a mmotsa ka mokgwa o matswala wa gage a boletsego ka ona.

250 Monna yowe ba re ke Mosilo, bjalo monna a re go mosadi ke a go kwa eupa ga ke go kwe ke baka le, ba nkekoletsa ba nyaka go ntifisa.

RM/

Mosadi a re mowe le nna ke sita go tseba, bjalo ka moswana ngwetsi a tsoga a botse matswala wa gagwe, gore ke phela le monna yo mongwe bjalo ke ile ka mmotse ka mokgwa o le mputsitsego ka ona bjalo monna o re o a boifa.

Matswala wa gagwe, a re, ke kwile ompa a tshaba solo, monna wa gago ke nna ka gobane morwa wa ka e sale ngwana. O mmotse a se ke a boifa, o tshaba mang, ke nna ke rialego. Bjalo mokgekolo a gopola a re ba banyana a ba na maano, ke moka a dira bjalo, a re go mosadi o botse mogwera wa gago ka moswana a tle a kgopele bjalwa, a dumela.

251

Ke moka pafi bawe, bosego ba tla mosadi a mmotse, monna a dumela. Ka moswana e sale gosasa, ke moka mokgekolo a tshela pitsa e kgole ya bjalwa a fa ngwetsi wa gagwe, a re ke ya gago o tla fa mogwera wa gago. Ngwetsi a rwala a ya a boa ka ngwakong wa gagwe.

Ka morago ga mo ba ile tsa go ja ke moka monna a fithla a na le mati wa gagwe. Bjalo a re go fithla a dumedisa matswala wa mosadi a mmotse a mo tsentsha ka ngwakong le yola mmati wa gagwe, bjalo a ba fa pitsana kantie le ela a fa go fa ngwetsi. Ke moka a bitsa ngwetsi wa gagwe a re, kgola bana ba ba ka bjalwa bjo.

Ge a rialo ke moka a tswa a tloga o ba a fa sebaka sa gore ba thabe. Ka morago ga lebaka o kwa bjalo ba thabile, ba sega. Bjalo ka levaka lewe, mokgekolo o hwetsana lebaka la go bolela nabo. Ke moka a tsena ka ngwakong a ba dumedisa, a re dumelang bana, ba ka. A dula fase a tsa nabo magane, ka morago a re a o bone ngwanaka o se ke wa tshaba solo, ke kwa ngwetsi wa ka a re, o kwana nago, ke lebugile kudu.

252

Le wena ka mathlo wa bone monna wa gona e sale bosego, wena o ka foba o dutse le mosadi, e tla nore ge a godile, ge a kwana le mosadi a go botse ka bothakga gore maoto nthago wa kgona o boela nthago. Ge a ka re ge a godile a se ke a mo nyaka, ke motlabe wa gago o tla fo dula nae. Mantsu ke ana o ngwanaka, ke moka bjalo a napa a tlugile a ba fa sebaka.

Ka morago mosadi e mo isa ka ngwakong wa gagwe ba ya ba nwa bjalwa bjola. Ge letsatsi le diketse, ke moka mmati wa gagwe a boela gae, yena a sala, monna ke moka a sesa tshaba.

RM/

A dula le mosadi go fithlela a eba le bana ba bararo, bjalo monna wa gagwe o godile, ke moka monna a duma mosadi.

A botsa mmagwe gore monna yo ke mang, a ke morwa mang, bjalo mmagwe a re wa kwa ngwanaka, e fo ba motho fela bjalo ge o bona gore o nyaka go ya ka ngwakong wa mosadi o se ke wa dira lesata, monna a na molato, o be a na le mosadi ka gobane e sale wena ngwana lehono ge o bona gore o godile, botsa nna, nna ke tla bolela nae, a re go bjalo, ke moka ba botsa monna, monna a boetsa maoto nthago.

Ke moka Mosapalome a dula le mosadi wa gagwe. Mosadi yowe o fiyo belega ngwana yowe o tse fela. Dikgomo ke tse dintsi ka sakeng ke moka a ntsha tse dingwe a tseisa morwa wa gagwe, mosadi wa bobedi, yowe leina la gagwe barego ke Mafiri o latela ngwana Magomane. A goma a tsea dikgomo tse dingwe a tseisa morwa wa gagwe, mosadi wa boraro yowe leina elego Matlale.

Mosapalome o na le basadi ba bararo ba go tseisa ke mmagwe, ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Mokgekolo a kgobakanya betsi ba gagwe, a bitsa le ba bangwe ba leloko a re go bona, le a bona mohwa pele ga tsibji, lehu a le na mphatho. Ke teere dikgomo tsa matsogo a ka ke tseisitse morwa wa ka basadi se ba: Mosadi wa pele ke ngwana Magomane, wa bobedi ke Mafiri, wa boraro ke Matlale.

Bjalo lehono ke nyaka go le supa mogolo wa bona, mogolo wa bona ke ngwana Magomane ka baka la gore ke yena mosadi wa pele, o latela ke ngwana Maebane Mafiri molata wa bona ke ngwana Raganya Matlale.

Mosapalome a belaela, mabapi le mosadi wa pele ge yena e le yo mogolo. A re go ka se ke gwa direga, gore mosadi yowe e be mogolo, ka baka la madi, bana bawe ba gagwe ke madi a morwa mang, awe lehono a tllilogo golela madi a ka. Nna ke re mosadi yo mogolo ke Mafiri ka baka la gore ngwana wa gagwe wa mathomo ke madi a ka.

Batho ka moka ba ile ba homola gwa se be le yo arabago, ka baka la gore go bonagala gore mokgekolo a ka a botsa morwa wa gagwe pele. Ka gobane mola a ve a mmutsitse pele e ka be a ile a bolela gore ke fapana le ngwana ka mokgwa o. Go ile gwa tsea lebaka le letelele, go sa fetole motho bjalo monna yo mongwe, a re, mokgekolo wa di kwa ditaba tsa morwago.

255

Mokgekolo a re, a ka le bitsotsa go tllilo seka molato, fela le a kwala ka baka la pelaelo ya ngwana. Ngwana le yena o wa kwala, bjalo ka ge ba re ngwana ya sa llogo o hwela tharing. Bjalo ngwana yo wa ka, a ka a lla, o ile homotse nna ka m mo fa basadi. Bjalo le a kwa e be ke sa nyake go bolela mokgwa wa ka pele ga ngwana wa ka, o be a tla fo kwa ka batho ka matheko.

Lehono ngwana o re a o nyake gore mosadi wa pele e be mogolo, ngwana a dumela, a re o dumela o tisitse a re ee. Mmagwe a re o ntheletse o ngwana o belega ke nna, ke tseba ka mokgwa o ke go belego ka ona, le gore ke go hwetsane ka mokgwa mang, ga lehono ga o le bjalo wena o ke o mpetse gore papago ke mang. Mosogana a bolela papagwe wa dikgomo, a re wa kwala go bjalo ka bana ba ba mosadi wa pele papa wa bona ke wena. Ngwana o ana dikgomo gela e ke bana ba ana madi a monna yowe a mo tswetsego le wena a se wena madi a ga Mongale o madi a ga Masete. Mogapalome a se ke a ba le boekarabelo, ke moka polelo ya mokgekolo ya phethega, ka moka ba dumela mogolo yaba ngwana Magomane.

256

Tsona ya 8: Mosadi wa Moopa.

Mosadi wa moopa ke gore mosadi wa go se belega. La mathomo monna wa gagwe o tla sepela le dingaka gore ba mofele bjalo tsa sita, go fithlela mowe ba ntshago mathle ba mo lebella. Beng ba dikgomo ba re dikgomo tsa rena di lobile, di wetse ka leweng. Batswadi ba mosadi le bona dipelo tsa bona di bothloko ge ngwana wa bona a sa belega e le gore bona ba tsere dikgomo bjalo tsona dia tswala.

Mathlatswa dikgwele, polelo ewe e no bolelwa fela ga go na motho yo a kilego a e dira. Bjalo polelo ewe ke polelo e e thlagilego le bathoka. Bjalo taba e e dirwago ke mala-ntlo, ewe ke taba e e diriwago. Ke gore ge monna a ile a tsea mosadi, mosadi a tla a ba moopa. Ga go na taba ke moopa wa gagwe.

E tla re ka morago ga lehu la moopa yowe ke moka, monna a kgone a boela ga makgolo wa gagwe, gore a yo tsea mosadi yowe barego ke mmula-ntlo, ke yena mosadi yowe re ka rego ke mothlatswa dikgwele. Gona

RM /

257 mowe lapeng lela la bo moopa, ge e le gore ga go na ngwana yo mongwe wa mosetsana, gona o swanetsego tsea mosadi wa manuwi, ke gore manuwi o belega ngwana wa mosetsana ke moka a ya a tsea moredi.

Moeng o ile a tsea mosadi ga Malesa Maleho bjalo Maleho a tla a ema, a ba moopa, a seke a belega. Monna o ile a leka go alafisa mosadi wa gagwe bjalo dingaka tsa sitwa ke moka monna a ntsha mathlo a mo lebella. Ke moka mosadi e napile ke moopa.

Mosadi yowe Maleho o ile go nyalwa ke Moeng ke moka ba ga Malesa ba fitisa dikgomo tsewe ba ya ba tsea mosadi ka tsona yowe leina la gagwe elego Motlailane. Mosadi yowe wa moopa ke mosadi wa Moeng wa pele, bjalo a re, go bona gore a belege, a ya a tsea mosadi wa bobedi ngwana Kgothwane. Ngwana Kgothwane Modimo wa oma nas, yena a belega, lega go le bjalo, mogolo gwa foba mosadi wa pele.

258 Ke yo mogolo ka baka la gore o tseisitswe ke batswadi ba gagwe, ompa ge mosadi a ka hwa ba seau ba yo tsea mosadi mojalafa e tla sala e le mosadi wa bobedi ka gobane yola mogolo a sia ngwana yowe e tla salago e le yo mogolo.

Erile ka morago ga lehu la yowe ngwana Malesa, ke moka Moeng a ntsha kgomo ya go bega lehu la moredi wa gagwe. Ka morago a ntsha kgomo ya go isa dibjana tsa mohu, kgomo ewe ya go isa dibjana, e swanetse go boya le polele, ke moka ba fetola Moeng gore o tla lebella Phupu, ke kgaitsemi ya Maleho bjalo dikgomo tsela tsa go tswa ga Moeng di ile go tsea mosadi wa gagwe.

Ka lona lebaka lewe Phupu o setse a bekile mosadi wa gagwe, mosadi e so a be le ngwana, yowe Motlailane. Ka morago Motlailane a ima, a belega ngwana wa mosetsana yowe leina la gagwe elego Mokgadi bjalo ba bega ba ga Moeng gore mosadi wa lena o belegwe.

259 Moeng a leboga mantsu a makgolo wa gagwe, ka pudi, pudi ewe ke gore ba swanetse go e bolaya ke moka ba direle ngwana thari ka yona. Mosadi wa yowe Mokgadi, o be a lebane go tsea ke morwa Maleho, bjalo ka baka la gore Maleho o hwile e le moopa ke tswanelo ya gore a tsee ke Moeng, o ya bubula-ntlo bja rakgadi wa gagwe.

Ke moka ba tsea Mokgadi moredi wa Phupu. Phupu ke kgadi kgaitsemi ya Maleho. Bjalo Maleho o be a na le moratho wa gagwe

wa mosetsana, yowe Moeng a goba a swanetse gore a ka mo tsee bjalo ka baka la gore molao wa gesu a o dumele, gore monna a tsee bana ba mosadi ka o tee yola wa pele a sa phela. Ke mokgwa owe ba go mo supa Phupu gore ke yena yowe a swanetsego go belegala Moeng mosadi.

260

Mmula-ntlo o a nyalwa, k le ge batswadi ba mmula-ntlo ba tseba gabotse gore ngwana wa pele o ile a nyadiwa empa a se ke a ya a belega bogadi, dikgomo tsa go mo nyala a sa ka a di buisa ka go belega ga gagwe.

Moeng o ile a phophelwa a nyala Mokgadi yowe elego mmula-ntlo ya rakgadi wa gagwe. A mo nyala ka dikgomo tse di tselelago le dipudi ka godimo. Selo se se sa ntshiwigo ke mabotso, go e le bakeng la dikgomo wa nyala fela a nyale go lekana le yola wa pele, o ntsha seripa sa monyalo, ke moka ba mo gafela mosadi.

Mokgadi o ile a ba le mathlatse, modimo wa mo thusa a belega bana ba bebedi ba bathlankana, le basetsana ba bararo. Bjalo ka morago ga lehu la mmago bona morwa wa gagwe wa pele, ke moka a ba mojalafa wa motse wa Moeng.

S.2 Mosadi wa go belega bathlankana

261

Ge mosadi a fiyo belega bana ba bathlankana fela, batho ba kwe bothloko ka gobane dikgomo tsa go tsee basadi ba ka se ke ba di bona. Ka baka la pele go e ya bathlankana, ga go na taba batswadi ba mosadi ba tla fokwa bothloko fela gore barwa dikgomo ba tla di tsee kae tsa go tsee basadi, empa ba ka se ke ba ntsha mothepe yo mongwe ba ba fa gore mothlemong a yena e tla ya a umelagela ngwana wa mosetsana.

Papago bona e swanetse go bona gabotse gore Modimo o mphile bana ba bathlankana bjalo ka go rialo mowe o tla leka ka maatla gore a some gore a tle a kgone go tseisa morwa wa gagwe wa pele.

Natala Magomane, o ile a tsee mosadi yo Mmathari, bjalo mosadi yo a belega bathlankana ba bararo, mogolo wa bona Mosebu, ka morago Madibeng lekgothwane la bona Maruping. Bjalo monna le yena a na dikgomo tsa go tsee yo mongwe mosadi, batswadi ba mosadi ba ka se ke ba mo fa mosadi yo mongwe, ngwana wa bona wa belega.

RM/

Bjalo ka go seta go thlalositswe ka matlakaleng a ditaba tsa boopa gore molao a o dumele gore motho o swanetse gore a fiwe yo mongwe mosadi e le gore yola o sa phela. Ge e le yowe wa go belega bathlankana le pelaele ga e yo.

262

Bakeng sa bana bawe ba gagwe a leka ka maatla gore a bone dikgomo tsa gore a tseise morwa wa gagwe yo mogolo. A etlu ta go roka mathebo, ke mokag a ba a kgona. A loga mathebo awe ke moka a fela a rekisa dinku le dipudi le dikgomo. Ka moka a hwetsana dikgomo tsa go tseisa morwa wa gagwe.

Bjalo papagwe a tsva molatong, a re go ngwana wa bobedi a mo fa kgomo ya tshadi a re e tla go tswalla o tsee mosadi ka yona, fela yo moratho wa lena le a mmona le thikele le reke dikgomo le mo tsele mosadi. Ka morago papa a bona a hwa empa a baka ba sala ba nyatsa lentu la mohu. Ba ile ba tseisa moratho wa bona mosadi.

Mosadi wa go belega bathlankana fela, papago bona o swanetse go soma ka boima gore a hwetsane dikgomo tsa go tseisa barwa ba gagwe basadi, eseng gore gona le mokgwa o mongwe owe, a ka fiwago mosadi gore mothlomong yona o tla tla a umelegela baredi.

263

Molao ona wa gore go mosadi e le moopa goba a na le thari ya bathlankana goba basetsana fela, ke moka ba nyaka mosadi yo mongwe gore a tle a eme legatong la mosadi yowe wa thari ya bathlankana re no bona bathoka fela, bona ba dira gore a tsee bana ba mosadi ka o tee, ka bebedi goba ka bararo.

Bjalo ka Mothoka yo Ngwanokotle Mokhabela, mothoka yo re dutsi e nae kgale mo naganng ya gesu. Go kwagala gore o fithlile bakeng la mo go busa Rakgolokwana, bjalo a fithla a dumedisa Makhutswi bjalo ba mo raka, ke ge a tloga a tlilo fithle ka mono ga Mohlabe ke moka Mohlabe a mo amogela.

O fithlile mo a na le basadi ba babedi bjalo ka morago a tsee mosadi wa boraro, yowe leina la gagwe olego Khanyesa. Mosadi yo a tla a ema a se ke a belega, ke moka a ya a tsee moratho wa gagwe bare ke Kabasa. Kabasa a belega bana ba bathlankana, a goma a ya a tsee lekgothwane la bona Ngwamasila.

RM/

264

Basadi bawe ka moka ga bona ke bana ba mosadi o tee. Mosadi yo wa boraro a oma a se ke a belega, e swana le mogolo wa bona. Bjalo ka morago mokgalabje a re go Khanyesa, sepela ga geno ba mphe mathlatswa dikgwelo ke moka a ya, batswadi ba ya ba gana.

Ka baka lewe, mokgalabje a raka Khanyesa, ke moka a isa ditaba kgorong ya ga Mohlabe pele ga gore a tloge ba bitsa mokgalabje. Ge a fithlile ba mmutsisisa mabapi le taba ewe ya mosadi wa gagwe, mokgalabje a re, ga ke gane gore a se ke a dula motseng wa ka aowa ke re a sepele ga batswadi ba gagwe ba mphe dikgomo tsa ka, ga di se gona ke nyaka mosadi. Ba leka go mo ganetsa mowe tabengewe le yena a gana.

265

Bjalo ke moka Khanyesa a tswa ka kgoro a sepela. Bjalo baratho le bona ge ba bona kgosi ya bona e tloga le bona ba thoma ba mo sala nthago. Ba ile ba dutsi ga gabo bona, go fithlela le lehomu mokgalabje o bile o hwile. Ke mowe re hwetsanago gore ke molao wa bathoka. Seema se se lebane bona ka maatla, basotho ba se bolela empa e ke a ba se sumisi ka maatla, se serogo, mogoba wa tsefa re epa ka modi.

Mogaba, ke mothlare o o lewago modi wa ona, bjalo ge ba bolela seema se, ba se bolela mabapi le batho. Ke gore monna o tseba mosadi yaba mosadi yowe o na le ngwanabo, bjalo monna tloga a ya a bolela le yola ngwanabo, mosadi wa gagwe, ke moka ba kwana a robala nae. Ka morago ga mowe ke moka mosadi a ima. Bjalo ge ba mmutsisisa a bolela gore ke imisitse ke mokete.

Dipolelo tse dikgolo ba tla re ke mpya, a ka napa a phathaganya bana ba mosadi. Bjalo batho ba bangwe ke moka ba sumisa seema sewe, ba re mogaba wa tsefa re epa ka modi. Ke mowe seema se ba se sumisago gona.

3.6. Mokgonyana a ditale makgolo wa gago.

266

Mokgonyana ge a tsere mosadi a bona gore mosadi wa gagwe ga belega, a ka se ke a thoma makgolo wa gagwe gore moredi wa gago a belega, ka baka la gore a belega o swanetse go mpha dikgomo tse ka. Ge o ka bona a yo botsa makgolo wa gagwe ke gore o ile ge a sepela le dingaka ke moka ditaola tsa re a rea makgolo wa gagwe.

RM/

Bjalo ka ge molao o dumela gore go tsea mmula-ntlo ge mosadi yowe wa moopa a ile a hwa bjalo mokgonyana a bolele le ba ga makgolo wa gagwe ka molomo o bolela ka solo, bjalo ka bona ba ga makgolo wa gagwe ge ba nyaka solo go mokgonyana wa bona. Ga ba bolele ka molomo ba bolela ka bjalwa ba omela bjalwa ke moka ba roma batho gore re a le roma sepelang ga morwa mokete o na le molato wa rena wa sekete, re a senyaka. Mokgonyana yena o bolela ka pudi.

Bjalo ka papago Madome Mongale o ile a losa mosadi ga Sebase, bjalo a ba a nyala mosadi a ba a bolotsa mosadi. Mothepa yowe erile kowa e le mikiwa ke moka a hwa. O hwile e sale mothepa, mokgalabje a ntsha kgomo ya go ya maemong a mosadi, wa gagwe.

267

Ke moka ba fithla ba amogela kgomo bjalo ka ge kgomo ya mohuta owe e sa ruwi, ba ga makgolo wa gagwe ke moka ba bitsana ba ya ba dula thopa.

Thopa owe ke ya go repa mokgonyana, bjalo yaba mohu o be a na le moratho wa gagwe bare ke Mamotshabo. Ba supa mokgalabje yda wa ga Mongale ba re, rena a ra disa bjalo lehono o lebelletse ye, ke yena mosadi wa gago. Mongale a leboga ke moka ba bolaya kgomo a robala mowe ga makgolo wa gagwe ba lala ba ija sedimo. Sedimo ke nama ya kgomo eia, ba re ke sedimo ka baka tla gore ba e bolaitse ka bakeng la motho wa go hwa le gona a e tshediwi letswai.

A dira matsatsi a mararo a le mowe a gona lehu la mosadi wa gagwe, ka letsatsi la bone a laela ba ga makgolo wa gagwe ke moka a tlega. Mogolo wa Mamotshabo o hwile e sa le mothepa a le lapeng la mmagwe, Mamotshabo e sale lethumasa, ke moka Mongale a goma a bolotsa Mamotshabo, di tlala ka moka le dilo tsa koma tsa ntsha ke Mongale.

268

Ka morago Mamotshabo a kwana le Sekgobela ke moka a tshaba nae, bjalo ba leka ka maatla gore ba mo amoga ngwana wa bona, moredi wa bona a goma a tshaba a boela ga Sekgobela. E le gore ge ba dira ka mokgwa owe ba mo tia, a re ga go na taba a le tii pelo le tia mmele.

Mafello ba bona gore ba ka ba ba bolaya ke moka ba re go Sekgobela go lokile nyala, ke moka Sekgobela ga a nyala. Mamotshabo mmagwe o be a hwile ka lona lebaka lewe, go setse papagwe, bjalo

RM/

papagwe o ile a tsea dikgomo tsa moredi wa gagwe yola wa go hwa a nyetse mosadi ka tsona, bjalo mosadi yone a na le ngwana wa mothlankana ka o tse. Ngwana wa bobedi a se ke a ba gona bjalo leina la ngwana yowe ba re ke Madome.

269

Ba morela leina lewe, ka baka la gore ba gopole gore dikgomo tsa go tsea magwe, di tswa ga Madome Mongale, mong leina la gagwe ke Nkgogare. Papago Madome ke Ntefane. Bjalo mokgalabje ara mosadi gore a dire bjalwa ke moka a dira, bja rwadiwa, ba bo isa ga Mongale, a rumile le mokgalabje wa go ya go bolabola ditaba.

Ba etisa Madome pele ke moka ba ya ba fithla ga Mongale a ba butsitse gore ge le fithlile le ba supe, yena gore ke yena yowe elego mosadiwa bona, ka go rialo mowe o tla ba belegela mosadi. Ba ya la fithlisa mantso a Sebase gore Sebase o re o sitile ke ngwana bjalo ka go rialo mowe o re bogwera bo sinye ke setlaela, ka go rialo mowe o re teng ga lokwa ga go fele, mosadi wa lena ke yo Madome.

Ke moka Mongale a thabela taba ewe, a ntsha pudi a ba thabela, ke ya go amogela mantso a ga Sebase. Ntefane e ke e le mokgalabje yo mogolo le yena Madome Mongale, ka morago ba ahwa. Bjalo mantso a bahu a ganetswe ba sala ba lebeletse Madome ma a gola a tsea mosadi.

270

Ntefane e hwile a sesu a gapa dikgomo le Sekgobela a go nyala ka tsona, dikgomo tsewe Madome o be a swanetse go nyala mosadi ka tsona. Madome dikgomo e be di sesu tsa fologa, le go bo sele di forobala, ke a gore o gapa dikgomo tsewe tsa ga Sekgobela, Mamotshabo a ya a gana ka tsona.

A umotsa gore lapa a le je lengwe, wena nyakela dikgomo tsa ga Mongale o ba fe, nna tse ke tsa ka. Ke moka a gona a boela gas, a ba botsa taba e. Madome a ya ka nama o dirile bjalwa bo dira ke magwe ba roma batho gore ba yo tsibisa mokgonyana gore ba nyaka go lekolla manamane, ke moka a ya a gana barumiwa.

Ba ga Sebase ba botsa Madome gore ge bakgonyana bawe ba gana le dikgomo o swanetse go isa ditaba kgorong bjalo Madome a se ke a ba leka taba a fo homola bjalo batho le bona ba homola pele ga lehu go ema mong wa lona.

RM/

271 Bjalo Madome Mongale o be a na le ngwana wa gagwe wa mothlankana a mmotse dilo ka moka pele ga lehu la gagwe. Morwa wa gagwe ba re ke Mphapa, ke moka a kwa bopudi tsa tseala ba re, Mamotshabo o gana le dikgomo tsa go mo nyala, Madome a na taba le taba ewe.

Mphapa a ntsha pudi gore o thlola go nke malapa a gagwe a sa lukile, a roma motho bjalo motho yowe a fithla le pudi ewe, a fithla a e tlema kgorong a tsena ka lapeng la bo Madome, a dula fase. Moeng ke selo se sebotse bjalo a no bona a sa setse ke motho, ka gobane mokgonyana a fithla ba swanetse go mo a legogo ka ngwakong ke moka a bolela sewe elego sona.

Ke moka a fodula lapeng le baka le letelele, ke moka a bitsa mosadi yo mongwe wa lapa le lengwe a mo thlalosetsa mantso a a tlilego ka ona, ke moka mosadi yowe a botsa mmago Madome bjalo bona ba botsa morwae, morwae a bitsa ba gabo a ba botsa tawa e.

272 Bjalo ba gabo ba re di kwa ke wena, bjalo Madome a fetola sebaka gore sepela o ba botse, nna a ke tseve selo ka taba ewe. Ke moka sebaka sa tlemolla pudi sa sepela.

Ditaba tsa ke tsa kgale, bjalo le dibaka tsewe tsa goba di isa thoto ya ga Mongale di hwile gammogo le bawe ba goba ba e ya ba nyala. Bjalo ba ga Sebasse ke le batho ba sele bawe eseng dithlatse ba e tseba taba e. Sebaka sa fithla le pudi ke moka sa fithla sa ka botsa gore bogwe bo hwile.

Mongale a tsoga fase a isa ditaba kgorong ka gobane ke bona ba ga makgolo wa gagwe bawe ba thomilego ditaba. Kgoro ya amogela ditaba ke moka ya botsa Mongale gore sepela o dula e tla re ka tsatsi la gore o tle re tle re bone ditaba tsa gago.

Letsatsi la fithla la gore ba e ba kopane kgorong ke moka ba ya ba kopana. Ditaba tsa tsena baneng, bjalo ke moka mudi a bega ditaba ka molao wa tsona bjalo ke moka ba re go Mongale re botse.

273 Mongale a ema a thlalosa ka mokgwa o ditaba di setsego di ngwadilwe ka ona ka mo godimo a re lehono ga le tla bona ke e tla mokgorong ke gore ba tso nthaka ke swere pudi, ba re ga ba ntsebe, ke moka ke feditse.

Sebase, nna a ke tsebe selo ka taba owe, papa o hwile ke sale yo monyana mothlomong nka be a ile a mpotsa. Le gona nna ke belegwe ke le tee ka lapeng, lesu. Ke makatsa ke monna yo arego o ile a bea mphisana wa gagwe. Ke moka ke feditse dikgosi.

Ditaba ka moka bana ba di kwile bjalo bana ba re, wena Sebase o swanetse go ntsha dilo tsa Mongale o mo fe, ka gobane papago o ile a bega wena kowa ga Mongale. Ge o nyaka go ba fa mosadi o ba botse gore ke tla le belegela mosadi bjalo ka ge papago a boletse ka mokgwa owe. Monna a re, dikgosi nna ke sitwa go amogela molato o ke sa o tsebego.

274 Kgosi ya re le a tseba h go na le magosi a a re fetago, bjalo ka go rialo mowe le swanetse go fa Mongale tsela, ke moka ba bulela Mongale tsela. Mongale a feta a yo fithla Molepeng (Leydsdorp) a bega ditaba tsa gagwe, ke moka ba mo fa sephophe ba re a e a fe Sebase, a goma naso ke moka a fithla a mo fa.

Lebaka lewe la gore ba kopane ka lona la fithla, ke mokaba ya ba kopana, bjalo ba bitsiwa ka ngwakong. Ditaba tsa makgowa di bolelwa ka gare ga ngwako, kganthe ka ngwakong ke ditaba tsa banna le basadi. Ke moka ba ba butsiwa, ba bolela ka mokgwa ola wa pele. Bjalo Komosasa a re ditaba tsewe ke tsa bahu, ka go rialo mowe bahu ba hwile natso. Ke moka ditaba tsa fela ka mokgwa owe.

Makgowa ke masoboro, ke moka Mongale o lobile. Methleng ya bolelono taba ya mohuta owe a ba sa e nyaka, go kaone ge baka supa mosetsana, taba ya thoma eta eta e a tswenya. Bjalo go dira gena ba dira ka baka la molao wa mogolo-golo owe orego, lehu a le thlalwe, o ka sitwa go gapa dikgomo tsa gago ka molao owe.

275 Ka molao wa gore lehu a le thlalwe, o lo bisa batho, ka gobane o ka se ke wa ya go kgona go gapa dikgomo tsa gago ka baka la lehu. Motho o lla fela ge ba ile ba mofa mosadi yo mongwe. A ka dira go belaela ge, ba ga makgolo wa gagwe ba ile ba bolela gore a re na mosadi, mowe o na le le baka la go belaela.

Bjalo ka monna yowe wa ga Mongale o be a sa belaele ka phoso, fela di ile tsa sita ka gore papagwe o hwile gammogo le makgolo wa gagwe wa monna. Gela e ke ba sa phela taba e e be e ka se ke ya ba gona.

Taba e be makgolo wa mokgonyana ba sitago go e amogela ke go monna a ile a bolaya mosadi wa gagwe, mowe ba ya ba gana ba re motho re go file bjalo wena ka nosi o dio bolaya.

276

Bjalo ka Tena Sekgoka o ile a tsea mosadi, leina la gagwe e le Matsatsi ngwana Mohlabe, monna a ke a bolaya mosadi wa gagwe ka boloi, empa ba bangwe ba gona bawe ba bolayago basadi ba bona ka boloi. Bjalo Tena a ka a bolaya mosadi wa gagwe ka boloi o ile a mmolaya ka seroba.

O be a sa tiele mosadi gore wa mo phedisa aowa o be a tiela go bolaya. Mowe arego go mo tia a ba a idibala ba dio pyela ka metsi. Mosadi o ile a ba a hwa ka dinyalo, bjalo monna a re o nyaka mula-ntlo ba mo ganela, ka baka la gore a hwa ka lehu la gagwe. Monna o ile a sita le go belaela ka gobane le ba leloko la gabo e be le mo tswile, ke moka ditaba tsa fela di tla mowe, a se ke a hwetsana mmula-ntlo.

Go bjalo ka ge mosadi a ka re go hwa ba ya ngakeng, ke moka ngaka ya ya ya tia monna, bjalo batswadi ba tsibile gore monna o bolaele mosadi ka nosi. Ka go rialo mowe a ba mo fe mosadi wa mmula-ntlo.

277

Bjalo ka Maforwane mosadi wa gagwe ke Mafoelosane, bjalo monna a kgetha motlabe, ba re ke Ntibane. A rata motlabe wa gagwe go fitisa mosadi wa gagwe bjalo mosadi yo a na le lehufa. Monna a bona gore mosadi wa mositintsha, ke moka a mo fa sethlare, ke moka a se ja, a hwa. A dio mo fa a se bona, o mo tsholetse bjalmeng ka gobane bjalmwa bja go siela ke monna wa gago bo bose, kganthe o tshetse sethlare.

Ka morago ga lehu la mosadi, ke moka batswadi ba mosadi ba re ba nyaka go tsama ba okwa lehu la moredi wa bona. Monna o kile a tsea go phetlagana, ba mo otella go fithlela a dumela ba etswe. Ke moka ngaka ya ya ya tia monna wa mosadi, ya re mosadi o hwetse lehufa, o bolaele ke monna wa gagwe. Bjalo batswadi ba re bjalo re thabile ge re kwile lehu la ngwana wa rena.

Monna yowe Maforwana a ka a ba a sa lekisa gore ko nyaka mmula-ntlo ka gobane o tsoba sebe se a se dirilego. Monna wa go lekisa ke Tena empa ba mo ganela le yona a se ke a kgona go

RM/

tswella pele le taba,

278

Maforwane mothlologadi a mo thlanogela, mothlologadi o bjalo ka motlabo ke phoka ge letsatsi le thlaba e a ologa. Mokgalabje wa batho a leka go losa mosadi ke moka a re kowa a kwane nae, ba fithle ba lome mosadi a gome a thlanoge. Gammogo le yena Tena, mafello ba ya ba tsea basadi ba bona kgole, eseng mo nageng e,

Tema ya 9: Go bea mosadi ka bakeng sa mosadi ka baka la
boloi.

Mosadi wa go loya, motho a hwa ba tswa ba ya nakeng ke moka ngaka ya ya ya mo tia, bja sa motho a hwa ba boela ngakeng ke moka ya boletsa ya mo tia. Bjalo monna wa gagwe a fapane le batho ka baka la mosadi yo wa moloi. Monna o na le maatla a go moetsa ga batswadi a fithle a re tseang mpya ya lena. Ka go rialo mowe monna a ka se ke a tsea mosadi yo mongwe gana mowe lapeng lewe.

Kgwara ka gobane batswadi ba ka se ke ba dumela, ba tla mmotsa gore ka trena baloi bjalo ngwana a yowe o mo nyakago a ka se ke a ya a loya bjang. A yena o mamile lefe letswela ka gobane boloi bo tswa letweleng. E fela re baloi, wena o ka tsama o nyakela mosadi mowe malapeng awe ba sa loogo.

Kgwara, lentsu le le a bolela, mabapi le batho ba mohuta owe wa go loya, goba le basadi ba mathlanya. Mong kgwara ke phoofolo ya mmole wa makgakgatlepa, bjalo ba re ga e bonowi, wa e bona ke moka ke kgwara ya gago.

279

Ba re e a thlola, motho yo mongwe wa geno o tla hwa, mothlomong go tla hwa wena, kudu go ba re ke kgwara ya gago, ba direla gore e thlolla wena mong we e bonego go tla hwa wena.

Bjalo ba sumisa lentsu lewe mabapi le batho ka baka la gare ba bolela gore a wa swanela go gomisa mosadi, ke kgwara ya gago.

Wena mong o swanetse go fo kgotlolla, bjalo ka ge mogolo-golo yo mongwe a bolela gore yo mogolo o fo gata tshipi a e bona. Ga go na motse o senago moloi, motse o mongwe le o mongwe o na le moloi. Bjalo mong wa motse o dula godimo ga dilo tsewe ka marago.

Go lathlisa tsona, ke ge monna a ka sinye letswa, ke moka mosadi yola wa moloi a swara ke lona, mowe ga go na kathlolo lona lea thlotse ka nosi. Batswadi ba mosadi a ba na molomo o ba ka o bo-lelago, ka gobane ngwana wa bona a thoma ke motho. Ge e le bogolo-go lo gona e be a ba sa bolele e be ba mo swara moloi yowe ke moka ba bo laya.

280

Mmala-tlo ya mosadi wa go hwa ka letswa, monna o swanetse go boela lapeng la makgolo wa gagwe, ge a sa rata go tsee mosadi mowe lapeng a fithle a tsee mosadi, batswadi ba ka se ke ba gana.

Ntlabaile o ile a tsee mosadi, Maleweng bjalo mosadi yowe o be a loya, bjalo mogolo-golo yo mongwe o re go tshelaga go a bolaya. Mosadi e be e sale yo moswa, ke moka a re go fithla bogadi, ke moka a kgola mpa. Ke a bona baloi ba ja batho, ge a okwa letselane, ke moka a loya Mamogasane, a se ke a hwa a babja kudu.

Bjalo ba leka ka maatla go mo alafisa, a se ke a fola, ba bona gore dingaka dia d sitwa, ke moka ba tswa ka motse wa bona go tsama ba kwella bolwetsi bja mokgekolo. Ditaola tsa ya tsa tia mosadi yowe wa ngwetsi, o tsebe yena e be ba sa mo gopolele gore a ka dira modire owe ka baka la gore e sale yo moswa. Mong wa motse a makala, gore ngwana oreng e sale yo moswa a dira taba ya mohuta, a ya mo swanela.

281

Ngwana wa noga a na nogana, a gopola a re taba e e dithlong, ke moka a gopela sethlare sa go tsinya, bjalo ka ge ngaka e ile ya ba botsa gore le sile molwetsi a sa Rita, ompa go phela gona a ka se ke a phela, a se ke se swara ke tau sa lopela nkwe, nkwe e le selo sa mabala a manyana. Sepelang fela ga le fithla ke moka o tla fapana le lena.

Le re go fithla le mo thlabele dieta noko, le mo sithlele ka sethlare se, ke moka se se a salago le motlotse mmele ka sona, ke moka le kgone le mo isa lebitleng le tla bona ka mathlo a lena, bjalo ka ge le mphile sa ka molato a o yo, gela e be e le kgaufsi e be le tla boya la mpotsa.

Ngaka e boletse therese ba fithla gae ba hwetsana gore molwetsi o sa buisa moya ompa e binela f go fofa, bjalo ba dira ka mokgwa owe ngaka ya go ba leletsa ka ona, ke moka ba robala, erile matla go sa

RM/

ke moka molwetsi a ba sia. Ke moka ba boloka thlogo ya batho bawe.

282

Ka morago ga matsatsi a se makae, ke moka mosadi a bona kgwara a fithla ka gae, a re ke bone kgwara ba re go yena ke kgwara ya gago. Aowa gwa se be le taha gwa isa lebaka mowe k batho ba ba go ba dira go lebala. Mosadi a goma a e bona la bobedi a se ke a homola a bolela gore ke bone kgwara ba mo fetola bjalo kapela. Ke moka a homola.

Ka lona letsatsi lewe mosadi a thlabega a thoma go fa fatla, a bolela mohu yola ka leina a kgeilanya dikobo tse a di aperego. Bjalo ke moka ba ya ba tsibisa ba gabo mosadi gore rena mono re gaka ntsha ke ngwana wa lona le bosego a re robalo. Ke moka batswadi ba fithla, ba kwa ngwana wa bona ka mokgwa o a fafatlaga ka ona. Bjalo ba tloga le mokgonyana wa bona go laola molwetsi.

Bjalo go ba fithlile ba tshetse ditaola, bjalo ngaka ya re ditaola di re, mosadi o tshokgile bjalo ba sintse letswa, bjalo o swere ke lona. Ke moka ba boya, ba boya a sa swara sethlare. Mosadi yowe o ile a babja k matsatsi a mabedi, ke moka ka tsatsi la boraro a napa a hwa. Ke moka ba goga mape bawe ba boloka.

283

Monna a napa a bona gore o be a tsentshitse leoto la gagwe ka setepeng sa marokolo. Ke moka a napa a gogela maoto a gagwe morago a se sa ya go tsea mmula-ntlo. Mola monna a rate go tsea e be baka se ke ba gana e be ba tla mo fa mosadi yo mongwe, bjalo yena ka nosi a se rate. Le go o tsibile gore ngwana wa bona o hwile ka baka la boloi bja gagwe, e ka se ke wa ya ga makgolo wa gago go gapa dikgomo.

Dikgomo tsewe ke moka di lobile ka baka la gore ge a o ka bolela polelo ya go gapa dikgomo ba tle go supa mosadi yo mongwe, bjalo ka go rialo o ka se ke wa gana. Ka baka la molao o, lehu a ba thlale. Monna o swanetse go napa a lesetsa dilo ka moka a gopole fela nyepo e, mastla a monna a fele ke thakadu.

Thakadu, ke phoofolo e e swanago le kolobe, bjalo yona e na le molomo o mo telele, o mosese, o ka re ke molomo wa peba e barego ke Maselatsela. Bjalo yona ke e khubedu, ka baka la gore e phela ka gare ga molete. Bjalo ba re mastla a monna ke a khakha thakadu

284 ka gobane e dira mokoti ya o tlogela ya dira o mongwe le ona
ya o tlogela bjalo bjalo mokoti ya yona ke o mentsi.

Sekwai o be a na le basadi ba bathlano, ka mo gare ga basadi
ba gagwe go na le mosadi ba re ke Mokgatli, bjalo leina la mosadi
yo le ngwadiwa ka baka la boloi bja gagwe. Mosadi yowe e be e le
Mamoratwe, bjalo a loya kudu. Monna a dula boloi bja mosadi ka
marago, bja sa motho a hwa ke moka ba ya ngakeng tso fo tia yena,
bja sa tso fo tia yena bjalo bjalo.

Bjalo monna a dula ditaba tsa mosadi yowe ka marago ka
mokgwa o, a nyakele dithlare, a re o sinya letswa, ke moka letswa
la se ke la soma. Kganthe o fela a e ya a thlabela mosadi, ka
morago mosadi a bolaya morwa mokgalabje yowe yo a mo ratago kudu
bosego le mosegare.

Ngwana yowe e be e le Matshubeng e le yena ngwana wa mosadi yo
mogole, yowe a lebanego gore e be mojalafa. Ngwana o be a kwana
le papagwe kudu ka baka la go thloka mereba. Moloi a re o nyamolla
285 monna wa gagwe, ka go bolaya ngwana yowe, yowe magwe elego Maphefo.

Mokgalabje a sita go kgotlolla taba e, a thlophedisa mosadi a
re go yena sepela gageno e mphetsetsa bana ba ka ke kgale ke go
uta, ke gopela gore ke wena motho, o tla gomela taba e o e dirago.
A nyakela motho a mo isa ga gabo, bjalo a fithla a bolela mantso
a ba mo rumilego ka ona.

Batswadi ba mosadi ba smogela ngwana wa bona. A baka ba
kgolwa ka sebaka sewe ke moka le bona ba roma sa bona sebaka gore se-
pela o butsise gore naa ke nnete motho o rakilwe, ke moka sebaka
sa ya sa fithletsa mantso. Monna a re ke nnete sebaka se rumile
ke nna, mosadi yowe a ke sa mo nyaka ke moloi, ge a pheka a ka
bolela ra tswa. A ke re ke nyaka dikgomo tsa ka.

Batswadi ba kwa ka sebaka sa bona gore taba ke nnete, ngwana
wa bona o a rakiwa. Molao ke gore ba yo bea bothlatse kgorong, gore
286 ka moswana a se ke a ba rara ka ditaba. Ke moka kgoro ya smogela
ditaba, ba ba botsa gore sepelang le tla boya ka tsatsi la gore.

Letsatsi lewe la fithla, ke moka ba kgebakana, lekgotla la
budiwa. Mudi wa lekgotla a rma a re morena lekgotla a re faneng
ditsebe, le go kgopela melomo ya go lamola batho ba.

Ke moka a begela bafapani a re go Sekwai a o bitse ke kgoro o bitsa ke makgolo wa gago Ratshosi le wena motho yela so.

Nonyana go lla e e thlobiwago, bjalo Patsihosi a ema a re morena nna ke tllile mo ka baka la makalo, ke bona motho a e tla le ngwana wa ka, a re ke Pumile ke Sekwai a o re ke tllise moredi wa lena. Ka morago ka romela wa ka motho, motho a boya a re ke nnete, a sa mo nyaka, lehone ke tllile mo gore kgoro le yona e tsebe gore mokgonyana o ngafetse ngwana wa ka. Thobela lekgotla, a dula fase.

287

Sekwai a ema a re, morena lekgotla, ke nna monna ka go rialo mowe a ke nyake go bolela kudu, go bolela kudu ke go baka ditabele. Mowe makgolo a bolelago ke nnete, mosadi a ke sa mo nyaka go e le batswadi ba mosadi a ke ba nyake selo.

Dithlatse a tsa ka tsa bolela kak baka la gore ba fapani a ba ganetsane. Ke moka lekgotla la re go Sekwai, ditaba tsa gago dia kwala bjalo kgomo ya go gafa mosadi e kae, monna a re, mpya ga ba gafe ka kgomo. Lentsu la mpya la makatsa lekgotla, ba re go yena ke mpya ka mokgwa mang, monna a re ke setse ke thlalositse gore a ke nyake go bolela kudu. Lekgotla la re, ke molae motho o a f gafiwa.

Ge o sa nyake go bolela bompya bja mosadi go kaone, gore o gafe mosadi gona ga go na yowe a tla go go sekisa bompya bja mosadi. Mosadi o ile a thlaba monna wa gagwe kudu, ke moka a thakgoga a ya thopeng, ke moka a ntsha kgomo ya go gafa mosadi ke moka ditaba tsa fela di etla mowe.

288

Mosadi yo monna a ka re go ba ga makgolo wa gagwe ba mo fe yo mongwe ke mosadi wa seotawa goba go utswa. Rupa le yona taba ya mohuta owe a e ke e direga, ke mpya ya gago, o ka se ke wa bona mpya ya gago e utswa wa raka, kganthe mothlang e bolaille wa leboga. Go boima ka molao wa gesu gore mosadi a boetswe ga gabo, ke moka yo mongwe ba mo fe gore a tle a dule legatong la yola.

Tama ya 10: Mosadi wa muala-ntlo.

Ge mosadi a ka hwa, goba monna wa gagwe a sa tswa go mo tsee batswadi ba mohu ba swanetse go fa mokgonyana mosadi yo mongwe yowe a swanetsago go tla go ema legatong la mogolo wa gagwe.

RM/

Gore a tle a belegela mokgonyana bana, Ga go kgathalage le go a ka re a ehwa yaba o na le bana ke molao wa gore a yo tsee mosadi yo mongwe mowe lapeng la makgolo wa gagwe.

289

Ge e le gore monna a nyake go tsee mosadi, yaba mosadi o hwile a na le n wana wa mothlankana, mothlankana yowe mo a godile, o swanetse go tsee mosadi mowe ga malome wa gagwe gore ma tla a tsosa lapa la rakgadi wa gagwe. Lapa go mosadi a ka hwa a se na ngwana, bjalo monna a se ke a ya e tsee mosadi yowe a swanetsego go ik tllilo ema legatong la mohu, gona ke moka lapa lewe le hweletse.

Mosadi yowe wa go hwa, ke moka monna a ya a tsee moratho wa mohu, mosadi yowe ke yena ba maitsego gore ke mmula-ntlo. Mosadi yowe o swanet e go mo tsee lapeng la makgolo wa gagwe, a ka se ke a tsee mosadi lapeng lewe la makgolo wa gagwe le se na ngwana wa mosetsana ga go na taba ba tla no mo supa morwa wa bona gore o tla tsee mosadi ke moka a go belegela ngwana wa mosetana yowe e tla bago mosadi wa gago, le yena a ka se ke a gana.

Morwa wa mosadi yowe wa go hwa le go a le yo mogolwanyana a ka se ke a kgona go tsee moratho wa mmagwe, a ka gobane go a mo lebetse o re ke mmame. Yena o kgona fela go a ka ya a tsee mosadi ga kgaitse di ya mmagwe, yowe arago go a mmona arago metswala.

290

Mowe monna a yago a sitwa go tsee mmula-ntlo, ke go mosadi a ile a hwa a godile le gona a na le morwa yowe a tla yago a tsee mosadi ga malome wa gagwe, mowe monna a na maloka a go ya ga makgolo wa gagwe go nyaka mosadi wa mmula-ntlo, ka gobane o godile. Mosadi o hwile a sile morwa wa gagwe.

Nkwane o ilo a tsee ngwana Sekgobela leina la mosadi ba re ke Mokgwatae, bjalo mosadi a se ke a ba le ngwana, ke gore a ba moopa. Monna o be a se na dikgomo tsa go tsee mosadi yo mongwe ke moka a fo dula le mosadi. Ka morago mosadi a hwa.

Monna a thloka kgomo ya go bega lehu la mosadi wa gagwe ga makgolo wa gagwe, ke moka a lla lehu la mosadi wa gagwe. Ka morago ga selo, monna a sa gopola gore o nyaka go ya makgoweng, gore a yo bereka a reka kgomo ya go bega ba ga makgolo wa gagwe lehu la moredi wa bona, ke moka monna a thlabega a hwa.

RM/

291

Ke moka ba boloka monna, ka morago ga poloko ya monna, ba ripa lesasa la mokgalo ba sosela maforo. Mokgalo o na le mostlwa bjalo go ba ka thiba tsela ka lona, batho ba swanotse go tla le ka matheko gore mostlwa ya se ke ya ba thlaba.

Bakeng sa go tiba maforo ka sasa la la mokgalo ke tshopo ya gore ga go sa na metho le ka o tee, ke mowe ga re ga motse, kganthe mola ba hwe ba sie ngwana e be ba ka se ke ba sosela, ka gobane ba sile phoko ewe glego pesu ya bona.

Maruping Nkwana, o ile a tsa mosadi, yowe leina la gagwe ya e goba e le Thobela, bjalo mosadi yowe a belega bana ba babedi ba basetsana. Ke moka mosadi a hwa. Ka morago ga lehu la mosadi ke moka monna wa gagwe a tloga le makgolo wa gagwe, gore ba tsame ba e kwa lehu la mosadi, ba ya ba fithla ngakeng. Bjalo ngaka ya ba laola ya bolela gore mosadi o leile ke ba bogadi mosadi wa mogolo wa monna wa gagwe, o mmela mabele.

Ke moka monna a re go ngaka makgowa ba gana ditaba tsa ditaola, bjalo ka go rialo mowe ke kgopela mothlare wa go sinya letswa. Ke moka ngaka ya mo lokisetse dithlare tsa letswa, a fithla a sinye mowe lehitleng la mosadi wa gagwe, ka mokgwa owe ngaka e mo laetsago ka ona.

292

Sethlare sewe sa letswa sa swara mosadi wa papago Maruping. Mosadi yowe o tliile legatong la mmago Maruping bjalo ngwana yo mogolo ke yona, bjalo mosadi o nyaka go lomeletsa lapa lewe, ke moka lapa go gole la gagwe. Monna a bona gore mosadi wa gagwe o swere ke letswa a leka ka matla go nyakela dithlare tsa go mo thlabela.

A se hwetsana sethlaire sa go thlabela mosadi wa gagwe, bjalo ngaka owe ya go mo fa sethlaire ya motsa gore o se ke wa mo thlabela ka seatla sa gago, ka baka la gore letswa le ka fetela gago. O mo thlabele ka mokgwa o, o swere katse hika bjalo o mo ngape ka dinala tsa ona, dieta noko ka moka, ka morago o swere kgogo o e ripe monwana, o bate tshidi kam monwana wa yona, o kgone o sithlela molwetse ka monwana wa yona o e lesetse e sepele.

Ka go rialo mowe ke gore lehu le tla feta le kgogo le katse Monna a ya a dira ka mokgwa owe, ke moka ka morago kgogo ya hwa,

RM/

293

katse yona ya tshaba motseng ya fotoga phaga, ngaka e ile ya laela monna gore go di hwile o di boloke. Ke moka monna a boloka kgogo ele ka go rialo mowe ke gore o upa bolwetse bja mosadi yola wa letswa gore a fole. Mosadi e ile a fela legatong la lehu la gagwe gwa hwa kgogo.

Maruping a ntsha kgomo a isa ga makgolo wa gagwe ya go isa dibjana tsa mohu. Kgomo owa e supa batswadi ba mohu gore dibjana a di na mong bjalo di nyaka gore ba di fe mong wa tsona. Ba ga makgolo wa gagwe ba re, re ka se ke ra kgona go go fa mosadi ke gobane mosadi wa pele le fiyo bolaya. Ge yena ka nosi a rata re mo fa mosadi yo mongwe, go kaone gore a tswa ka mowe motseng a ge la gagwe legora, goba a tle a dule le mosadi mo.

294

Monna a kwa ka mokgwa owa makgolo wa gagwe a bolelago ka ona, a laela papagwe ka bothakga a tloga a aga legora la gagwe, ke moka ba ga makgolo wa gagwe ba amogela kgomo ya mokgonyana. Ka morago ba mmakela mosadi, ke moka monna a fapane le papagwe o agile wa gagwe motse. Mowe re ethuta seema se; go ya ka merutla a se go tswana, konanang tsa go ja taba mpe le botsana. Awa ngwana a se ke a dira phoso taba e ngwe le e ngwe a botsa papagwe. La ge ba ile ka moboto e fela ngwana yo mogolo ke yena.

Mosadi yowe magako Maruping a mo tserego ke lekgothwane la mosadi yowe wa gagwe wa pele wa go hwa, bjalo o tlele bubula-ntle bja mogolo wa gagwe. Bana bala ba go sia ke mohu go ba mmona ba re, mmame le yena o re bana ba ka goba bana ba mogolo wa ka.

Bana ba mosadi yowe wa go bula ntlo ba ka se ke ba feta bana ba mohu. Papago bana ge a ile a tsea dikgomo tsa moredi wa pele a tsea mosadi wa gagwe ke tsona, mosadi yowe e txi tlele ba yo mogolo, ka gobane o ema legatong la mosadi wa pele yola a ba ka fase. Fela ge monna a ka se ke a tsea mosadi, bjalo mosadi wa mmula-ntlo a tle a ba le ngwana wa motblankana a tsea dikgomo tsa moredi wa mohu a tsea mosadi ka tsona mosadi yowe o swanetse go ba yo mogolo, ka gobane ke dikgomo tsa lapa le legolo.

295

Mosadi wa moopa, mosadi wa mohuta owa ge a ile a hwa, a se na ngwana ka morago ga selo mokgonyana o ntsha kgomo a isa dibjana tsa mohu, ka go rialo mowe o bega batswadi ba mohu gore malapa a

RM/

hwile dibjane a di na mong wa tsona, bjalo batswadi ba swanetse go mo fa mosadi yo mongwe. Mosadi yowe yo ba mosadi wa mmulantsle ke yowe ka theko e nwe ba smitsago gore ke mathlatswa-dikgwele tsa mogolo wa gagwe, ke gore yowe ke moratho wa mohu.

Nathlatswa-dikgwele tsa rakgadi wa gagwe yowe mosadi ke ngwana wa kgaitseidi ya mohu, yowe a bego a lebane ke go tsee ke ngwana wa mohu mola a be le mathlatse a be le ngwana wa mothlankana. Bjalo batswadi ba mohu go ba ka gana f go fa mokgonyana mosadi gona ba swanetse go fa mokgonyana dikgomo tsa gagwe. Ka gobane ke bona ba tlalago lehu, ga se mokgonyana, bjalo ka go ngwana wa bona a sa sia selo lefaseng.

296 Mosadi yowe a ka se ke ba kgona go mo fa dikgomo, go batswadi ba mohu ba tennwe ke mokgwa wa wa mokgonyana, ke mosadi wa go sia bana. Yena a ka gana ka mokgwa o lokilego, ka gobane mohu o sile leina la gagwe lefaseng.

Bjalo ka monna yo, Komokomo o ile a tsee mosadi ga Sebase, bjalo monna a no thlwa a tia mosadi wa gagwe. Le go mosadi a na le mpa yena o be a sa kgathale taba owe, o be a mo tia ka mokgwa o a ka kgonago. O be a belega bana ka mathlatse, le ga go le bjalo Modimo o mo thusa a belega bana. A ba a ba le bana ba bararo, mothlankana le basetsana ba babedi, ka morago a thlabega.

A duthlabega ke baka la dinyalo tsa go teiwa, ka lona lebaka lewe a thlabegago ka lona o be a na le mpa. Mafello a hwa. Ka morago ga selo ke moka monna a ntsha kgomo ya go bega lehu, batswadi ba mohu ba gana go amogela kgomo, empa ditswana tsa ngwana wa bona ba di tsee.

297 Monna a laka gabotse go bolela le ba ga makgolo wa gagwe, ditaba tsa sita. Bjalo a bitsa ba leloko la gabo a ba botsa taba e, bjalo ba leloko ba re go ba gana go go fa mmulantsle ba lesetse, mosadi ba tsee ka maatla, wena lla go mosadi a go sietse bana. Ka go rka rialo mowe dikgomo tsa gago ga tsa loba.

Mowe tabeng ya mohuta owe, re ethuta seema se, tshukudu e thlabile ka gothle. Ke gore mosadi ga se yena a le tee, o ka no eponela. Gela ba ga makgolo wa gagwe ba bone gore mokgonyana wa bona o na le mokgwa wa go loka e ka be ba sa ka ba mo ganela le

RM/
XXXX

mosadi wa mmula-ntlo. Tsinyi tsinyi e a e tsinyetsa, agi agi e a ekagela. Ke seema sa mabapi le mokgonyana.

Tema ya 11: Mosadi wa lerobo gobe sebedu.

129

Mosadi wa go ya go apeela rakgadi wa gagwe, bjalo a re ge a fithlile bogadi e sita ke tsa bogadi ke gore o sitwa go swara tsa lapa. Mosadi yowe ba nmita gore ke mosadi wa lerobo. Mothlomong o sita ke tsa bogadi e se ka kgole, ka baka la go thlaela mothuso, bjalo ka kgole. Lerobo ke gore lebaka ke bobodu, ke lona leina le legolo la mosadi wa go sita ke tsa bogadi.

298

Mosadi yo wa sebedu ke gore ge a lokile a se na mokgwa, o dira lerobo, o re o gakantsha bobodu bja gagwe le gore batho ba se ke ba nmetse ba tshabe masapa a gagwe. Mosadi wa mohuta owe, a babji go diyo gola dinala ke gore botswa.

Ka lebaka le lengwe mosadi a e dio ba sebedu, ke sebedu fela ka baka la bolwetsi mola mosadi a fithlago bogadi le ge a na le bolwetsi leina la bobodu a le hwe, ba no bolela gore ke sebedu. Kudu ge ba bona gore ngwana wa bona o a fokola ka baka la bolwetsi, a ba swanela go ja dilo tsa batho ka gobane ba wmona gore ngwana wa bona wa babja, ka go fialo mowe a ka se ke a ya a kgona tsa bogadi.

Ka lebaka le lengwe mosadi o ya legatong la mohu, mohu yowe a sililego bana, ka gore a le mowe o ya bubula-ntlo bja mogolo wa gagwe goba tsa rakgadi wa gagwe. O lela ditshuwana tsowe ka gobane ga go na mothe yowe a ka balilago.

299

Mosadi yowe wa go lela ditshuwana o fapana le yola wa mohu ka baka la manyale a bona yowe wa mmula-ntlo, a nyadiwi ka maatla bjalo ka mosadi yola wa pele. O nyadiwa go tloga ka dikgomo tse ditselelago go fithla dikgomo tse di phethago menwana e umedi. Mowe ga dikgomo tsa go phetha menwana e umedi, ke gore monna yowe o a hora.

Motho a thlagole ke bolwetsi e sale ngwana, le ge e le yo mogolo bo ya mo thlagela. Ke gore yo mag mongwe o no bikiwa a tsaka lokile e le motho le mona, bjalo a re ge a le bogadi ke moka a thlagela ke bolwetsi ka morago ga bolwetsi bjowe ke moka bja mo dira segole, a se ke a kgona le go soma selo.

RM/

K34/82

Mosadi yowe a thlagelang ke bolwetsi a le bogadi, ke moka ke kgwara ya monna yowe a mo tserego a ka se ke a mo raka a re go makgolo wa gagwe, ngwana wa gago ke segole go kaone gore le mpheng yo mongwe mosadi, ba ka se ke ba dumela. Ba tla mmotisa gore rena re go file ngwana wa rena a se segole.

Ge mokgonyana yena ka nosi a bona gore mosadi a na modiro, bjalo a mo gafela ba ga makgolo wa gagwe, ba ka se ke ba mo gena bu a mo amogela, empa dikgomo tsona a ka se ke a di bona

Ser. 844

H.M. Mohlabe.

300 gammogo le mosadi wa go ya go ema mowe legatong la mosadi yowe wa segole, yena ge a nyaka gore a hwetsana mosadi wa bobedi ga makgolo wa gagwe, a sware mosadi yowe gabotse, ke moka ka morago ga lehu la mosadi yowe ba ga makgolo wa gagwe ba ka kgona go mo fa mosadi wa mmula-ntlo.

Le ge a ka kwana le ba makgolo wa gagwe ba tsea yola wa segole ke moka ba mo fa mosadi yo mongwe, ga go na taba, fela segole ge se ile sa sia ngwana wa mothlankana, ka morago ga lehu la papago bona, mojalafa e tla no ba ngwana wa mosadi yola wa segole.

Mokgopa Masumu o ile a tsea mosadi bjalo mosadi a belega ngwana ka babedi ba bathlankana. Ga go tsebege gabotse gore mosadi o ile a thlagola keng, fela go kwagala gore mosadi o be a loyana, monna o be a tsama a okwa ditaba tsa mosadi wa gagwe, bjalo a sa bolele selo. O be a tsere yena mosadi yowe a le tee leina la gagwe ba re ke Mmaserogana.

307 Mosadi a thoma go fafa, ele gore mathomong, e be e le mosadi wa go tia kudu, wa mediro e mentsi, ke moka a thoma go rakisa bana a tia, le go tsola ditware tsa gagwe, a fo sepela fela, bjalo bana ba kgathla ke taba e, bjalo ba sepela ka morago gagwe ba mo sega, le yena a retologa a ba rakisa.

Monna a leka ka maatla go swara mosadi wa gagwe, a mo isa gae, bjalo mosadi a goma a tloga, a kgeilanya le ditware tsewe monna a mo apositsego. Morwa wa mokgalabje yowe yo mogolo e be e le Masoso bjalo mokgalabje yo o be a na le mosadi wa go tseisa ke papagwe. Mosadi yowe wa morwa wa gagwe, ba setse ba mo thlatleetsa tsa gagwe dipitsa. Mosadi yowe Maserogana a thladile gae o fo robala mowe a kwago pelo ya gagwe, a sa nyaka le go sila, o tsama a robala dithopeng tsa masemong, mabele a tala a robiwa a lewa botala.

Monna wa gagwe, o boetse ke kgope, le buuswa a bo bona. Ke moka a ngathela ke ngwetsi wa gagwe. Monna a re taba e e boima go kaone go tsibisa ba ga makgolo, ba mphe mosadi yo mongwe, gore a tle a eme legatong la mogafi. E le gore pele o ile

RM/

a tsibisa batswadi ba mosadi, batswadi ba mosadi ba mo fetola ka gore a mo alafise.

302

Motho go alafiswa yo a babjago a dutai fase, le gona e le bolwetsi e seng letswa la go gafa. Ke go a ntsha kgomo a roma motho gore sepele e botse ba ga makgolonna ke bolaya ke tlala ga go na motho yo a nkapelago. Bjalo ba ga makgolo wa gagwe ba ya ba fetola sebaka, ka gore re ka se ke ra kgona go mo fa mosadi yo mongwe e le gore ngwana wa rena re a tseba o sa phela. Ge e le legafi ke legafi la gagwe.

Monna a sitwa go tswela pele le ditaba, ka baka la molao wa mono ga gesu, ka gobane molae a o dumole gore mosadi a tle a eme le-gatong la mosadi yo mongwe e le gore mosadi yowe o sa phela. Monna a ya a tsea mosadi yo mongwe ga Popela kantle le kowa ga makgolo wa gagwe.

Mosadi yowe o tlile a ba le bana, bjalo ka morago, mosadi wa legafi a hwa, bjalo mokgalabje a thloka kgomo ya go bega batswadi ba mosadi. Ge a sa dutsi a gopola go nyakola kgomo ya go bega lehu, ke moka le yena a thlabega, ke moka mafelo a bolwetsi bjowe a hwa.

303

Ka morago ga lehu la mokgalabje, morwa mokgekolo yola wa legafi Masoso, a sala e le yena mojalafa, ka baka la gore ke ngwana wa mosadi wa pele le gona o be a tseisitse ke batswadi. Le gola ba ga makgolo wa gagwe ba e ba mo dumelle gore a tsee mosadi, ngwana wa mosadi yowe o be a ka se ke a tla a feta ngwana wa Maserogana.

Nthape, o ile a tsea mosadi ga Mabakane, bjalo mosadi yowe o ile a bikiwa a na le mpa, a re go fithla bogadi ke moka a belega ngwana wa mothlankana. Ka morago umago ngwana a thlabega bolwetsi bjo bogolo, mowe a bago a babja ka go fela a idibala, bjalo a re ge a kibetse, ba mo llela. A goma a phafoga, ba mo alafa a fola.

Mosadi yowe Mokgatso a napa a go lofala, ka baka la go molela. Menwana ya letsogo la gagwe la mphapa ke moka la napa la kgoropana, le looto la mphapa la petlekana. A sala e le motho ka mphapheng o mongwe. Ke moka mosadi a napa a golofala ka mokgwa owe

304

Mosadi ke moka ke segole, a na modiro o a ka o dirago, go sila a kgone, go kga metai a kgone, go roba dikgonex a kgone le go faga

buuswa a kgone, sa gagwe ke go kga morogo fela. E no ba mosadi fela ge a na le monna ka ngwakong, medirong ke tshita re lebane ke letswele la kgaitsemi.

Monna yowe Nthape o ile a sitwa go tsea mosadi yo mongwe wa gore a tle a eme mowe legatong la segole, empa go leka gona a leka gore ba ga makgolo wa gagwe ba mo fe mosadi yo mongwe, ba re go ka se ke gwa direga. Ge e le segole ke segole sa gago le wena monna ge o ka golofala, mosadi a ka se ke a kgona gore a go tlogele, ka baka la g bogole bjowe bja gago, a nyaka moratho wa gago.

Monna a sokologa a ba mosadi a kgela mosadi wa gagwe metsi, le go reta basadi ba mo silela, basadi kera bana ba basetsana. Morwa wa gagwe a re go gola le yena a tsena mowe bjokong, ya go apele mmago. Yena modiro wa gagwe ke go besetsa moilo le go kga morogo.

305

Monna a ba a thlopha dikgomo a ya a tsea mosadi yo mongwe ga Mongale yowe leina la gagwe e bego e le Sodi, a mmekela ka lapeng la segole, a e thuta tsa bogadi a le ka mowe lapeng lewe. Monna a bona gore taba e buima, ka gobane mogadikane a ka se ke a apele yo mongwe mogadikane.

A dira gore a tseise Sekgothe mosadi, Sekgothe ke morwa mosadi yola wa segole. Ka mosadi yowe wa morwa wa gagwe, ke yena yowe a tla tlogo a apele matswala wa gagwe. Ditaba tsa sepele ka mokgwa owe, ke moka ngwetsi a tla apele matswala wa gagwe. Ngwetsi owe e ile ya rwala boima, ka gobane o swanetse go sola le mogopo wa matswala wa gagwe wa monna, a gobane ba ka se ke ba ribega telo ya gagwe yena a sa phela go a ile.

306

Ngwetsi yowe o be a tswalegile, a se ke a tenwa ke modiro owe mogolo a o kgotlella. Leina la mosadi Marimamele. Nthape ge mosadi yowe wa gagwe wa segole ge a goroga a fela a mo reta ka gore, segole ke sa bokgomo sethlotse se boya motseng. Go ribega ga ngwetsi mogopo wa matswala wa gagwe wa monna, nka morago ga lehu la matswala wa gagwe.

Molao wa segagesu a o dumle gore monna a ka a tsea moratho goba ngwana wa kgaitsemi ya mosadi wa gagwe o le gore yola mosadi o sa phela. Ka morago ga lehu la gagwe gona a ka ya a tsea mosadi wa mmula-ntlo, ke mowe molao o dumelago. Ke morwa wa mosadi yowe a ka

RM/

yago a tsea mosadi go kgaitse di ya mmagwe a e tla ga rakgadi ya gagwe, ke motswala wa gagwe.

Modiro wa basadi ke o mogolo a wa tswanela monna, ke kgolwa gabotse gore modiro wa banna a o lekane le wa basadi. Monna ka tsatsi le lengwe a ka dula fase a khutsa bjalo basadi ga go na letsatsi lewe ba khutsago ka lona, ka baka la ngwana, ngwana yowe elego u mpa.

307

Tsatsi le lengwe le le lengwe, mosadi ga tsoga o tsogela go setla mabelo ka lehu, ka lewe lebaka monna u o sala a sa robetse. Ka morago ga mowe ke moka o tsea pita o ya nokeng go kga metsi ka morago o apha morogo go o budule ke gona a thlatlegago pita ya buuswa. Ka lewe lebaka o thlatswa dibjana tsa buuswa le tsa morogo. Ge buuswa bo ka budule ke moka o a bo sola, go a feditse o tsela morogo, ke gona a kgonago a bela bana gammogo le monna. A kgone a hwetsana lebakanyana la go khutsa.

Ge e le lebaka la selemo, le lebaka a le hwetse ke moka o a tswa o ya masemong le lebaka la lethlabula le lebaka la pono. O ka bona gore modiro wa bona ke omogolo kudu, monna o tsoga a dutsi kgorong a ora mollo, o letetse buuswa, a je a kgone a tsea sepepe a e ya modirong wa diphate, go a ile a fetsa buuswa a se ke a sia molatsa, mosadi o tllilo faga ka mabanyana.

308

Modiro wa monna, ke go lema dipholo le go thlogola le go rema diphate tsa go aga ngwako le mediro e mengwe ya go betla ke moka. Monna a kgone go rwala selo ka thlogo, ke mosadi a kgonago go rwala ka thlogo a ba a tekenetsa, ke gore a lesetsa pita ya fo dula godimo ga thlogo ya gagwe a sa e swarella. Monna o rwala ka magetla, awe mosadi a sa kgonago go twale ka ona, a kgonago ka thlogo.

Ke thlalosa taba e ka baka la boima bjowe monna a re go ge mosadi wa gagwe a ile a ba segole ke moka ba ga makgolo wa mokgonyana ba ganela mokgonyana go mo fa mosadi yo mongwe gore monna a ka se ke a soma modiro wa mosadi a o kgona. Le go go tsibja gabotse gore monna ge a ile makgoweng o fetoga mosadi a ekapeela, ke makgoweng le gona ba apha motswa o sitswe, sa bona ke go kga metsi le go roba dikgone.

RM/

309

Mosadi a ka dira bjälwa ke moka go bjälwa bo bela, ke gona o bo thlotliwa feia bogolo-golo o be bo sa thlotliwi, e b e ba enwa e le ditheba. Taatsi lela bo nwewago ke moka mosadi a sa buusa bjälwa ba buusa ke monna, modirong wa bjona go a sa thoma go bo dira monna o be a le kgole nabjo. Modiro owe wa bjälwa ke o mogole, monna a ka se ke a o dira, bawe ba senago basadi ba ba kona go bjalo ka banna ba basadi ba digole. Ka gobane monna a ka se ke a dira bjälwa, o tla taoga a ba kgetse kae.

Go bile go na le kosa owe basadi ba e spelago, mabapi le banna ba bona, kosa owe ba e spelela ka tsela e: ba re, a elelele, morwa ditedu, re lema ba ile kae, bo matla ka go ja, morwa ditedu. A elelele, ke mothlabeledi ka moka re lema ba ile kae, mothlabeledi bo matla ka go ja, ka moka ka go kokobetsa ditedu bjalo bjalo.

Tema ya 12: Mosadi wa go fagela bana ba mohu.

Mosadi wa go hwa a sia bana ba gagwe, papago bona o swanetse go bona maano a gore a hwetsane mosadi yowe a swanetsego go fagela bana bawe ba mohu. Le ge ba ga makgolo wa gagwe ba ekwa bothloko ka baka la ditlogolo tsewe tsa bona ba ka se ke ba ya ba tsee bana, k goba go fa mokgonyana mosetsana yowe a swanetsego go fepa bana.

310

Seema se re, nama ya betwa e a begwa. Ka gorialo mowe ba theletaitse yena mokgonyana go a tla ba bega taba owe, le gona a thloka go ba bega a bana taba le yena. Le gona a ba ke ba mo fa mosetsana le ge a ka bega, taba kgolo o swanetse go ntsha pudi goba kgomo a ise bana ga malome wa bona ba yo lelwa botlogolo.

Bjalo ka monna yo Sekwai Mohlabe o be a na le basadi ba bathlano bjalo mosadi yo Ditshila a na le bana ba bebedi ba bathlankana le wa mosetsana yo monyana ke moka mosadi a hwa. A sia ngwana wa mosetsana e sale yo monyana. Ka methla ditaba di feia di fapantsha ke mofere-ferere, ke moka batswadi ba mohu, ba re go mokgonyana, o bolaila ngwana wa rena.

Mokgalabje yowe wa ga Mohlabe a fo homola, yo mogolo o gata tshipi a e bona. Go homola mowe ga gagwe ke gore wa tseba, ka gobane ba mmutsitse gore ba tawe ba e dingakeng go tsama ba okwa

RM/

lehu la mosadi a se ke a rata go ya. O gana a le bjalo a ba thlalosetsa gore moemedi wa lehu ke letswa. Ke moka a tloga a le nosi a ya a nyakela sethlare sa letswa a fithla a sinye lebitla la mo-hu.

311 Letswa lewe le ile la swara mosadi wa gagwe wa mamoratwe, Makubu. A kwela mosadi wa gagwe ba thloko, a mo thlabela, ba ga makgolo wa gagwe yaba ba di kwile, ke moka mokgalabje yowe wa ga Mohlabane a napa a dula ditaba godimo. Ba ga makgolo wa gagwe ba se ke ba ba le tsela ya go tsena mowe tabeng owe, ka gobane a ba bi-giwa.

A tsea bana ba gagwe a ba bea ka lapeng le lengwe la mosadi wa gagwe yowe elego Mapholo bana bawe balela ke yena. Makgolo wa gagwe o be a theletsitse gore o tla kwa mokgonyana a moga taba ya batlogolo a se ke a kwa pego. Ka morago Sekwai a hwa, bjalo ngwana wa mohu Ditshila wa pele Morabudi o godile.

Ngwanenyana ke Mokhura, o phakisa a gola kapela. Kgaitsemi ya Morabudi ba setse ba mo lositse, ba bile ba nyetse bjalo a ntsha kgomo ya poo a isa ga malome wa gagwe. Malome wa gagwe, a re ke dio bona gore ke wena ngwana a o tsebe selo, mola e be e le gore papago o sa phela e be nka se ke ka dumla. Madi a noga a na nogana, gela e be e se wena ngwana wa kgaitsemi ya ka e be nke a se go dumle, moya wa ka a o sa kwana le ba ga Mohlabane.

312 Yowe malome wa gagwe a lokolla pelo ya gagwe ke moka a fa motlogolo mosadi yowe leina la gagwe elego Mokhatso, a ya go apea ga go sia rakgadi wa gagwe. Tsa bogadi a thuta a le lapeng la moledi wa monna wa gagwe. Ge a godile ke moka ba mo thlatleela ya gagwe pitsa. Moratho wa Morabudi a ya a dula le mogolwane gammogo le kgaitsemi ya bona a bikiwa a le lapeng la Morabudi.

Makgolo wa motho wa bona a tsea batlogolo a yo balela ke gore mokgonyana o bega makgolo wa gagwe gore malapa a hwile, bjalo ka go rialo mowe kera gore le ka ntswarela bana ba ba ka, nna mong ke tla tla ke ba tsea.

Bjalo ka ka Mphapa o ile a tsea ngwana Mongale bjalo mosadi a hwa bana ba gagwe o sale ba banyana, a na le bana ba bararo, mothlankana le mosetsana. Bjalo monna o be a na le mosadi wa

bobedi, bjalo a bona gore mosadi a ka se ke a balela a ba kgona ka baka la gore le yena o na le ba gagwe bana. Ke moka a tsea ngwana yo mongwe wa mosetsana a ya a mea ga makgolo wa gagwe, ke moka a lelwa botlogolo. O ile a mo isa ka kgomo ya phelo.

313 Ka morago a bolela le mosadi wa gagwe wa bobedi, a mmotsa gore ke nyaka go tsea ngwana yo wa mosetsana ke mo ise ga kgaitsemi ya ka gore a yo molela, bjalo mosadi a re nka be o ise yo wa mothlankana. Monna a re wa kwala bjalo bona dikgomo ka gobane ba ka se ke ba dumela gore a je dijo tsa bona, mosadi a se ke a kwisisa. Monna a mmotsa gore a mo ba bolela gore letsema la mongwe a le apeelwe, bara goreng. Bjalo ka ge e le seema sa basadi se segolo a se ke a fetola, ke moka mafelo a re dia kwala.

Ke moka a kwana le monna wa gagwe, ba lokolla ngwana wa mosetsana a ya ga rakgadi wa gage. Mowe ga rakgadi wa gagwe a ba mo isa ka selo, ke ka lentso fela. Seema sewe sa gore letsema la mongwe a le apeelwe, ke gore gen monna a ile a se robale ka ngwakong wa gagwe ke moka o fo tsoga a robetse. Ge monna a mutsisa gore buuswa bo kae, ke moka o mo fetola ka nyepo ewe, monna a site go umoledisa.

314 Bana bawe ba lediwa mowe ba beilwego gona, go fithlela ba bolla, bjalo ba godile papago bona a ka ya a ba tsea. A dio tloga a ya a fithla a re ke tlilo tsea bana ba ka, aowa, o swanetse go ya ka molao ga makgolo wa gagwe. O ntsha puji ya maduna, a go dumedisa lentso la go lokolla ngwana wa gagwe, ke moka ba ga makgolo wa gagwe ba mo fetole, gore o wa kwala mosadi wa gagwe šo, fela molao wa o tseba. Ke moka a ntsha kgomo ewe ya maledi, bjalo a kgone a tsea ngwana wa gagwe. Kgale kgomo ya maledi e be e tswa gore ngwanana a nyalwe, e be gora ba ntshago kgomo ya moledi.

Mphapa a lokolla ngwana wa gagwe ga makgolo wa gagwe, ka kgomo le puji, ke moka ba mo fa ngwana wa gagwe. Ka go rialo mowe a se gore o feditse, go setse dilo tsewe a go umolotsa ka tsona. * Tsewe di tswa mothlang mosetsana a nyadiwa, ke gore mothlang a nyadiwa o swanetse go tsibisa moledi wa ngwana gore lehono ngwana wa gago wa nyadiwa ka go rialo mowe re re tlang le mo phephela, ka morago ga mo ba mo phophetse ba ntsha dilo tsela ba mo fa.

315

Bjalo ka go modiro wa go bolotsa e le o mogolo, dijo tsa mo ba mo apeela a le komeng di tswela ke kgomo. Mokgose ke pudi, kgoko ke pudi setlhatlho ke pudi. Bjalo ka moka ga di thlakana, ke gore o ile a ntsha dikgomo tse pedi le dipudi tse nne. Ngwana wa go lela ke kgaitseidi ya gagwe, ka molao o be a swanetse gofo thlapisa moledi ka selo se a se bonago, ke moka a tsee ngwana wa gagwe.

Bjalo ga go dirego, ka gobane yowe kgaitseidi ya gagwe, o tsere ke batho ba bangwe, bjalo mabele awe a jago ke mabele a bona. Gona o ile a ntsha kgomo ya maledi le kgomo ya go umolotsa, le pudi tse tharo tsa koma. Le go yowe kgaitseidi ya gagwe, a nyaka go mo tseela morwa wa gagwe, ba swanetse go di ntsha ka molomo. Mothlang ba yo monyala ke moka ba bala .natšō.

Ngwana wa mothlankana yowe a ilego a sala a lela ke mogadikane wa mmagwe, yena o swanetse gore go a godile a ile makgoweng ke moka a reklele yowe mmagwe kobo ya bosego a mo fe, ke moka a mo thlapaitse diatla le roko ya mosegare. A se gore ke moka fela go e le ngwana yo a sa tswalegago yena a ka mapa a mo lesetsitse. Ngwana wa motho motho a ka se ke a mo lebala ka gobane ke mmagwe.

316

Maphuru o ile a tsee mosadi ga Thobetsane bjalo mosadi a belega bana ba bane ba bathlankana le mosetsana ka o tee. Mosadi yowe leina la gagwe e le Mampyane. Ke moka monna wa gagwe a hwa, gwa sala mosadi, a sala a lela bana ba gagwe ka nosi. Erile bana ba sesu ba thlalefa ke moka mmabona le yena a hwa.

Kgaitseidi ya Mampyane e be e le Makhine papago Makhine e le Mampuwele bjalo Mampuwele o ile a hwa morwa Makhine e sale legaola. Kgaitseidi ya Makhine e ile ya hwela matsogong a Makhine, bjalo a dutsi a lebeletse mokgwa wa leloko la bo-sebara sa gagwe, a bona le ka o tee a sa tle go fithlela mosadi a ehwa.

Makhine o be a oka kgaitseidi ya gagwe, a bile a roba le dikgono, ba motse ba se na taba, a bile a ekga le metsi ka nosi. Ka morago ga mo a babega lehu, yaba gona ba tlogo, a se ke a bolela selo. Ka morago ga poloko le selo, bjalo a bitsa ba leloko, a re bjalo lena ba ga Madiagane lehono, ke mang yowe a tlogo lela bana ba.

RM/

317

Monna yo mongwe a re ga go na motho yowe a ka balelago, wena go kaone gore o lela bana bawo ba kgaitsemi ya gago, ke moka a dula fase. A gwa ka gwa ba le yo mongwe a emago a bolabola. Ka morago Makhine a ema a re, lereng le homola, a mo monna yo mo a bolelago o wa kwala. Monna yo mongwe a ema a re, wa bona monna wa ga Thovetsane rena ga go na mowe re ka bolelago ka baka la gore monna yo a go bolela pele, ke yena yowe re tsebago gore ke yena a lebanego lapa le.

Thobetsane a re, ke a di kwa, bjalo wena o bolela o tisisetse go o re, nna ko lela bana, monna a dumela. Bjalo Thobetsane a re, bjalo ka ge bahu ba sile dikgomo tsona di ta dira bjang. Monna yola wa go ema a bolela pele a re, ditaba dia kwala fela dikgomo tsona di swanetse gore di sale. Thobetsane a re, dikgomo di swanetse go sepela le beng ba tsona. Monna a gana a tisisetse, bjalo Thobetsane a re gona le bana ba swanetse go sala, monna a gana go sala le bana.

318

Banna ba re, Thobetsane o wa kwala lehofo ga wena o re a o nyake go dula le bana le dikgomo le tsona di ka se ke tsa sala di swanetse go tloga le beng ba tsona. Ke moka banna ba kata monna yowe bjalo Thobetsane a tloga le bana gammogo le dikgomo tsa bona. Ke moka gwa fela go etla mowe bana ba napa ba dula ga malome wa bona, ke moka mogolo wa bona a gola, a tsa mosadi ka dikgomo tsa go sia batswadi. Mola mogolo wa bona a tsa mosadi ke gore ke moka ba godile, ba tswa ka legoreng la malome wa bona ba aga motse go legora la bona.

Makhine o ile a tsa batlogolo ba gagwe ka gobane xx le sabetse. Gela eke Maphuru o be a na le ngwana wa mmagwe yowe ba ilego ba mama letswelo ka le tee, o be a ka se ke a kgona go ba tsa, o be a swanetse go lla selo sa kgaitsemi ya gagwe ke moka a tloge, a theletse lentsu la go tswa ga mogkonyana wa gagwe. Bjalo yola a goba a bolela ke wa lapa la kgole le Maphuru.

Molae wa gore le go mogkonyana a ile a hwela ke mosadi a re, go bega ba ga makgole wa gagwe, ke moka ba mo fe mothepa yowe a yo dulago legatong la mohu, gore a yoba apeela ditshwana tsewe ga o gona, ka segagesu. Ke wa go bega gore o nyaka mula-ntlo, ke moka a

RM/

nyale ba kgone ba mmekela mosadi wa gagwe.

319 Tema ya 137 Ga go mosadi yo a ka fiwago bakgonyane ge ba
loile mosadi ka nosi.

Ga go mosadi yowe a ka fiwago bakgonyana gore a tle a be mmula-ntle, ge e le gore mohu o loile ke bona bakgonyana ka nosi. Ka gobane le yena ba ka ya ba mmolaya, mogolo-golo yo mongwe, o re, sa go ja mogwera go sa okwa bodutu se ja wena. Esita le mosadi wa moopa go wena mokgonyana o se na mokgwa o o lukilego, o thlorisa ngwana wa bona ba ka se ke ba dumela go go fa mosadi wa go thlatswa dikgwele tsa moopa.

Mokgalabje yo Setimela Morei yowe Mphatho wa gagwe elego Makwa, o re ke nnete ge yena e le monna wa go tla o re, mathlatswa dikgwele o ba gona. Gore ba go phumule mogokgo, ka baka la gore pelo ya gago e ka se ke ya thaba ge o fiyo lebeleletsana le mosadi a sa belege ngwana, bjalo ba ga makgolo wa gago ba swanetse gore ba go fe mosadi wa go tla go go thlatswa mogolwane dikgwele.

320 Bjalo taba e ba ile ba e lesetsa ke lebaka le letelele, ka baka la lehufa la basadi, lehufa le bana ba mosadi le boima kudu. Ge ba ile bare balwa yo mongwe a ka hwa ka gare ka gobane ka morago ga nwa ya bona ba yo laya ke nna ka o tee, bjalo mmago bona a ka se ke a ba rata ka moka, yowe a mo ratago o tla mo lela ka go loka yom a sa mo ratago o tla mo lela ka go sinya, bjalo ka gorialo mowe ke moka o ba rwesitse mathotse. Yo mongwe wa bona a thloka go hwa ba tla bolaya monna, ke moka ba sale ba kwana ka gobane yola o tla ba le mosegela wa gagwe yola le yena.

Ke ile ka e bona ka monna yo Letseke Mogale a tsa mosadi yo ba goba ba re ke Sele bjalo mosadi yo a tla a ema a se ke a belega. Monna a ntsha kgomo a ya a tsibisa ba ga Makgolo wa gagwe, gore nna ngwana wa lensa o ntshitile, ke kitimile le dingaka di paletswe, ka go rialo mowe ke dumedisa mosadi wa mathlatswa dikgwele.

Ba me dumella fela ba mmotsa gore a nyale ka gobane dikgomo tsela tsa pele a tsa ka tsa soma selo ba mo fa mosadi, a nyetsa ka dikgomo tse thlano. Monna a beka mosadi yowe mosadi yo leina la gagwe ba re, ke mmanto, a mmekela ka lapeng la mogolwane, a direla

321 gore a ethute tsa bogadi a le ka mowe lapeng la mogolo, bjalo mosadi yowe a ka a fetsa kgwedi a le ka mowe lapeng lewe, ke moka mogolo a tsosa lerobo, a mo rakela ge a sumisa dibjana, a mnotsa gore tloga o ba o dira dikgotswane tsewe tsa lena le monna wa gago, ka lapeng la lena, le ke lapa la ka.

Moratho a sita go mo fetola, ke moka a lesetse go apea, a dule monna ge a tswella a nyaka tsa go ja ke moka mosadi a mo fetole gore nna a ke na lapa le gona a ke sa ke leme tshemo ya fa. Ke moka monna a butsiise mosadi yo mogolo gore molato keng lehono dijo di se gona, a re, go yena sepela o bolabola le mosadi wa gago.

Monna a lemoga gore ditaba di na le mogolwane, ke moka a mo agela ngwako wa gage kapela, a mo rekela le mabele, mosadi a apea tsa gagwe dipitisa. Moratho a tiwaela tsa bogadi, bjalo ge mogolwane a mo roga le yena a thoma go mo roga, ke moka ba fo phela ka go thlwa ba elwa. Bjalo monna a ka a fetsa ngwaga a hwa, bjalo k ba sala ba kwana, ka gobane molwesantshi o hwile, yo mongwe le yo mongwe o na le mosogela wa gagwe.

322 Ba leloko la bo Mhale, ba dira gore ba tsamae ba okwa lehu la ngwanabo bona. Ka gobane a ka a babja o ile a hwa le makhura a gagwe, ba tswa le basadi bagagwe. E be o le gona go nyaka go kwa kudu monna yo mogolo ge a ile a hwa e le gore o na le basadi a ba swanela go tsama ba mo laola, ka baka la gore eka ba go rutla motse wa moha. Bjalo yo o hwile a sa bolola selo bjalo lehu la gagwe le ba makatsitse. Ka gobane motho o swanetse go hwa ka bolwetsi.

Ke moka ba tswa ba tsama ba okwa lehu la mokgalabje yowe wa ga Mhale. Bjalo ditaola tsa ya tsa tia mosadi yo mogolo tsa bolela gore a se boloi bja go tswa letsweleng, o die mo tshella o re o kganya moratho wa gagwe, ka gobane o mo amgile monna. Ke moka kba ukwile ba boya ba dula, mosadi yola wa moloi a na molato, ka baka la gore ke mpya e lomile mong wa yona.

A boela gore e sale go tloga gana mowe nke sa ke bone yo mongwe a tsea mogolo le moratho. Ge o le moopa ke moopa wa gago go bjalo ka ge e le moloi ke moloi wa gago, goba ke segole ke segole sa gago, goba ke legafi ke legafi la gago.

323 Moloi a tswela pele le go thlalosa, a re kgale moloi e be ba bolaya, ge monna a nyaka go boela ga makgolo wa gagwe go tsea

umula-ntlo o be a boela a yo tsea. Mothlomong yola a ka se ke a tla a loyana, ka gobane o tla ba a tshugile. O mo etsa ga gabo yena o tla tsea ke mang, e fela ke mpya ya gago, o se ke wa re go bona lehono e lumile motho wa re a ke sa e nyaka, kganthe mothlang e bolaille phuti o re ke nama ya ka.

Molao wa moloi ke go bolaya wa moetsa ga gabo gona, ba gabo ba tla re o bona ge o mo tsafatsitse lehono wa raka o a re o nyaka dikgō mo, dikgomo re ka se ke ra go fa, goba mosadi yo mongwe. Wa ko tsea go lla o phikuluga gwa se ke gwa go thusa selo. Ka matheko ba fela ba re ngwana a lela naka ya mokhura re a sethla ra mo fa.

Molitsi wa naka o phakisa a swara ke tlala, ke moka a botse malokwane gore naka e e mpolaisa tlala, nna a ke sa e nyaka, ke moka ba moetsa gore ke naka owe o ilego wa re wa e nyaka no letsa. Ke moka ke ya gago, a ka se ke a fa yo mongwe. Sethlare sa naka e kgale e a be ba bolaya, bjalo matsatsing a bok lehono, bokaone ke gore wena o hwetsane ngaka ya go kgona go sinye letswa ke moka a sinye le mo apare go fithlela a ehwa.

Ge mosadi a ka hwa, bjalo ba gabo ba nyaka go kwa lehu la ngwana wa bona. Mogolo-golo o re seso se ba ba mongwai, a tswela pele le taba e mokgalabje wa ga Morei, mokgonyana ga phetla-phetlega go ba ga makgolo wa gagwe ba moetsa gore ba nyaka go kwa lehu la ngwana wa bona. Bona ka nosi ba ntsha selo sa go ya ngakeng. Ge a ile a gana mowe tabeng owe, batswadi ba na le maatla go isa ditaba kgorong ya mosate.

A swanela go gana, ka gobane ge a gana o tseba sewe se bolaillego mosadi. Mowe batswadi ba se nago le pelaelo ke ge mosadi a ile a hwa ka letswa, mowe ba re moepolai a lewe, e epolaille ka nosi ka baka la go tshelga ga gagwe. Ka gobane batho ka moka ba bone lehu la gagwe gammogo le bona batswadi ba mosadi go bona go setse maswabi.

325

Boopa bja mosadi gagolo o tswa nabjo ga gabo, ka mokgwa o, o re o sale mothepa ke moka a tshelga bjalo ba gabo mothepa, ba nyakela motho yowe a kgonago go ntsha mpa ke moka a mo ntsha. Ba dira ka mokgwa owe ka baka la go tshaba gore monna wa gagwe a ka mo thloya. Basadi ba bantsi ba bakela kstaba ya mohuta owe

go se hwetsane dimpa.

Ditaba tse di sa bolela ke Morei, bjalo a bega bothlatse bjo bongwe. O re ke lebaka la mo a bikile mosadi. Go be go na le mong fela lelopo la gabe ba re ke ba ga Ratshosi, bjalo ba losa mosadi ga Sebase. Ke lebaka la mo makgaweng ba bereka taemane, bjalo monna ka baka la busuwana a tloga a ya taemane go bereka.

Monna o be a bereka a romela tabelele gae, gore ba mo rekele dikgomo cowa, ke moka ba mo rekela dikgomo. Mothepa a sala a sinyana, bjalo a re go bona a fitile ke kgwedi a botsa mmagwe, bjalo mmagwe a nyakala motho wa go kgona go tlosa madiawe.

326 Ka morago ga mo ba mo ntshitse mpa owe, monna wa gagwe a fithla ke moka ba nyala mothepa a ba a kgopela sego sa metsi, ba mo gafela mosadi wa gagwe, monna a beka mosadi wa gagwe. Ka baka la gore taba owe ya go ntsha mpa ke boloi a ba ka ba botsa monna gore ngwana wa bona a loka.

Batho ba kgale e be ba na le molao le bona ba na e be ba okwa molao wa batswadi. Ka gobane molao wa bona ke o, ba re mosogana a ke a re go beka mosadi ke moka a kitimela malaong a mosadi kantle le gore ngaka e ba thlakantshe. Ba direla gore ba yo laola ka sephiri go mosadi a lekile.

Ka morago ga mo a bikile mosadi wa gagwe, ke moka a tsama a laola mosadi wa gage ge nke o ema gabotse. Ditaola tsa motsa gore mosadi o swale madi, fela le go dingaka di ile tsa le thlankantsha, mosadi a ka se ke a fetoga, a retse wa tlogana nae, e sale mogoswa. Monna mogopelo wa gagwe wa gopolela go sele a re ke majeledi a dingaka, a dumela fela go ba mo gathlantsha le mosadi.

327 Ke moka ngaka ya go kgona go gathlantsha ya fithla ya ba gathlanya ka pudi. Monna a tsena ditaongtse mosadi. Monna a lebella gore ke tla kwa mosadi a re o fitile ke kgwedi, a se ke a kwa taba ya mohuta owe. A lebella a bona dikgwedi tse thabo di feta, bjalo monna a ntsha mathlo dinamang a sepela le bo-reatseba. Bjalo ba mmotsa gore ditaola di bolela gore o ile a ntsha mpa a sale ga gabe, bjalo madi a we a baka ba a boloka ka molao, ba ile ba rimamisa.

Go rimamesa ga madi, ke gore ba rimamisitse tswalo ya mosadi.

Monna yowe wa ga Ratshosi a bitsa mosadi wa gagwe ke moka a ya nae dingakeng gore yena a yo ganetsa ka nosi. Ba fithla ngaka ya bolela ka mokgwa owe e dulago e botsa monna wa gagwe. Bjalo monna a re go mosadi ganetsa mosadi a sita go ganetsa a dumela.

328

Ke moka monna a tloga le mosadi wa gagwe, ga fithla ga makgolo wa gagwe a bitsa sebaka sa gagwe a re go yena, ke fapana le mosadi mabapi le luhumo, fela a re ile ge re sepela ditaola tsa bolela taba e ngwe le tla botsa ke yena.

Bjalo sebaka sa re go mosadi o ke o mpotse pele ke sesu ke ise ditaba ga batswadi ba gago. Mosadi a re ditaola di bolela gore ke ntshitse mpa, ke baka lewe ke a sa hwetsanago mpa ka lona. Sebaka sa re, e kaba ditaola di bolela thereso, mosadi a re ke nnete go bjalo. Sebaka sa isa maduma a mokgonyana, bjalo ka morago sa thlalosa gore o nyaka go bolela le lona.

Mmago mosadi a bitsa papago mosadi, ke moka a mmotsa ka mokgwa ola sebaka se boletsago ka ona. Ke moka ba ya ba dula, ka mowe lapeng la makgolo wa gagwe. Mokgonyana a botsa sebaka gore ba tla kwa moredi wa bona, ke moka moredi wa bona a bolela ka mokgwa ola a botaitsego sebaka. Monna ka methla a ke a tseba selo, ke moka a ga fela mmago ngwana, mmago ngwana a re a ke tsebe selo godimo ga tabaewe.

329

Monna a re, go mosadi wa gagwe a o bolela o tisitse, ge o bolela o tisitse ke tsame ke okwa molato wa ngwana yo wa ka ke lle dikgomo tsa ga Ratshosi, bjalo ge a sa swane le basadi ba bangwe, pele ya ka e bothloko, fela ditaola tsa ya tsa bolela ka mokgwa o moredi wa gago a bolelago ka ona, o tsebe gore o molato o swanetse go fa Ratshosi dikgomo tsa gwe. Mosadi a ka a ba le lentsu.

Monna a bona gore mosadi wa gagwe o wela. A re go mokgonyana, o wa kwa taba eo e bolelago ke nnete. Fela yo Maponye a go rata, u motho yo mongwe le yo mongwe ge a tsea mosadi o direla gore leina la gagwe le gole. Go tloga lehono ka gobane molato o dirile ke mosadi wa ka, ke swanetse go go fa moratho wa gagwe.

Ba bitsa ba leloko ke moka ba bolela taba ba kwana, ba mo fa moratho wa gagwe Mothomosehla a ya a dula legatong la Maponye.

Ke moka ditaba tsa fela di etla mowe, o ile a nyadiwa ka kgomo tse thlano, Maponye a boela a dula lapeng la mmage.

330

Basadi a tsware ke batswadi pele go fela, aowa, ba gadikane ba mo swara. Bjalo go a ile a swara ke bagadikane mowe molato, ke wa monna ka baka la gore ke mpya tsa gago di dirago gore mosadi a se ke a belega, a ka se ke a thoma batswadi ba mosadi. Sewe a ka se dirago nka morago ga lehu la mosadi, ke moka a yo nyakela mmula-ntlo. Le gona ba tla thoma ba e ya dingakeng go kwa lehu la ngwana wa bona. Ge e le gore ngwana wa bona o loile ke motse wa mokgonyana ke moka a se ke a bona taba ewe, mmula-ntlo ba ka se mo fe.

Tema ya lhi Mosadi wa go nyala mosadi.

3.1 Mosadi o nyala mosadi ka dikgomo tsagwe.

Mosadi o a nyala mosadi wa gagwe, ka dikgomo tsa maatla a gagwe. Mosadi yowe wa go tsee mosadi, go a mmona o re ke mosadi wa ka, bjalo le yena o re ke monna wa ka. O bolela gore ke monna wa ka go mosadi yowe a tserego mosadi a se na morwa wa gagwe. Ge a na le morwa wa gagwe, ka gobane yowe morwa wa gagwe o tla dula nae, gona o re matswale, matswale wa gagwe le yena o re go yena ngwetsi wa ka.

331

Basadi ba ba go tsee ke basadi ba dira mediro yan malapa mowe lapeng lewe la mong wa dikgomo, ba no soma bjalo ka ge e ke ba tsere ke banna. Epa mowe lapeng a ka se ke a tloga a yo apha tsa gagwe dipitsa. Ngwako ona a ka ba le ngwako wa gagwe, ka mowe a robalago dijo e swanetse go apha ka lapeng la monna wa gagwe wa mosadi.

Mosadi yowe o tla fo dira ka mokgwa owe, eupa go sepela gona a ka se ke a mo thibela o tla sepela ka gobane le yena ke mosadi a na sewe a ka mo fago. Ge mosadi a ile a ima, ke molao gore mosadi a botse monna wa gagwe gore lerumu le tswa le kae, e le gore molato ga o gona. Ge a ile a belega ngwana wa mosetsana o re, ngwana wa ka ge e le mothlankana o re monna wa ka, o rela gore ka yena ke moka lapa la gagwe le tsugile. Ngwana le yena o re go yena papa.

RM/

Le ge go tsibja gabotse gore mosadi a ka se ke a robala le mosadi wa gabo. Ka go rialo mowe, monna yowe a tla go robala

332

le mosadi a tsibji gabotse, goba e tla ba monna wa loka lesele, ke moka madi a monna yola a bitse ka leloko la dikgomo ga go tsee molato. Ke mowe re hwetsanago gore ke leloko fela ka baka la dikgomo madi ona a sele.

Mamotetwa ke mosadi yo a goba a tsere ke ba ga Masumu, bjalo mosadi yo o ile a ba moopa, mowe boopeng bja gagwe go kwagala gore o ile a dira ke mogadikane wa gagwe, ka gobane Mamotetwa e be e le yena yo mogolo. Ka go mo dira boopa a holofetse gore bogolo bohwe, ka lapeng lewe, lapa go gole la gagwe.

Mosadi o be a lema mabele kudu, bjalo mabele awe a sa ji le motho ka baka la boopa, monna wa gagwe a sa thlwe a sa mo lebella ka madimabex a boopa. Mosadi a se ke a fela pele a re mosadi ke ngwako, a fo dula, monna a fela a re yena buuswa bja moratha ga ji. O be bjalo e le gore mosadi a faga moratha o apha le morogo.

333

Ka morago mosadi a tsea mosadi wa gagwe, nka morago ga lehu la monna wa gagwe, mosadi yowe leina la gagwe e le Makeswele, bjalo ge a fithlile bogadi, monna wa gagwe Mamotetwa a mo rela leina la gore ke Moratha, ka gobane o tserwe ka dikgomo tsa mabele awe monna wa gagwe a goba a gana gore a ke ji moratha.

Ka lapeng la Maboganyane mogadikane wa Mamotetwa e be gona le bana ba masogana, bana le basadi ba bona. Yo mongwe wa bona o be a swanetse go tsena ka mowe ngwakong wa Makeswele, mmago bona a ba ganetsa a re, ba loya ya yago o kwa thlogo ya gagwe e opa.

Mamotetwa a bolela le mosadi wa gage, a re ga go na le monna yo o kwanago nae a na taba, ka gobane ba bogadi ba tshaba go tsena ka mo lapeng le, ka baka la gore ba re ke a loya. Mosadi a kwana le monna wa ga Masete, ke moka monna a apha ba mo amogela. Monna a dula le mosadi.

334

Mosadi a beleba bana ba Mabatla, le Moketselo le Mabuwakanye. Ke moka lapa la Mamotetwa la tsoga. Bjalo lapa le legolo ke la Mamotetwa lehono lapa la gagwe le tsogile.

Bana ba Maboganyane bara bana ba Makeswele ba re, ke bana ba sethlotlolo ka gobane a se madi a ga Masumu. Ke moka ba napa bana ba Mamotetwa ba epitsa ka lelolo la Mamotetwa bala ba epitsa ka la Masumu empa ba Mamotetwa ba re ke rena ba ga Mamotetwa Masumu.

Mediro ka moka ya motse go soma yena monna yowe wa ga Masete go aga ngwako go aga yena. Ka moka le mediro ya masala. Mopotso wa gagwe, ke ge mosadi a poapeela. Empa mothlang mosadi a na le molato, monna o boela nthago gwa re bona ba ga Masumu ke moka ba tla ba bolela ditaba tsa mosadi wa bona.

335 Go bjalo ka ge mosadi a ka ba le ngwana wa mosetsana bjalo a losiwa, monna yowe a dutsigo le mosadi yowe e le wa leloko le sele, a na molomo owe a ka o tsenyago, o theletsa bona beng ba phephela ngwana wa bona, le a ka fo ba gona ga go na taba. Ge ba thlabisitse mekgenyana yena o tla no sala a ija le mosadi moabe wa gagwe.

Go bjalo ka ge mosadi a ka omela bjalo ba leloko la bo mosadi ke bona ba swanetse go go laola bjalo. Ka gobane bjalo ba ana dikgomo, monna a ile go dula le mosadi, mosadi go a nyaka go fa monna yowe a dulago nae, e swanetse gore ge a dira bjalo, ka morago ga mo a bo thlotlile, ke moka a bege ba bogadi gore bjalo bjo ke fa motlabo wa ka ka baka la gore o ile a nthusu ka gore.

Le ge bawe b a leloko ba laola, fela bogolo e tlo ba bja motlabo, ka gobane o tla ntsha pitsa a ba bega, ka morago a ntsha e ngwe a re ke phitlho, ke ya go palakanya batho. Ba laola bjalo ka molao ka gobane le ge ba sa tsene ka ngwakong wa mosadi, tshemo ya mosadi go lema bona.

336 Nthati e ile a tsa mosadi ka dikgomo tsa go aana yena mosadi yowe ba re ke Madibi bjalo Nthati e be a se na morwae, monna yowe a goba a swanetse go dula le mosadi yowe ke Jobola Masumu ka gobane Nthati e be a ka tsere ke ba ga Masumu. Jobola e be e le ngwana wa lapa le lenyana, bjalo a godile a na le mosadi. Ba mo supa gore mosadi se, o swanetse go dula nae, monna a gana, a re nka se ke ka kgona go dula le mosadi e sale nna ngwana, e sita le wa ka mosadi o wa ntshita.

Ba homola, ba lebella gore yo mongwe wa ga Masumu o tla fitlha a dula le mosadi ba bona go sa e bonale motho. Ke moka Nthati a lokolla, mosadi wa gagwe gore a ka e bonela. Mosadi a kwana le monna wa ga Mongale ba re ke Piet. Ba mmega go ba ga Masumu bjalo ba re go lokile.

RM/ Monna yowe ba re go ke Piet o belegile mo nageng e, bjalo batswadi ba gagwe ba ile ba huduga mo nageng e, ba ya ba dula

337

Mapulaneng. A gola a dutsi mowe a ba a tsea mosadi gona, bjalo a sia mosadi wa gagwe le bana a boya mono. Ke ge a napa a etla a topa le Madibi a dula nao.

Monna yewe wa ga Mongale bjalo ka ge a se na motse mo, a napa a ruwa ke ba ga Masumu. Masemo go lema yena mengwako go aga yena gammogo le masala. A belega ngwana le mosadi yowe, e be e le ngwana wa mothlankana leina la gagwe ba re ke Mosilo le ngwana wa mosetsana ke moka mosadi a ema.

Mosadi o eteta ka popo ya gagwe go a a ka ema ke moka o thoma go dula a fapana le monna. Bjalo monna a thoma go fapana le mosadi a mmotsa bokwa ba bana. Ka tsatsi le lengwe a hwetsana mosadi a eme le monna wa ga Mohlabe bjalo monna a swara mosadi a tia, a re ke moswere a na le Maphorekanye Mohlabe. Mosadi ka go kwa mmele go baba ke moka a botsa Jobola.

338

Jobola a bitsa banna ba gabo ba ya ba kgobakana lapeng la Ntheti, bjalo ba butsa gore molato keng, bjalo mosadi a thoma k go bolela a re, nna ke maketse fela go ke kgopela motsoko mowe ga monna wa ga Mohlabe bjalo ge a hwetsana ke eme nao, ka ona mokgwa owo ke moka wa ntia o re o atswere nao.

Piet a thoma go bolela, a re ke nnete, mosadi ke motsele ke hwetsana a na le Mohlabe bjalo ba re go bona nna ke moka ba tshaba ke ge ke butsa, mosadi a sa nyake go mpoisa nnete, nna bjalo ke tlala ke pelo ke mo tia.

Banna ba ga Masumu ba re go monna yowe wa ga Mongale o wa kwa motlabe a sware yo moagwe motlabe, motho a yo a se mosadi wa gago o fi yo dula nao, mothlang o rata go mo tlogela ga go na k motho yo a tla go go dira molato, le yena ge a sa thlwe a sa go nyaka ga go na molato o wa tswa wa sepela.

339

Ba re Mongale o na le molato lefa mosadi wa rena, ke moka Mongale a ya bonyela-mpya a ntsha dipudi tse tharo a phuphutha molato. Ba mo swarela ba re go yena wa tsoga wa boelisa taba e, re tla tla re go thlophedisa wa tloga. Wena ge o bona gore a kwane nago, bokaone o swanetse gore botsa re tla tla re mmutsisa go ena le gore o tie.

Go dula le mosadi wa loko lesele ke go sinya sebaka, ge e le

RM/

wa loko la geno go lokile. Ka gobane ba swanetse go kgla mosadi le gona ba ka se ke ba go lifisa ka baka la gore ke wa loko la geno. Ba swanetse go lifisa sethlotlolo sela se go lwesantshang la mosadi. Na bona ba dira gore o lefe a wa tia, o dio bolaya.

Bjalo ka mosadi yo ba re ke Ngwana Raganya o ile a tseba mosadi ka dikgomo tsa moredie e le gore monna wa gagwe o hwile, bjalo mosadi a tseela morwa wa gagwe bjalo mosadi a tseela morwa wa gagwe bjalo morwa wa gagwe a hwa. O be a foba le ngwana ka o tee, bjalo a sala a tseba mosadi, ka leina la gagwe. Eba gona le mosadi yo mongwe ba re ke Mapae.

340 Ke basadi ba monna ka o tee, bjalo mosadi yo Ngwana Raganya ke molei lehone ngwana wa Mapae a re o yo tsena ka ngwako wa Mohwa-
aloba, mmagwe a gana bjalo mosadi a fo dula a le bjalo. Monna wa ga Mohlabe ke go lake a fithla a kwana le mosadi, ka moka ba le-
boga kudu.

Mosadi a ba le ngwana wa mosetsana ka mpa ya bobedi ke moka mosadi a thoma mokgwa wa go ra a monna a motsa gore monna o swanetse go ya basading ba gagwe. Monna a ka a theletsa mosadi a fo dula go fithlela mowe ka tsatsi le lengwe a kgarametsa monna. Monna a kwata a tia, a thoma go lla a napa a raka monna tsatsi lewe, a tloga a yo robala motseng wa gagwe.

Ka moswana mosadi a ya a botse Makgoba taba e, bjalo Makgoba a bitse ba gabe gammogo le Ke-golaka. Ba kgobakana gone lapeng la ngwana Raganya empa yena ka lebaka lewe e hwile lapa go setse e la Mohwa-aloba.

341 Monyana go lla e e thlabiwago, re kgobakane Mohwa-aloba re botse phaphano ya gago le monna wa go. Ke moka a ema a re, monna a ba mmone ka mogope, ba mmone ka dikgomo, bjalo monna yo o ntenne, a ka ba a mpolaya kambaka la bophoko bja ka tsatsi le lengwe le le x lengwe a nwa bjalewa, nna ke moka ke nna ngwale, ke tllilo lala ke fela boroko. A mpotsa go e le nna kwababa, ke ge nna ke ba ke mo kgarametsa ke moka a ntia.

Monna a ema a re le a kwa banna ba ga Mohlabe, ya gola e raga lekgeswa. Dtaba ke tse mosadi a di bolelago ka mokag ga tsona o bolela maaka. Mosadi a sa kwana le moya wa ka, ge ke mmotsa

gore a yo nkalla ke moka o mphetola ka gore sepela basading ba gago bjalo bjalo go fithlela ka tsatsi le lengwe a nkgarametsa, ke ge nna ke mo tia ke moka ke feditse.

342

Banna ba re go mosadi bjalo lehono wena o reng ka monna yo wa ga Mohlabe goba o sa mo rata. Mosadi a re ke be ke mo rata bjalo a ke sa mo rata ka gobane o nteile. Wena monna o sa mo nyaka, monna a re, bosega le mosegare ke a mo nyaka. Bjalo wena mosadi o re a o sa mo nyaka ka baka la gore o go teile, mosadi a dumela. Bjalo ba re go mosadi o thlanogela monna yo wa ga Mohlabe o fora ke mang, mosadi a re a ke fore ke motho.

Mosadi ditaba tša gago ga dio kwale, ke ditshole le gōna o dira maanō a go tlogela monna wa ga Mohlabe. O tseba motho yo a se wa leloke le šele bjalo lehono o rege o wa nkgaga monna a nkgago o nkgaga le sa gagwe, dile tša gagwe ka moka ga tšona o swanetse go di tšea monna yowe a go forago, o tla šsala a gox nyakella tša gagwe.

Mola e ke ke monna a thomago go go thlanogela gona monna o be a ka se ke a tšea solo. Mosadi a re a tšee dile tšewe elego tša gagwe. Ke moka ba re go monna a o na molato thutu ke mosadi o ka tšea dile tša gagwe wa bošla gae. Monna a re, bobo a bo etšisane le go mosadi a nthakile ka ngwakong wa gagwe ga go na molato, e sale mosadi wa gošū, dile tšewe ka moka ke mo gafetše.

343

Basadi ba go tšea ke basadi, ba tswenye, ke morwalo ke gore molae wa bōna a ba swanla ge bušwa ke monna, ba nyaka go dira ka boethatelo. Go kaone kudu ge mosadi a ka re a tšea mosadi a ba a na le morwa wa gagwe, gore mosadi a tle a dule le morwa wa gagwe. Goba monna wa gagwe a dule le mosadi yowe le ge o le rangwane gōna a na maatla kudu.

Le matšatšing a bo lehono go sa foba bjalo, mosadi e sa tšea mosadi. Taba e le gese sa fo diega empā e beina go monna yowe a dutse go naš, bjalo ka ge go thlalutšee ka maatlakaleng a ka godimo. Bjalo go bōnagala gabotse gore o bjalo ka motlabe. Mogolo-golo yo mongwe o re, motlabe ke phoka, letšatši la thlaba e a o loga. Ke nnete.

Lebaka la lethlabula ge motho a tsogela felo o ja pelo, ke gore wa lakalla ka baka la phoko. Bjalo ka ge felo fawe a yago

pelo ya gagwe e bothloko, o swanetše go e tsena a sepele, eupa o fithla a kolobile.

344

Phaka ke medirō ya monna yowe a dutšigo le mosadi yowe wa go tšea ke mosadi, letšatši ke ba leloko la mosadi, bjalo monna a ka fo šoma ka mokgwa mang le mang fela tšatši go na le ditaba monna o a ologa a etsa phoko. Ke tšatši lewe yo mongwe le yo mongwe a tlage tseba ka lona gore a se mosadi wa gagš.

Mosadi wa go tšea ke mosadi a tše lapeng la mosadi yola a mo tšerego, ka baka la gore monna wa gagwe, ke yēna mosadi yola, o swanetše go mo apeela go sa felego. Monna yowe a dulago naš, a na taolo godimo ga mosadi, yēna o lla fšla ge a hwetšana boroko.

Bšna ba kgona go laola monna, mabapi le medirō, ge lebaka le fithlile o swanetše go nyakšla matšepo a mabedi ke moka a nyakšle mphini a twšlš. Ge ngwana o rutlugile, di bšna ke yēna, medirō ka moka ya banna, ge e le motho fšla a se na dipholo e swanetše go tsena sepaneng se sengwe a šekelo, ke moka ba yo mo lemela le tšhemo ela ya motlabo.

345

Maatla a monna a fele, ke maatla a thakadu, nyopš ewe e bolšlwa ka mokgwa ewe ka gobane a ka fo šoma mediro ewe ka moka. Ka morago mosadi a raka wa tloga o se na selo wa re wa bolela ba re moreti ke mang?

Bjalo ka Mpuru Lokweng o ile a tlogela lapa la gagwe, a ya a dula le mosadi yo Mpo, a be a tšere ke mosadi yo Maleho, tša lapeng la gagwe a sa thlwa a di thlokomšla, mosadi a fetoga mothlologadi e le gore monna wa gagwe wa phela. O le beletše tša malapeng a ba bangwe, o šoma gšna o dula gšna.

Maleho o be a tšere ke Phasuku Mohlabe bjalo a tšea mosadi yowe ngwana wa gagwe wa mothlankanaš sa le ye monyana. Monna yowe Phasuku o kwile ngwana wa gagwe e sa le lesa, bjalo Lokweng a a lela lapa lewe gammogo le ngwana go fithlela a gola. Ka morago ga mo mothlankana a godile, ke moka a kwana le mosadi wa gagwe, ke ge ba botša Lokweng gore boetša maoto morago.

346

Monna a thlakana thlšgš, a re ke a kwa bjalo ke dirile medirō e megolo e be ba swanetše go ntidisa. O bolšla ka pelo, ke moka a tloga a fithla gaš gagwe, bjalo a fithla a bitša banna ba gabš ba se bakae, a ba botša taba e. Ba re go yēna napa o homole taba ewe

RM/

o se ke wa leka wa e bol'ela. Motho o a retiwa bjalo wena o retile ke mang. A se mathomo ka wena ke gantši

Monna a kwa, a napa a homola, ke gona monna a dula lapeng la gagwe. Mothlankana yowe leina la gagwe e be ba re ke Maphikulegō. Mosadi a dira bjalo ke moka a re go mosadi sepela o bitše Lokweng ke tle ka nwe naš. Mosadi a ya a maitša a tla naš, ba nwa bjalo go letšatši le dikela a lašla a tlega. Ka morago a ya makgoweng a tšwa a rekile tšase e kgole ya se tšona, a fithla a fa mokgalabje wa ga Lokweng. Bjalo bje bongwe le bje bongwe a sa nyake go mo kena a mo swara ka diatla tše pedi, bjalo ba re, wa bōna botha-nga, mola o re nkabe di se gōna.

347

9.2. Mosadi a ka nyadiwa ka dikgomo tša napaš.

Ke monna o tšea mosadi ke moka mosadi a tla a bēlōga bana ba baredi le barwa. Bjalo ka go go tnlalusitšwe gore dikgomo tša baredi, ke dikgomo tše di lebanego barwa ba gagwe, o ba tšeiša basadi ka tšona. Bjalo ge a ka tšea dikgomo tša baredi a ba tšeiša yaba dikgomo x dia šala goba o tšea dikgomo tša moredi wa pele o tšea mosadi barwa e sale ba banyana, ge papago bōna a sa phela o dula le mosadi.

Ke moka mosadi yowe ge barwa ba mona ba re, ke uma a rena. O mo thlōkōšla bjalo ka basadi bawe a ba tšerogo ka mastla a gagwe. Le go molaola go noba bjalo. Mosadi yo a ka sekego a mo laola ke mosadi yowe a ka rego go mo tšea a se ke a dula naš.

348 348

Dikgomo di kgonana le bathlankana ba go di diša, ge e no ba baredi, dikgomo tšewe tša go ba nyala ga di tšona dia feta, ka baka la go tloka modiši, tšo tšea mosadi. Bongata bja batho ba ba le lešaka ka baka la baredi. Ka go risalo mowe lapa lewe lenago le baredi, ke lona lapa lewe le tla bago le dikgomo.

Ditaba di sepela ka lenašo la tšona, ke gore ka morago ga lehu la papagwe moredi yowe a ilego go nyadiwa ke moka papagwe a tšea dikgomo a ya a tšea mosadi ka tšona. Motho yowe a swanetše-go go šala a dula le mosadi ke morwa mohu wa pele, go seng bjalo moratho wa gagwe a ka dula naš goba rangwane wa mohu a ka dula le mosadi.

RM/

Bjalo molao wa segagešu, ge monna a ile a hwa a šia basadi gammogo le basadi ba go tšeiwa ka dikgomo tša baredi. Bathlologadi bawe ba swanetše go lla sellō sa monna wa bōna. Ka moragonyana ga poloko ya mohu, ba dira bjälwa bja go phalola bathlologadi. Ba yo dulla lebaka le letelele ba rwele meriri.

349

Ka morago ga mowe ke moka ba dira bjälwa bja meriri, bjälwa bjo bja meriri wa bōna ba phakiša go bo dira monna o hwile go ya go feleng ga marega, mowe ba phakiša ba bo dira ka gobane ba ka se ke ba ya ba thōna go lema ba fifaletšwe. Bjälwa bjowe bja meriri ga bo na taba ba bonwa fela le gona ke bjälwa bja ngaka. Ke basadi bawe ba tšwago ba rwele dithōrō.

Ka bjälwa bja meriri ya mafello, bjona ke bjälwa bja naleng, ke gore mosadi yo mongwe le yo mongwe wa mothlolo, o dira ka ngwa-kong wa gagwe. Ke bjona bjälwa bja molao, ka lona tšatši lewe bo nwewago ba nyaka gore mothlolo yo mongwe le yo mongwe a šupe motho yowe a swanetšego gore a meule. Ba bitšana ba leloko ka moka ke moka ba ya ba dula thopa ya bona gammogo le dikgadi le bōna bathlologadi. Bjalo ba tla ba botša gore wena o lebane go beula ke yo, wena ke yo.

350

Ge e le basadi bala a ba tšerego ka maatla a gagwe goba ba go mo tšeiša, bōna ke bakgekolo, bona ba šupa baratho ba mohu. Bawe a go ba tšea ka dikgomo tša baredi bakgetha barwa ba mohu. Ge motho a ka re a lebane gore a beule ke mokete a gana, ba swanetše go mo otella gore yena ka noši a bolele motho yowe a swanetšego gore a meule gore ba mo tsebe.

Mosadi yo mongwe wa ga Moeng go kwagala gore o ile a gana, bjalo ba ba ba bitša batswadi ba gagwe gore ba tle ba butšiše moredi wa bona. Ge ba fithlile mosadi a bona gore ditaba di imetše a re go bona nna ke nyaka go beula ke mogadibo wa ka. Ba re go yena dia kwala bjalo mogadibo wa gago ke mosadi le gona o tšere ke batho ba bangwe, re nyaka gore wena o re botšš wa monna, yowe a tla re go bona ngwako o rutlulugile a rolela ka gobane yowe re mo tsebage wa gana. A ba a šupa ngwana wa mogadikane.

Molao ge monna a ile a hwa basadi ba mohu yowe a ba tla fēla ge ba fithla mowe kgorong ya bo mohu, ba tlile ka dikgomo. Ge e le mosadi wa kgomo tša lebereko la monna mowe mosadi o ethatela

RM/

monna yo a mo nyakago gana mo ga ba leloko. Ge e le mosadi wa go tla ka dikgomo tša moredi, moredi yowe o na le dikgaitšedi.

351

Mosadi o swanetše go šala a dutši le kgaitšedi, ya motšwa dikgomo, ke gore yowe kgaitšedi ya gagwe a gore go nyadiwa, ke moka dikgomo tša gagwe tša feta tša ya tša tšea mosadi yowe. Ga go na yo mongwe yowe a ka tlogo a mo feta mowe lapeng la mosadi yowe. Bjalo mosadi yowe wa ga Moeng o be a gana ditaba di le ka mokwa owe.

Kganthe mosadi o be a sa gane ka phošš, monna o setše a kgethele mosadi yo mongwe wa papagwe. Mosadi we o be a sa mo lebana, bjalo mosadi le yena o nyaka gore a roge. Ka baka la dipolšlō, mosadi ke moka a kgetha, morwa mosadi yola, a dutšigo le monna yo a goba a mo lebano. Bjalo ba iša ditaba go monna, monna a re ge go le bjalo go lokile e be ke gana go a thoba.

352

Ke mowe mokgalabje yo mongwe wa ga Moeng a ilego a thlaba seema se serogo, mariri a tau a kgakala, a motho a ka teng. O thlaba seema se a libile morwa wa mohu wa go šegšla mosadi a sa phela. A baka ba phakisa ba mokwa, ka gobane motho yo a goba a gana, ke mosadi. Ba butšiša, ka gobane ge motho a ile a thlaba seema ba se ke ba sekwa dipelo dia belašla. A goma a ba thlalošetše ka seema xax a re, lerumo la motho le tšwa mpong. Bjalo ba mo kwa, banna ba homola.

Mariri a tau, gela motho a thomago go e bona o tla bona mariri a yona a meufiša, ke moka a tshaba. Bjalo motho a na mariri se-fathlōgō sa gagwe se fo dula se edile, kganthe ka teng, mariri a bjalo ka a tau. Ditaba tšena mokgalabje yowe wa ga Moeng, o di boletše ka pelo e bothloko, gore ngwana a šegšlō, mosadi wa papagwe a sa phela.

353

Seema sewe sa mariri a tau le a motho se a ka re tšitše ka moka ditaba tša mo šegšla le mošegšla wa mosadi wa go tšea ke mosadi. Le ge seema se segolo e le phoka. Ge le sa kwana o mo diršla mediro ya gagwe aowa, a o rothe, o go swara ka diatla tše pedi, kganthe a o tsebe sa ka pelo ya gagwe. Mothlang a go melela mosela o go raka bjalo ka mpya. Ka lewe lebaka mariri a gagwe a tšwetše kgakala. Mosadi wa mohuta owe o lokile kudu, fela gela mariri a gagwe a be ka teng, nka be go sa loka, phapano ya lena ke lehu.

RM/

Bjalo ka mosadi ye Morebudi o ile a hwela ke monna a na le ngwana wa mosetsana le wa mothlankana. Bjalo ye wa mothlankana e be e sa le ye monyana kudu, kgaitšedi ya gagwe o le ye mogolo. Bjalo moredi wa mosadi yowe a re go nyadiwa ke moka a tšea dikgomo a tšea mosadi ka tsona ngwana Lewele.

Mosadi yowe Morebudi o be a dutši le monna wa gagwe mmotwaneng o be a tšere ke ba ga Mathake. Mosadi ye moya wa gagwe o be a sa dumelane le ba bogadi gore ba tle ba dule le mosadi wa gagwe. A sa ba botse a sala a botse (ngwetsi). Bjalo go ba dutši ba bolela gore mosadi o swanetše go dula le mang, ke moka a re, di tseba ke lena, yowe a kwanago nae, a ke dula nae. Ge ba tloga o sala a botsa mosadi tsa tšea lešele.

354

O motsa mekgwa ya malapa ya bona le ka mekgwa owe ba goba ba sa gate lapeng la gagwe go fithlela monna wa gagwe a mo hwela matso- ng a gagwe, bona ba dijo tla ka go boloka. O nyaka gore mosadi a kgathlane le wa leloko lešele, mosadi a dira thato ya monna wa gagwe a kgetha monna wa ga Magomane ba re ke Maruping.

Mosadi a se ke a mo utulla, ka baka la dipolelo tsa bogadi, a no fela a utswana nae lefokeng. Ka morago mosadi a ima, a fo homola a se ke a botsa monna wa gagwe. Ka morago ga kgwedi tše nne mpa ya phutso, ka lebaka lewe monna wa gagwe o be a elwa le mosadi gore a motše gore lerumo le tšwa kae.

Monna yowe wa gagwe wa mosadi a tsama a bolela bosadi bja mosadi wa gagwe gore mosadi a mpotsa go fithlela madi a falla, kganthe e ka be a no mpotsa molato o be a se gona. Efela ke tsere sethloka botho.

355

Ka letšatši le lengwe monna ye mongwe wa go tšwa ga Motšatši ba re ke wa ga Mabaka la boruti bja bana ba sekolo. Monna yowe a lata mosadi yowe ka ngwakong bošego, monna wa gagwe o be a sa etile, a lwa le mosadi a nyaka malao a gagwe. Mosadi a gana le a malao, ba ile ba pjatla galase ya lelampi.

Ge monna wa gagwe, a fithla a motša ditaba tše bjalo monna wa gagwe a bitša ba ga Mathake. Ba kgobakana a ba botša ditaba tše. Ba ga Mathake bare go mosadi se ka monna, ke matšatši re tla re bolela mo rone mosadi o tla dula le mang bjalo we na a o nyake gore botša, ka gorialo mowe wena o swanetše go bitša monna g yowe a

RM/

ilego a imiša mosadi yo wa gago a tle a bone ditaba tšewe tša gago, rena a še rena ba ga Mathake, mosadi a tsielega.

356 A re go bona go lokile ge le ngafa, monna wa ka o hwile ke tla phutha thetho ka dula godimo ga yona. Mokgalabje yo mogolo wa ga Mathake a re go bona, banna mosadi ke ngwana le se ke la okwa se ba se bolelago, pelo ya mosadi e ka thlaking tlogelang dithaele tšewe ka moka lerakiše ditaba. Ke go ba ekwa mokgalabje ke moka ba lifiša Mošilela ka diponto tše thlano molato o fela.

Mosadi yola wa ngwetši bjalo a bonag gore ditaba tše a tša loka ka morago ga lehu la monna wa ka nna ke tla sepela bjang ge ke na le molato. Ke ge a tlwaella go fela a etela ba bogadi a ba a kwana le Mokatšalo bjalo ka morago ga mo monna a bone gore o kwane le mosadi a se ke a tšhaba, ka mabanyana a napa a goroga. A etiša mowe mosadi a dira buušwa a ja, ke moka a mo alla legogo a robala.

357 Mosadi yola wa monna a se ke a bolela selo a fo napa a homola. Kgathe mosadi a di rate, kateng ga gagwe gona le mariri empa go mo thabela a mo thabetše, a mo segiša, se fathlogo sa gagwe seadile. Monna le yena a panolla a se ke a gopola selo.

Monna yowe Mokatšele ke monna wa ga Mathake empa a se monna yowe a lebanego lapa lewe. Gona le seema se barego, nthatana ya Mašabela kgane e letše mang. Seema se o se bolela ka pelo, a se ke a se thlalošetša ngwetši. Se sengwe se re maidi maekgogometša. Ke gore ka motho o nyaka gore a ratiwe, a sa ratwe. Gape ba re meno ke dikokoro a sega lentši. Bjalo Morebudi o be a bolela le pelo a sa nyake leloko la gabo.

Mafello monna a thlabega a babja kudu bjalo a ba a lopa ka thlogo. Batswadi ba a kwa bothloko, ba tšwa ba ya ngakeng. Ditaola tša ya tša tea Morebudu tša re, monna ok bolaille ke mosadi wa mokone ke gore wa go bina mokone, wa go tšea mosadi. Monna o ile felo fawe a sa kwana le mong mosadi e le gore monna yowe o ile a fora mosadi yowe wa mokone a mo dira mosadi lehono a re go bona yowe moswa a mo hlanogela.

358 Ke mpya e hwile lefeking, bjalo ka gorialo molato e tla ba wa mang, ngwana le yena a re ile ra motša gore, go ka se ke gwa direga, wa re o robala le mosadi yowe wa goma wa nyaka go robala le

mosadi wa gage. Mowe tabeng owe a gwa ka gwa ba le molato. Mowe re ethuta seema se, ngwana yo a sa kwego o wetše leroleng la mohwelere.

Mohwelere, ke mothlare o melago manaka, ke mothlare wa mollo kudu, ona le molora o montši bjalo go o bona molora wa ona o ka re a go na magala ka fase. Kganthe ka fase go na le magala, ka gore tse be mothlare owe, wa tsentšha leoto, lo boya le budule ka pele-pele, ka magala awe a goba a sa boniwi molora ke maele wa motho, magala ke pelo. Ke mowe seema se bolelago se šupile gona. Le go go na le se se šupago ka go nepa pelo, sewe se rego o se ke wa bona tholwana borede teng go yona go a baba. Selo sa go baba kateng ke pelo.

8.3. Mosadi o ka nyala mosadi ka lefa la mmogwe.

359

Morukgwe o be a tšere ke ba ga Mohofe, bjalo a belega bana ba babedi fela, mothlankana le mosetsana, e le gore o ile a bikiwa fela monna wa gagwe a hwile, bjalo a fithla a se ke a hwetsana monna yo a ka dulago nae. Ka gobane monna yo a goba a le gona ke mogolo wa mohu, bjalo ke ngwetsi wa gagwe a ka se ke a robala nae, mosadi a no ima mpya leba lefoka.

Ka morago natswala wa gagwe a hwa, bjalo morwa Morukgwe a le yena a hwa gwa sala mosetsana yowe leina la gagwe ba goba ba re ke Nkea. A lošhiwa a nyadiwa a ba a bikiwa dikgomo tša šma ka kgoro ya ga Mohofe. Bjalo mmago Nkea a re a sa gopola go nyaka go loša mosadi a thlabega a hwa. Dikgomo tša šala di gakilwe ka lešaka.

360

Ka morago ga selo, ke moka ba bolela ditaba tša dikgomo le yena Nkea a le gona, bjalo Nkea a re, le a tswenyega go thlwa le bolela, dikgomo di nyetše nna, bjalo a ke na mma, le papa gammogo le kgaitšedi le dikgomo tša go tšea mma, ke dikgomo tša maatla a papa bjalo lehono nna ke gapa dikgomo ko apea natšš bogadi.

Monna yo Abee ke wa ga Mohofe ke wa lapa le šele, a re go Nkea o tšwa o bolela ditaba gabotse, bjalo wa re mafellong wa lathla ditaba. O kile wa bona mang yo a kilego a ya a apea le dikgomo tša gagwe bogadi. A re ke bona ge lapa lošu le šabetše, a re wa kwala nka le ntšū la gago e le naka. Bjalo lapa a le šabele dikgomo di ome ka šakeng ngwanaka le šabela ga go se na

RM/

kgomo. Lebono re nyaka modiro wa dikgomo gore di swanetše gore di direng go ena le gore di fo ema ka lešaka.

Nkea a re ke a kwa, ke tla ya tšea mosadi ka tšona bogadi. Lentšu la gago le a kwala fela a le kwale, o tšea mosadi ka tšona mowe bogadi bja gago bjang, go tšea mosadi ka tšona bogadi bja gago ke gore ke gona o a apea le dikgomo tša gago ka gobane ga go na motho yowe a swanetše go mo apeela o apeela wena le monna wa gago. Ka go rialo ga re gane le dikgomo tša maago ka maatla re ka di lokolla, bjalo molao a o dumele gore mosadi a apee le dikgomo bogadi.

361

A re go na mole rialo le nyaka go šala le ija thoto ya uma ka thlathla-muši. Ngwana o tla thlwa o tswentše, o wa kwa dikgomo re ka se go fe, e be re nyaka lentšu fela la gore wena o loše mosadi rena ba ga Mohofe gammogo le wena re ntšhe dikgomo ro go tšela mogadibo wa gago yowe ka theko e tla bago mmago a tle a dule ka mo lapeng la mmago, ke moka sewe re se nyakago, gore lapa la mmago le tsoge ka mosadi yowe.

A kwana le mantšu awe, a ya a loša modadi, ke moka ba ntšha dikgomo ba ya ba nyala mosadi yowe elego mosadi wa gagwe leina la mosadi ke Tšhwenyana ngwana Morema, a bekelwa kgorong ya ga Mohofe a fithla a dula lapeng la mmago Nkea ke moka ditaba tša fela di etla mowe.

Mosadi le go a se na monna yowe a robalago nae, banna a ba thloke o tla ba a bonana le motho wa gagwe. Aowa monna yowe elego morwa Mohofe Maruping a dula le mosadi, modimo wa a tla mosadi ke moka a beloga bana ba gagwe ba bathlanka le basetsana ke moka lapa le tsogile.

362

Nkea le yena o kgona go etela ga gabo, a fithle a tsene ka lapeng la mmagwe, masuwana ka moka a tlogile. Mōa molao o be o dumela gore ngwana wa mosetsana a ka tšea dikgomo tša go šia mmagwe a e, a apee natšo, o be a ka se tsena ka kgoro ya gabo, goba monna o mo tia bjang le bjang, o be a ka se ke a ba le tsela ya go tsena. Ka gobane o gapile dikgomo a re motswadi wa gagwe ke monna wa gagwe bjalo a mo tia a gome a tšhabele go yena monna wa gagwe gapo.

3.4. Mosadi a ka tšea ga malome.

Ge mosadi a na le dikgomo, bjalo a ba o na le moredi fela

RM/

a na ngwana wa mothlankana bjalo moredi wa gagwe a hwa, e le gore ba leloko ba gona bjalo ba sa thlokomele mosadi. Mowe mosadi a ka nore yena ka noši a sa phela a gapa dikgomo tša gagwe ke moka a di fiša ga batswadi ba gagwe fela o swanetše go botša ba leloko gore o iša dikgomo kowa ka baka lang. Ya tla šalago a phela ga tsibji.

363 O di tshabiša mowe ka baka la gore ke mosadi a tsebe selo, baka tloga ba mo thlalefetša. Kowa ga batswadi goba ke moredi yowe a šetšego o di iša ga malome wa gagwe, ka lentšau le ke iša dikgomo ga malome o tla foba a ja, a jela molato teng, gore mothlang a bago le ngwana wa mosetsana e tla ba mosadi wa ka.

Bjalo ka Motšheki, o ile a hwela ke batswadi bjalo ngwana e be e foba yena fela. Bjalo dikgomo tša go mo nyala, a re ke nyaka go fa bo malome, bona ka noši, ba swanetše gore ba ka dirang ka tšona. Ge a ile a di ja ka molomo, ga go na molato ka gobane ke malome, o tla mpha mosadi. Kannete ngwana wa mosetsana a ba gona bjalo malome wa gagwe, a dira bjalwa bja go bega mosadi.

Bjalo ba ga Mongale ba leboga mosadi ka kgomo, ba thlabela bjalwa bjowe kgomo, ba rwala dinama tša yona ba boela natšo le magapa a la a goba a rwele bjalwa. Ka morago ga taba owe ke moka mosadi yola wa ga Mongale a hwa. Ba tla ba bega lehu la mosadi wa bona, monna ge a e ya selong sa mosadi wa gagwe o swanetše go ntšha selo.

364 Monna a se ke a ya selong sa mosadi bjalo ba ga makgolo wa gagwe a bona taba ba no homola. Ka gobane wa bona molao ba phetile. Monna a fo dula a se ke a ya selong sa mosadi wa gagwe, ke moka dikgomo tša loba ka gobane a ka se ke a kgona go boledisa ba ga makgolo wa gagwe, ka gobane a ka a ya selong sa mosadi a bone phoso ya makgolo wa gagwe.

Kganthe molao ge motho a ile a hwela ke mosadi a sa le ga batswadi o swanetše go ya selong sa mosadi wa gagwe ka kgomo. Bjalo a se ke a ya selong sa mosadi, ke moka dikgomo di lobile. Molato keng ke boethatelo bja mosadi yowe, a se ke a kwana le ba leloko. Ke mang monna yowe a swanetšego go moeta pele, a gona, monna yowe a dutšigo nae a ka se ke a etella pele ga ditaba tšewe

ka gobane mosadi a se wa leloko la gabo.

365 Mosadi yowe wa go beka ke mosadi bjalo ka ge go šetše go thlalositšwe gore monna wa gagwe ke mosadi yowe a go ntsha dikgomo a mo fa. Ke gore a mo nyala. Le ge monna a ile a dula nae, empa melaolo o laola ke mosadi. Le ge yo mongwe wa bona a ka babja, goba go babja mosadi, monna wa gagwe ke yena yowe a swanetšego go mo alafiša.

Ge e le monna wa gagwe le yena mosadi o swanetse go mo alafisa. Ge e le monna yowe wa go dula le mosadi ge a ka thabega a babja ba swanetse go motsa gore a o gae ga gagwe, a yo babjetsa gona, mosadi wa gagwe o tla ba a mo nyakella dithalare. Ke molao ge monna a na le motse a swanetse go ba bjetsa motlabong.

Bjalo ka mosadi yo Madikokotle ke ngwana Mongale, bjalo o ile a foba le bana ba basetsana k ka babedi. Bjalo ba re go nyadiwa a tšea dikgomo a di fa kgaitšedi ya gagwe gore a di ji yena o tla mmelegela mosadi. Ba amogela dikgomo.

366 Mosadi yowe wa kgaitšedi ya gagwe ke Motshikgi. Bjalo mosadi yowe ba ile ba fosala ba beka monna wa gagwe a k ile makgoweng. Mosadi a ba a belega bana monna a ile bogwaragwara. Mosadi a ba le bana ba bebedi ba basetsana le mothlankana ka o tee yowe leina la gagwe elego Phirima, mosetsana wa pele ke Maldi.

Ke moka ba ga Mongale ba dira bjalo bja go bega Madikokotle mosadi wa gagwe Maldi. Madikokotle o be a tsere ke ba ga Mohlabe ke moka ba ya ba amogela ditaba tsa ga Mongale ka kgomo. Maldi a dula mowe a sena monna, Burwale ke monna wa Madikokotle, a ka a dula le mosadi a re ke ngwetsi wa ka. O be a sa nyake mosadi ka molao nka be a ile a dula nae. Madikokotle a botse mosadi gore a eponole.

Mosadi a kwana le monna wa ga Mohlabe ba re ke Mpereke, a dula le mosadi a ba le ngwana wa mothlankana ka morago ga mowe ke moka Mpereke a babja a hwa. Mosadi a goma a sala a dutsi le monna wa ga Matlakwana Mothakgati. A ba le bana le mosadi, bana ba babedi.

367 Mothakgathi o be a nyaka mosadi yowe go fitisa, mosadi wa gagwe. A dula gona a ethlwa gona. Monna a thlabega ke moka a babja mosadi a bona gore bolwetsi bo gotse, k kudu, a re go monna wa bona gore o babja kudu, bjalo ka go rialo mowe o swanetse gore

o bošle gāe gago, mosadi wa gago a yo go oka. Monna a thiba ditsebe, bjalo mosadi a bona gore go buima go oka monna wa mosadi yo mongwe yena mong a sa phela. A botsa ba ga Mohlabe ke moka ba tla ba botsa monna gore ga go ile go dula le mosadi yo, ga se mosadi wa gago, ge okwa gore mmele o pherekane o swanetše go ya gae o oka ke mosadi wago.

Ke moka monna a ba kwa, mosadi a etetša monna go mo isa gae, ga gagwe, a ya a me fithliša. A re motho wa lena šo, e a fokola, ke moka mosadi a goma a boela gae. Mosadi wa Mothakgathi ke Maphurane ngwana Mohlabe, bjalo lehono o dula le Maldi yowe elego makgolo wa gagwe, o re o remela selope sa makgolo wa gagwe. Bjalo mosadi yowe Maphurane a kitima le matheko ka moka a nyakella monna wa gagwe dithlare bjalo ditaola di bolela gore monna o swele magogong.

368

Maldi a kwa taba e, ke moka a fithla a re, go Maphurane le nna ke nyaka go sepela nago, ke tšame ke ekwa ka tša ka ditsebe. Mosadi a re go lokile, ke moka ba thoma ka moka ba tšama ba okwa sethlabi sa monna, bjalo ditaola tša fo bolela ka mokgwa owe di dulago di bolela ka ona.

Monna o kilo tšea gore ka ya kaya, ke moka mafelo a lepa ka thlogo. A hwa, bjalo mosadi yola Maldi o diore go bona gore monna a ka se ke a phela, a tloga a se sa boela go ya a thlola bolwetsi. A kgethana le yo mongwe monna, monna yola a sa rita. Ka morago ga lehu la gagwe mosadi a se ke a ya le maemong. Bjalo gwa bonagala gabotse gore mosadi ke yena a bolallego monna go ile gwa foba leepana fela molato wa se ke wa ba gona. Ka gobane ke mpya e hwile mafekong.

Motho e fo go rata ge a bona o sa thabile, ge a bona gore wa babja ke moka a sa go bona gore ke wena motho, o wa go raka. Kganthe ge o sa thabile o re, mogatsaka, empa mothlang o babjago o tla go botsa gore ya ga mosadi wa gago.

369

3.5. Banna ba go kgetsiwa gore a dule le mosadi

Monna wa go supiwa gore a dule le mosadi a mo lebelle. Motho yowe o kwago ba motša gore a lebelle mosadi, ke gore o lebane

ge e le gore mosadi o fio tšea mosadi e le gore monna yo a swanetše go robala le mosadi a gona, ga ba šupi motho gore a lebele mosadi. Mosadi yena ka nosi o tla no kgotlhana le monna yo mongwe ke moka a dula nae.

Mosadi o belega bana, bathlankana, mowe go bona gona le mogolo le moratho le morathwana le lekgothwane. Bjalo ke bana ba bane. Mogolo a tšea basadi, ke moka mosadi yo mongwe a ba le bana ba basetsana fela. Ke moka mosadi yowe wa bana ba basetsana, a tšea dikgomo a tšea mosadi bjalo monna wa gagwe a se ke a dula le mosadi.

370

Mosadi yowe a tšerego ke mosadi o lebane bana ba mogolo, bjalo ka ge mogolo e le mosadi wa gagwe yowe a tšerego mosadi. Ka go rialo mowe ba swanetše go šupa monna yo mongwe gore a fepe mosadi. Ge e le bana ba baratho ba gagwe, ba ka se ke ba ba šupa fela ge ba mogolo ba sa kwane le go dula le mosadi, ba šupa yo a gana ba goma ba šupa yo a gana gona ba na ba baratho ba gagwe yowe a ka kwanago le mosadi go lokile ke moka o dula le mosadi, kante le gore ba mo šupe gore lebele mosadi.

Bjalo monna yowe a dula a tswenya mosadi ba ka mo tloša mowe lapeng la mosadi, ba motšha gore he o sa kwane le mosadi go kaone gore o tlogele mosadi o na le lapa la gago, o swanetše go dula kantsa.

Bjalo ka Phirima Mongale ke ngwana wa mogolo, bjalo ngwana wa moratho wa papago Phirima ke Matlala. Bjalo papago Matlala o be a na le basadi ba bararo, mosadi wa boraro a ba le bana ba basetsana. Ke moka ka morago ga lehu la monna wa bona, Matlala a dula le mosadi yola wa bana ba basetsana, mosadi a bona gere gore dikgomo tša baredi ba gagwe di eme ka lešaka a di na zodirš.

371

Ke moka mosadi a ntšha dikgomo a tšea mosadi, mosadi yowe o be a lebane go dula le Matlala. Matlala a rata go nyaka go dula le mosadi, bjalo mosadi yola wa mothlagadi a re go ka se ke gwa direga ka gobane o dirile ka go thoma wa dula le nna. Monna a sitwa go tsena ka ngwakong wa mosadi.

RM/

Phirima a bolela le mosadi ba kwana ba bona monna a sa nyake to tloga ka lapeng. Ba butšiša mosadi, mosadi a re ke kwana naš ke moka ba fo homola. Bjalo ka ge ke šetše ke thlalošitše

gore Phirima ke ngwana wa mogolo Matlala ge a mona o re, ngwana wa mogolo ramogolo.

Monna yowe Phirima mosadi wa gagwe ke Matlale ngwana Raganya. Mosadi yowe lehufa la gagwe ke lehufa le legolo. Bjalo monna le yena o na le ditshetla. Monna a fo thlwa a elwa le mosadi. Mosadi wa gagwe le yena ge ba robetše a lala a ba thibeletšitše ka ngwakong a ba roga ka mokgwa o a ka kgonago. Ke moka ba raka Phirima ka mowe lapeng la mosadi.

372

A ba mo raka ka baka la lehufa la mosadi wa gagwe, aowa ba ile^{le} ba mo raka ka baka la serōba sa gagwe sa go dula a tia mosadi. Ge e le mabapi le lehufa e be ba se na taba nalo. Monna wa lerobo, ba mo raka, mosadi a mpa a šala le mosadi wa gagwe bja bousuwana bja go thloka monna.

Rapa ge mosadi yowe wa go tšea mosadi, bjalo gware ngwana wa mogadikane a šupiwa mosadi ke moka a dula naš, ke mosadi yo a mo lebanego. Bjalo monna yowe ge a na le lerobona fo thlwa a tia mosadi, a rakiwi taba kgolo monna wa lifišwa.

Bjalo ka Matsentse, mosadi yo Malapane a go tšea mosadi ke moka ba šupa Matsentse gore a posope mosadi. Bjalo monna yo Matse-ntse, mmagwe le Malapane ke basadi ba monna. Monna a dula le mosadi, monna a na le lerobo, a ethlwa a elwa le mosadi a sa mo tii, a tiela go bolaya.

Mosadi a ba akwa gore dia baba a tšhabela go batswadi, bjalo batswadi ba bitša mong wa mosadi elego Malapane bjalo Malapane a re, ngwana yowe wa megatšaka a na molao. Re dula re mo sola, bakeng sa go tia mosadi empa ga kwe lehono lena le ka bona gore le ka dirang ka yena. Ke moka ba mo lifiša ka kgomo, monna a ntšha kgomo ke moka ba e thlaba.

373

Ke yona kgati ya go tia monna yowe empa ge ba ka a re ba mo raka ba ka no mo raka, ke moka monna a tloga. Bana bawe a belegago le mosadi ke bana ba Malapane, dile ka mokak tša mosadi yowe Nkwane di laola ke yena Malapane. Matsentse e foba bana ba gagwe ka molao fela, empa ba ka se ke ba le bana lapa la mmagwe.

3.6. Borolo bja basadi ba go tšea ke mosadi.

Ge mosadi a ile a tšea basadi, basadi bawe a ba tšee fela

RM/

K34/82

o ba nyala ka dikgomo bjalo ka go rialo mowe dikgomo tšewe di na le tsela ya tšona. Mothlomong o tšea basadi bawe ka dikgomo tša baredi ba gagwe goba ka dikgomo tša maatla a gagwe. Bjalo bogolo bja bona bo tla šupiwa ke dikgomo tšewe tša go ba nyala.

Bjalo ke ge go šetše go thlalošitšwe monna yowe a swanetše go dula le basadi ba mohuta owe, gore ba dula le kgaitšedi, goba kgaitšedi ka malapa goba rangwana ka gobane moredi a ka se ke a kgona go dula le mosadi bjalo ka ge di ile tša šita Nkea Mohōrō.

374

Ge a ile a tše mosadi, mosadi yowe ke yena yo mogolo wa lapa lewe. Ge a ile a betega ngwana wa mothlankana, ngwana yowe ke yena mojalafa wa lapa lewe. Ga go na mosadi yo mongwe yowe a bakišano go naš.

Mosadi ge a ile a nyala basadi ba bantši bjalo mosadi wa pele yowe a mo tšego ke yena mosadi yo mogolo. Ge a ile a belega ngwana wa mothlankana, ngwana yowe ke yena mojalafa. Bana ba bangwe ke balata ba gagwe. Ge mosadi a ka se ke a belega bana ba k bathlankana, mosadi yowe a latelago yola ke moka a ba le ngwana wa mothlankana, ngwana yowe o tla ema legatong la bogolo.

Mothlang baredi ba gagwe ba nyadiwago ke mokaba tšea dikgomo tša moredi wa pele ba tšea mosadi ka tšona, bjalo mosadi yowe o tllilo ema legatong la moredi yola a gore go nyadiwa ke moka ba tšea dikgomo ba mo nyala ka tšona. Ge a ka ba le ngwana wa mothlankana, ke moka etlilo ba yo mogolo, yola o boela ka fase. Ka gobane o be a sa fete moredi wa mosadi yola wa pele.

375

Rapa ge a ka tšea basadi ka maatla a gagwe, ke mowe mosadi wa pele, elego yo mogolo. Ge a na le moredi ke moka a tšea dikgomo tša moredi a tšea mosadi ka tšona dikgomo tšewe tša moredi ke tše dikgolo go feta tša maatla a mmagwe, ka go rialo mowe mosadi yowe ke yo mogolo.

Lapa lewe legola ka baka la gore le na le kgadi. Bjalo kgadi owe ke madi a papagwe, lapa la go thloka mogadibo le ka se ke la gola go feta lapa lewe lenago le kgadi. A ka feta fela ke dikgomo tša maatla a papagwe, gona mosadi wa go tšeiwa ka dikgomo tša go fiwa ke papagwe, mosadi yowe a nyetšwego ka dikgomo tšewe ke yena yo mogolo, morwa wa gagwe ke yena mojalafa.

RM/

3.7. Barwa ba mosadi ba tšeišwa ka dikgomo tša dikgaitšedi.

376

Banna ba mosadi ba tšeišwa ka bana ba mosadi, ka mokgwa o, ke gore mosadi yola anago le bana ba basetsana, o tšea dikgomo a tšea mosadi bjalo bana ba yola mosadi, mogolo wa bona o dula le mosadi yola ke moka ke mosadi wa gagwe bjalo bjalo. Ka tsela e ngwe, ba adima dikgomo ke moka ba tšeiša barwa ba yola basadi, ka go rialo mowe ke gore basadi bawe mothlang ba eba le bana ba basetsana ba swanetše go tšea dikgomo ba fi fe mong wa tšona le yena o tla ba a x di šumiša ka mokgwa o a ka kgonago ka ona.

Mowe go sa diregego, ke gore mosadi wa barwa a re, basadi ba gagwe a re e baredi ba ka, gore barwa ba gagwe bae ba tšee baredi ba basadi bawe, aowa ga go direge, ke dikgaitšedi tša bona. Ka gobane basadi ke ba gage, ga go na motho yo a makišago a ka fo tšea dikgomo tša moredi yo mongwe a tšeiša morwa wa gagwe mosadi, ga lela lapa le gona bjalo bjalo.

Ge mosadi a na le dikgomo a bona gore mosadi yo mongwe o noba le bana ba bathlankana gona a dira gore a ntšhe dikgomo tša gagwe a tšeiše morwa wa gagwe mosadi, ke morwa wa gagwe ka baka la gore basadi ke ba gagwe. Ge a ba bona o re bana ba ka.

377

Bjalo ka mosadi yo Mpholwane o ile a tšea basadi ba babedi ka dikgomo tša baredi ba gagwe. Mosadi wa pele ke Mpya wa bobedi ke Masegabu bjalo Mpya a belega bana ba bathlankana. A bona gore morwa Mpya wa pele godile o nyaka gore a hwetšane mosadi, ke moka a ntšha gape dikgomo tša moredie a mo tšeiša mosadi. Mosadi yowe e sa le ngwetši wa Mpholwane ka gobane o mo tšeišitše ka dikgomo tša moredi wa gagwe.

A ka a bekelwa ka lapeng la mpya o ile a bekelwa ka lapeng la Mpholwane a ethuta tša bogadi a le mowe. Morwa Mpya yo mogolo e be e le Pholobe bjalo Mpya ke mosadi wa pele. Pholobe ke yena mojalafa.

Tšhwenyana Lokweng o ile a fiwa dikgomo tše nne, ge a bikiwa ke monna wa gagwe, a re dikgomo tšewe di tla go thuša mowe o bonago gore dia go imela. Mabapi le tlala le diaparo, dikgomo tšewe nne e be le kgomo tše tharo tša ditshadi le pholo ka e tee. Bjalo mosadi a ya a dula natšō bogadi aowa molato wa se ke wa ba gona.

RM/

378 Dikgomo tšewe di ile tša tswalla tša tlatša lešaka, bjalo a se sa tseba gore a ka dirang ka tšona, ka gobane monna wa gagwe a ka se ke a di laola. Di laola ke yena mosadi ka gobane ke lefa la go fa ke papagwe. Mosadi a bona gore go kaone ke tšee mosadi ka tšona mosadi e tla ba wa lefa leloko, mosadi a re dikgomo tšee go ko tšea mosadi mosadi e tla ba wa leloko la ga Lokweng, ka gobane dikgomo lena ba ga Mohlabe le nyetše ka tšona ga Lokweng lehono papa a mpha tšona.

Ka go rialo mowe, nna ke tla belega bana ke moka bana bawe, ba tla nyalwa la tšea basadi ka dikgomo tša go tšwa bona. Go ka se ke gwa direga gore ka dikgomo ka ditee le tšee basadi ba babedi gware nna le mosadi yowe gape. Monna wa gagwe a re, o wa kwala mogatšaka o ka dira ka tšona ka mokgwa owe wena o bonago. Ke moka mosadi a ya a bolela le batswadi, batswadi ba re go lokile go wena o nyaka mamuwi wa gago.

379 Mosadi a napa a loša mosadi, ke moka mosadi a dumela. A ntšha dikgomo a ya a nyala mosadi ngwana Mokgathla, ke moka a mekela ka lapeng la mmagwe yena Tšhwenyana. Mosadi yowe ke wa Tšhwenyana, kgaitšedi ya Tšhwenyana ka malapa a dula le mosadi.

Mong monna wa mosadi ke Tšhwenyana ke yena yowe a swanetšego gore ge a fithlile a re dijo di kae mogatšaka, ke moka a mo fe. Le yena ge a mona o re monna wa ka. Monna wa Tšhwenyana ge a bona mosadi o re makgolo. Ka gobane mosadi o tla belega ngwana ke moka morwa wa Tšhwenyana a ya a tšea mosadi yowe.

Letswalo ke kgaitšedi ya Tšhwenyana bjalo e be e sa le yo monyana, mosadi o be a lebane yena bjalo ka baka la bonyana ke ge a dula le monna yo mongwe wa ga Lokweng o dutši nae fela, o swanetše Letswalo mothlang a gola ke moka o tšea mosadi wa gagwe.

Letswalo a re go gola a dula le mosadi wa gagwe, wa go tšeela ke kgaitšedi ya gago. Ka gobane batswadi e be ba na le dikgomo ke moka ba tšeela Letswalo mosadi wa babedi, mosadi yowe ke ngwana Raganya ke motswala wa Letswalo bjalo ke moka ngwana Mokgathla a tla a feta ke ngwana Raganya ka gobane o tšeišitše ke batswadi.

380 Ba Bjalo Tšhwenyana a belega ngwana wa mothlankana, bjalo mosadi yola wa go tšea ke mmagwe a ba le ngwana wa mosetsana. Ke moka ngwana wa Tšhwenyana Mokai a ya a tšea moredi wa ngwana Mokgathla.

Taba e ke taba e e atilego ka gobane bana ba ngwana Mokgatlha ge ba bona bana ba Tšhwenyana ba re motswala.

Mamabu o ile a fiwa kgomo ya tshadi ke papagwe kgomo ewe ke yage a mo thakgoša legogong, gore a sepele a e bogadi. Ke moka a tloga lekgomo kgomo ya fithla ya tswala, manamane a yona le ona a goma a tswala bjalo kgomo ya tlatša lešaka. Monna wa gagwe a bona gore mosadi wa gagwe a sa mona, o a mo nyatša ka baka la lefa le a fo fa ke papagwe.

Monna a dira molato, ke moka a kgopela kgomo ga mosadi, mosadi a e mo fa kgomo a lefa molato ka yona. Ka morago a dira o mongwe a kgopela a mo fa a lefa molato ka yona, monna o tšea dikgomo tšewe a lefa molato ka tšona e le gore a ka se ke a di buiša taba kgolo o nyaka gore bohuni bja mosadi bo fšlō.

381

Mosadi a phakiša a bona taba e, ke moka a tšea dikgomo a ya a di bea ga malome wa gagwe, a re ka dikgomo tše ke nyaka mosadi, ka tšona. Malome wa gagwe a re mosadi yowe o mo nyakago o tšea ke mang, mosadi a re, o tla tšea ke nna, malome wa gagwe a re, bjang. Wena ke a tsaba gore ke wena motlogolo wa ka bjalo ka go rialo mowe o tšere ke ba ga Makōkōrōpō bjalo motho yo a swane-tšego ge tšilo tšea mosadi mo ga ka ke mmago.

Mosadi a re, malome mosadi yowe ke nyakago go mo tšea a ke mo tšeele ba ga Makōkōrōpō ke mo tšeele gore a yo apeela mma. Kgomo ewe e tswetšego dikgomo ke kgomo ya go nyala nna e tšwa ga Makōkōrōpō bjalo e tlatšitše lešaka bjalo monna wa ka o dira molato e mintši, a e tla a rotša dikgomo tša ka, ka go rialo o nyaka go di sinye ka maano ke le baka lewe ke le gafelago tšona.

382

Dikgomo tšela tša go nyala Mamabu tša a hwa ka moka, kgomo ya go phela ya ba ewe a fo fiwa ke papagwe. E le gore o be a na le kgaitšedi ya gagwe bjalo ke tšhuwana ka gobane dikgomo di hwile.

Malome wa Mamabu, Dimana amogela dikgomo. A noba a ija dikgomo a jela molato teng. Bjalo moredie a bona yola kgaitšedi ya gagwe a godile, yowe elege Nthlo mokgekolo le yena a na maatla a go apea bjalo a ya ga malome wa gagwe a fithla a re malome ke nyaka mosadi kgaitšedi ya ka ke yo mogolo a na le mosadi. Le mma maatla a sa le gona a go mo apeela.

Malome wa gagwe a re ke a kwa motlogolo bjalo o se ke wa bona malapa go tšala lapa la gago ke lela, lewe mmago a gore go nyadiwa ke moka ra tšea dikgomo tša go mo nyala, ra mo tšea ke lona lapa lewe o swanetšego go tšea mosadi ka ga lona. Ka go rialo gona le basetsana ka mowe lapeng lewe sepelang le bone yo le mo nyakago le mo tšee.

383 A ka se ke a motša gore a e kgothele mosadi yo a mo nyakago malapeng a gagwe aowa ditaba di na le tsela ya tšona. Le tšona dikgomo tšewe go e ngwe e hwile a ka se fo iša lapeng lewe yona a le nyakago o swanetše go iša ka lapeng labo yona, mowe motlogolo a tla re go ge a fithlile a re o nyaka mosadi ke moka a tšea mosadi ka gona. Ke lapa la mamuwi wa kgomo tša mmagwe.

Goba mosadi yowe a yo mo tšea ke wa lapa le lenyana ga gona molato le mo lebane. Ka moka Mamabu a ya a kgethe Mphoko a mo tšea ke moka a moka a ya a meya lapeng la mmagwe, ke moka mosadi a napa a ba wa Ntholo, ke mokax a napa a ba mosadi wa gagwe le mafello.

Thama ya 15: Basadi ba naitšafa.

Monna wa go tšea mosadi, ka morago ga lehu la papagwe, e le gore mosadi a b e a lebane papago mosogana bjalo a re a sešu a mmeke ke moka a hwa. Mosadi yowe ke sethlapo, ge a se na morwa wa gagwe, o tšea ke moratho wa mohu goba mogolo wa gagwe empa mogolo wa gagwe ke phoso bjalo ka ge mosadi e be e le wa moratho.

384 Bjalo ka ge mosadi a ile a lošiša ka leina la mohu, bjalo mohu a re, go hwa mosetsana a phalolela monna wa gagwe. Le ge a sa ka a ya bogadi go lla sello sa monna, ge ba ile ba mo phalola ke gona a ndile sello sa monna wa gagwe. Leina la mohu a la phumuga godimo ga mosadi, ba tla fo fela ba bolela gore mosadi ke wa go šia mokete lego monna yowe a dutšigo nae a le gona, yona a se mosadi wa gagwe, e noba mosadi wa gagwe fela ka molao.

Bjalo ka Mokoma Masumu, papagwe ke Patši bjalo o be a na le basadi ba babedi, mosadi wa pele ke Lekgowa ngwana Raganya, wa bobedi ke Madigale ngwana Popela. Bjalo o ile a sa lešitše mosadi yo mongwe ngwana Magomane ba re ke Motšatši, a bile a mo nyetše ke moka mokgalabje yowe wa ga Masumu a hwa. O hwile Motšatšia sa le ga gabo.

Madigale o be a na le bana ba bathlankana ba bane, Lekgowa le yena a na le bana ba babedi ba bathlankana. Ka morago ga lehu la papago bona, ke moka ba ga Masumu ba kgobakana ba rera ka baka la mosadi yola a mo šielego e sa le mothepa. Mowe morerong wa bona ba bona gore mosadi o lebane morwa Lekgowa ka gobane ke yena mojalafa.

385 Ke moka Mokoma a ya a tšea mosadi yowe ke sethlapo sa papagwe. Monna a ba ke moka o ile go tšea mosadi yowe a se sa tšea mosadi yo mongwe. Dikgomo e be di gona tšewe a ka tšeago mosadi ka tsona bjalo mosadi a thibela monna gore a se ke a tšea mosadi. Mosadi a laola monnaka mokgwa owe a ka kgonago.

O be a thlailifile bjalo ka moreto o tswelago lesapa pele, e le sepa e selo se segolo. Mosadi wa go bolela kudu, a thlalefetša basadi bala ba go šywa ka go bolabola gammogo le monna wa gagwe. Ge a bikiwa o hwetsane bathlologadi ba sa kgobakane. A bokelwa ka lapeng le legolo la mmago Mokoma a ethuta tša bogadi a leka mowe lapeng lewe.

Ka baka la ditshole tša mosadi yowe, mosadi yo Madigale a tšwa ka motseng. Batho ba gopola gore Madigale o tšwile ka motseng ka baka la go tšhaba lehufa. Ka gobane Mokoma pele ga gore a beke Motšatši o ile a dula le Madigale. Ke ge a tenwa ke lehufa la mosadi yowe a otšwa motseng.

386 Mokoma a ka a ba le taba le Madigale ka baka la mosadi yowe ngwana Magomane. Ge ba ga Popela ba bona moredi wa bona a boya, gae, ke moka ba butšiša ba ga Masumu gore re bona mosadi wa lena mona a lena le reng ka yena. Mokoma a re mosadi yowe a na taba, mothlologadi a laolwe.

Ke moka ba ga Popela ba g agela moredi wa bona ngwako kantle ga legofo la bona. Ke moka mosadi a thibela Mokoma go ya a bona bo ngwanabo. Ka morago ga mowe a thlophediša, mmago Mokoma gammogo le lekgothwane la Mokoma. Ba tloga ba yak ba aga go wa bona mmoto, mosadi a šala le monna motseng kudu ke maruping ka gobane beng ba motse ba tlogile.

Bjalo Mokoma a kwela mmagwe bothloko, a yo ba agela ngwako, mosadi a leka ka maatla go mo thibela a se ke a mo theletša.

Mosadi a bona gore monna a mo kwe, ke moka a thoma go rutla mafago a lapa, a motša gore ke a tloga, monna a makala.

387

A butšiša mosadi gore molato keng, bjalo, mosadi a re, go bonagala gore wena a o kwe sewe ke go botšago. O ile wa potšang ka se ke ka go kwa a se ke a mo fetola gabotše, a re, monna a ba thlagaletše, ke baka la madio a lehu, monna wa ka a hwa tše nkabe ke sa di bone.

Taba e ile ya imela monna, ke moka monna a bitša banna ba gabo, gore ba tle ba mo kwiše gore mosadi o rutlulla motse ka baka lang. Ke moka banna ba kgobakana ka lona letšatši lewe a go le bea gammogo le batswadi ba mosadi. Monna a re, re swanetše go bitša mosadi a tle mo, banna ba mo ganetša, ba re ke ditaba tša lapeng, ka go rialo mowe ke molao gore ro di kwa ka lapeng. Ba ya ka lapeng ba fithla ba dula fase.

Mokoma a ema a bolela morena ba ga Masumu le bitšitše ke nna, ka baka la mosadi yo, o rakile nna, bjalo lehono mo ke yo agela nna ngwako, mosadi wa gana empa a ka ka ka thlokomela kgano ya gagwe. Ka mabanyana ka fithla, mosadi a faga buušwa a ja a nkona ka moswana bjalo.

388

Ge ke sa maketše taba ewe, ke moka ka morago ke ge ke bona a rutla lefago le, a le le bone. Ge ke mutšiša gore molato keng, o re yena o wa tloga gammogo le bana ba gagwe. Monna a ba thlagaletše, bjalo ke le bitšetša taba e.

Ba re, mosadi re botše, mosadi a re, monna tše di bolelago ka moka o bolela maaka, a se nna ke yena a boletšego gore nna ke mo tlogele, yena o nyaka go tšea mosadi yo a tiago thlogo ya gagwe. Ke moka nna ke mofetola ka gore ge go le bjalo gona ke tla tloga le bana ba ka ka ba bjalo ka Madigale gammogo le dikgomo tša go nyala baredi ba ka. A re go nna sepela fela dikgomo tšona o ka se ke wa di gapa. Mabapi le buušwa, buušwa ke a tsole ka mo tsolela, taba e ke sa e dirigo ke go mo fa ka diatla tša ka.

Mosadi o thlalefetša monna ka dipolelo, monna wa ga Masumu Magotšane a ema a re, ke ile ka mamišwa monwana e sa le nna ngwana ge moleli a bona ke lla nna a sa ile nk nokeng. Ke bolela ka mokgwa owe ka gobane mosadi o re mamiša monwana, o re, re tla re ke

RM/

389

letswela.

Mosadi a o re botše nnete, lehono mola Masumu a se ke a ya go aga ngwako wa mokgekolo taba e e be e ka se ke ya ba gona. Le go go se na thlatse, ke na le nnete gore e be go ka se ke gwaba le taba. Ke tseba botse gore o ka se ke wa dumela ka baka la go tšhaba mathlo a rena. Gore ke nnete go bjalo o diratšeng wa se ke wa botša monna yo mongwe wa ga Masumu gore nna ke a makala monna wa nthaka.

Maloba o ile a go swara o na le Sepedi Popela, a go botša gore a se wena mosadi, sefobi, ka go rialo mowe go kaone gore o ntlogole, a wa ka wa tloga, o ile wa ya ga mokgekolo Ntheti, bjalo ra kgobakana ra sola monna wa gago. Lehono wena o šitile keng gore o dire bjalo ka pele. Mosadi a se ke a ba le boikarabelo, ke moka ba motša gore taba ewe a re nyake go tsoga ra ekwa. Ditaba tša fela di etla mowe mosadi a dula

390

Mosadi yowe ke mojalafa mowe kgorong ya Patši, ka baka la gore Mokoma a ka a tšea mosadi wa gagwe. Mola a tšee mosadi wa gagwe e be a ka se ke a ba mojalafa. Ka morago ga lehu la batswadi morwa wa gage ke yena mogolo wa kgoro ewe.

Mosadi wa mojalafa, e noba mojalafa e sa le yo monyana eseng gore e ba mojalafa ka baka la gore a ba le bana aowa, o no tšeiwa o le mojalafa. Motšatši mola a tšee ke papago Mokoma o be a ka se ke a ba mojalafa, ka gobane e be e le mosadi wa mokokotlelo. Bjalo o godišitšwe ka Mokoma.

Gela e le gore Mokoma ke yo mogolo mowe lelokong la ga Mašumu, e be ba ka se ke ba mo dumela gore mosadi yowe e be mojalafa. E be ba tla mo gapeletša gore a tšee mosadi yowe e lego mojalafa, bjalo ka go mojalafa ka methla e le ngwana wa malome o be a swanetše go tšea mosadi gona. Mosadi wa go ntšha monna thakeng a ile, mojalafa o swanetše go tšeiwa gam malome wa gago.

391

Legela Mokoma a tšee mosadi yo elego wa gagwe, mosadi wa go šia papago o be a tlo no mitša gore ke mosadi wa gagwe bjalo ka basadi ba gagwe. Motho yo a sa tsebego o be a ka fore ke basadi ba gagwe ka moka. Ge a ile a tšea basadi ba bantši yena o swanetše go boela fase e be yo monyane gare ga basadi ba gagwe ka moka.

RM/

Mosadi yo a napa go a ba mojalafa ke mosadi wa go šia morwa mokete, e le gore morwa yowe ke yo mogolo. Bjalo a re a sešu a beka mosadi a hwa, yaba o na le baratho ba gagwe. Bjalo moratho yowe a mo šalago nthago a ya a tšea mosadi yowe. Ke mosadi wa gagwe fela gagolo ke mosadi wa mogolo wa gagwe. Bjalo ka ge a lebane go tšea ke mogolo, mosadi yowe ke moka ke yo mogolo, le ge monna a ka tšea basadi ba ka se ke ba mo feta, ka moka ga bona dipheko ba tla ya ba lona ka mowe lapeng la mosadi yowe.

392

Mosadi yowe, ge a ka re a bekiwa ke monna yowe wa bobedi, yaba o na le ngwana wa mothlankana ga go kgathalege, ngwana yowe ke yena yo mogolo, ka gobane o belege pele. Monna le ge a ka belega ba gagwe bana le mosadi ga banataba, ke baratho, kgosi ke ngwana yola wa pele. Ba ka se ke ba kgona go sokolla ba re ke yo monyana. Ba re go ngwana yowe a belegilego ke monna wa bobedi ba re ke yo mogolo. Difeka a di dumele, wa go bona letšatši pele ke yo mogolo. Le ge e le ngwana wa sethlotlolo, e noba madi a lefoka empa motho o ana dikgomo, ngwana yowe ke moka ke yo mogolo.

Go dira gore ngwana yowe a boela a be yo monyana a fete ke baratho gona ga go diego. Ge ba sa kwane le madi a šele, taba golo ke go bolaya ngwana, ke moka ba šala ba bea madi awe a bona yola a hwile ke yona tsela ewe ba ka kgonago go dira gore moratho e be mojalafa. Kantle le mowe ago dirego.

393

Mogolo wa morwa ge a ka beka mosadi, a dula le mosadi, bjalo mosadi wa gagwe a ba le bana, ka morago ga mowe a hwa bjalo moratho wa gagwe a tla a šegela mosadi. Ngwana yowe wa mothlankana a šilego ka papage ke yena ngwana yo mogolo o feta le monna yowe a dutšigo le unage, ka gobane o re go yena papa goba rangwane, bjalo yena a re ngwanaaka goba n wana wa mogolo wa ka. Ngwana yowe ke yena molopa badimo, ge motho goba mathomo a g ngwaga ga bonagala gore badimo ba belaela ke yena a swanetšego go ntšha eslo ba e badimo go phasa. Ge ngwana a sa le yo monyana ba fo ntšha ba bolela ka leina la ngwana yowe.

Ga se taba e e makatšago gore monna a tšea mosadi wa mojalafa yo monyana ngwana wa malome wa gagwe. Goba go fo tšea mosadi wa leloko le šele ke moka a tla a ba yo mogolo. Bjalo ka ge mosadi a ka fo tšeiwa a se ke a ba le ngwana bjalo monna a bona gore

RM/

mosadi gona ngwana goba o na le bana ba basetsana fela. Ka baka la go thlokangwana wa mothlankana o swanetše go tšea mosadi, bjalo mosadi yowe ke yena a tla go belega ngwana wa mothlankana.

Mosadi yowe ge mošimo o ka ema nae ke moka ngwana yowe a melegileng, ke papago motse, ke moka lapa le tsogile. Goba
394 papa gagwe o ile a hwa a na le mosadi yowe wa go thloka ngwana, ka go rialo mowe ge go ile gwa tšaiwa mosadi bjalo mosadi yowe a tla a belega ngwana wa mothlankana. Ke moka leina la mohu le tsogile, ka gobane le ngwana yowe ba swanetše go mo rela leina la mohu,

Tsena ya 16: Bathlologadi.

Ge monna a ka hwa a šia bathlologadi, bathlologadi bawe ba swanetše go tšea lebaka la selo sa monna wa bona ba kgobakane, mowe ngwakong owo mohu a goba a le ga ona, ke gore ngwakong wa mosadi yo mogolo. Ka molao ba swanetše go dula mowe ngwakong beke, ka letšatši la bo tšhelela ke moka ba bitše ngaka ya go kgona go alafa lehu.

Ge ngaka e fithlile ke gona mowe bjalo ngaka e dirago gore bathlologadi ba tšwele kgakala. E ba thlakola dilo ka moka tšewe ba di rwelego bjalo ka diphepa le maseka, ke moka mothlologadi yo mongwe le yo mongwe, a ya a bea dilo tšewe tša gagwe ka ngwakong wa gagwe.

395 Bjalo ke moka, ba tloga e sa le bosego letšatši le sešu le thlabe, ba ya nokeng. Mosadi yo a felegetšago bathlologadi, o rwala letshego. Ge ba fithlile ka nokeng, ke moka ba thlapa, yo mongwe le yo mongwe o thlapa a dutši godimo ga letshego. Go thoma mosadi yo mogolo ke moka a dula godimo ga lona, a thlapa ka morago go dula yo a mo latelago bjalo bjalo go fithlela ba felela.

Ka morago ga mowe, ke moka ba tomola mo gare ba apara melaleng ya bona, bjalo bathlologadi ba muma metsi ka dikana tša bona ba ya nao gae. Ba yowe tšana e le gore ba nyaketše (lebea) leeta, ke moka ba fithla ba tswela metsi awe ka gare ga lona. Ke moka ba thoma go phalola ba th-

bathlologadi ba bangwe ba othla mothlathle.

K34/82

174

Go ya ga bathlologadi nokeng a bele banna go ya basadi fela. Bjalo ge ba feditše go othla methlathle owe, ke moka ba ba tlema maotc, le melala e mengwe ba ba phathakgiša, ba apara molaleng ke mo ka la boya ka mahwafeng. Wa go tlema matswele ke ge mosadi a hwetše ke ngwana. Ke moka ba tšea mokgopa wa thlwane ba mo tlema thlogo ka ona bjalo ke moka go fedile. A ba tlole ka letsoku ba tlola ka dipilo, wa hwetsana dithlogo tša bona e le tše dintso. Ke tšhupo ya gore basadi ba fifaletšwe gore monna yo mongwe le yo mongwe a se ke a ba apiša.

396

Bathlologadi ba ba mowe phifalong ya bona ngwaga ka moka. Ka morago ga kgwedi tše ditshelago, ke moka ba dira bjälwa bja meriri, bjälwa bjowe ke bjälwa bja ngaka. Ka lona letšatši lewe mekokotlelo e bathlologadi gammogo le mathlathle ba yo e kgaola, bjalo ba goma ba ba thlwa meriri ya bona, bjalo ka lewe lebaka a ba sa ba phalola, empa meriri ka moka ya thlogong ba e kera.

Go tloga ka lona letšatši lewe, bjalo yo mongwe le yo mongwe bjalo o apara bjalo ka basadi ba ba sa hwelago empa masaka le diphepa a ba apare. Bjalo ka lewe lebaka banna ba šele bawe eseng ba leloko la bathlologadi, ba utswa basadi lefokeng, ba utswa ba le bjalo molao, ona o sa dumle, ka gobane molao o dumela ka bjälwa bja meriri ya mafello.

397

Basadi bawe ba tsebago gabotse gore ba sa bege bana bona go kaone gore ba nape ba etulele, ba lle lehu la monna wa bona go fithlela ngwaga ka moka o fela. Ka gobane ge a ka ima pele ga gore meriri ya mafelo ba se su ba dire ke moka mosadi yowe ke lepana la gagwe ka gobane ba tla bolela gore ke yena yowe a bolalego monna a re o tla bala a šegšwa.

Ka bjälwa bjo bja meriri ya mafello, ke lebaka la gore mosadi yo mongwe le yo mongwe, yowe e salego yo monyana o swanetše go kgetha monna yowe a swanetšego gore a meule bjalo ka go rialo mowe yowe a dumslago a beula ke monna, monna yowe a meutšego ke moka ke mosadi wa gagwe bjalo ke moka.

Monna yowe a yo go tsena ka ngwakong wa mothlologadi, pele ga gore ba tsene ka mowe ngwakong wa mothlologadi, ba swanetše go nyakela ngaka ke moka e ba phathlaganye, monna a kgone a tsena ka ngwakong

RM/

Kudu kudu mowe ba yago ba ile tša kudu, ge monna a ile a hwa a na le sehuba se segolo.

398

Motho wa go hwa ka sehuba se segolo, ba re, monna wa leloko la bo mohu ge a ka kitimela go tsena ka ngwakong wa mosadi yowe ba re, bolwetši bja mohu bo tla mo fetela le yena a gothlola. Monna o swanetše go lesetša mosadi a lle selo sa monna wa gagwe bjalo ka morago ga selo, a nyakele ngaka e tle e ba gathlanye. Bathoko bona ba re ke thakga, ba swanetše go lesetša monna yo mongwe a tle a tloše ba kgone ba tsena.

Taba e ke therešo, mokgalabje yo Burwane Mohlabe o ile a hwa ka lehu la sehuba sowe ba re go ke ntlere. Bjalo a hwa a šia mosadi yom moswa ba re ke Pulane. A be a na le morwa wa gagwe ba re, ke Makholomele. Mosadi yo moswa o be a le botse kudu, monna a fela pelo ya go robala le mosadi. Ka morago ga meriri ya mathomo, ke moka a tsena ka ngwakong wa mosadi.

399

Mosadi o ile a leka ka maatla go gana bjalo monna a se ke a kwa. Mowe mosadi a goba a botša mmago lesogana, mmago lesogana ba omanya morwa wa gagwe. Ba motša gore o era lehu, o swanetše go mo lesa, o kitimela kae, mosadi ke wa gago, ga go na motho yo a tla tlogo a go amoga.

Mosogana a se ke a kwa tšewe ba di bolelago, a re, ba bola maaka, nka ke bona mosadi a robala le ba bangwe. Monna a lwa le mosadi go fithlela mosadi a re go yena o tla di kwa o le tee. A lesetša mosogana a tsena malaong. Ka meriri ya mafello, monna a tsena ke sehuba, mosadi a re go yena bjalo wa di bona, nna ke go butšitše bjalo wa gana, lehono ba tllilore nna ke nna moloi, kganthe ga go bjalo.

Monna o kilore ka ya ka ya, go fithlela a e hwa lehu la go swana le la papagwe. O hwile a bema sa tšwa go tšoa mosadi, mosadi yowe wa gagwe, a sa na le ngwana ka o tee wa mosetsana. Ka morago ga lehu la gagwe, ba tšwa ba ya dingakeng, bjalo ngaka ya re go yena mmago mohu, ngwana wa gago o hwile, empa o bolaille ke magogo a go fifallwa. Mosadi lehono lore ke moloi ka baka la gore mosogana o swele ka ngwakong wa gagwe. Mosadi a se moloi o lekile ka maatla go gana bjalo le yena a se ke a kwa.

400

Ke moka ba boya gae, molato ba tla o fa mang, mosogana o hwile mafekong, ge mpya e ka hwa mafekong a ema molato. Ke moka mmagwe a loba ka mokgwa owe, mmagwe a šala a dutši fela, ka go ane o be a filo belega ngwana ka o tee. Mowe bagolo-golo ba bolelago gore go a ile go aile. Ke mediro ya bana ba lehono batho ba kgale e be ba okwa molao ba bile ba o tšhaba, ka baka lewe e be ba phela le-baka le letetele.

Barwa ba mohu, mosadi yo ba tshabago go robala nae, ke mosadi yo mogolo fela. Ge e le bawe elego ba baswa ba ba segela ke moka ba dula nabo. Bjalo ka ngwana yo ke šetšego ke thlalositše ka yena ka mo matlakaleng a ka godimo. Yowe elego morwa Burwane, ge papagwe a sa phela o be a re, ma, bjalo ka morago ga lehu la papagwe ke mosadi wa ka.

401

Leina la mohu le tsoša ke morwa mohu ge a ile a tšea mosadi wa gagwe bjalo a belega ngwana wa mothlankana, ngwana yowe ba mo rela leina la papago mosogana bjalo ka ge e ke Makholomele gela a belega ngwana wa mothlankana, ngwana yowe leina la gagwe e be e tla ba Burwane. Ngwana yowe ba morelago leina la mohuta owe ke gore ke yena ngwana yo mogolo. Basadi bawe barego ke bo-uma bona, ke bawe a bonago gore ba godile ke ba bagolo bona a ba tsene mengwakong ya bona, go tsena ba bagolo ba bjalo ka bo ngwan'abo mohu goba barna ba ba kwanago nabo.

Ke boletše letshago lewe motho yo a ilego a hwelwa bjalo ka mosadi ge a ile a hwela ke monna, ke molao wa gore ge mosadi a tsogela ka nokeng bae le lona letshago, ke gona a yo dulago godimo ga lona goba ke monna o hwetše ke mosadi molao ke ona. Ke ngwala letshago ka baka la gore letshago le a ile motho a dule godimo ga lona, ba re a dula godimo o tšwa lentso.

402

Lentso ke sešo se sengwe sa go tšwa motho ka maragong bjalo wente ka noši o ka se ke wa se phula, o se phula ke monna goba ge e le mosadi ke mosadi wa šiši. Ka mokgwa o mongwe ba bolela gore le a ila, le dula fela ke bawe ba hwetsago. Ge mosadi a ka dula godimo ge lona, monna wa gagwe a sa phela o thlolla gore monna wa gagwe a hwe a šale a dutši letsegong goba ke monna o thloletša mosadi.

RM/

Mothlologadi o laola ke morwa wa gagwe, ge e le monna yowe a dutšing nae aowa a mo laole, ešita le ge e le monna wa leloko

goba moratho wa mohu. Metho yo a mo tšhabago ke morwa wa gagwe, monna yola a dutšigo nae lebaka le lengwe le le lengwe a ka fo mo tlogela a ya a bona motho wa gagwe a aga gona.

Morwà wa mothlologadi ge a ka tšea mosadi, ke moka mosadi a belega ngwana wa mothlankana, ke moka o mo rela leina la papagwe, ngwana yowe o godišitšwe ka go rislo mowe a swanelwa go rugiwa, ge mmago ngwana a ka mo roga bakgekolo ba le gona, ke moka ba swanetše go swara mmago ngwana ba mo tšipe. Go bjalo ka ditšwaro tša gagwe, mmago a swanela go lebala go motšweša.

403

Ngwana yowe ke papago, papagwe bjalo a swanela go sepela a sa tšwara yena e le mokgalabje. Go bjalo ge a ka belega ngwana wa mosetsana, ngwana yowe leina la gagwe ba mo rela la kgaitšedi ya papago ngwana. Ngwana yowe ke yena kgadi e kgolo ya lapa lowe.

Tana ya 17: Merafe le mefarefore.

Motse o botse re lekgole, ra batamela ke matlotla. O ka hwetšana basadi ba motse ba agile mowe motseng, bjalo ge o le moeng o ka se ke wa tseba selo, fela wa dula matšatši o tla kwa basadi ba go thlalošetša tša motse, bana bawe ke bo-Mamonyadiwe. Mosadi a ka thlala monna wa gagwe ke moka a tšea ke monna yo mongwe a mo tsentšha ka mošaseng wa gagwe.

Mogolo-golo yo mongwe o bolela gore sa go šita mogwera wa gago le wna se tla go šita. Mosadi o a lošwa ke moka ba mo nyala ka dikgomo e le mosadi wa mokete, bjalo mosadi wa go tloga matshego a ya dula le monna yo mongwe, mosadi yo ke palapadi Mabanna.

404

Mohlabe o be a na le basadi ba bane, bjalo mogolo wa mosadi e le ngwana Popela. Bjalo mosadi yo Maphoye ke ngwana Popela le yena. Yena o be a tšere ke ba ga Mašumu. Mosadi yo Maponye a re go hwela ke monna ke moka a tloga a ya a dula le Maphefo bogadi bja gagwe. Monna wa Maphefo a dula le mosadi a mo dira mosadi wa gagwe, ba ga Mašumu a ba ka ba belaela ba ile ba fo homola, ba re yowe motlogolo wa rena o re rotse morwalo.

RM/

Ka morago ga mowe ge a bona ba ga malome wa gagwe ba sa bolele selo, ke moka monna a napa a re, mosadi wa ka, a mo agela motse ka garega ga logora la gagwe, ke moka ke mosadi wa gagwe, empa a mo nyala le ge e le ka pudi, o mo nyetše fela ka kgomo ya tšhupya.

Mosadi yowe e ile ya ba Mamoratwe, ka morago a loya ngwanabo
Maphefo yowe e le go mosadi yo mogolo.

405

O mo laya a direla gore yena o tla šala a eme mowe legatong
la mosadi yowe mogolo. Ka morago ara basadi ka moka a re ke basadi
ba ka, ba bangwe a re ke betši ba aka, bana o re ke bana ba aka.
Mosadi yowe o bolela ka mokgwa owe e le gore asadi bawo ge ba
nyadiwa e šu a ke a ntšha lega e le kgogo, kera le leseka la go
mo nweša.

Ka baka la manyonyo a mosadi yowe wa go se nyadiwe, monna a mo
rata kudu go fitiša mong basadi sadi ba gagwe. Manyonyo a mosadi
wa mohuta owe, monna a thle le tlala, mapoto ke mapoto, phufutša
ke phufutša. Tšatši le lengwe le le lengwe monna o fo dula a na le
moya wa bonna, ke moka monna apa a dula ka mowe lapeng lewe la
Manšata ke dutši

Monna a ba le bana le mosadi yowe, bjalo bana ba re go yena
papa, ba bile ba lebetše le lelopo la gabo, ba re ke bona ba ga Mo-
hlabe. Mohlabe a re, ngwana wa mosadi yowe wa mothlankana wa pele
o swanetše gore e be yena yo mogolo. Taba e ya tsena ditsebeng
tsa barwa ba Mohlabe bjalo ba thoma go mo thloya.

406

Morwa Maphefo o be a le gona ba re ke Sebešeletše, bjalo
ngwana yo le yena o ile a hwa a šia mosadi wa gagwe a no le ngwana
wa mothlankana. Bjalo mokgalabje yowe o nyaka go go diša ngwana
wa mosadi yowe wa go senyadiwe. Ke nnete mokgalabje o be a gopotše
go dira bjalo.

Go be go na le ngwana wa mokgalabje yowe e le ngwana wa lapa
le lenyana, ke moka a bitša ba ga Mohlabe, ba tla ge ba fithlile
ke moka a re, go bona mola ke le bitša ke re le bitša ke papa,
aowa a le bitši ke papa le bitša ke nna. Ka baka la papa o re
ngwana yo wa Maponye o nyaka go mo iša molopeng gore a yo mo
ngwadiša e be kgosi ya rena bjalo taba ewe e nkwišitše bothloko,
ka gobane a se wa ga Mohlabe ke wa ga Masumu lehono o re ke wa ga Mo-
hlabe.

Banna ba nyakišiša taba e, bjalo mokgalabje, a re, go bona,
le a nkubša le bona ge ngwana wa ka a hwile, a se ke a nyaka go
ba botša selo. Ka baka la go bona gore banna ba befotšwe ke moka
a tšhabela ka gae.

RM/

407

Ba nyakišiša dipasa tša mothlankana, ba hwetsana gore di ngwadile Mohlabe, ba bona gabotše gore ngwana a bolele maaka o bolele therešo. Ba ile ge ngwaga o moswa o thomega banna ba e ya go thela ba ya ba phumula lelopo lewe, ba ngwala lelopo la ga Mašumu.

Basadi ba magadi mabedi ba tawenya, ešita le ge monna a ile a mo nyala, a swanela go tla go feta basadi bawe a ilego a ba hwetšana motseng, yena ke mosadi yo monyanyane gare ga basadi. Bana bawe a go ba belega le monna yola wa pele ke moka o a ba šia, yola le yena o swanetše go dira ba gagwe bana. Mosadi wa kwa a era basadi a re ke basadi ba ka o ile a ntšha selo sa go ba nyala, a ka se ke a fo bolela fela ka molomo a re ke basadi baaka.

Bana ba mosadi yowe, e le gore o dutši le mosadi, le ga go le bjalo dikgomo tša baredi ba gagwe o be a ka se ke a di tšea a dira sewe a se nyakago ka tšona. Mothlang ba phophelago go tla beng ba ga Masumu ba tšilo phophela baredi ba bona, yena a le kgole nabo. Go bjalo ka ge nke yo mongwe wa babja bjalo yaba moya wa badimu, o wa belaela, ke tšwanelo ya gore bona ba ga Masumu ba tle ba phase go ena le Mohlabe. Mosadi le bana ba ana dikgomo.

408

Tama ya 18: Mosadi wa go manalla.

Mosadi wa go dula kante le legora la motse, taba owe a e ke e direga. Le ge monna a ile a nyala mosadi ka kgomo tše pedi, bjalo ge ba mo nyaka gore a nyale, a thloka sa go nyala. Ka baka la gore ba kwane, monna o swanetše go tšea mosadi ke moka a motsentšhe ka gare ga legora.

Poya bogadi yo ke mosadi yo ba mo tšego ba mo agela ngwako wa gagwe kante ga legora. Ke kgadi ya motse owe, ka go rialo mowe a ba swanela go mo tsentšha ka gare ga legora ba swanetše go mo agela kante ga legora.

Kgadi ya tsena ka gare ga legora motse wa rutlwa. Ka baka le, matswala wa basadi o tla thlokomela bana ba moredie, go ena le bana ba morwa wa gagwe. Se sengwe le se sengwe o tla nyaka go fa bana ba moredi wa gagwe, le go kakola. Bjalo betši ba ka se ke ba kwana le taba owe.

Bjalo ka Tselayalehu, mosadi yowe ke ngwana Moeng, o be a tšere ke monna

RM/

409 yo Lekgowa Mašumu. Monna yowe o be a na le basadi ba babedi yo mongwe e le Maune ngwana Mabakane. Bjalo monna e be e le sebedu, a sa kgone go agela basadi ba gagwe mengwako. Ka baka la go thloka mengwako, basadi ba boela ga batswadi.

Tselayalehu a fithia a dula ka gare ga legora, o be a na le bana, monna a fela a e ya kowa le kowa. Kgaitšedi ya gagwe o be a na le basadi ba babedi ke moka matswala wa bona a thoma go thloya bana ba betši. Basadi ba gana go bona ditshila tšewe, ke moka ba botša monna wa bona gore re tloše mo metseng mmago a sale le yowe moredie.

Monna a botsa monna wa gagwe gore o swanetše go ntšha mosadi wa gago ka mo gare ga motse. Monna a se ke a thlokomela bjalo kgaitšedi ya gagwe a tšea selope, agela kgaitšedi ya gagwe ngwako wa gagwe kantie ga legora. Ke moka bjalo yaba kgotšo.

Ends. S. 844